NARODNI MUZEJ — BANJA LUKA
— Odjeljenje za muzički folklor —
KNJIGA II

VLADO MILOŠEVIĆ

BOSANSKE NARODNE PJESME

II

BANJA LUKA
1956

MUSÉE NATIONAL DE BANJA LUKA
SECTION DE LA MUSIQUE FOLKLORIQUE

NARODNA BIBLIOTEKA TUZLA
886 1598
CENTRALNO
PONIŠTENO
Inv. br. 33460
R

TOME II

MÉLODIES POPULAIRES DE BOSNIE

RECUEILLIES PAR
VLADO MILOŠEVIĆ

JAVNA USTANOVA
NARODNA I UNIVERZITETSKA BIBLIOTEKA
"DERVIŠ SUŠIĆ"
TUZLA
Inv. broj: 77702
Sign. C 78
MILOŠEVIĆ V. Bosanske 2

RÉDACTION DE TEXTES
PAR
LJUBOMIR TRIVIĆ

LES INDICATIONS MUSICALES ONT ÉTÉ EXECUTÉES
PAR
BRANISLAV GOLUBOVIĆ

ANJE NARODNOG MUZEJA — BANJA LUKA

87n-1
INV. BROJ 17146
PONIŠTENO

REDAKTOR TEKSTA
LJUBOMIR TRIVIĆ

NOTNE PRIMJERE IZRADIO
BRANISLAV GOLUBOVIĆ

S A D R Ž A J

Strana

Predgovor 5

Короткое обьяснение к содержанию 25

Summary 27

Zusammenfassung 29

Résumé 30

Pjesme 35

Tekstovi 143

Rječnik manje poznatih riječi 179

Imena mjesta i pjevača 181

Popis pjesama po azbučnom redu 185

PREDGOVOR

I. OPŠTI PREGLED

Skupljajući materijal za ovu knjigu, ograničio sam melografski rad na neka uža područja bivše Banjalučke i Bihaćke oblasti. Ta uža područja odnosno mjesta (varoši) sa njihovom bližom i daljom okolinom su ova: Banja Luka, Bos. Dubica, Ključ, Mrkonjić Grad, Prijedor, Teslić i Tešanj te jednim dijelom Doboj, Bos. Krupa i Prnjavor. U nekim od navedenih mjesta skupljao sam samo u varoši (Tešanj), a u drugim (Banja Luka, Bos. Dubica, Ključ i Prijedor) i u varoši i u okolnim selima, a negdje samo po selima koja gravitiraju pojedinim varošicama (Bos. Krupa, Mrkonjić Grad, Prnjavor i Teslić). Najdetaljnije su obrađeni grad Banja Luka i okolna sela (bivši Srez banjalučki) i Ključ (bivši Srez ključki). I pored nastojanja da jedan kraj (srez ili dio sreza) u cijelosti i detaljno obradim, to mi nije bilo moguće iz više razloga: bilo da nisam mogao u nekom selu organizovati rad, bilo da sam došao u vezu s pjevačima, pa se oni nisu odazvali u pravo vrijeme. Pored ovih, često objektivnih razloga, bilo je i drugih, subjektivnih, od strane pjevača: njihovo snebivanje, kolebanje, zaziranje da pred stranim čovjekom zapjevaju i tome slično. Ali, srećom, takvih slučajeva nije bilo mnogo. Sa pjevačima koji su življe i vedrije naravi, a to su obično oni koji znaju podosta pjesama, brzo sam uspostavio kontakt, te im ovim putem i na ovom mjestu izražavam svoju zahvalnost jer su se nekad i pod teškim uslovima odazvali pozivu, dali od sebe sve što su mogli i time omogućili da narodno blago njihovog kraja ne ode u zaborav.

U ovoj knjizi obratio sam veću pažnju seljačkom pjevanju, pa izbor skupljenog materijala koji je štampan u ovoj knjizi pruža stvarnu sliku i pregled narodnog pjevanja i sviranja u onim krajevima koje sam naveo. Sve što se našlo na terenu u momentu skupljanja i što je bilo vrijedno da se sačuva, zabilježio sam, zapravo snimio na magnetofonskoj traci. Sav melografski posao obavio sam pomoću aparata, koji sam nosio na teren, a pjevači sa sela dolazili bi do najbližeg mjesta gdje ima električne struje. Magnetofonska traka pruža mogućnost melografu da notira i najsitnije intonacione i ritmičke promjene u toku pjesme (često na prvi mah neprimjetljive) i da time pjesmu približi slušaocu još u većoj mjeri nego što je to ranije bilo moguće neposrednim zapisivanjem. Jedan korak bliže vjernijoj notnoj reprodukciji pjesme (ili svirke) bilo

bi notiranje primjera u izvornoj intonaciji, tj. u onom glasovnom položaju u kom je pjevač pjevao. Neke primjere nisam zbog toga ni transponovao na završni sol jer notni primjeri sa notiranjem izvorne intonacije pružaju drukčiju sliku nego što je to notacija transponovane pjesme. Ovo bi naročito vrijedilo za one pjesme sa osjetljivom, labilnom intonacijom kod kojih se frekvencija i odnos u centima izravno odnose na realno notiran ton (v. netransponovani primjer br. 87).

Kakve su prednosti u radu sa magnetofonom, nije potrebno isticati, ali takav način rada, zapravo pozivanje pjevača na određeno zborno mjesto, ima i svojih nedostataka. Za melografiranje trebalo bi tražiti takav momenat kad su pjevačeva spontanost i dobra volja za pjevanje najveće. Ta spontanost ne može se postići baš na onom mjestu i u onaj čas kad bi trebalo da se vrši snimanje pjevanja, jer neke okolnosti, kao napr. kvar ili opravka električne mreže, pa čekanje da dođe struja i sl. utiču na raspoloženje pjevača. Najbolje bi bilo hvatati pjesmu u punom zamahu pjevačeva raspoloženja. Istina raspoloženje se stvori ako pjevači imaju više vremena. To je slučaj kad je neradni dan. Međutim događa se da pjevači pazarnim danom tek poslije obavljenog posla u varošici dođu da pjevaju. Usljed toga a i drugih razloga biva i to da su užurbani, ali se poslije prve i druge pjesme, pošto se upoznaju sa aparatom i načinom snimanja i to izgubi, a naročito kad u reprodukciji snimka čuju svoj glas. Ako i ostane uznemirenosti kod pjevača, ona se neće osjetiti u reprodukciji pjesme kao cjeline, nego u intonaciji. Često je razlog tome i trema, naročito kod seoskog mlađeg ženskinja, a to biva i onda kad pjevaju i pred »nezvaničnim« licima, jer se radoznalih za vrijeme snimanja uvijek nađe; privlači ih ono što nikad nisu vidjeli. Snimao sam pod raznim okolnostima, nekad poslije dnevnog posla pjevača, u raznim prostorijama (kuhinjama, malim sobama, kancelarijama opštinskih odbora, čitaonicama i dvoranama). Poneki pjevači došli bi na snimanje lijepo i čisto obučeni kao da dolaze na kakvu svečanost, i pripremljeni, što je olakšavalo rad na snimanju pjesama. Tražio sam i birao pjevače za koje se zna da su u svom kraju najbolji. Ali i pored toga nisu svi dali isti rezultat. Neki znaju da pjevaju, ali ne pjevaju često, pa im pjevanje ne teče spontano. Najbolji su oni koji, takoreći, dnevno s pjesmom žive, kao što su starica Munira Gušić iz Gornjeg Šehera (Banja Luka), Ana Grgić iz Crne Rijeke (Teslić), Petar Lukendić iz Krupe na Vrbasu, Stevo Jekić iz Vel. Blaškog (Banja Luka) i Lazar Prolić iz Trijebova (Mrkonjić Grad). Najvještiji i najuvježbaniji pjevači, na koje sam u svom radu naišao i koji već trideset godina pjevaju zajedno, jesu Todor Todorović i Milan Kaurin iz Donje Pecke (Mrkonjić Grad). Oni vrlo dobro pjevaju pjesme potresalice. U rodbini Todorovića pjeva se od davnina. Za ovom dvojicom ne zaostaju mnogo ni dva brata Omanovića, Ćerim i Mumin, iz Biljana (Ključ) i zet im Rašid Brkić iz Humića (Ključ).

Muzički folklorni materijal koji sam skupio i koji je izložen u

ovoj knjizi je raznovrstan, a pretstavlja: recitovanje epskog deseterca bez pratnje instrumenta i uz pratnju gusala i tambure; dvoglasne pjesme potresalice i one sa tehnikom trilera; zdravice i svatovske, a zatim ostale pjesme: dvoglasne (djevojačke) notirane na dva i na jedan sistem; jednoglasne seljačke uz pratnju tambure; jednoglasne seljačke (šaljive, jedna dječija - svinjarska pjesma i jedna nabrajalica - čantalica); jednoglasne seljačke djevojačke; varoške nemuslimanske i muslimanske (jedna pjesma uz tepsiju i dvije uz pratnju tambure) i na kraju seljačka svirka na dvojnicama i ćurliku.

Ovim redom su pjesme i svrstane i to tako da prvo (sa malim izuzetkom) dolaze pjesme bez metričke podjele, a zatim sa metričkom podjelom, i to od složenih prema jednostavnim taktovima. Dalje, u varoškim, nemuslimanskim, prvo dolaze pjesme sa jednostavnim, a zatim sa složenim taktovima, dok su muslimanske poredane po melodiskoj srodnosti i prema pjevačima kako bi pjesme što ih pjeva jedan pjevač bile ublizu, jedna iza druge (bez obzira na metričku podjelu). Varijante ili pjesme sa istim ili vrlo sličnim tekstom dolaze jedna kraj druge pod istim brojem, bez obzira na melodisku srodnost (ovo se ne odnosi na br. 16 i 16a).

Po naslovu, ove pjesme su bosanske jer sam ih u Bosni čuo. Posebno je pitanje da li se ovo i ovakvo pjevanje čuje i izvan granica Bosne i dokle ide rasprostranjenost ovog načina pjevanja. Administrativno-geografska granica jedne pokrajine ne znači i granicu narodnog muzičkog izraza, jer je ovaj uslovljen psihičkim osobinama jedne etničke sredine, a u vezi sa životnim prilikama i socijalnim stanjem naroda toga kraja. Karakteristike seljačkog pjevanja, koje se mogu zapaziti u brojnim primjerima ove knjige, tj.: uzan obim napjeva, sekunde male i velike, bilo kao dvozvuk ili melodiski interval, tipična primjena umanjene terce, naročito u kadenci, i unisoni završetak sa donjom sekundom — osobine su koje se čuju i u narodnom pjevanju sjeverne Dalmacije (napr., u selu Kruševu-Obrovac) ili u Kordunu (brdski stanovnici krajeva oko Dvora na Uni pjevaju na isti način). Pjesma br. 55 pjeva se u okolini Gline. Pjesme i način pjevanja u pograničnim krajevima Hrvatske (Kordun) su isti ili vrlo slični onim u novskom ili dubičkom kraju. Naravno, ima i uticaja bosanskog pjevanja (naročito varoškog) na susjedne oblasti Hrvatske i Slavonije. Prema tome, bosansko pjevanje kako je prikazano u ovoj knjizi, nije samo bosansko. Antropogeografska ispitivanja o migracijama stanovništva pomogla bi muzičkoj folkloristici, kao i obrnuto, dok bi muzički folklor ukazao na eventualno zajedničko porijeklo stanovništva pojedinih krajeva. Izdajući ovu zbirku, nisam imao namjeru da utvrđujem ili prečišćavam autohtonost bosanskog narodnog muzičkog izraza; skupljao sam ono što — po mome mišljenju — vrijedi da se zapiše, a utvrđivanje porijekla pjesme ili pjevanja jednog kraja može se riješiti tek na osnovu komparacije mnogih pojedinačnih melografskih radova. Ali u vezi s ovim izlaganjem moram da spomenem kako narod ovo i ovakvo pjevanje osjeća od davnina kao svoje, jer sam od više ljudi i sa raznih strana čuo za izraz »staro-

bosansko pjevanje«. Svaki je od njih pri tome mislio na ono pjevanje na koje je navikao i koje je čuo u djetinjstvu. Tako, po jednima, u starobosansko pjevanje spadaju pjesme potresalice (br. 9, 10 i 11) i druge dvoglasne (sa ranije opisanim karakteristikama); po drugima, starobosansko pjevanje pretstavljaju ravne pjesme (br. 129), ali u svakom slučaju starobosanske su one pjesme koje je današnja generacija naučila od svojih starih.

Poznato je da se pjesma prilikom migracije mijenja, i to što dalje od svog ishodišta, tim više, dok sami tekstovi tih pjesama ostaju u mnogim slučajevima nepromijenjeni. Tako vidimo da se isti tekstovi pjevaju na različite melodije u krajevima koji su više ili manje udaljeni jedan od drugoga. Tekst pjesme »Djevojka je prema gori stajala« pjeva se u prijedorskom kraju (selo Petrov Gaj), ali i u okolini Niša[1]). Vjerovatno su se neke pjesme, među njima i ova »Djevojka je prema gori stajala«, prenosile i širile po raznim našim krajevima, među ostalim i preko »Lire«[2]), koja je bila u svoje vrijeme naročito popularna i raširena u srpskom građanskom društvu. Koji su tekstovi od ovih u ovoj knjizi istovjetni ili kao varijante štampani i u »Liri«, naznačeno je u odjeljku ove knjige pod »Tekstovi«. Pjesma »Zaspa Janko pod jablankom« pjeva se mnogo po selima oko Banje Luke, Kotor-Varoša, Sanskog Mosta i Prijedora, ali se čuje i u Dragovcima kod Oriovca (Nova Gradiška - Slavonija). Tekst pjesme »Crna zemljo i zelena travo« (br. 72) poznat je u Slav. Požegi, a pjesma »Pjevaj mi pjevaj sokole« (br. 133) u Dišniku (Garešnica - Slavonija)[3]).

U seljačkom pjevanju razlikuje se »dugačko« i »kratko« pjevanje. »Dugačke« pjesme, »dugački« glas, u okolini Teslića nazivaju »vozačke« pjesme (otezati, razvlačiti, vozati). »Vozačke« pjesme (br. 13, 14 i 15) pjevaju se na sjedjeljkama, sijelima i prelima, na gozbama i svadbama. Tekstovi »vozačkih« pjesama mogu da budu isti kao kod pjesama uz kolo, samo se razlikuju melodijom i tempom. U kategoriju »dugačkih« pjesama spadaju i pjesme potresalice i zdravice (br. 19), koje se u okolini Doboja nazivaju i »sofrenske« pjesme jer se pjevaju na slavama i gozbama sjedeći za sofrom (ili soprom); dalje, kopačke pjesme (br. 18) i svatovske (br. 20-23). — »Kratke« pjesme pjevaju se uz kolo (br. 16 i 17). U Vel. Blaškom (Banja Luka) »kratke« pjesme nazivaju »priklapalice«. U prijedorskom kraju razlikuju »djevojački glas«, »dugi glas« i »starinski glas«, ali se ipak sve svodi na onu osnovnu podjelu: dugačko i kratko pjevanje.

Za dvoglasno pjevanje, za funkciju prvog i drugog pjevača, narod ima različite nazive. Za onoga koji počinje pjesmu, kažu da

---

[1]) Stojan Andrić: »Pesme sa Nišave«, RKUD Abrašević, Niš, 1952.

[2]) Velika srpska narodna »LIRA« sa 1600 pesama. Izdanje srpske knjižare i štamparije Braće M. Popovića u Novom Sadu 1887, str. 605, br 85. — Poznato mi je i jedno izdanje iz 1905 god.

[3]) dr. Nikola Andrić: »Ženske pjesme« (ljubavne), sveska treća. Matica hrvatska, Zagreb, 1929.

»joče«, a za onoga koji pjeva za njim — da »potresa« (izrazi za pjevanje pjesama potresalica u Peckoj i Mednoj - Mrkonjić Grad). U Bužimu kažu da prvi pjevač »vozi«, a drugi da »sparuje«. U Donjoj Peckoj: prvi pjevač »povede«, a drugi »prilaže«; u Trijebovu: »vodi« i »prati« (oba sela u bivšem Srezu mrkonjićgradskom). U Garevcima i Palančištu (Prijedor) kažu da prvi glas »vozi«, a drugi da »polaže«; u Krupi na Vrbasu za prvog pjevača vele da »počinje«, a za drugog da »preuzima«. Za pjevača koji pjeva drugi glas (donju dionicu), u Vel. Blaškom kažu da »dogoni glas«, a kad jedan od pjevača iz unisona intonira veliku sekundu, za nj vele da »prelama« (»prelamanje«).

Junačke pjesme, bilo da su sa pratnjom instrumenta ili bez pratnje, nisam snimao na traku u cjelini, nego u fragmentima, obično početak, sredinu i završetak pjesme (smatrao sam da je to dovoljno, s obzirom da pjevanje tih pjesama dugo traje i da je trebalo racionalno raspolagati magnetofonskim trakama). U ovoj knjizi nisu štampani ni svi ti fragmenti (jer bi zauzeli mnogo prostora), nego samo njihovi dijelovi, toliko da se vidi umijeće pojedinog pjevača i njegov način pjevanja (zapravo melodiskog recitovanja). Neke junačke pjesme obuhvataju po nekoliko stotina stihova (napr., br. 7, »Trka na Tihovu«, obuhvata 752 stiha) tako da bi snimanje ovih pjesama u cjelini, kao i melografisanje ostalih seljačkih pjesama, bio dovoljno obiman posao za melografa koji bi se posvetio isključivo toj vrsti pjevanja, već s obzirom na intonaciju i ritam tih pjesama. Na temelju primjera u ovoj knjizi mogu da se vide karakteristike, kao i sličnosti i razlike u recitovanju pojedinih pjevača.

Kako se vidi iz primjera, svaki pjevač istom melodiskom frazom recituje tekst cijele pjesme; ovdje apstrahujem promjene uslovljene kvantitetom slogova i promjene uslovljene emocijom pjevača ili početni dio recitacije koji pjevač izvodi povišenim glasom i s emfazom u tonu (br. 7). Pjevač junačkih pjesama uz tamburu, Arif Jusić, ne recituje istom melodiskom frazom sve stihove. On pokazuje više melodiske invencije i novim motivima unosi u svoje recitovanje svježinu promjene (br. 8). Njegovo recitovanje ima više arioznih elemenata i ono je možda udaljavanje od tradicije ili noviji način recitovanja. (Pjevanje junačkih pjesama Jusić je naučio od Murata Žunića, iskusnog pjevača, koji je naročito poslije Prvog svjetskog rata bio vrlo aktivan). Dok je recitovanje uz gusle u primjeru br. 3 u obimu male terce, Jusićevo recitovanje se kreće u obimu male sekste.

Guslara ima po nekoliko u svakom srezu, neki još uvijek gude uz gusle i pjevaju na svadbama i slavama. Poneki samo gude, i to na guslama sa dvije strune, a ne pjevaju (Zablaće - Ključ). Poznato je da gude i pjevaju samo muškarci, ali ima slučajeva da gude i žene. »U okolini Banje Luke u selima oko Han-Kola nije rijedak slučaj da žene uz gusle recituju junačke pjesme, uspavljuju djecu, a i bez toga događa se da žene pjevaju junačke pjesme uz

gusle[4]). Naišao sam na takve slučajeve u Gerzovu - Mrkonjić Grad (Milica Bubnjević), u Krupi na Vrbasu (Stoja Pejić) i u Planju - Teslić (Delva Mahmutović). Ove žene imaju muškaračke osobine, rade muške poslove, u kući zauzimaju ulogu domaćina, idu u lov itd.

Arif Jusić i pjevači u njegovom kraju (Bužim) ne pjevaju cijelu pjesmu bez prekida. Kad već otpjeva jedan dio pjesme, koji sadržajno čini jednu cjelinu, pjevač stane, odmori se. Takav dio pjesme zove se »zaoštraj«. Pošto se otpjeva jedan »zaoštraj«, slušaoci razgovaraju o tom dijelu pjesme, naročito o junacima, ili se u razgovoru pređe na savremenije teme. Za to vrijeme pjevač se odmara, pije kafu ili čaj; te pjesme su se pjevale na sijelima, najčešće na ramazanskim večerima. Takvih »zaoštraja« može da bude u jednoj pjesmi četiri do pet.

Iz primjera br. 8 vidi se da pjevač ne pjeva jednolično i monotono. Na pojedinim mjestima iz ariozno melodiskog recitovanja on prelazi u uprošćenije, silabično recitovanje, bez pratnje tambure, a zatim izvodi mali intermeco na tamburi (bez pjevanja), da bi opet nastavio melodisko recitovanje uz pratnju tambure itd. Iako se iz primjera br. 8 vidi kako pjevač tretira pjevani tekst, ovdje ću analizirati 65 stihova pjesme br. 8: 1) instrumentalni uvod na tamburi; 2) melodisko recitovanje trideset stihova uz pratnju tambure, od kojih su prva tri, kao uvod, pjevana gipkije i sa širim obimom (ambitus čiste kvinte); 3) četiri stiha bez pratnje tambure, a na kraju četvrtog stiha priključuje se svirka tambure, koja se nastavlja u obliku malog instrumentalnog intermeca; 4) ponovo počinje recitovanje - kazivanje bez pratnje tambure (u ovom dijelu pjevač je odrecitovao, u sporijem tempu, samo pet stihova); 5) nekoliko otkucaja na tamburi; 6) opet melodisko recitovanje četiri stiha uz pratnju tambure; 7) iza ritardanda četvrtog stiha brže kucanje tambure, zatim mala pauza. Poslije pauze: 8) mali uvod od nekoliko motiva na tamburi; 9) melodisko recitovanje pet stihova uz pratnju tambure; 10) mali intermeco na tamburi od nekoliko motiva; 11) melodisko recitovanje pet stihova uz pratnju tambure; 12) intermeco na tamburi od sedam motiva; 13) kazivanje - recitovanje pet stihova bez pratnje; 14) opet mali intermeco na tamburi i najzad; 15) kazivanje - recitovanje sedam stihova bez pratnje tambure.

Ojkanje, ili pjesme potresalice (br. 9-12), još se čuje po brdskim, zabačenim selima, ali se taj način pjevanja gubi. Još kao dijete slušao sam to pjevanje (u B. Luci) pazarnim danom. Do Prvog svjetskog rata ovako se još pjevalo u selima kraj same Banje Luke (Šargovac i Drakulić). Između dva rata ovo pjevanje moglo se čuti samo u udaljenijim selima (napr. u Ivanjskoj i Šimićima; ova sela leže na južnim obroncima Kozare), a danas ga gotovo ni tamo nema. Ove se pjesme zovu i groktalice (tako ih zovu u Bos. Petrovcu). Po mjestu i prilici u kojoj se pjevaju, a i

---

[4]) Dušan Umićević: »Muzička obrada narodne pjesme u Bos. Krajini«, Razvitak, god. 1938, br. 11, str. 325-333.

po tekstu, one imaju dosta naziva: pijanske, junačke i muške, svatovske, kosačke i kupilačke, kopačke, žetvene i putničke. U Mednoj i Peckoj kažu da su potresalice »kožunske« pjesme. Potresaju obično stariji ljudi uz sofru (uz piće). Naslonivši se jedan na drugog, glavu primaknu jedan drugom i zaojkaju. »Seljaci ojkaju tek kad se malo ponapiju; nisam primijetio da bi ojkali u posve trijeznom stanju, ali sam primijetio da ovdje (misli se na sela Banjalučke Vrhovine) seljaci ojkaju i u hodu. Više puta sam primijetio da dva težaka, jašući na konjima prislone glavu uz glavu i tako naslonjeni jedan na drugoga ojkaju, a konji ih polako nose«[5]). U selima oko Mrkonjić Grada seljaci razlikuju tri vrste potresalica: pijanske ili svatovske, kosačke i putničke. Sve tri ove vrste malo se razlikuju jedna od druge, a ukoliko se i razlikuju, to se odnosi na trajanje i tekst. Kosačke pjesme (br. 9 i druge) pjevaju se za čitavo vrijeme kosidbe i to ovako: do ručka pjeva samo jedan kosac naslonivši se na kosište, dok ostali kosci oštre kose. Ovaj pjevač prestaje pjevati čim počne kositi. Od ručka (oko 10 sati) do užine (oko 15 sati) pjevaju po dva ili tri kosca, kako je već opisano. Od užine pa dalje pjeva se na isti način, ali vrlo rijetko, jer se poslije užine malokad pjeva. — Kosačke putničke pjesme pjevaju se pri prelazu sa jedne livade na drugu, kao i po prestanku rada, u povratku kući. Ove pjesme pjeva pet do šest kosaca idući putem. — Kad kosac prebije kosu ili dio kosačkog alata, običaj je da se ovako ojka: »Jovura Lukić prebio kosu, govno mu na nosu; ko čuo, a ne »ako« (vikao), govno mu u nosu, o-o-o!« Ovo vikanje prenosi se od jedne grupe kosaca do druge, s jedne livade na drugu, a događalo se da je sa Presadle (Mrkonjić Grad) akanje (vikanje), u stvari ojkanje, o takvom »aktuelnom« događaju stiglo čak do Livna.

Kao što se vidi iz navedenih primjera, najduža je od svih kosačka pjesma (br. 9), koja se po formalnom sklopu (trodjelni oblik) ne razlikuje od drugih. Riječ »potresati« ima i šire značenje. Pjevač Rašid Brkić za svoje pjevanje (vidi primjer br. 18, srednju dionicu) kaže »potresanje« ili »presjecanje«, iako to nije izmjena dvaju tonova (triler) kao u pravim potresalicama. Prema tome, svako izvođenje trilera (i kad nije brzo) bilo bi potresanje, pa bi i one pjesme u kojima se, ma i djelimično, primjenjuje triler bile potresalice u širem smislu (primjer br. 13-18).

Putnička pjesma (»razgovorna pjesma«, kako je neki nazivaju) junačka je pjesma, koja se pjeva uz gusle, a putnička je po tome što je pjeva pojedinac kad putuje, idući kroz šumu (najčešće na konju) da ne zadrijema. Putničke su pjesme i pjesme potresalice, i to kad ih pjeva jedno lice u hodu, putujući, a i one koje momci pjevaju odlazeći u vojsku ili na radove. Dakle, to su obično one pjesme koje se najčešće u selu pjevaju. One i nemaju neko određeno značenje. Stariji ljudi smatraju da je putnička pjesma isto što i junačka pjesma (br. 2).

---

5) Dušan Umićević: »Ojkanje u Bos. Krajini«, Razvitak, god. 1939, 1 mart, br. 3, str. 88-93.

Kad se kopači pri kopanju umore, oni malo stanu da predahnu, pa se podboče na motike i pjevaju. Jedan počne, a druga dvojica prihvate pjesmu (br. 18). Ovo pjevanje, izrazito i vrlo intenzivno u zvuku, čini na slušaoca snažan dojam. Te pjesme se pjevaju ne samo pri kopanju nego i u drugim prilikama.

Što se tiče odnosa jednog glasa prema drugom u dvoglasnim seljačkim pjesmama, najčešći je slučaj da je drugi glas (donja dionica) podređen prvom glasu (gornja dionica). U svim dvoglasnim pjesmama koliko ih je u ovoj knjizi, samo u osamnaest primjera (i to, uglavnom, u pjevanju starijih pjevača) dešava se da drugi glas zapjeva iznad prvog (ukrštanje dionica). Vidi primjere br. 15-18, 20, 26, 27 i druge.

Jednoglasne pjesme uz tamburu (seljačke) još su manjeg obima od dvoglasnih pjesama. Tambura donekle nadomješta drugi glas. Pjevanje uz tamburu na selu je novijeg datuma, a sad je uzelo velikog maha. Seoski mladići, kud god idu, nose i svoje tambure sa sobom. Stariji seljaci ne pjevaju uz tamburu.

U vrstu recitativa, svrstao sam i recitovanje šaljivih pjesama, kao i jednu dječiju - svinjarsku (br. 85-87), i jednu pjesmu čantalicu br. 88 (kontalicu, brojanicu, nabrajalicu — kako ih u kojem kraju zovu). To je pjesma redalica, kako kažu u Zmijanju, samo ove čantalice, kako ih oko Ključa nazivaju, imaju obično šaljiv ili lascivan sadržaj sa izvjesnom poentom na kraju.

Seljačke jednoglasne pjesme (djevojačke br. 90-92) obično se pjevaju dvoglasno, a izuzetno u jedan glas. U tom slučaju melodija je malo izmijenjena kao što pokazuje primjer br. 58.

Selo je moglo da sačuva svoj način muzičkog izražavanja i da nepromijenjeno prenosi s koljena na koljeno svoju muzičku tradiciju, koja seže u daleku prošlost, jer se ranije, stoljećima ni u načinu života na selu ništa nije mijenjalo. »Narod je živeo u selima, u naturalnim odnosima, kroz patrijarhalnu porodičnu zadrugu, koja je bila čvrsta društvena i ekonomska jedinica (čijem je jačanju doprinosio i turski poreski sistem). To selo činilo je potpunu suprotnost gradu«[6]).

Po jednom spisu iz Muzeja stare srpsko-pravoslavne crkve u Sarajevu vidi se kakve su bile međudruštvene prilike u Bosni s kraja XVIII vijeka. Spis se naročito tiče hrišćana čiji je položaj tada bio težak i još više otežavan čestim naredbama turskih vlasti, koje su se odnosile na njihov privatni život. Prema tome crkvenom spisu vidi se da se hrišćani nisu smjeli skupljati na sijelima (teferičima) i tu pjevati, kao što to nisu smjeli ni u svojoj vlastitoj kući. Šta i kako je u takvim okolnostima pjevao nemuslimanski svijet po našim varošima, neizvjesno je, jer ovih nekoliko primjera (br. 93-102) ne govore mnogo. Neke su pjesme (br. 96-99) možda i starijeg datuma, ali je u novije vrijeme narodna, pa i umjetnička

---

[6]) Vojislav Đurić: »Antologija narodnih junačkih pjesama«, Beograd, 1954, str. XXXIX.

pjesma iz nekih jugoslovenskih krajeva vršila uticaj na pjevanje varošana u Bosni. Tako, napr., pjesma »Šet'o sam se...« nema nikakve veze sa bosanskim pjevanjem. Pjesma sa istim tekstom štampana je u Kuhačevom zborniku[7]), ali se ova i melodiski i ritmički razlikuje od navedene pjesme (br. 111). Po vlastitom sjećanju znam da se pjesma br. 95 pjevala u Banjoj Luci u sporom tempu. Međutim u »Liri« je tekst te pjesme svrstan u poskočice, što znači da se na drugim stranama pjevala u bržem tempu, uz kolo. U svom drugom dijelu pjesma je slična onoj »Urodile žute ljelje« iz »Đide«. Melodiju pjesme »Kud pogledam, svud je tama« pjevaju stare žene u Jajcu i Mrkonjić Gradu drukčije nego što ju je Kuhač zabilježio[8]).

U vezi sa stranim uticajima ili migracijama interesantni su primjeri navedeni pod br. 103-106. Te pjesme odudaraju od ostalih varoških pjesama, a naročito pjesma br. 104, koja — po riječima dr. Vinka Žganeca — ima »panonski karakter, velik raspon melodije i pentatonske elemente«. Starica Hitaba Islamović (69 g.), koja je ovu pjesmu pjevala, rođena je u Agićima (Bos. Novi), a sada živi u Ljubiji. Daleko od svog sela nije se kretala. Ona kaže da je ovu pjesmu naučila još kao dijete u Agićima. — Druge dvije pjesme (br. 105 i 106) imaju sličnosti s ovom. Da li je ove pjesme »panonskog karaktera« donijelo ovamo ono muslimansko stanovništvo koje se u Donjem Pounju i Posavini (bosanskoj) naselilo poslije turskog poraza kod Beča 1683[9]) ili su te elemente »panonskog« pjevanja donijeli ovamo pojedinci (bilo kojim povodom), pa je narod stapajući te elemente sa svojim tradicionalnim muzičkim izražavanjem stvorio ove pjesme, o tome se na temelju dvije do tri pjesme ne može ništa pouzdano reći. Daljnja ispitivanja u tome pravcu dala bi jasniju sliku o tome.

Običaj pjevanja uz tepsiju još se donekle sačuvao. Nekad se tepsijalo na svadbama[10]) [11]) a i u drugim prilikama, bez obzira na vjersku pripadnost pjevača odnosno auditorijuma. Ritam što ga proizvodi tepsija koja se vrti nema veze sa ritmom pjesme. U primjeru br. 130 ritam tepsijanja (i zvuk koji silazi od višeg ka nižem), vrlo je sličan ritmu drvenih klepala[12]). Tepsijanje ne daje

7) Fr. Š. Kuhač: »Južno-slovjenske narodne popievke«, Zagreb, 1878, I knjiga, I sveska, str. 12, br. 15.

8) Fr. Š. Kuhač: »Južno-slovjenske narodne popievke«, Zagreb, 1878, I knjiga, I sveska, str. 236, br. 293.

9) Petar Rađenović: »Epohalni događaji u porodičnim predanjima«, Razvitak, Banja Luka, 1 marta 1935, br. 3.
Porijeklo muslimanskih porodica u Bos. Dubici ispitivao je Hašim Šerić. — U dubičkoj porodici Pašagića postoji predanje da su se doselili iz Ugarske.

10) P. Ž. Petrović: »O pevanju narodnih pesama uz okretanje tepsije«, Prilozi proučavanju narodne poezije, Beograd, mart 1934, god. I, sv. 1. str. 70-74.

11) A. Šmaus: »Pevanje uz tepsiju«, Prilozi proučavanju narodne poezije, Beograd, novembar 1937, god. IV, sv. 2, str. 240-253.

12) Drveno klepalo je hrastova daska (obješena o granu) u koju se tuče drvenim maljicama, a služi za to da bi se narod skupio na izvjesno zborno mjesto radi nekog saopštenja.

uvijek ovaj ritam (v. pr. br. 130) jer on zavisi od podloge na kojoj pjevačica tepsija. U ovom primjeru pjevačica ju je okretala na jednoj manjoj sofri koja je dobro rezonirala. U jednom drugom slučaju (u Velečevu - Ključ), kad je pjevačica okretala tepsiju na jednom velikom kancelariskom stolu, nije bilo određenog ritma, nego se čuo nejasni, mukli štropot sličan šumu koji proizvodi mlinsko kamenje u potočari za vrijeme meljave. Mislim da ne samo tepsija nego i vještina okretanja utiču na to da li će i kakav će ritam tepsija davati.

Neke varoške pjesme imaju svoje naročite nazive. Takve su »mahalske« pjesme, koje momci pjevaju uveče idući sokakom. Te pjesme su specifične za neki varoški rejon (br. 103). »Mahalske« pjesme pjevaju se u Bos. Dubici samo »na brdu« (periferija Bos. Dubice). Ranije je bio običaj i u Bos. Krupi da se »u akšam« uhvati po pet šest momaka koji idući sokakom pjevaju. Slično je bilo i u Sarajevu (u vezi sa pjesmom »Kad ja pođoh na Bembašu«). Tamo mladići izađu u šetnju, a za njima ide pitomo jagnje sa zvoncetom o vratu. Djevojke po mahalama čim čuju to zvonce, nađu se tobože u poslu i zalijevaju cvijeće po prozorima samo da bi se pokazale i da bi vidjele momke. Ovo iznosim po pričanju i sjećanju Danice Majstorović-Popović, rođene u Sarajevu.

S bosanskim pjevanjem je u tijesnoj vezi pojam »ravnog« pjevanja (ravne, poravne pjesme). »Ravna« je ona pjesma koja je otegnuta, široka, koja lagano i mirno teče. Pošto nije vezana za ritam pokreta, pojedini tonovi u njoj se skraćuju ili duže izdržavaju, što opet zavisi od predaha i pluća pjevačevih. Ali to rubato pjevanje, i pored toga što ravna pjesma nije vezana uz ritam pokreta, zavisi najviše od emocije pjevača i baš zbog toga podliježe individualnom načinu interpretacije (»kad je pjevač raspoložen, onda pjeva onako kako mu najviše godi«, kazala mi je jedna od pjevačica varoških pjesama). »Ravne« pjesme, u širem značenju, ne pjevaju se po određenom melodiskom obrascu, nego svaka od njih ima svoju melodiju (»kajdu«). Vidi primjer pod br. 125-128, 130 i druge.

Ipak ima ravnih pjesama koje su vrlo slične po svojoj tematskoj građi i s malim varijantama pjevaju se u raznim krajevima. Obično imaju tipičan instrumentalni uvod (sve ravne pjesme mogu se pjevati uz šargiju). Pošto ove pjesme imaju određene karakteristike (širok ambitus, bogatu melizmatiku, čestu primjenu alternacija, ponavljanje rečenica i rečeničnih dijelova varirane ili sa novim motivima, umetanje uzvika »aman«, koji se pjeva silabično, ali i melizmatično, kao vokaliza, širu strukturu tj. oblik male dvodjelne i trodjelne pjesme) njih je lako prepoznati. I ta vrsta ravnih pjesama je vrlo popularna u Bosni (vidi primjere pod br. 117a, 139 i 140). To što se ove pjesme izvode sa više ukrasa i što se pjevaju sa više temperamenta, ne isključuje ono opšte što je ranije rečeno o ravnim pjesmama. Jer kad bi se odbacili svi ukrasi i pjesma svela na svoj prvotni ritmički oblik, vidjelo bi se da je to ona jednostavna, najčešće silabična pjesma, koja, kako je rečeno, mirno i široko teče.

Ravne pjesme u bujnom i melizmatičnom izvođenju podudaraju se sa sevdalinkama, a to znači da se ravna pjesma može izvoditi i na sevdaliski način. Pojam sevdalinke je, dakle, vezan uz naročit način izvođenja, a sama riječ kaže da imaju izrazito ljubavni sadržaj. U interpretaciji pjesme br. 141 (pjevanje Hakije Karabegovića iz Banje Luke) dat je maksimum izraza sevdaliskog pjevanja. Svi elementi koji čine to pjevanje, a to su: lijep i nosiv glas, toplina predavanja, istinito uživljavanje u pjevani tekst, agogika i ukusno, s mjerom primijenjeni ukrasi, — došli su do vidnog izraza, zapravo do svoje krajnje estetske granice. Sve što je preko toga izvještačeno je, pretrpano i neukusno (br. 139). Time to pjevanje gubi svoje prvobitne osobine i prelazi u dekadentni manir. Takav način u pjevanju razvijao se u naročitom ambijentu »gdje je uzdržanost izvjesnih naših pjesama zamijenjena obješću poslovičnih sarajevskih sumbul udovica i bećara iz Novog hana«. Prilike i društveni život, koji se počeo mijenjati poslije 1878 g., učinili su da se je ovakvo sevdalisko pjevanje intenzivnije gajilo po kafanama. Naravno, profesionalni pjevači su iz komercijalnih razloga još više razvijali spoljne dopadljivi elemenat (melizmatičnu bujnost, te nagle i česte promjene u dinamici), tako da su ljubitelji pjesme, odnosno česti posjetioci kafana primali takav način pjevanja i prenosili ga dalje. Nasuprot tome, staro bosansko pjevanje je više silabično, jednostavnije i odmjerenije u melizmatici. To pjevanje je zabilježeno u više primjera ove knjige, a naročito u pjesmama koje su pjevali Munira Gušić i sin joj Muharem (br. 116-129).

Neki pjevači pjevaju sevdalinke sa malo tona, poluglasno, ali sa mnogo topline i zanosa. To je suptilno, rekao bih, skoro kamerno izvođenje. Na taj način pjevao je sevdalinke Predrag Marković - Milanov, rodom iz Modriče, glumac, dugogodišnji član Drame Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu. On je govorio da »stari pjevači po bosanskim varošicama pjevaju poluglasno, više za sebe«. Bilo je pjevača (a ima ih i danas) u Banjoj Luci i na drugim stranama koji na ovaj način pjevaju sevdalinke. Pošto se u ovakvom pjevanju manje ističe snaga i jačina tona, slušalac više primjećuje govorni dio u pjesmi nego kad pjevač pjeva punim glasom. Pažnju slušaoca u ovom slučaju ne apsorbuje silina i ljepota tona, pa mu izgleda da je kod ovog poluglasnog pjevanja dikcija izrazitija. U nekim slučajevima ona to stvarno i jest. Tako Sadija Hamedović iz Ključa (br. 136) pjeva s izvjesnom gracioznom lakoćom, kao da govori. Drugi opet pjevaju poluglasno u ravnoj dinamičkoj liniji, bez vidnog znaka uzbuđenja, mirnih crta na licu, povučeni u sebe kao da vrše neki starinski obred. — Sve ono što je karakteristično za pjevanje pojedinih pjevača navedeno je ispod svake pjesme.

Drugi način u interpretaciji je onaj gdje pjevač iz punih prsa, ljepotom, nosivošću i silinom svoga glasa privlači i drži slušaoca. Kod ovih pjevača izdržavanje tonova i fraza je duže, dinamički uspon i pad jasno odmjeren, a glas dobro postavljen tako da je sve podređeno izražavanju, odnosno doživljaju pjesme. Na ovaj način pjevaju braća Karabegovići, Hakija i Mujo, iz Banje Luke.

Neki pjevači daju pjesmama koje izvode, vrlo veliki dijapazon u dinamičkom nijansiranju, a to njihovom pjevanju daje strasnu boju i čulnost (br. 139 i 140).

Opšta karakteristika u pjevanju, naročito varoških pjesama, jest agogičko nijansiranje (kod nekih pjevača manje, kod nekih više). Pitanje je da li je to »proživljavanje« pjesme, dakle, osjećajni momenat ili neko lako uzbuđenje, koje je, kao naročit doživljaj, normalno za vrijeme pjevanja. Vjerovatno je da se radi i o jednom i o drugom. Ukrasi, koji su ovdje označeni sitnim notama, pjevaju se tiše, sliveno, gotovo nečujno, između dva tona među kojima se nalaze. Reklo bi se da ti ukrasni tonovi katkada nemaju ni određenu visinu (br. 113). Ima ukrasa koji se pjevaju punim glasom i stabilnim, određenim ritmom. Takvi su ukrasi zabilježeni običnim (krupnim) notama (br. 26, 28, 30 i drugi). Neki se pjevači češće služe ukrasom, koji sam zabilježio kao sitnu notu bez notnog vrata; to je više neko treperenje glasom, koje se jedva primjećuje (br. 114, 124, 128 i 132). Portamento i glisando su obične pojave, naročito u varoškom pjevanju, a u slučajevima gdje je portamento izrazitiji, naznačeno je posebno oznakom »port«. Pored navedenih, posebne su karakteristike u varoškom pjevanju: unošenje glasa »h« između slogova (kod starijih pjevača), naročit rječnik i izgovor, a često i nazalno pjevanje.

U recitativu deseterca pjevač prije pjevanja zapjeva slog »ej« ili »aj« (br. 3-8), a isti je slučaj kod pjevanja ravnih pjesama (br. 140 i 141). Tim uzvikom pjevači kao da hoće da skrenu pažnju slušaoca na sebe i svoje pjevanje; a možda je taj uzvik i neki ostatak pradavnog načina pjevanja.

U dvoglasnom seljačkom pjevanju, na završnom tonu, pjevač (ili više njih) ponire glasom na neodređeni ton, a taj manir nastaje ispuštanjem vazdušne struje iz punih pluća, što je sličnom nekom kratkom ječanju.

Velika prednost za guslara je jak, čist i zvonak glas. Te osobine su prednost i za pjevače koji pjevaju pjesme potresalice. Od njih se traži jak glas i velik kapacitet pluća. Triler izvode snažno i dugo ga izdržavaju. Triler nije uvijek izmjena dvaju susjednih tonova; ponekad, kad je pjevač naročito raspoložen, on potresa i većim intervalom nego što je sekunda. Pjevač započne triler velikom sekundom pa povećava raspon do čiste kvarte, što donekle potsjeća na alpsko jodlanje.

Da seljaci pjevaju glasno, poznato je, a i sama pjesma to potvrđuje; »Grlo moje, ratkovačko zvonce, — Kad zazvoni, sve Ratkovo ječi«. Ali jačina pjevanja seljaka muslimana iz Biljana (Ključ) prelazi granicu normalnog jer pjevaju punim glasom, i to najvećom silinom i u najvišem registru (g^1-d^2). To nazalno pjevanje u visokom registru mnogo liči na zvuk dipala i zurli. Uopšte muslimanski pjevači na selu, a naročito djevojke, pa i žene, pjevaju u najvišem registru, i to kako u Bužimu i Velečevu, tako i u Rankoviću, Ruževiću (Teslić), i u Orahovoj kod Bos. Dubice (br. 38 i 39).

U dvoglasnom pjevanju dviju djevojaka iz Orahove čuje se u pjevačice koja pjeva donju dionicu, neko grcanje, zapinjanje glasom, što sam notirao posebnim znakom u liniskom sistemu. Pjevačica to grcanje izvodi fiksiranom tonskom visinom. Iako svi seljaci snažno pjevaju, oni iz ravnice (Lijevče Polje - između Banje Luke i Bos. Gradiške) kažu za brđane, Zmijanjce, da pjevaju »naizvrat«, »velikom snagom«, »silom«, »zorli«. Ili još dodaju: »Na svu slavinu zinu kad pjevaju«.

II. INTONACIJA I INSTRUMENTI

Rad pomoću magnetofona, s obzirom na to da je ton na traci fiksiran, omogućio mi je da se više zadržim na intonaciji nego što je to ranije bilo moguće. Poznato je da se intonacija u narodnom pjevanju zasniva na prirodnom tonskom sistemu. Sviranje ovih pjesama na klaviru kao temperovanom instrumentu neće prema tome dati pravu zvučnu sliku.

Nastojao sam da čitaocu ove knjige što više približim intonacionu praksu u seljačkom pjevanju. Zato sam intonaciona »skretanja ili otstupanja« obilježio naročitim znacima (v. VII, »Opšte napomene«). U seljačkom pjevanju preovladava hromatizam, pa i manji intervali nego što je polustepen, a to su 1/3 i 1/4 stepena. Određivanje tih intervala izrazima 1/3 i 1/4 stepena ne daje uvijek tačnu pretstavu o njihovoj veličini. Zbog toga je dodat broj treptaja (Herc, Hc) i odnos u centima (C) uz svaki onaj primjer gdje se radi o labilnoj intonaciji ili intonacionom skretanju.

Ima više razloga za intonaciono »skretanje« u pjevanju: putovanje (zapravo pješačenje), umor, neizvježbanost grla kad pjevač nije dugo pjevao, indispozicija i godine, a osim toga i ono što je bitnije: tradicionalne navike pjevača koji zbog života u zabitnim mjestima i slabog dodira sa spoljnim svijetom nisu nikada čuli ljepši, finiji i mekši način pjevanja. — Ako pjevač zapjeva jače ili naglasi izvjesni ton, taj ton postaje ujedno i viši (br. 47). Ako, međutim, započne da pjeva u registru višem nego što odgovara njegovu glasu, takvi tonovi obično su preniski. Mjerio sam one tonove za koje sam smatrao da su intonaciono karakteristični (br. 77) i bitni (br. 9) u sklopu melodije. Na osnovu dosad prikupljenog materijala ne mogu pouzdano tvrditi zašto i kada će pjevač da intonira 1/3 i 1/4 st. ili drugi još uži interval. (Posebno je pitanje uticaja svirke na guslama i drugim narodnim instrumentima na intonaciju u seljačkom pjevanju). Ima pjevača koji će stalno, u svakom stihu, dosljedno intonirati manje intervale nego što je polustepen (Todor Todorović i Milan Kaurin - br. 9 i Mujo Šistek - br. 7). Pa ipak, i na osnovu ova dva slučaja može se stvoriti neki zaključak. Tako će 1/4 stepena pjevač najčešće upotrebiti u polustepenom odnosu između III i IV stupnja tetrakorda sa velikom tercom (br. 7 i 16; ili u kadencama $gis^1 - g^1$ u br. 9, a još uži odnos u br. 10). — Intonacija umanjene terce ili male terce (kako na kom mjestu) naročito u kandencama je labilna (napr. br. 4, — labilnost tog intervala označena je znakom). Intonacija vođice (fis^1) je labilna tako da ne-

kad sa as^1 čini umanjenu tercu, a nekad još uži interval jer je fis^1 viši za 1/4 st. (br. 73a), ili je fis^1 - g^1 u 1/3 odnosu (br. 33 i 67). Drugi put fis^1 je niži (mada se radi o istim pjevačicama, ovo u vezi s br. 33 i 58) i gotovo je kao f^1 (br. 58, solo pjevanje). U kadenci pjevačica intonira as^1 - f^1, dakle, malu tercu. Ta terca u kadenci u seljačkom pjevanju varira (bar u ovim primjerima) od vrlo uskog intervala (br. 73a) do male terce čisto intonirane (br. 76-78, a i drugi primjeri).

Na osnovu dosad skupljenih i analiziranih seljačkih pjesama ne može se reći da postoji neka posebna skala sa fiksiranom primjenom užih intervala nego što je polustepen, niti da labilnost u intonaciji leži u osnovi ljestvičnog sistema. Daljnja istraživanja možda bi dala drugi ili određeniji rezultat, ukoliko ne bude kasno, jer dodir sa temperovanom muzikom (harmonika) nivelira u narodnom pjevanju te oscilacije u intonaciji. To je uočljivo kad čovjek sluša pjevanje djevojaka i momaka u Vrućici (Teslić). Momci pjevaju »čišće« nego djevojke (djevojačko pjevanje iz Vrućice br. 16 i 17). Valjda momci imaju više prilike da »koriguju« sluh služeći u armiji, idući na radove van svog sela itd.

Mujo Šistek, pjevač junačkih pjesama uz tamburu, pjevao mi je u dva maha: 2-X-1954 jednu pjesmu i 12-VII-1955 dvije pjesme, uvijek na različito udešenim tamburama. Osnovni ton tambure (obje prazne žice) prvi put su bile udešene na d^1, drugi put na g, a treći put na as. Interesantno je da je on uvijek, sva tri puta, intonirao pjevanje (početni ton) sa f^1 i nije mu smetalo što je tambura svaki put bila druga i drukčije udešena, pa čak i u intervalu septime prema intonaciji tona f^1 (odnos u jačini pjevačevog glasa i tambure je vrlo nejednak, pa se zvuk tambure gotovo gubi, naročito ako pjevač malo jače zapjeva).

Sitne oscilacije u intonaciji izražene su u nekim primjerima načinom notacije. Gornji polustepen od a^1 (u primjeru br. 15) jednom je notiran kao hromatski polustepen (ais^1=449'79 Hc), a drugi put kao dijatonski polustepen (be^1=454'91 Hc). U primjeru br. 40, fisis^1 je niži od g^1; odnos fisis^1 - g^1=21 C. Ima još primjera u kojima je notacija prilagođena intonaciji (br. 4, 9, 10 i 87).

Narodni instrumenti na koje sam naišao u svom melografskom radu jesu: gusle, ćurlik, dvojnice i razne vrste tambura. Opisaću svirale i tambure onih pjevača i svirača čije je pjevanje i sviranje notirano i čiji su primjeri štampani u ovoj knjizi, ali i one tambure koje sam vidio na raznim mjestima (u vozu i na putu ili slučajno). Nisam sve instrumente podjednako detaljno opisao. Ako sam neke od njih imao duže vremena kod sebe, detaljnije sam ih opisao. Kod svih tambura prikazao sam njihovu veličinu i udešavanje žica.

Ćurlik Ivana Sedića (Rekavice - Banja Luka) dugačak je 25 cm., ima šest rupica i daje ove tonove: e^1=312 Hc, fis^1=360 Hc, gis^1=399 Hc, ais^1=439 Hc (odnos gis^1 - ais^1=166 C, — malo niža velika sekunda), h^1=488 Hc, cis^2=532 Hc.

Dvojnice istog svirača: lijeva svirala ima tri rupice i daje ove

tonove: dis^1=298 Hc, e^1=314 Hc (odnos dis^1 - e^1=91 C), f^1=339 Hc (odnos e^1 - f^1=132 C). Desna svirala ima četiri rupice i daje ove tonove: dis^1=298 Hc, e^1=314 Hc, f^1=339 Hc, ges^1=364 Hc. Kad hoće da intonira umanjenu tercu dis^1 - f^1, svirač na lijevoj cijevi malim lijevim prstom zatvori otvor cijevi napola, a najdonju rupicu na desnoj svirali otvori.

Ćurlik Steve Milojevića iz Vrućice ima šest rupica i daje ove tonove: es^1 - f^1 - g^1 - as^1/a^1 (ton viši od as^1 odnosno niži od a^1) — be^1 - c^2 - es^2. Svirač se služi izrazima: »jednostajne« i »dvostajne« svirale (svirale sa jednom i sa dvije cijevi).

U Bužimu zovu tamburom samo tamburu sa dvije žice. Obje žice su udešene na isti ton. Tambura služi za pratnju junačkih pjesama. Šargijom zovu tamburu sa četiri žice, koja se upotrebljava za pratnju djevojačkih pjesama.

Šargija Hase Mustafića dugačka je 108 cm., dužina vrata sa glavom iznosi 61 cm., a dužina karlice (korpus, trup tambure u Bužimu nazivaju »karlica«) 47 cm. Gornji dio karlice je od jelovine. Donji dio, koji je od trešnjeva drveta, produžuje se u vrat. Drugi, gornji dio vrata je od javorovine tako da je vrat sastavljen iz dva dijela. U Bužimu čivije nazivaju »kiševi« (»kiš«), krsnice zovu »perdeta« (»perde«), a žice »kangal«. Prazne žice na šargiji daju tonove: a - d - g. Svirač i pjevač Hase Mustafić sam sebi pravi šargije.

Tambura Muje Šisteka (Zgon - Ključ): trup je trouglast, dužina 1 m., obje žice daju isti ton.

Tambura Arifa Jusića (Lubarda - Bužim) dugačka je 90 cm. Obje žice udešene su na g (u toku pjesme, pjevač preudesi žice na fis). Koje tonove tambura daje, vidi pr. br. 8.

Šargija Hasiba Muminovića (Orahova - Bos. Dubica) dugačka je 110 cm., dužina trupa 43 cm., ima četiri žice od kojih prve dvije daju b, treća daje es^1, a četvrta as.

Šargija Nedžiba Karaibrića (Teslić) dugačka je 1 m., ima četiri žice; prve dvije daju d^1, treća daje g, a četvrta c^1.

Tambura Spasoje Milanovića i Zdravka Bijelića (Gor. Ratkovo - Ključ) dugačka je 74 cm.; širina trupa 12 cm. Trup se prema vratu sužuje. Na kraju vrata, u glavi, tri su čivije sa tri žice od kojih dvije daju c^1, a treća b. Na selu se viđaju kraće i različito udešene tambure. U Ljubačevu (Banja Luka) ima tambura sa četiri žice, od kojih su dvije i dvije udešene u čistoj kvarti ili u velikoj terci. U Gor. Ratkovu ima tambura sa četiri žice: dvije i dvije udešene su u čitavoj kvinti (e^1 h^1). U Bočcu (Banja Luka): tambura dugačka 64 cm., vrat sa glavom dugačak 43 cm., ima tri žice od kojih prva daje f^1, a druge dvije g^1; ima šest krsnica. Žica f^1 daje ove tonove: g^1 (malo niži), as^1 (znatno niži), as^1 - a^1 - b^1 - ces^2; prazne žice g^1 daju: as^1 (viši), a^1 (viši), b^1 h^1 i c^2. Druga tambura iz Bočca ima tri žice: najdonja daje d^1, a druge dvije e^1. — U Surjanu (Mrkonjić Grad) prave dugačke tambure (dužina 87 cm.) sa tri žice: najdonja (odozdo nagore, kako svirač drži tamburu) daje c^1, a dvije druge jednako udešene daju d^1. Perdeta (krsnice) su jednako razmaknute ($2^1/_2$ - 3 cm). Tambura je uskog, dugačkog vrata, uskog trupa, na

bridove (trup nije ovalan). Čiviju zovu »kišac«. — U Han-Kolima (Banja Luka) tambura je dugačka 73 cm., malog, uskog trupa, ima tri žice udešene na dis^1 - cis^1. Donja žica (najdonja) je viša (dis^1) - za razliku od onih tambura iz Surjana; ove dvije druge žice (nagore kako svirač drži tamburu) daju cis^1 (obrnuto nego kod onih iz Surjana). Ova tambura daje hromatski niz. Čiviju zovu »kličak«, ali i »klinčac«. U Krupi na Vrbasu ima različitih tambura. Jedna je udešena na g^1 - f^1 - d^1 (prima, donja sekunda i donja kvarta) i ima četiri žice od kojih dvije najdonje daju g^1. Druga tambura je dugačka 75 cm. i ima tri žice udešene kao e^1 - fis^1. Treća tambura, dugačka 50 cm., ima četiri žice od kojih su dvije udešene u čistoj kvarti (e^1 - a^1). U tom selu su dvije vrste tambura. Udešene su ili u velikoj sekundi (sa tri žice) ili u čistoj kvarti (sa četiri žice). — U Brestovu (Prnjavor) vidio sam tamburu dugačku 115 cm.; korpus joj je od trešnjeva drveta, gornja daska od jelovine, a vrat od šljive. Tambura ima šest žica, zapravo pet dugačkih žica, a šesta je mnogo kraća. Pri kraju vrata nalazi joj se jedna mala čivija koja služi kao prag. Tri donje žice zajedno udešene daju c^1, četvrta daje f (donju čistu kvintu), peta - g, dok šesta, kratka žica, daje oktavu g^1 (gornju oktavu od g). Tambura (zovu je šargija) ima 14 krsnica. Svirač ih naziva perde, a čiviju kličak.

III LJESTVICE[13])

Pentatonika i elementi pentatonike; elementi pentatonike i hromatika (br. 17, 103-106, 142 i 143).

Hromatika; hromatika i trikord sa malom tercom (br. 4, 10, 20, 25, 26, 28, 29, 34, 35, 44, 45, 46, 48, 49, 54a, 56, 58, 62, 63, 64, 70, 73a, 81, 82, 83, 94, 97 i 147).

Trikordi sa malom ili velikom tercom, isti trikordi prošireni hromatikom, a i sa dodatom donjom sekundom; trikordi sa velikom tercom i sa hromatikom; trikordi sa malom tercom i polustepenom između I i II stupnja i vođicom; — t e a t r a k o r d i sa alteracijom II i III stupnja (br. 3, 9, 11, 19, 23, 24, 33, 37, 40, 41, 43, 55, 61, 66, 68, 69, 72, 74 i 146).

Segmenti dorskog, frigiskog i eolskog modusa, isti segmenti sa vođicom; isti segmenti sa alteracijom; segment dorskog ili eolskog modusa; isti segment sa alteracijom, a i sa hromatikom; dorski heksakord sa hromatikom; modifikacija frigiskog modusa sa alteracijom; modifikacija frigiskog modusa sa vođicom ili dodatom donjom sekundom; elementi frigiskog modusa sa vođicom (br. 1, 2, 5, 7, 8, 13-18, 21, 22, 32, 38, 42, 50, 51, 54, 57, 60, 65, 73, 76-79, 85, 86, 88-92, 94, 95, 96, 107, 116, 127, 129, 138, 144, 148 i 149).

Miksolidiski modus; miksolidiski modus sa alteracijom; plagalni oblik miksolidiskog modusa, plagalni oblik mksolidiskog mo-

---

[13]) Ljestvice ovdje imaju melodisko značenje; uzimam ih kao melodiske osnove pojedinim pjesmama ili jednoj skupini pjesama. — Zbog malog obima napjeva, to često i nisu potpune ljestvice, nego ljestvični segmenti.

dusa sa alteracijom; miksolidiski moldur; variranje između miksolidiskog modusa i dura br. 97, 99, 100, 101, 108, 109, 110, 112-115, 117a, 123, 130, 140 i 142).

Mol (prirodni); prirodni mol sa alteracijom; segment harmonskog mola; plagalni oblik harmonskog mola; plagalni oblik harmonskog mola sa alteracijom (br. 37, 75, 111, 117-122, 124-126, 128, 131-138a).

Segment dura; dur sa hromatikom; dur sa alteracijom; dur sa dorskom kadencom (br. 6, 27, 30, 31, 39, 47, 71, 80, 93, 141 i 145).

Mutacija [14]) (br. 8, 52, 53 i 98).

Modulacija (br. 139).

Komentar ispod svake pjesme poslužiće kao dopuna ovom općem pregledu.

U primjerima pod br. 11, 15, 17 i 38 ton f^1 tretiram kao »pridodati ton« jer ga u ovim slučajevima ne smatram bitnim, a ni važnim za melodiju, pošto se javlja samo na završnom tonu kao donja sekunda (br. 11, 15 i 17) ili kao skretnični ton (br. 19 i 38), a pojavljuje se često u dvoglasnom i jednoglasnom pjevanju. Tako varošani u Tuzli (dva pjevača) pjevaju unisono, a tek na zadnjem tonu jedan od njih intonira donju veliku sekundu (pridodati ton).

Plagalni oblik harmonskog mola je »balkanska ljestvica«,[15]) tj. »plagalna vrsta harmonske lestvice, sa frigiskom sekundom«. Kuba ovu ljestvicu naziva »mol dominantna«, ali iako ne kaže da je plagalna, to proizlazi iz činjenice kako ju je konstruisao (II, pa I tetrakord mol ljestvice).[16]) Teoretsko objašnjenje ove ljestvice moglo bi se i tako postaviti da je ona nastala mutacijom frigiskog modusa, baš s obzirom na karakterističan interval »frigiske sekunde«, koju vrlo često čujemo u seljačkom, a i u varoškom bosanskom pjevanju. Dobar primjer za mutaciju frigiskog modusa pruža pjevanje Arifa Jusića (br. 8) koji nekoliko prvih rečenica pjeva u frigiskom modusu (odnosno u njegovom segmentu) da bi kasnije, u toku pjevanja, b^1 promjenio u h^1, i time intonirao tetrakord sa prekomjernom sekundom ($as^1 - h^1$). U vezi sa ovim izlaganjem vidi primjer br. 52 i 53.

Sumaran pregled pjesama po obimu

a) Dvoglasne pjesme:

u obimu velike sekunde — jedna pjesma;
„ „ male terce — dvije pjesme;
„ „ velike terce — četiri pjesme;
„ „ prekomjerne terce — jedna pjesma;
„ „ umanjene kvarte — četiri pjesme;
„ „ čiste kvarte — četrnaest pjesama;

---

14) i 15) Milenko Živković: »Nauka o harmoniji«, Beograd 1953, str. 137 i str. 134.

16) Vlado Milošević: »Melografski rad Ludvika Kube po Bosni i Hercegovini«, Razvitak, Banja Luka 1940, 1 juna, god. VII, br. 6, str. 176-186.

„ „ povećane kvarte — četiri pjesme;
„ „ dvostruko umanjene kvinte — dvije pjesme;
„ „ umanjene kvinte — sedam pjesama;
„ „ čiste kvinte — dvadeset i dvije pjesme;
„ „ male seksta — tri pjesme;
„ „ velike seksta — osam pjesama;
„ „ umanjene septime — jedna pjesma;
„ „ male septime — jedna pjesma.

b) Jednoglasne pjesme:

u obimu male sekunde — jedna pjesma;
„ „ velike sekunde — jedna pjesma;
„ „ male terce — pet pjesama;
„ „ prekomjerne terce — jedna pjesma;
„ „ umanjene kvarte — dvije pjesme;
„ „ čiste kvarte — jedanaest pjesama;
„ „ povećane kvarte — četiri pjesme;
„ „ umanjene kvinte — jedna pjesma;
„ „ čiste kvinte — dvadeset i šest pjesama;
„ „ umanjene seksta — jedna pjesma;
„ „ velike seksta — petnaest pjesama;
„ „ male septime — osam pjesama;
„ „ čiste oktave — dvije pjesme;
„ „ male none — jedna pjesma;
„ „ velike none — jedna pjesma;
„ „ male decime — dvije pjesme.

IV STRUKTURA STIHOVA

Po broju slogova u svakom stihu tekstovi ovih pjesama složeni su ovako:

1) u sedmercu — četiri pjesme;
2) u osmercu — osam pjesama;
3) u devetercu — jedna pjesma;
4) u desetercu — stotinu i četiri pjesme;
5) u jedanaestercu — četiri pjesme;
6) u dvanaestercu — jedna pjesma;
7) u trinaestercu (8+5) — četiri pjesme;
8) u četrnaestercu (8+6) — dvije pjesme;
9) u dvostihu (8+7) — jedna pjesma;
10) u složenim stihovima: osmerac i dva šesterca — jedna pjesma;
11) u heterosilabičnim stihovima — jedna pjesma.

V METRIČKA ANALIZA I RITAM

1) **Jednostavni taktovi:**

u dvodjelnom taktu razvrstano je pet pjesama, a u trodjelnom taktu su četiri pjesme.

2) **Složeni taktovi:**

u četverodjelnom taktu razvrstano je petnaest pjesama, dok su u šesterodjelnom taktu dvije pjesme.

3) **Nejednaki taktovi:**

u nejednakim taktovima razvrstane su četrdeset i četiri pjesme.

4) **Bez metričke podjele** razvrstano je osamdeset i šest pjesama.

U ravnim i otegnutim pjesmama ne ispoljava se izmjena teškog i lakog taktovog dijela, pa su takve pjesme notirane bez metričke podjele. Svako stavljanje taktovnih crta koje nije diktirano samim tokom pjesme bilo bi suvišno i kvarilo bi notnu sliku zabilježene melodije.

Neke pjesme su metrički razdijeljene taktnim crtama, ali pošto pjevači ne izdržavaju tačno i dosljedno tonske vrijednosti (trajanja), to znak za takt nisam ni stavljao (br. 17, 29, 31, 33, 40, 46, 47, 101 i druge).

U pjesmi br. 111 metrička podjela je 6/8 takt, ali pravilne izmjene teškog i lakog taktovog dijela nema; zato nisam stavio oznake kako za osnovni 6/8 takt, tako ni za promjene. Četvrti takt trebalo bi označiti kao 7/8 takt, osmi kao 10/8, dvanaesti kao 11/8, ali u drugom stihu (koji nije dodat primjeru), promjene su drugačije, tj. kao 8/8 i 9/8 takt. Pjevanje, iako u jednakim stihovima nije ritmički ujednačeno, nije istovjetno ni fiksirano, nego prividno proizvoljno, što je opet rezultat predaha, možda slučaja ili trenutnog raspoloženja pjevačeva. Ne ulazim u pitanje koliki i kakav značaj ima kvantitet slogova u ritmičkoj promjeni pri pjevanju pojedinih stihova. — Zbog ritmičkih promjena nekim pjesmama dodat je i drugi stih radi upoređenja.

Kod nekih pjesama metrika je gotovo u cijelom toku pjesme jasna, određena (br. 45), osim na početku gdje je izvođenje pjesme recitativno (rubato) i gdje su vrijednosti neodređene; zato u takvim slučajevima, i pored podjele na taktove, oznaka za takt nije unešena.

Ima slučajeva u kojima nisam bio sasvim siguran u metričkoj podjeli pjesme, pa sam isprekidanim taktnim crtama označio približnu podjelu (br. 117, 113 i 134); u br. 117 isprekidana crtica znači upravo toliko, koliko i razdjeljenje, napr. u 5/4 taktu na 3+2 ili 2+3.

Kod starijih pjevačica ponestane u pjevanju vazduha, pa one pri kraju pjesme ubrzavaju, zapravo skraćuju tonske vrijednosti i time remete inače pravilan ritmički tok pjesme (br. 101, 119 i 124).

Kod pjesama bržeg tempa i kad pjesma teče, lako je odrediti takt; on se sam sobom nameće (br. 118 i druge), a vjerovatno je da se takve pjesme pjevaju uz kolo, ili su se nekad pjevale uz kolo ili uz igru.

Sve sitne razlike u izdržavanju tonskih vrijednosti, dolaze jasno do izražaja kad pjevač pjeva jedan ili više stihova bez preki-

danja, kad se uživi u pjesmu i kad ga ona ponese. Ali ako pjevača prekidamo i bilježimo frazu po frazu izravnim zapisivanjem, te sitne razlike se gube.

VI ANALIZA OBLIKA

Podjela pjesama po motivskoj građi nije izvršena detaljno. Da li su dijelovi pjesme rečenice ili polurečenice; da li se neke ponavljaju ili ne; da li su rečenice skraćene ili proširene i da li imaju dodatak ili umetak, — sve to nisam posebno označavao.

Ispod svakog primjera, pored ostalog, dodata je i analiza sastava pjesme. Sumarno izraženo, pjesme su: jednodjelne, dvodjelne i trodjelne, zatim mala dvodjelna i mala trodjelna pjesma te slobodan oblik bez pravilne strukture.

VII OPŠTE NAPOMENE

Oznaka mjesta desno, poviše pjesme, znači da se ta pjesma u tom mjestu tako pjeva. U najviše slučajeva ime mjesta označava i mjesto pjevačeva boravka. Ispod svake pjesme (u podacima) spomenuto je gdje je pjevač tu pjesmu čuo odnosno naučio, ukoliko sam mogao da dođem do takvih podataka.

Oznaka mjesta ispod notnog primjera znači mjesto gdje sam pjesmu zabilježio odnosno snimio na mgnetofonskoj traci.

Predznak vrijedi samo za onaj takt na čijem se početku nalazi, a što je u narednom taktu razrješilica u zagradi, to je zato da se čitalac potsjeti na to da taj predznak (povisilica ili snizilica) na tom mjestu ne vrijedi.

Note iza svakog primjera (a najčešće notirane u altovom ključu) označavaju početni ton, završni ton i obim pjesme u izvornoj intonaciji. Crne note (ispunjene) znače to isto za instrumente.

Znak ⌒ iznad note znači malo produženje toga toga; ⌣ iznad note znači vrlo sitno skraćenje trajanja. Ovi znaci uzeti su iz knjige Bartók - Lord: »Serbo-Kroatian Folk Songs«, New York, 1951.

Znak ———— = un poco accellerando; znak - - - - - = un poc allargando; znak at = a tempo. Ovi znaci uzeti su iz članka Dragutina Gostuškog: »Predlog o uvođenju sekundarnih oznaka za tempo« (vidi »Glasnik SAN, br. 2, Beograd 1952).

U dvoglasju sekundarne znakove stavljao sam u većini slučajeva samo u gornjoj dionici, a ti znakovi vrijede i za donju dionicu.

Zapeta poviše linija znači vrlo kratku pauzu ili predah.

Mali luk desno kraj note (ili malo veća zapeta) znači da pjevač spušta zaronjava (ponire) glasom na neodređeni ton. Na nekim mjestima to spuštanje glasa označeno je vijugavom crticom.

Izv. int. znači: izvorna intonacija.

n/V znači: na Vrbasu.

Pjesme br. 8, 93, 95, 99, 100, 103 i 115 nisu zabilježene pomoću magnetofona.

U tekstu ispod nota u zagradi označio sam pravi vokal koji bi trebalo izgovoriti jer seljaci često u pjevanju izopačeno vokaliziraju.

Bez svesrdne i prijateljske podrške i pomoći mojih prijatelja i poznanika, rad na terenu oko prikupljanja narodnih pjesama slabo bi napredovao. Gotovo bi ga bilo nemoguće obavljati s uspjehom i efikasno. Zato se ovim najtoplije zahvaljujem svima mojim pomagačima i saradnicima na terenu, kao i Upravi Narodnog muzeja u Banjoj Luci i drugim mjerodavnim faktorima koji su omogućili da i ova knjiga izađe u javnost.

Banja Luka, septembra 1956 god. Vl. Milošević

КОРОТКОЕ ОБЪЯСНЕНИЕ К СОДЕРЖАНИЮ

Материал для этого сборника собран на территории северозападной Босны, а некоторые из районов прилично детально обработаны.

Сборник включает все формы музыкального фольклора, которые в момент записи находились в тех местах, а это: эпические песни, декламированные в десятерце (стих состоящий из десяти слогов) без аккомпанимента и аккомпонируемые гуслями и тамбурой; деревенские песни с вибрирующим голосом (трилер); деревенские песни двухголосовые: заздравные, свадебные и остальные двухголосовые (чаще всего лирические) нотированные на две линейные системы и на одной линейной системе; деревенские песни аккомпонируемые тамбурой. Деревенские одноголосые песни: шуточные, пастушьи (чобанские), „наброялицы", одноголосые деревенские (женские, лирические). Городские без аккомпонимента и аккомпонируемые тамбурой и в конце игра на народных духовых инструментах.

Певцы поют по природному нетемперованному ладу. В виду того что в деревенской песне преовладевает хроматизм, слышатся размеры меньше полутона, это 1/3 тона, а чаще всего 1/4 тона. Эти интервалы употребляются в непостоянном порядке чаще всего в окончании (каденцах) и при интонации с малой секундой.

Кроме хроматизма есть несколько примеров пентатонники, а также дорийского, фригийского и эольского звукорядов (модусов), но чаще всего их сегменты: трихордные, тетрахордные и другие.

Миксолидийский звукоряд (модус) чаще всего в плагиальной форме, затем сегмент гармонического моля. Плагиальная форма гармонического моля и несколько примеров в дурской гамме.

Больше всего песен созданно в десятислоговом стихе (десятерце), а также и в восьмислоговом. Встречаются стихи состоящие из семи, одиннадцати, тринадцати, четырнадцати и пятнадцати слогов.

В песнях которые несвязаны с танцем ритм чаще всего свободный, поэтому такие песни перенесены на ноты без метрического деления.

Анализ формы в основном показывает что песня может иметь одну, две, три части несмотря на то являются ли они частями предложения или полупредложения и несмотря на то внесена ли в те части какая либо вставка или дополнение, или может быть даже часть предложения или полупредложения которое повторяется.

ЗНАКИ

⌒ значит что этот тон немного продолжен;

⌣ значит что этот тон немного сокращен;

~~~~~ незаметное увеличение быстроты (un poco accelierando);

- - - - незаметное уменьшение (un poco allargando);

at = a tempo;

ˇ значит незначительно нижий тон;

ˆ значит незначительно высший тон.

Незначительные разницы в интонации означены под самим примером количеством трепетаний (Hertz-H) - фреквенций и отношением в центах (C);

запятая (над линиями или на пятой линии) значит отдых или очень короткую паузу;

запятая или малый лук с правой стороны ноты значит что певец спускает голос на неопределенный тон, это похоже на рыдания.

Маленькие ноты с нотным верхом, выводились как украшение, более тихим голосом, прикрытым тоном (portamento i glissando в отношении к главному тону).

Маленькие ноты без нотного верха означают едва слышное трепетание голоса (а это также специфичные украшения).

Знак показывающий повышение и снижение относится только к тому такту перед которым стоит, а то что в следующем такте написан знак ♮ (поставленный в скобки) это для того чтобы читателю напомнить что знак не относится к следующему тону.
~~~~~

Сбор нот из-за или перед нотным примером значит начальный тон в голосовом положении в котором певец пел песню, тон которым закончил и объем песни.

Прерванные две черты вместо нотной головы, в примере № 39 значит что певица в этом месте прерывает голос как будто рыдает или давится и если тон не артикулированный, его высота фиксирована.

Несколько примеров нотированно в тенорном ключе (в sol-ключе), что бы нагляднее был виден регистр (положение голоса) в котором певец пел: так пример 18 не нужно читать октавой ниже. Певцы-мужчины поют эту песню, а и другие похожи ей в самом высоком регистре, начинают b^1. Тембар их голоса (в таком высоком положении) похож на звук гобоя (зурлы).

SUMMARY

The folk songs of this anthology are collected in the north — western parts of Bosnia. We studied the folk music in some of those parts very carefully.

The collection contains all forms of the folk music we found in the countryside at that moment. It includes: epic songs, composed in ten syllables verse with musical accompaniment by »gusla« and »tambura« (types of stringed instruments) and songs without accompaniment; peasant songs with trills; two voice peasant songs: toast songs, wedding songs and other (mostly love songs) composed on one or two systems; peasant songs accompanied by »tambura«. One voice peasant songs: humorous songs, pastoral songs, songs for particular occasions; one voice peasant songs (lyric songs of girls). Songs of the towns with and without the accompaniment of »tambura« and finally playing on wind instruments.

The singers use the natural non-tempered scale. In the peasant songs the chromatic scale prevails; but we also found shorter intervals than the semi-tone (i. e. thirds and quarters of a tone). They use shorter intervals in an inconsistent manner, often introducing cadences during the intonation of the minor semi-tone. By the side of chromatic scale there are a few examples of pentatonic scales. There are also Dorian, Phrygian and Aeolian modes, which are more often found in tetrachord, trichord and others. The Mixolydian mode is more often found in the plagal form, the part of harmonic minor scale. There is a plagal form of harmonic minor scale, and there are a few examples of a major scale. Most of the songs are composed in verses of eight or ten syllables. But there are some of seven, eleven, thirteen, and fifteen syllables. In most of the songs which are not danced, the rhythm is free, and therefore these

songs are written without a metric division. An analysis shows that they are composed of one, two or three parts, sometimes short, sometimes long.

SIGNS

⌒ indicates that the tone is slightly held.

⌣ indicates that the tone is slightly reduced.

———— un poco accellerando.

- - - - un poco allargando.

at = a tempo.

v indicates that the tone is slightly lowered.

^ indicates that the tone is slightly raised.

The slight differences in intonation, found in the example, are indicated by: a) vibrations of Herts (Hc), and by the value in centimes C.

The comma written above the lines or on the fifth line indicates the place in the phrase for breathing or a short pause.

The comma below the lines and next to the note indicates that the singer lowers his voice towards an undetermined tone, and the sound produced is similar to a sob.

The small quavers are ornamental, executed in a silent voice.

The small notes (which are not quavers) indicate an almost imperceptible trill; this is also ornamental.

The sharps and flats are only valid for one bar; if there is a »natural sign« in the next bar, this indicates that the former sharps or flats are no longer valid.

In the notes following the example, the first indicates the tone in which the singer begins the song, the second note indicates the final tone and the third one indicates the ambitus.

The hyphen instead of the note in example 39, indicates that the female voice wavers, interspersed with a sob. Even though the tone is not articulated, the register is fixed.

A few examples are in the treble clef, in order to give a more direct indication of the register in which the singer sings. Thus, example 18 should not be sung an octave lower. The singers sing this song and other similar ones in the highest register that begins by a flat. In this interpretation, the sound of their voices (playing in the upper reach of their register) is similar to that of an oboe.

ZUSAMMENFASSUNG

Das Material für diese Sammlung ist im nordwestlichen Bosnien gefunden worden. Einige Gegenden sind ziemlich ausfürlich behandelt.

Die Sammlung enthält alle Formen des musikalischen Folklore (Volkskunde), welche in den erwähnten Landesteilen gefunden worden sind.

Die Formen sind folgende: epische Heldenlieder im Zehnsilbenvers, mit und ohne Begleitung von »Gusla« und »Tambura« vorgetragen; Bauernlieder mit Trillern; zweistimmige Buernlieder: Gelegenheitslieder, Hochzeitslieder und andere zweistimmige Bauernlieder (meistens Liebeslieder) nach zwei Systemen und nach einem System aufgeschrieben; Bauernlieder mit Begleitung der »Tambura«. Einstimmige Bauernlieder: komische Lieder, Hirtenlieder, Rozenkranzlieder, einstimmige lyrische Lieder der Bauernmädchen. Städtische Lieder ohne ond mit Begleitung der »Tambura« und am Schluss Spielen auf nationalen Blasinstrumenten.

Die Sänger singen nach der natürlichen, nicht temperierten Skala. Da im Bauerngesang die Chromatik stark ist, hört man auch engere Intervalle als den Halbton, so 1/3 Ton und noch häufiger 1/4 Ton. Diese Intervalle gebraucht man unkosequent am häufigsten in den Kadenzen und bei der Intonation der kleinen Sekunde. Neben dieser Chromatik gibt es einige Beispiele der fünftonigen Skala, ferner die dorische, phrygische und äolische Weise, aber am häufigsten ihre Segmente: Tetrachorde und andere. Die mixolydische Weise, am häufigsten in plagaler Form, dann das Segment des harmonischen Moll, die plagale Form des harmonischen Moll und einige Beispiele in der Dur-Tonleiter.

Die meisten Lieder sind in zehnsilbigen Versen verfasst, dann in achtsilbigen. Es gibt auch siebensilbige, elfsilbige, dreizehnsilbige, vierzehnsilbige und fünfzehnsilbige.

In den Liedern, die nicht mit dem Tanz verbunden sind, ist der Rhytmus in den meisten Fällen frei, deshalb sind diese Lieder ohne metrische Teilung aufgeschrieben.

Die Analyse der Form zeigt im allgemeinen folgendes Schema: einteilige, zweiteilige und dreiteilige Formen ohne Rücksicht darauf, ob die Teile Sätze oder Halbätze sind und ohne Rücksicht darauf, ob diesen Teilen ein Einsatz oder Zusatz hinzugefügt ist, oder ob sich vielleicht ein Teil des Satzes oder ein Halbsatz wiederholt.

ZEICHEN

⌒ bedeutet, dass der Ton etwas verlängert ist.
⌣ bedeutet, dass der Ton etwas gekürzt ist.
~~~~ bedeutet unbedeutende Beschleunigung (un poco accellerando).
- - - - bedeutet ein wenig verlangsamt (un poco allargando).
at a tempo.
v bedeutet, dass der Ton ein wenig niedriger ist.
^ bedeutet, dass der Ton ein wenig höher ist.
~~~~

Kleine Unterschiede in der Intonation werden unter dem betreffenden Beispiel durch die Zahl der Schwingungen (Hertz, Hc) - der Frequenz - und durch die Verhältnis in Centen (C) bezeichnet.

Der Beistrich über der Linie oder auf der fünften Linie bedeutet Aufatmen oder eine sehr kurze Pause. Der Beistrich oder ein kleiner Bogen rechts neben der Note bedeutet, dass die Stimme des Sängers auf einen unbestimmten Ton fällt (sinkt), was einem Ächzen ähnlich ist (durch Auslassen des Luftstromes).

Kleine Note ohne Notenhals bezeichnen ein kaum hörbares Zittern der Stimme (auch das ist eine Art Verzierung).

Das Vorzeichen (Erhöhung und Erniedrigung) gilt nur für den betreffenden Takt und wenn im folgenden Takt ein Auflösezeichen kommt (in die Klammer gesetzt) ist das nur deshalb, dass der Leser erinnert wird, dass das Vorzeichen für diesen Ton nicht gilt.

Mehrere Noten nach oder unter dem Notenbeispiel bedeuten: den Anfangston der Stimmlage, in der der Sänger das Lied sang, den Endton und den Umfang (Ambitus) des Liedes.

Die unterbrochenen zwei Striche anstatt der Notenköpfe im Beispiel 39 bedeuten, dass an dieser Stelle die Stimme der Sängerin stekkenbleibt, dann aufhört, als ob sie stöhne, Obwohl der Ton nicht artikuliert ist, ist seine Höhe fixiert.

Einige Beispiele sind im Tenorschlüssel aufgeschrieben, um anschaulicher das Register (Die Stimmlage) zu zeigen, in welchem der Sänger sang, so das Beispiel Nummero 18 soll nicht um eine Oktave niedriger gelesen werden. Die Sänger (Männer) singen dieses Lied und auch andere ihnen ähnliche im höchsten Register, sie beginnen mit b^1. Die Farbe ihrer Stimme (in einer so hohen Lage) ist dem Ton der Oboe ähnlich.

RÉSUMÉ

La matière de ce recueil provient de la Bosnie septentrionale, dont certaines contrées ont fait l'objet d'études plus particulièremet approfondies. On y trouvera toutes les formes du folklore musical, telles qu'elles nous sont apparues lors de cette étude, soient: les chansons épiques, en vers décasyllabes, sans accompagnement ou avec accompagnement de la „Guzla" et de la „Tambura", (sorte de vielle monocorde); les chansons paysannes à deux voix entrecoupées de trilles, les chansons à boire, les chansons qui accompagnent les fêtes et les mariages, ainsi que les autres chansons paysannes à deux voix (le plus souvent des chansons d'amour), écrites sur un système ou deux, et enfin les chansons à une voix avec accompagnement de la „tambura".

Viennent ensuite les chansons paysannes à une voix: humoristiques ou pastorales, chansons de circonstance et les chansons d'amour; puis

les chansons des villes avec ou sans accompagnement de la „tambura", et enfin la musique exécutée sur des instruments à vent,

Les exécutants chantent d'après la gamme non-tempérée. Dans l'exécution du chant paysan domine le chromatisme, mais on y trouve des intervalles plus courts que le demi-ton, des 1/3 de ton et le plus souvent des 1/4 de ton.

Ces intervalles plus courts sont employés de manière inconséquente le plus souvent dans les cadences introduisant la seconde mineure. Parallèlement au chromatisme, il y a quelques exemples de gammes pentatoniques, ensuite le mode dorien, phrygien et éolien, mais on y trouve le plus souvent les traces de tétracordes et d'autres sons de ceux-là. Le mode mixolydien se trouve le plus souvent dans la forme plagale, la forme plagale du mineur harmonique et quelques exemples du mineur harmonique et dans la gamme majeure. La plupart des chansons sont composées en vers décasyllabes et octosyllabes. Mais il y a également des vers de sept, de onze, de treize, quatorze et quinze syllabes. Dans la plupart des chansons où la danse n'intervient pas, le rythme est libre, c'est pourquoi ces chansons sont écrites sans division métrique. L'analyse fait apparaître des formes d'une, de deux et de trois parties, tantôt courtes, tantôt longues.

SIGNES

⌒ indique que le ton en question est un peu prolongé;
⌣ indique que le ton en question est un peu raccourci;
~~~~~ un poco accellerando;
- - - - un poco allargando;
at = a tempo;
v indique un ton légèrement abaissé;
^ indique un ton légèrement élevé;

Les légères différences dans l'intonation sont indiquées sous l'exemple donné par le nombre de vibrations hertziennes (Hc), et par le rapport en centimes C.

La virgule au dessus des lignes, ou sur la cinquième ligne indique l'endroit de la phrase où l'on doit reprendre la respiration, ou marquer une très courte pause.

La virgule au-dessous des lignes à côté de la note signifie que le chanteur baisse et infléchit sa voix vers un ton indéterminé, qui ressemble à une sorte de sanglot.
~~~~~

Les petites notes à croches sont exécutées comme ornements, à voix plus basse, atténuée, un peu couverte (portamento et glissando), par rapport à la tonidue.

Les petites notes sans croches indiquent des tremblements de voix à peine perceptibles, également en manière d'ornement.

Les signes dièze et bémol valent pour une seule mesure; quand dans la mesure suivante apparaît un bécarre, le signe précédant n'a plus de valeur.

Le groupe de notes qui suit l'illustration musicale indique: le ton initial dans l'intonation originale par laquelle le chanteur a commencé son chant; la seconde note indique le ton final et la troisiéme indique l'ensemble.

Les tirets à la place d'une note dans l'exemple 39, signifient qu'à cet endroit, la voix de la chanteuse chancelle, s'interromt comme en un râle ou un sanglot, et bien que le ton ne soit pas articulé, le registre en est fixé.

Quelques exemples sont écrits en clef d'ut, pour indiquer plus directement le registre dans lequel le chanteur interprète la chanson. Ainsi, l'exemple 18 ne doit pas être exécuté dans une octave inférieure. Les chanteurs interprètent cette chanson et d'autres semblables dans le registre le plus élevé commençant par un bémol. Le timbre de leur voix, dans une tessiture très élevée, y est semblable au son du haut-bois

PJESME

1

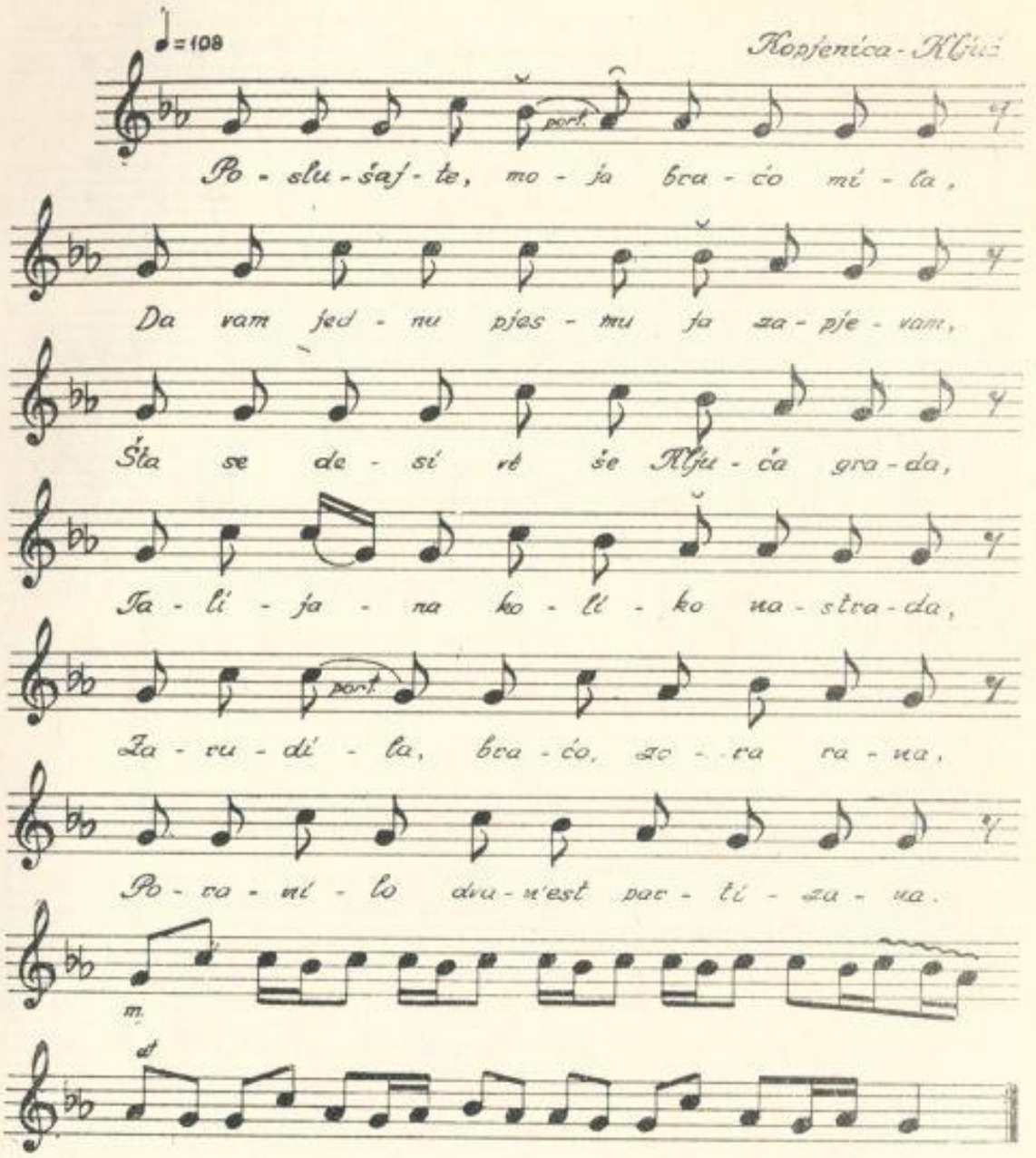

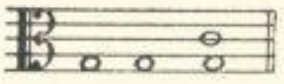

Frigiski tetrakord. — Deseterac. — Jednodjelni oblik. — Pjevač pjevanjem zatvorenih usta (m) imitira guslanje. — Istom melodiskom rečenicom sa malim promjenama recituje daljnje stihove. — Borba koju pjesma opisuje dogodila se u rano proljeće 1942 god. u blizini Ključa. — Autor teksta je Nikola Babić.

Pjevao **Nikola Babić**, Ključ, 1954 god.

2

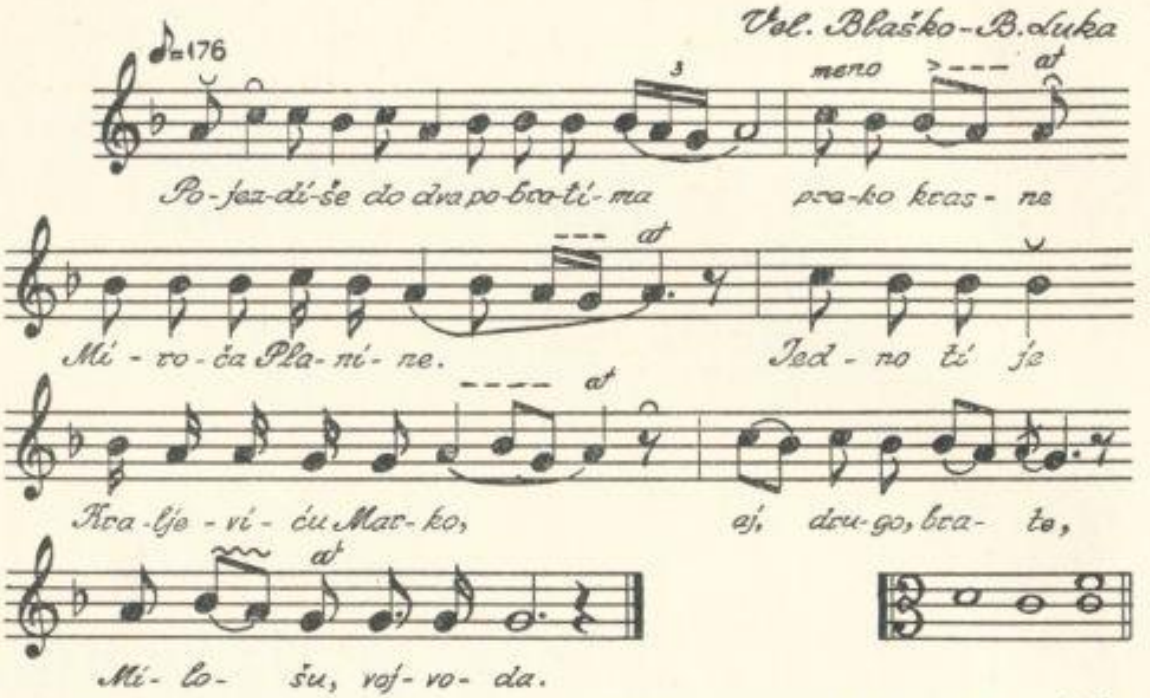

Dorski ili eolski tetrakord. — Deseterac. — Jednodjelni oblik. — Putnička pjesma.

Pjevao **Stevo Jekić**, B. Luka, 1955 god

3

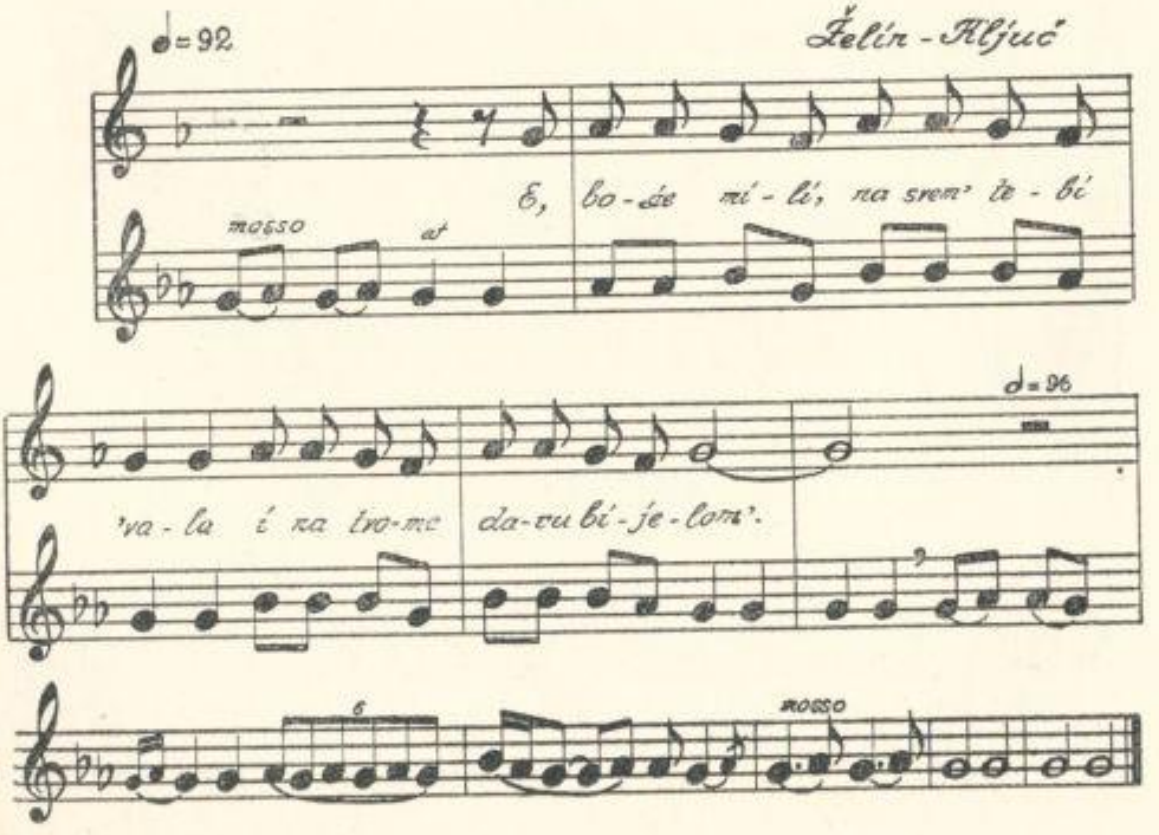

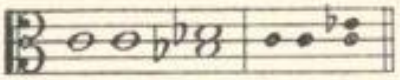

Trikord (mala terca). — Deseterac. — Jednodjelni oblik.
Pjevao **Pero Hrgić**, Ključ, 1954 god.

4

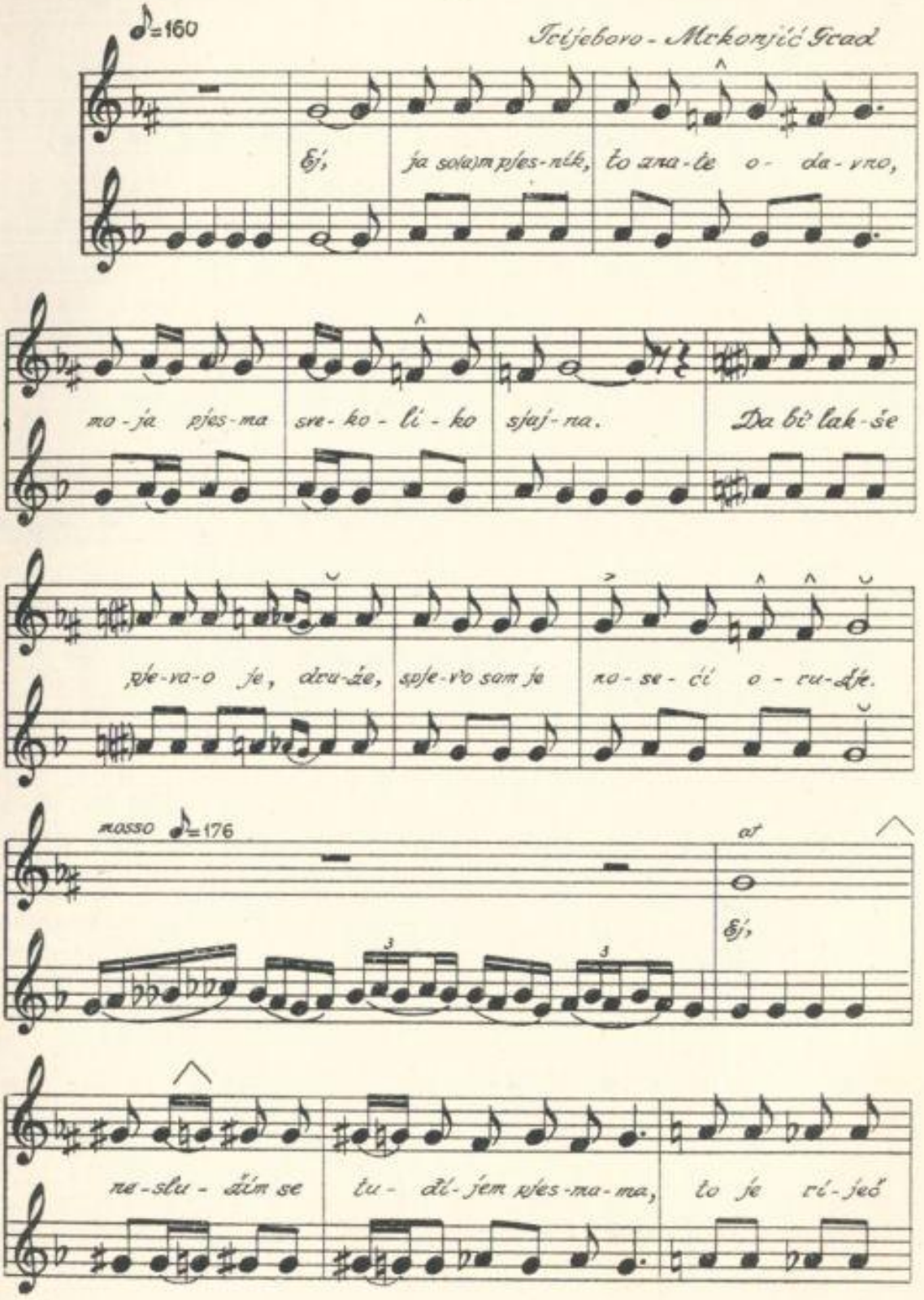

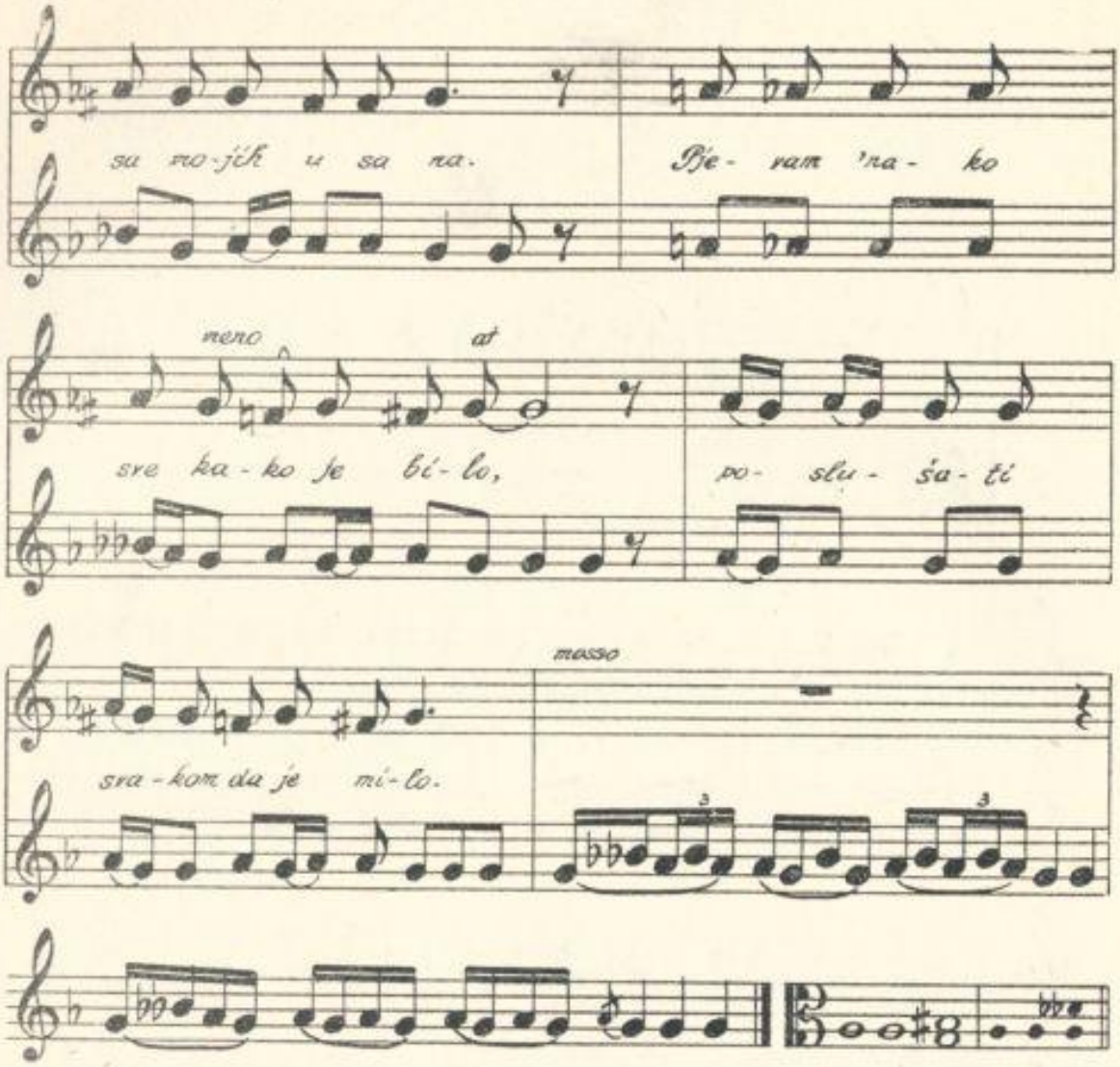

Odnos između početnog tona g^1 i sljedećeg as^1 je nešto malo manji od polustepena (u izv. int., »a« je intoniran sa 216 Hc, a »b« je intoniran sa 226 Hc, odnos: 78 C). Intonacija tona f^1 u toku pjesme oscilira; taj f^1 je na označenim mjestima malo viši (u izv. int. to je g; »a« početni ton=216 Hc, g=198 Hc; odnos 151 C). U osmom taktu a^1 je povišen, ali to nije ais^1; zato je znak povisilice u zagradi (u izv. int. to je his; a=216 Hc, his=248 Hc; odnos: 240 C). Između trinaestog i četrnaestog takta odnos g^1 - gis^1 (u izv. int. a - ais) je manji od 1/4 st.; isto tako gis^1 - g^1 u četrnaestom taktu (u izv. int. a=216 Hc, ais intoniran sa 221 Hc; odnos: 40 C). — Hromatika. — Deseterac. — Jednodjelni oblik.

Pjevao **Lazar Prolić**, Mrkonjić Grad, 1956 god.

5

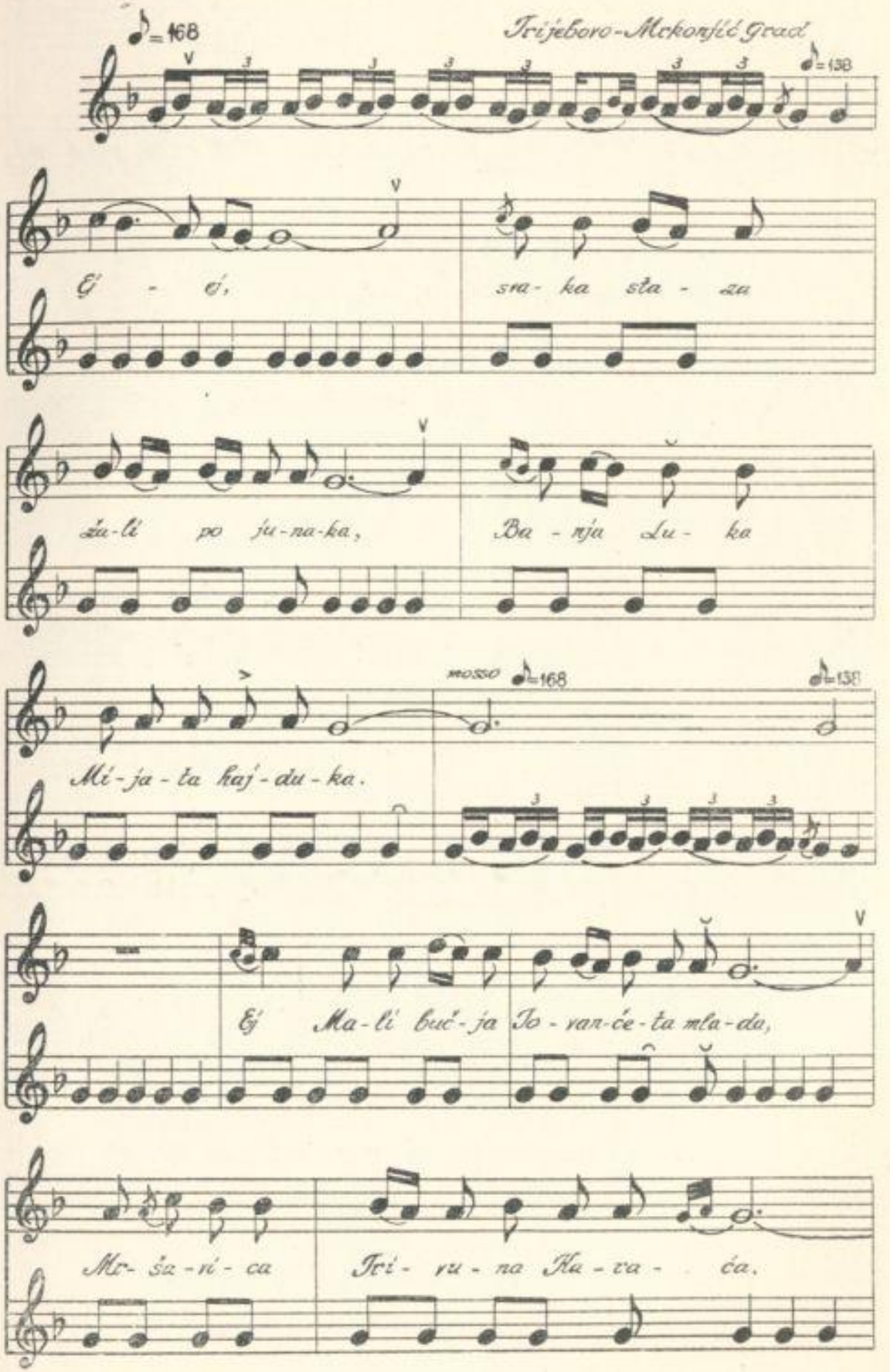
Trijeboro-Mekonjić Grad
♪=168
♪=138
Ej - ej, sra- ka sta - za
žu-li po ju-na-ka, Ba - nja Lu - ka
mosso ♪=168
♪=138
Mi-ja-ta kaj-du-ka.
Ej Ma-li buć-ja Jo-van-će-ta mla-da,
Mr- ša-ni - ca Tri- ru - na Ku - va - ća.

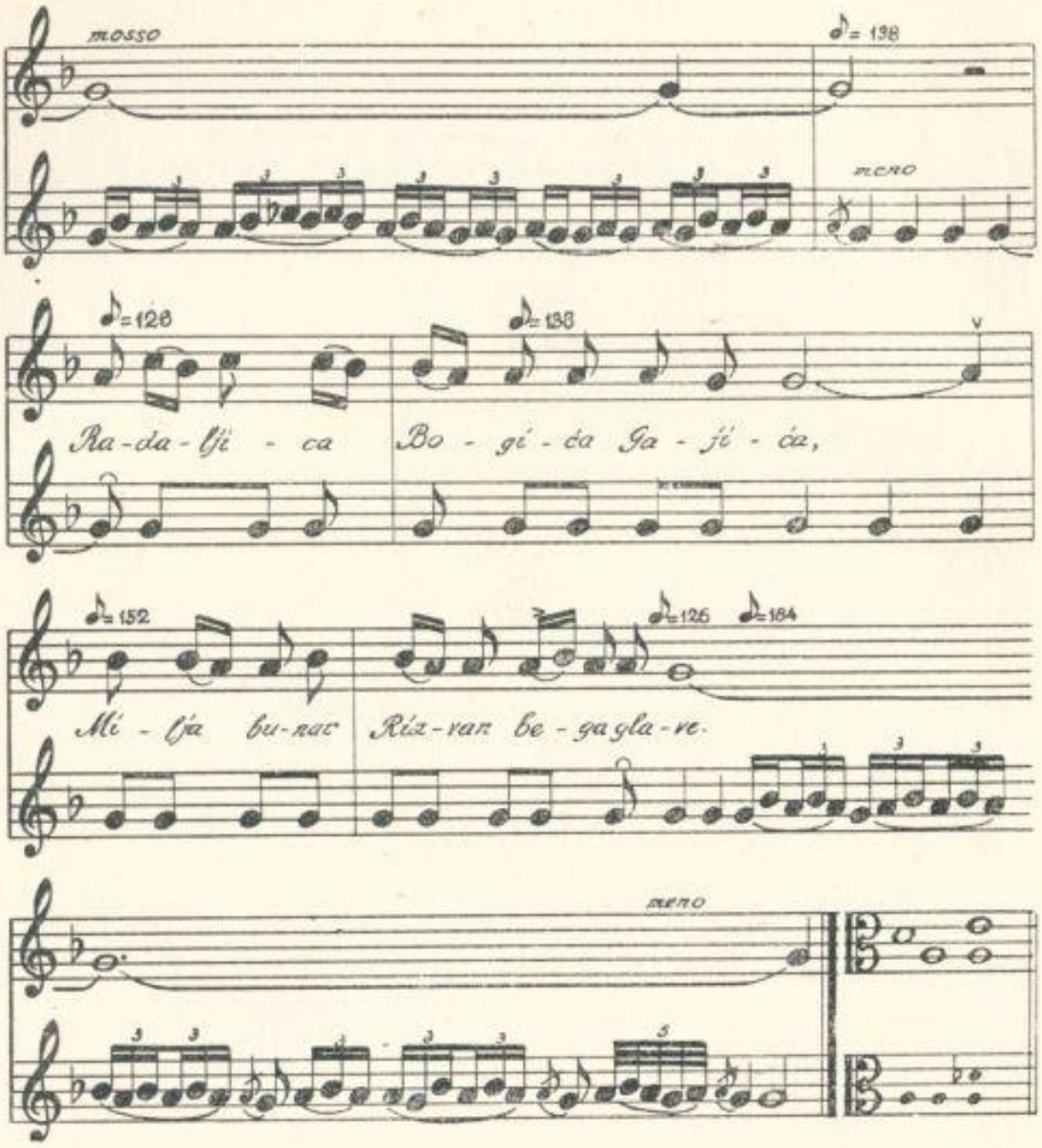

Intonacija tona b^1 na guslama prema početnom g^1 je za 1/4 st. niža (u izv. int. to je »a« intoniran sa 219 Hc, a c^1 je intoniran sa 253 Hc; odnos: 250 C). U drugom taktu u pjevačevoj dionici zadnji ton a^1 je riži gotovo za 1/4 st. (u izv. int. a=219 Hc, h=240 Hc, odnos 158 C); isti intonacioni odnos je u četvrtom, desetom i šesnaestom taktu. Ritam guslanja nije podudaran sa ritmom recitovanja (što se vidi iz notne slike); guslanje je najčešće sinkopirano prema pjevanju. Segment dorskog ili eolskog modusa. — Deseterac. — Jednodjelni oblik.

Pjevao **Nikola Aleksić**, Mrkonjić Grad, 1956 god.

6

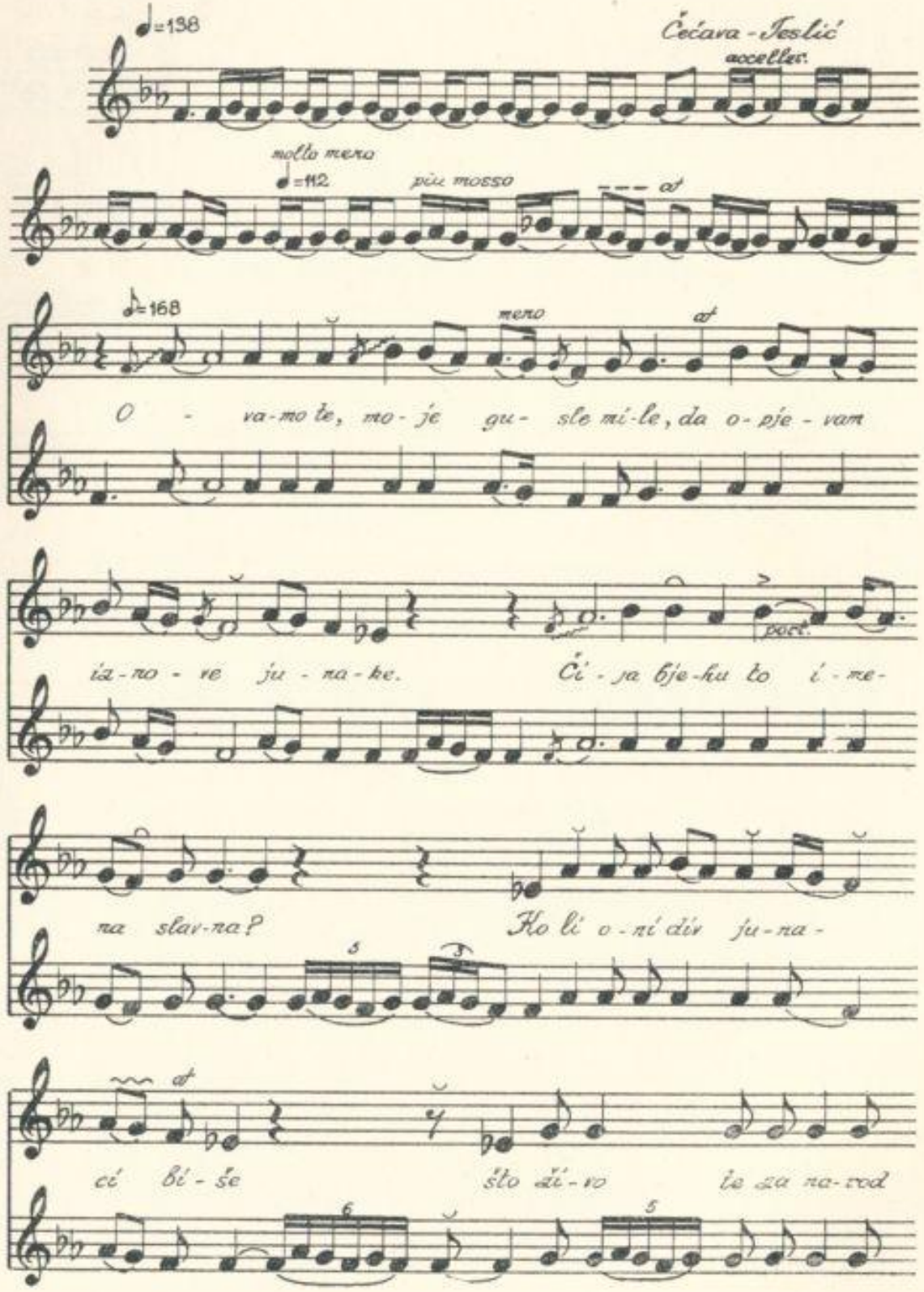
Čećava - Jeslić

O - va-mo te, mo-je gu- sle mi-le, da o-pje-vam
iz-no-ve ju-na-ke. Či-ja bje-hu to i-me-

na slav-na? Ko li o-ni div ju-na-
ci bi-še što ži-vo te za na-rod

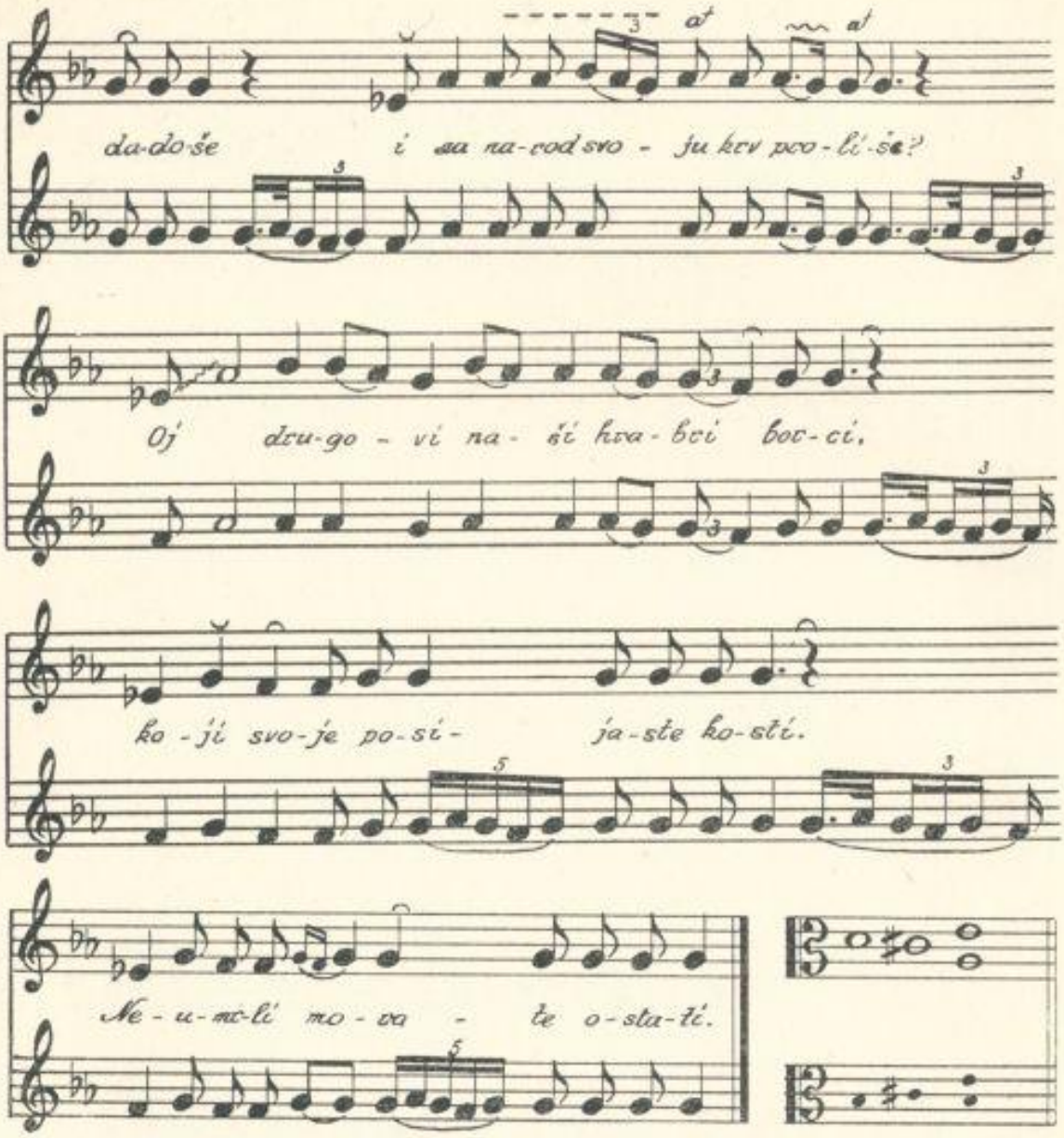

Segment dura. — Deseterac. — Jednodjelni oblik. — Sekundarne oznake za tempo napisane u gornjoj dionici vrijede i za donju dionicu. — Pjevač Ljubomir Prodanović, poznat u svom kraju kao odličan guslar, recituje vrlo lijepim, snažnim i zvučnim baritonom. Učestvovao je prije, a i poslije rata na mnogim priredbama u Tesliću, Doboju i Banjoj Luci. Guslati je počeo 1920 god., a to umijeće naučio je od poznatog guslara Đorđa Stankovića iz Čečave, koga »Bosanska vila«, u jednom broju iz godišta 1892, spominje kao dobrog guslara, učesnika na mnogim svetosavskim zabavama. Čečava je nekad bila jako guslarsko središte, tako da se u malo kojoj kući nije guslalo. Ta tradicija očuvala se donekle i do danas, pa, pored ostalih, kao dobri guslari slove: pop Stojan Đ. Stanković, Novak Gačić, Vladimir Prodanović i Marko Prodanović.

Pjevao **Ljubomir Prodanović**, Teslić, 1955 god.

7

Igon - Ključ

♩=76

♩=84

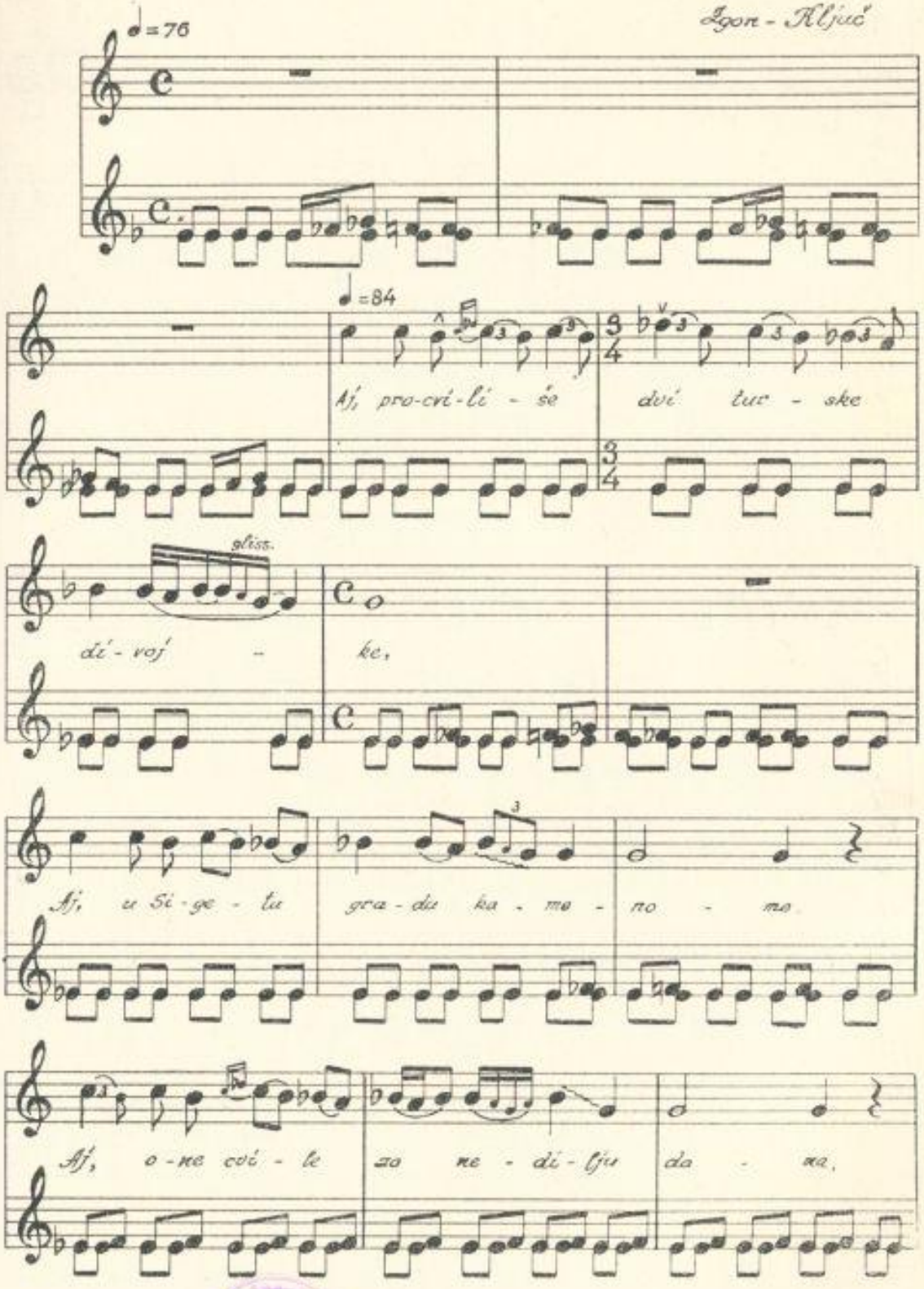

Aj, pro-cvi-li - še dvi tur - ske

gliss.

dí - voj - ke,

Aj, u Si - ge - tu gra - du ka - me - no - me

Aj, o - ne cvi - le za ne - di - lju da - na,

77702

SVEUČILIŠTA ... DERVIŠ SUŠIĆ TUZLA

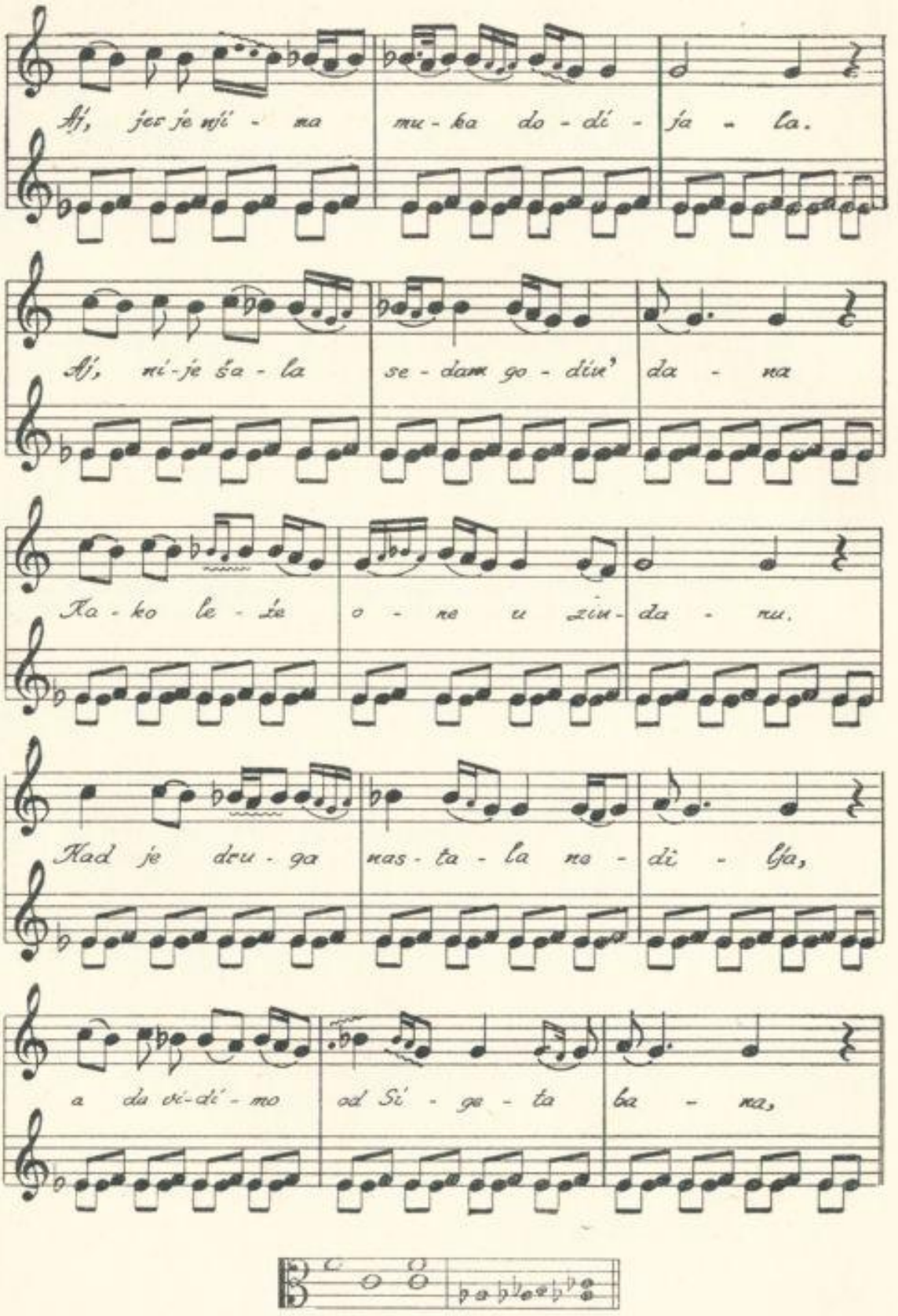

Odnos $c^2 - h^1$ u toku cijele pjesme je približno 1/3-stepenski (u izv. int. početni ton pjevačev notiran je sa f^1 radi lakšeg čitanja, inače bi bolje bilo notirati ga sa fis^1; $f^1 = 330$ Hc, $e^1 = 317$ Hc, odnos:

70 C). — Segment dorskog modusa sa alteracijom III st. — Deseterac. — Jednodjelni oblik. — Prvi stih pjevač pjeva snažno i svečano, glas mu se zatim postupno smiruje, a nakon trećeg-četvrtog stiha počinje jednolično recitovati, jasnim glasom. Istom melodiskom rečenicom, sa malim promjenama recituje i ostale stihove.

Pjevao **Mujo Šistek**, Ključ, 1955 god.

8

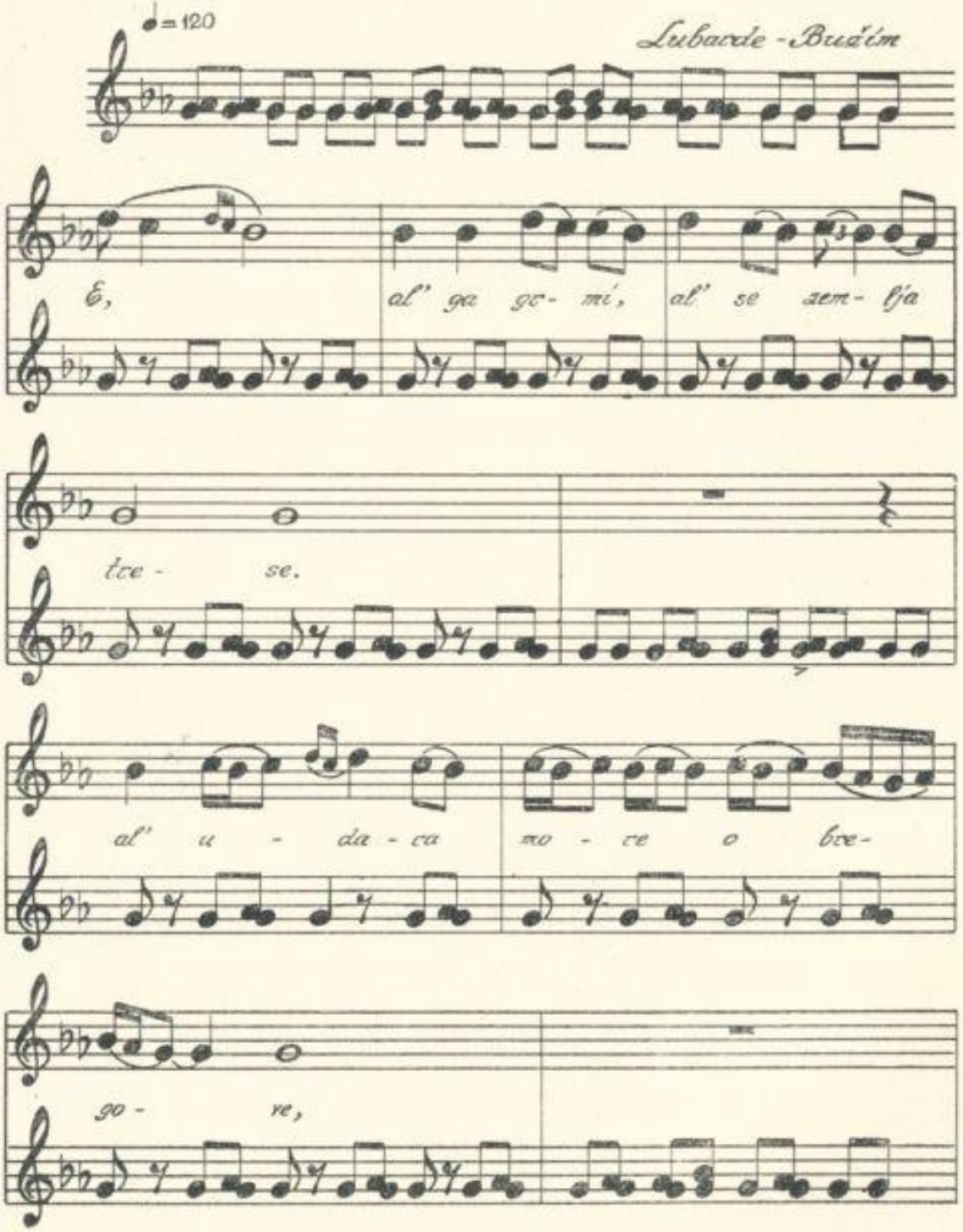

al' pu - ca - ju po go - ri kud - re -

ti, al' pu - ca - ju od bo - ja to -

po - (ví), il' se sla - ma

o - groš od pu - ša - (ka).

DALJNIH 25 STIHOVA, KAO DVA POSLEDNJA.

meno ♩=92 recit.

A da - nas si mi jor - gu po - ka - za - o, do - go,

meno at

bra - te, od Jas - liž - de gra - da, pa je te - be be - že

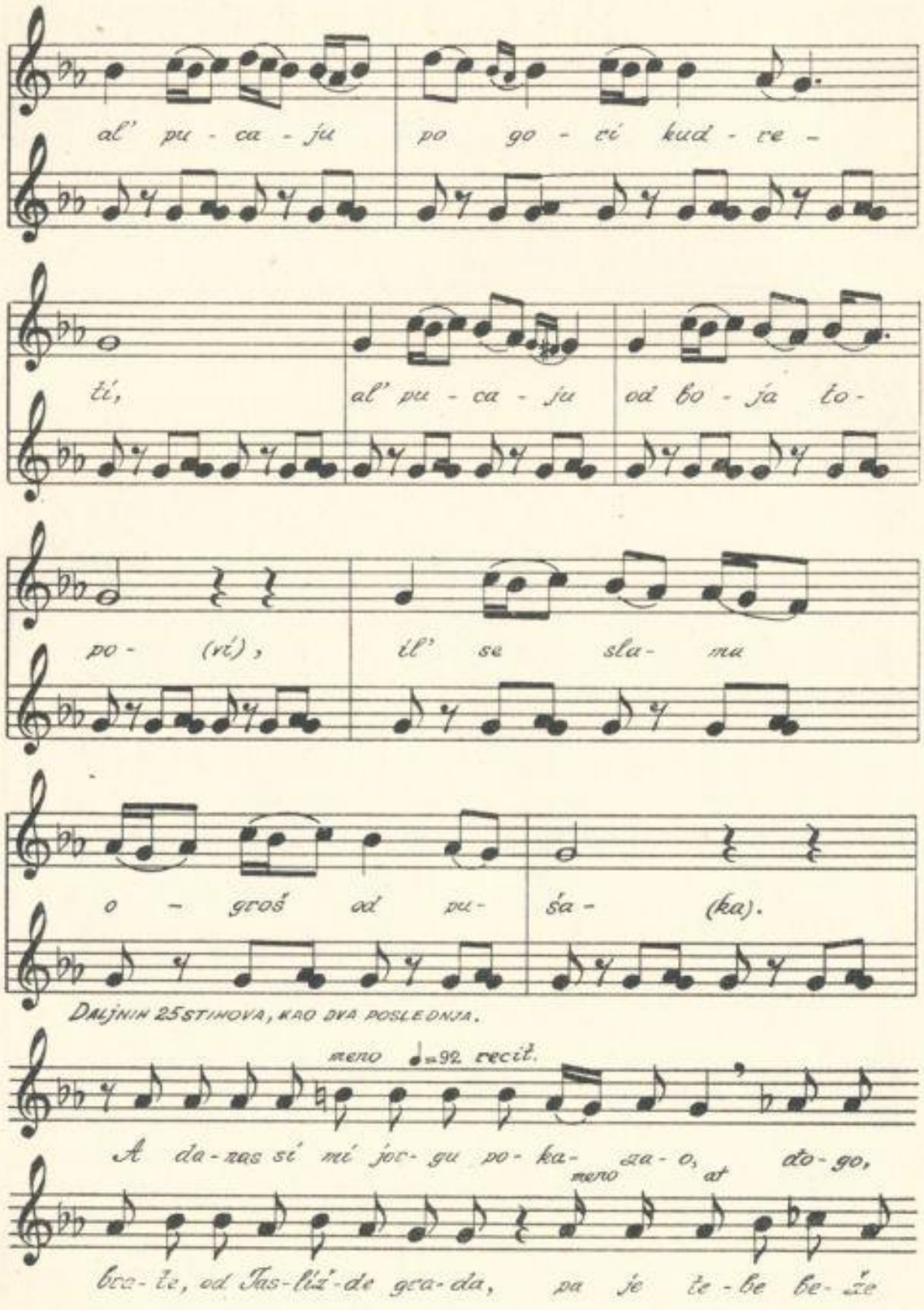

u - mo - ri - o mo - ram te do - bro ja - te

od-mo ri - ti.

♩=126

♩=92-96

E, aj, taj dan pro-đe, noć na zem - lju do - đe.

Kad se tam-na noć-ca u - no- ća - la, a cvr-knu-še

po mer-me-ru ča-vli. Kad po-gle-da be - že Os - man

be - že, on u - gle - da pa - ša - li - ju

car - skog.

♩=126

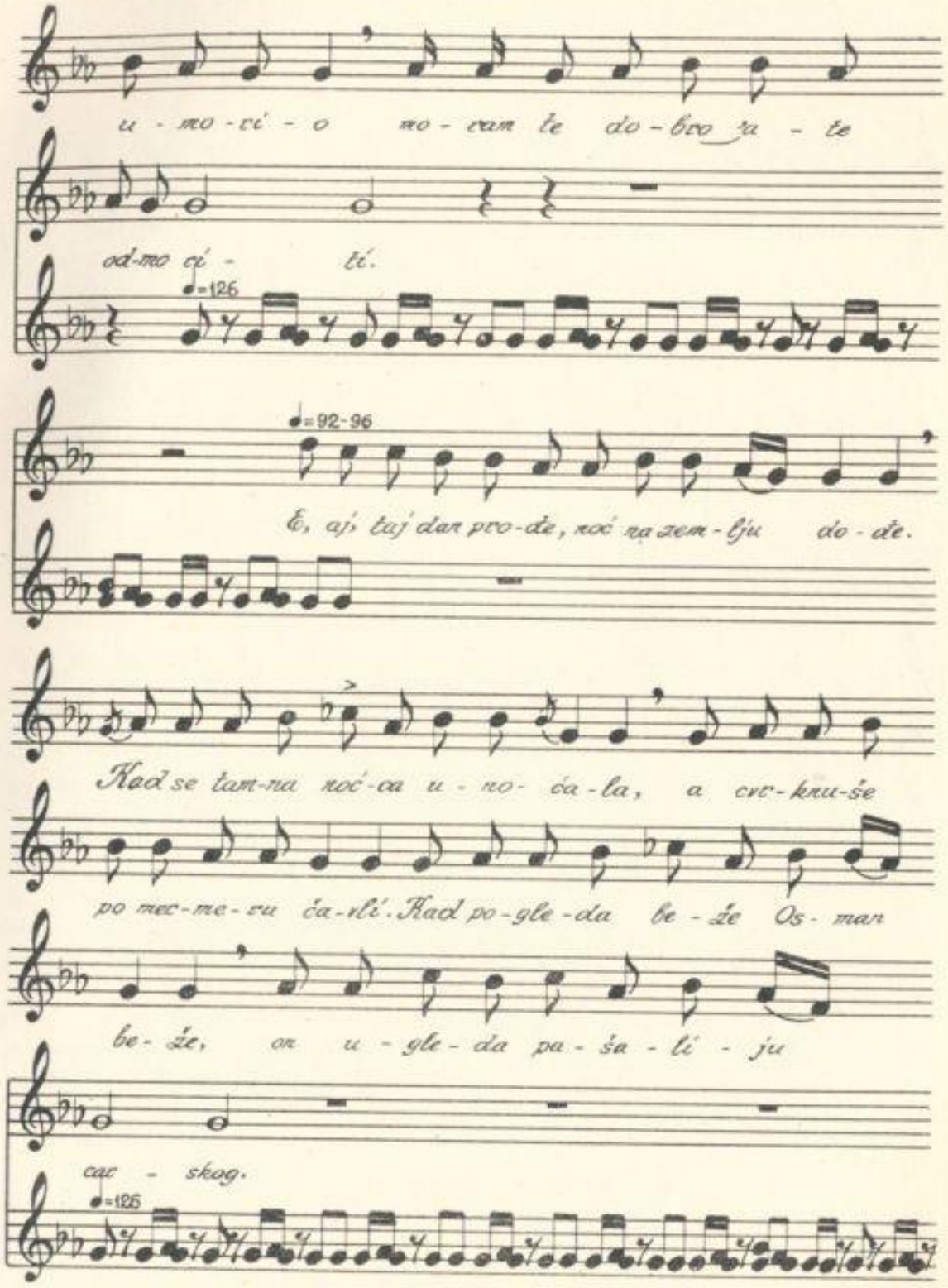

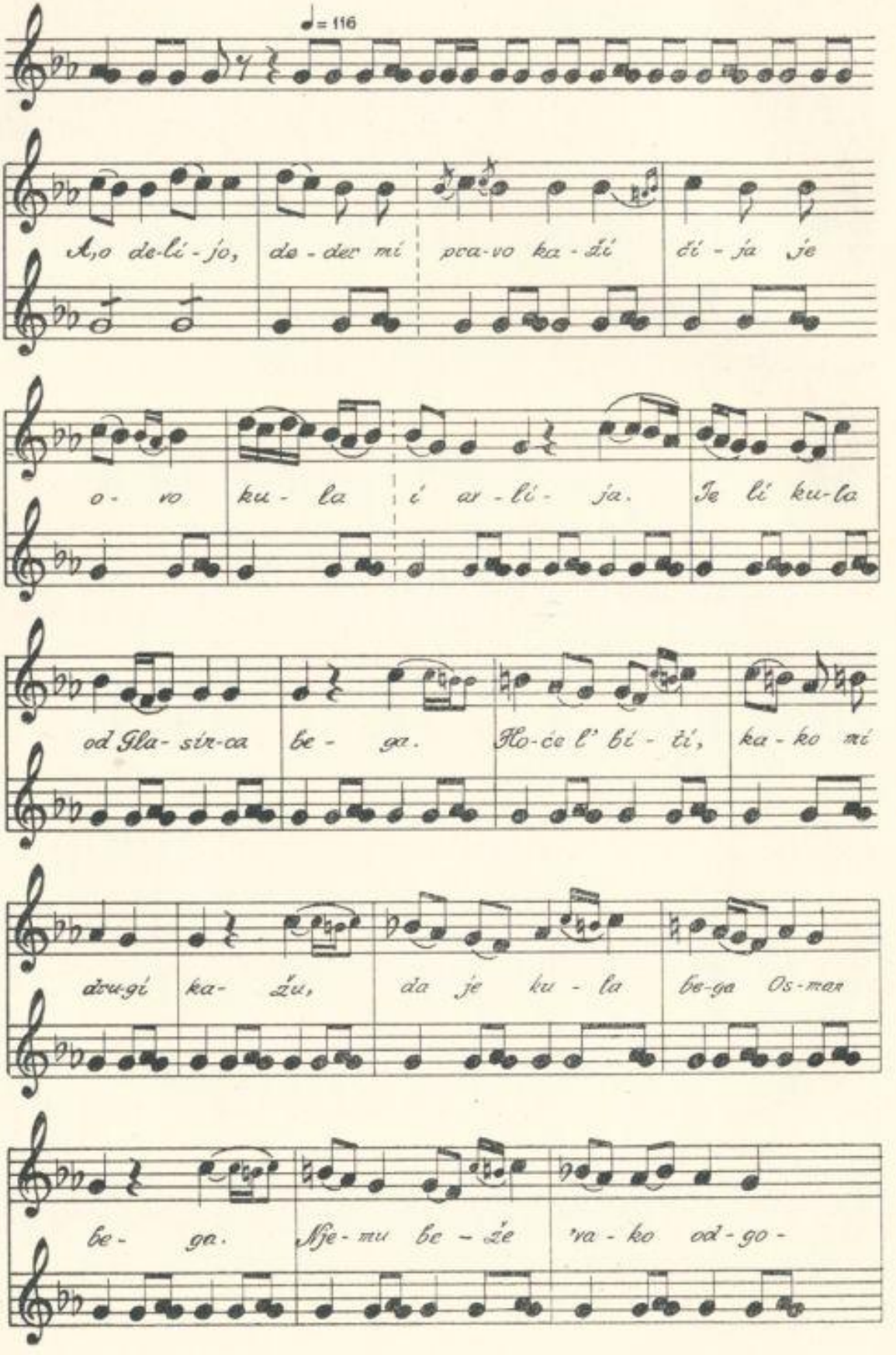
♩= 116
A,o de-li-jo, de-der mi pca-vo ka-ži dí-ja je
o- vo ku- la i ar-li- ja. Je li ku-la
od Gla-sir-ca be- ga. Ho-će l' bi-ti, ka-ko mi
dvu-gi ka- žu, da je ku- la be-ga Os-man
be- ga. Mje-mu be-že 'va-ko od-go-

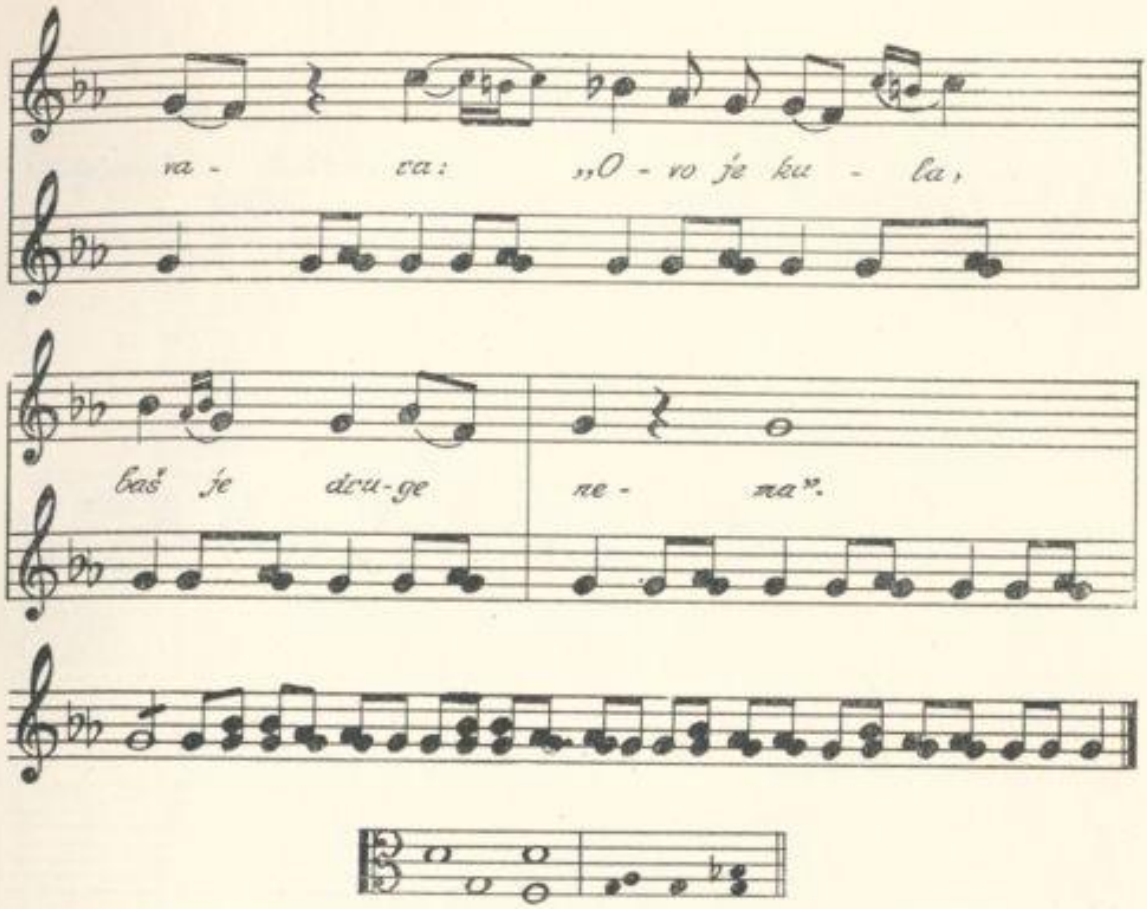

Pošto su u tambure krsnice (perdeta) gotovo najednako poredane, tonovi što ih daje prvi i drugi prst (as^1 i b^1) zvuče drukčije nego što je napisano. Prazna žica g i prvi prst nisu u polustepenom odnosu (u izv. int. g - je intoniran sa 192 Hc, as - sa 209 Hc, odnos: 147 C), taj as - što ga svirač proizvodi prvim prstom na tamburi malo je viši u početku (za 1/4 st.) i zvuči nešto između male i velike sekunde. Intonacija tona as^1 u toku sviranja oscilira; zavisi od toga kojom jačinom svirač pritisne žicu. Terca $g^1 - b^1$ je nešto uža (u izv. int. g=192 Hc, b=225 Hc, odnos: 275 C). — Mutacija: frigiski pentakord sa alteracijom (prekomjerna sekunda). — Deseterac. — Jednodjelni oblik. — Način pjevanja napisan je u predgovoru.

Pjevanje junačkih pjesama uz tamburu bilo je vrlo rašireno i odomaćeno u pograničnim krajevima sjeverozapadne Bosne, tj. na užem području Bos. Krajine, od Bos. Krupe prema hrvatskoj granici (oko Bihaća, Cazina, Kladuše, Vrnograča i Bužima). U tim krajevima, gdje je sjećanje na prošle događaje (ratovi i uskočko granično ratovanje) bilo živo, dobri pjevači - recitatori imali su uslova da održavaju tu tradiciju, pa je ona u manjoj mjeri tu i do danas očuvana. Tako ima pjevača, ko što su Arif Jusić iz Lubarde (Bužim), koji mogu da recituju po nekoliko hiljada stihova bez neke naročite pripreme. — Dobri pjevači su još i Ibrahim Nuhanović iz Cazina i Osman Mušić iz Bos. Krupe.

Pjesmu br. 9 pjevao je **Arif Jusić**, B. Luka, 1955 god.

9

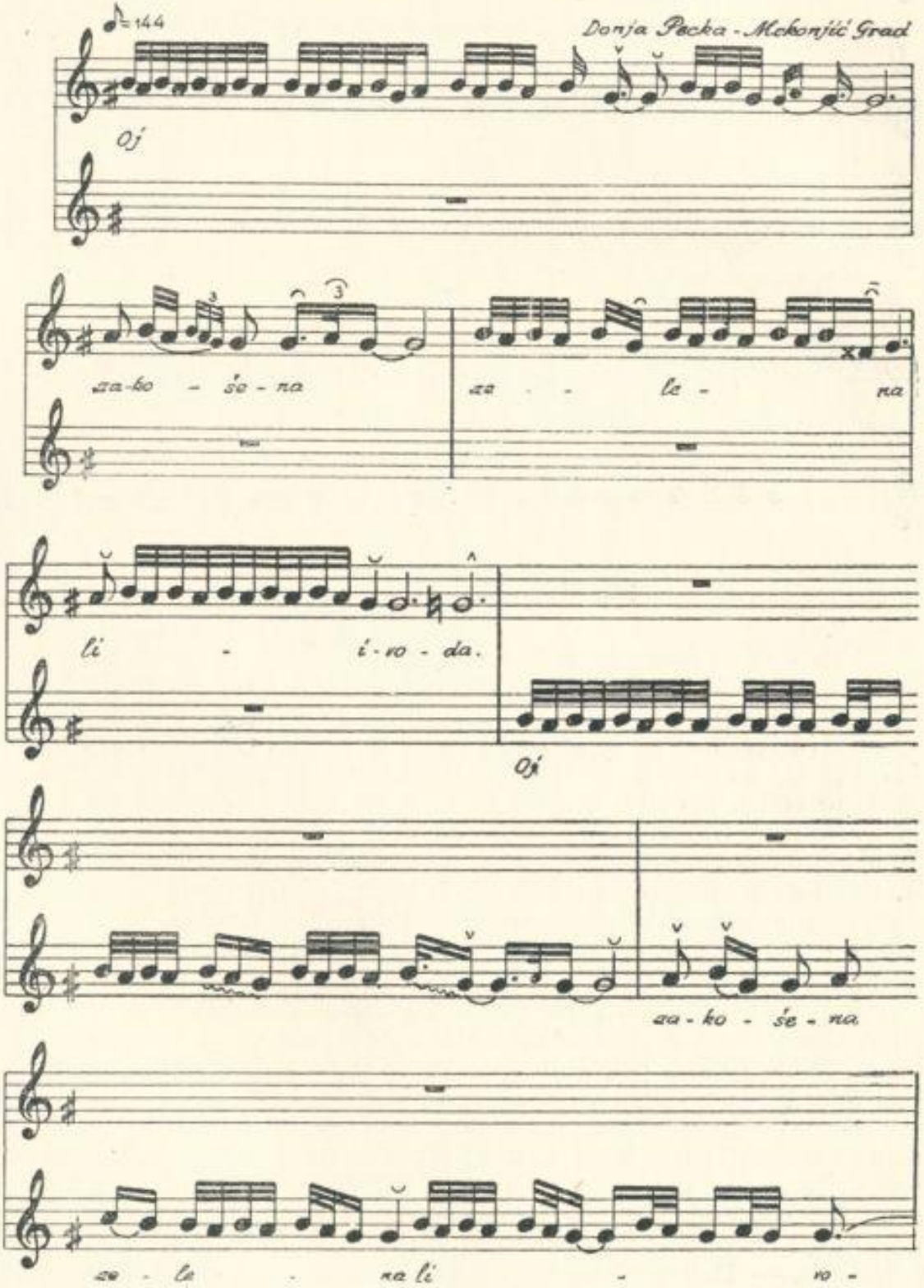
♪=144
Donja Pecka - Mckonjić Grad
Oj
za-ko - še-na
za - le - na
li - i-ro - da.
Oj
za-ko - še-na
ze - le - na li - ro -

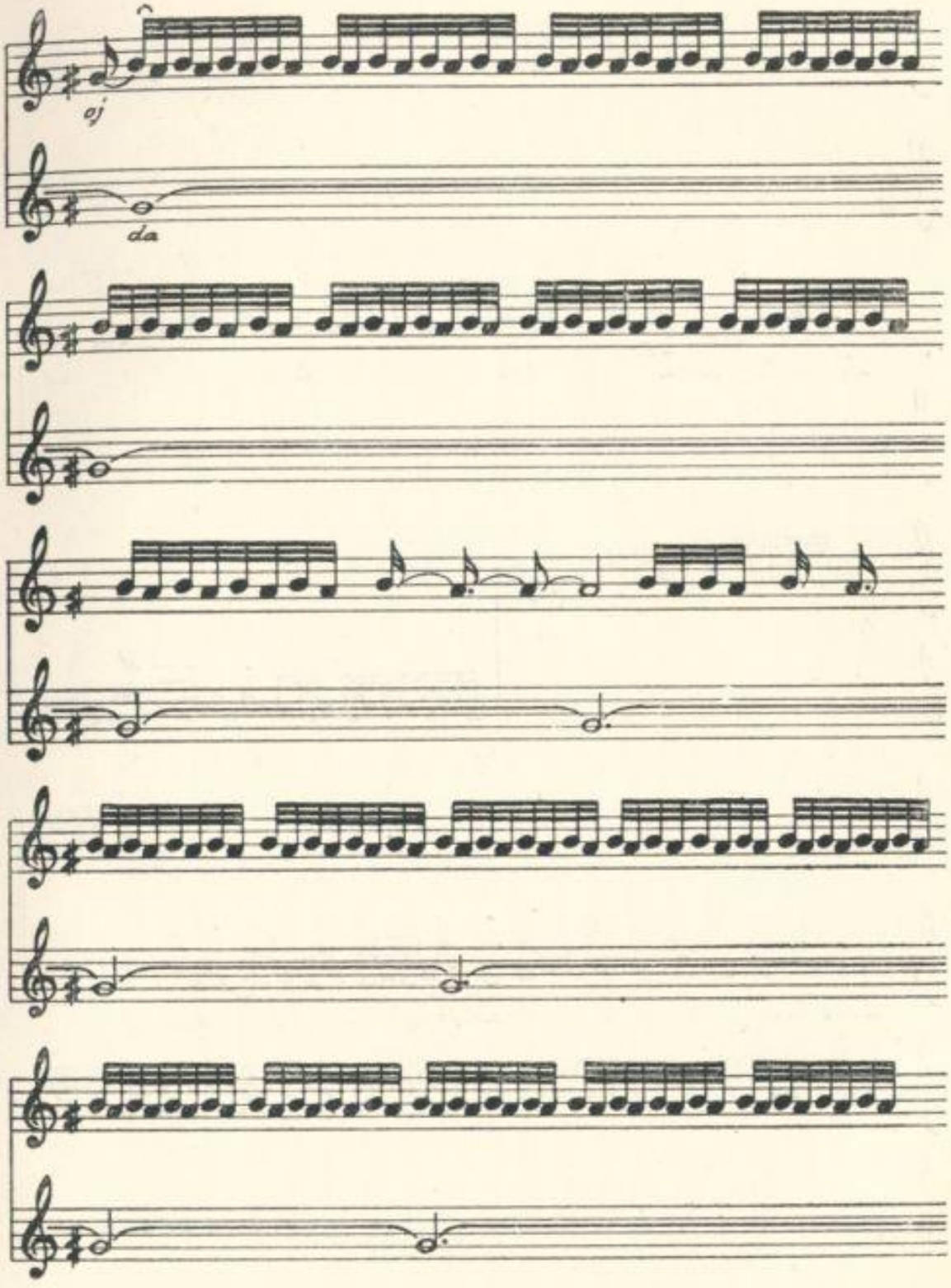
oj
da

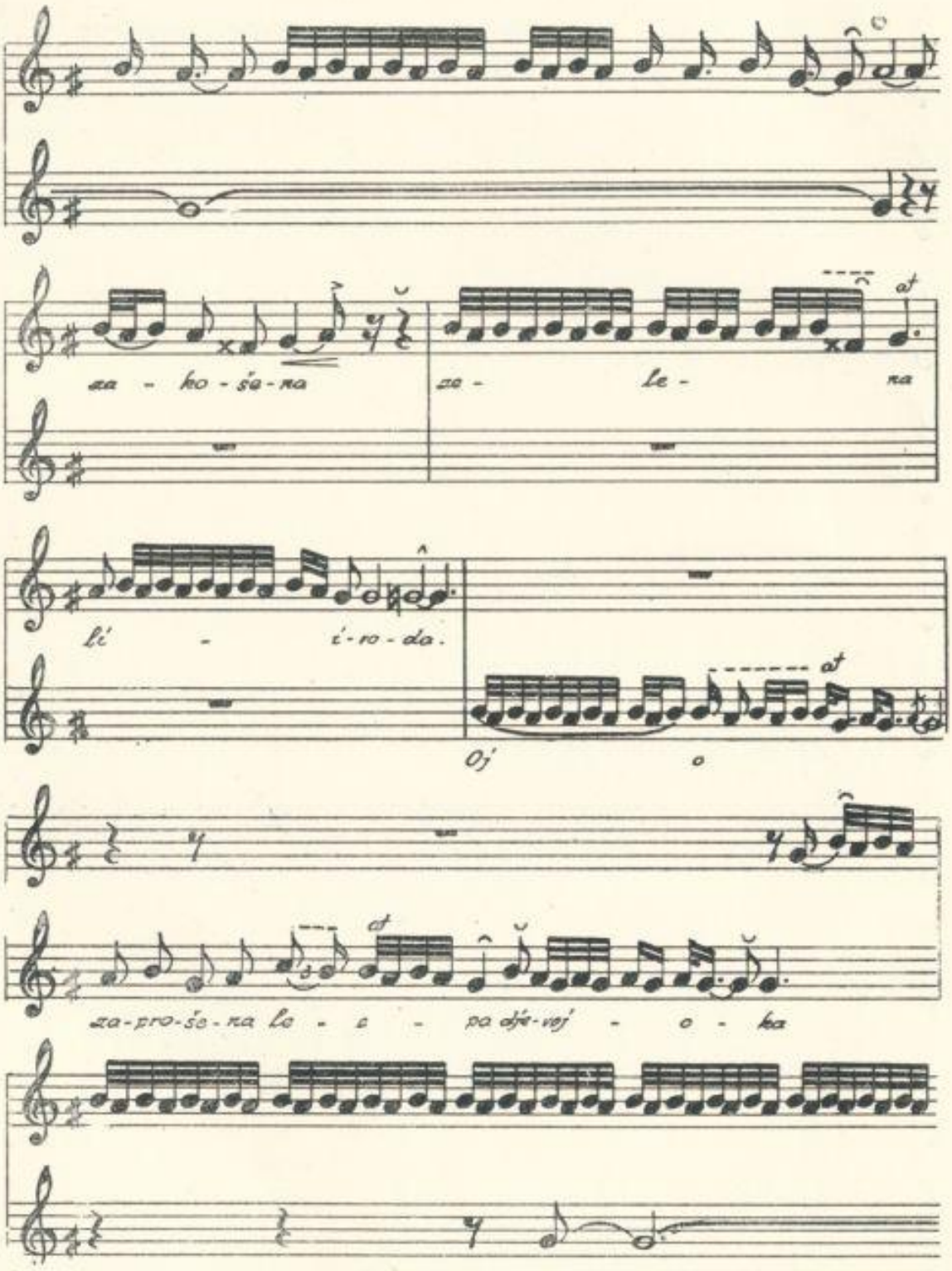
za - ho - še - na
ze - le - na
li - i - ro - da.
Oj
za - pro - še - na le - e - pa dje - voj - o - ka

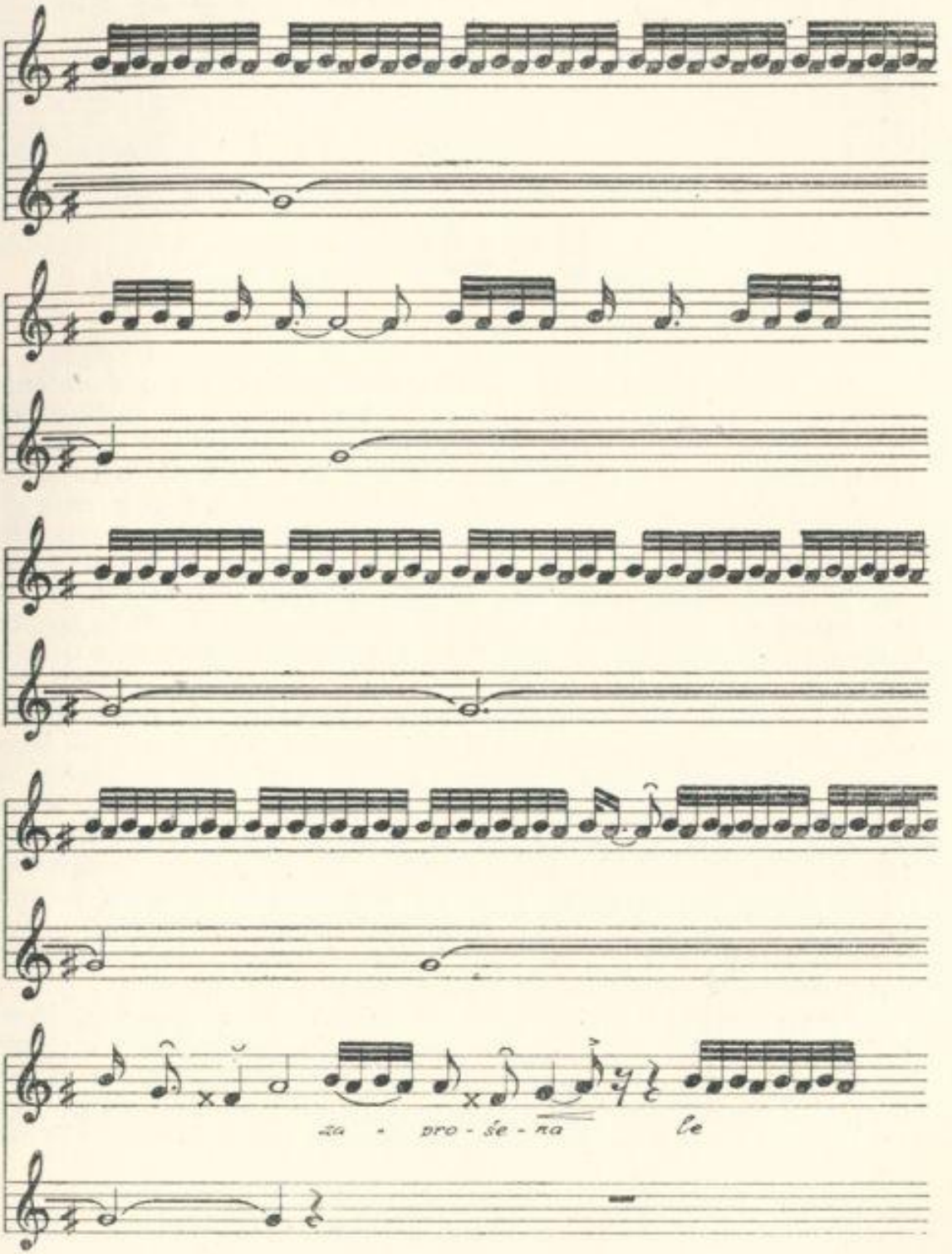
za - pro - še - na le

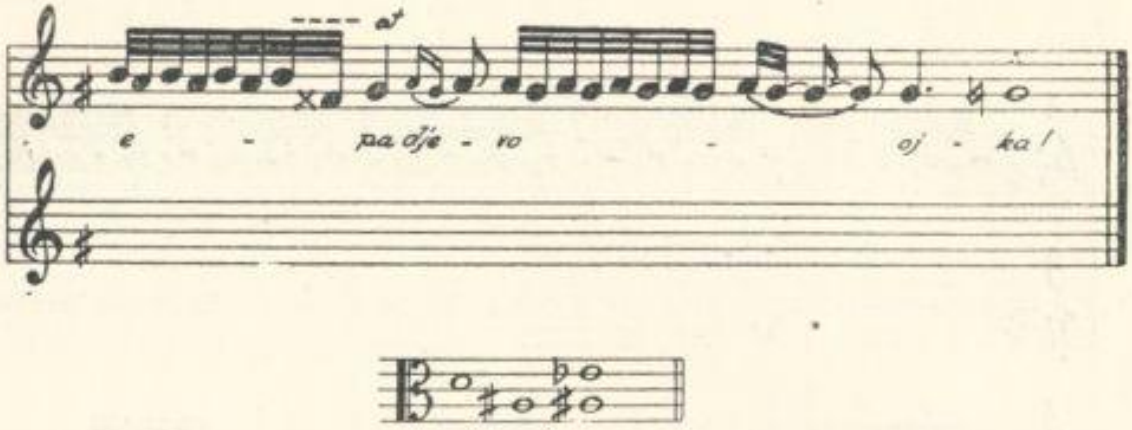

Na koncu prvog takta, na slogu oj, pjevač ton gis¹ intonira malo više. Taj gis¹ sa početnim h¹ ne čini ni malu ni veliku tercu (u izv. int. d¹ intoniran je sa 285 Hc, h - je intoniran sa 231 Hc; odnos: 364 C). Na kraju četvrtog takta u rečenici »zakošena zelena livada« pjevač završni g¹ intonira malo više, te taj g¹ prema gis¹ čini 1/4 st. odnos (u izv. int. to je h - b. Kad drugi pjevač započinje rečenicu na slogu »za«, taj a¹ (u izv. int. c¹) je niži za 1/3 st. (u izv. int. h - zadnji ton sloga »oj« drugog pjevača = 240 Hc, a c¹ = 249 Hc; odnos: 64 C),a slijedeći h (u izv. int. d¹) je nešto niži (u izv. int. c = 249 Hc, d = 276 Hc; odnos: 178 C). Pjevači su dosljedni u ovom intonacionom »skretanju«, koje se ponavlja i u drugom dijelu pjesme (u drugom stihu). — Trikord sa malom tercom proširen hromatikom; u toku pjevanja dominira interval male terce. — Deseterac. — Trodjelni oblik: predmetak »oj« i rečenica »zakošena zelena livoda«, koja se ponavlja, veliki umetak (triler na slogu »oj«) i ponovo rečenica »zakošena . . .« sa dodatim »oj«. Drugi stih ima također trodjelni oblik, samo skraćen. To je rečenica »zaprošena lijepa djevojka«, umetak (triler na slogu »oj«) i ponovo rečenica »zaprošena . . .«. — Pjevači pjevaju snažno, sonorno (naročito mlađi pjevač Milan Kaurin, koji pjeva donju dionicu), ujednačeno, vrlo uvježbano, »stilski čisto«. — Pjesma potresalica, kosačka.

Ovaj vrlo stari način pjevanja sačuvao se u zapadnoj Bosni, ali ga podjednako ima u Lici i sjevernoj Dalmaciji. Iako je rasprostranjenost ovog načina pjevanja prilično velika, izgleda (prema dosadašnjem ispitivanju) da se ono najbolje i najoriginalnije može još čuti u bivšem srezu mrkonjićgradskom, u selima Mednoj i Peckoj.

Pjevali: **Todor Todorović** i **Milan Kaurin,**

Mrkonjić Grad, 1954 god.

10

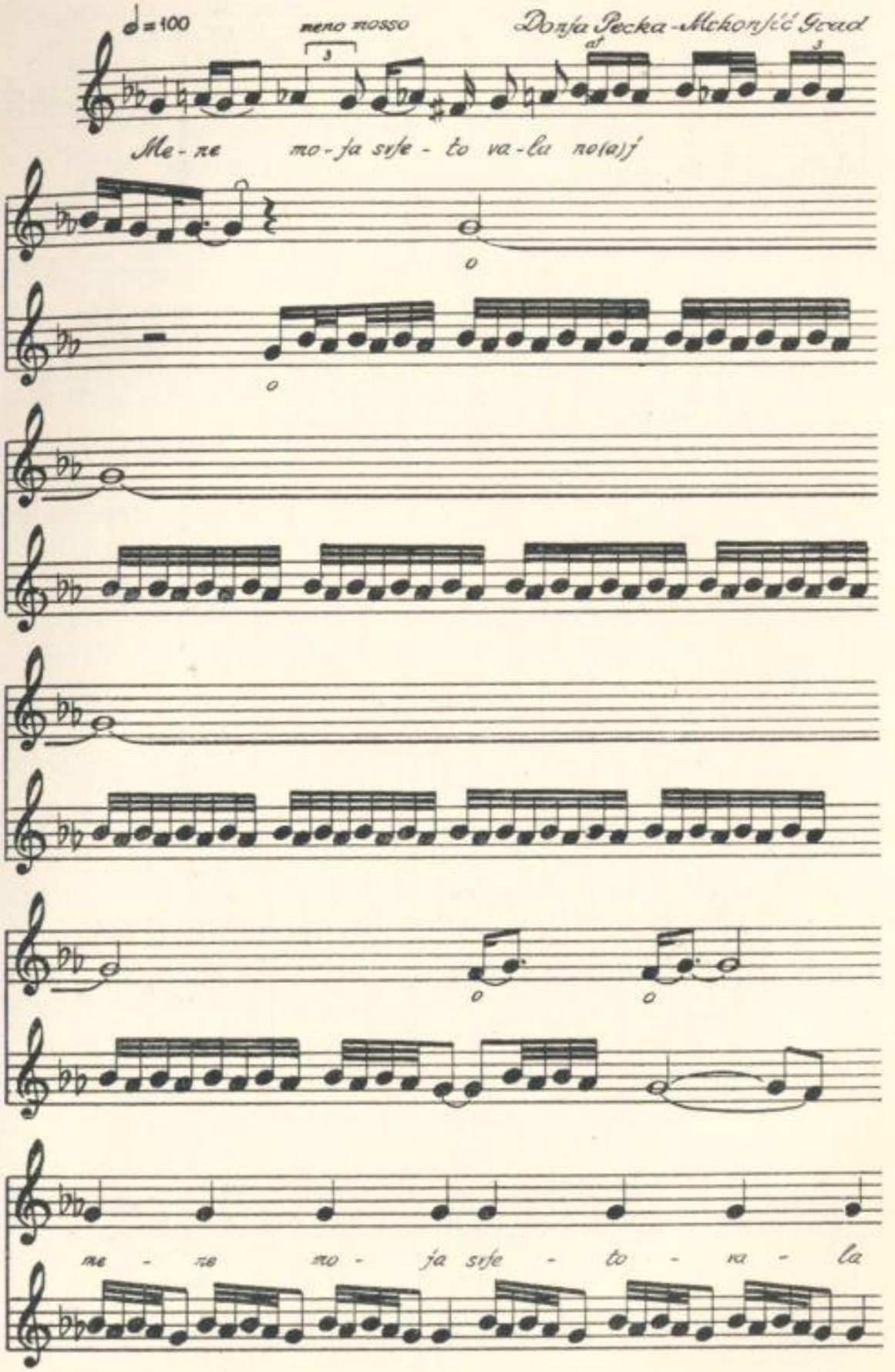
♩=100
meno mosso
Donja Pecka - Mrkonjić Grad
Me - ne mo - ja svje - to va - la no(a)j
me - ne mo - ja svje - to - va - la

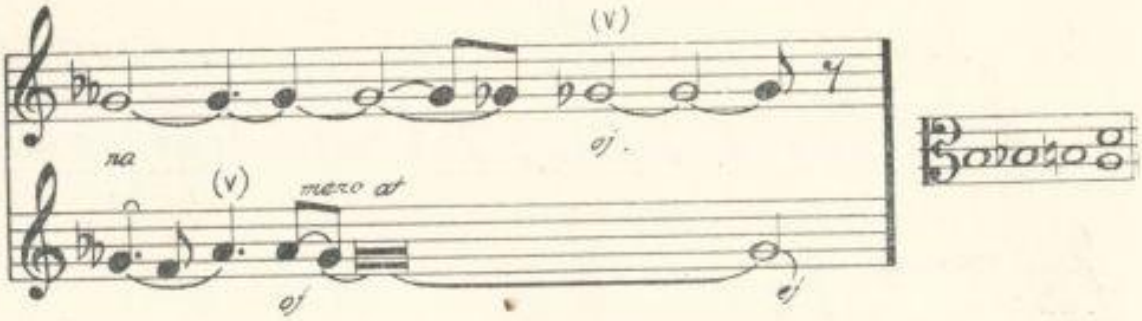

Intonacija as¹ - g¹ u posljednjem redu (pred - meno) je nešto malo uža nego što je to polustepen (u izv. int. h = 240 Hc, c = 253 Hc; odnos: 92 C). Završni ges¹ prvog glasa je nešto malo niži (u izv. int. h = 240 Hc, b = 228 Hc; odnos: 88 C). — Hromatika. — Deseterac. — Trodjelni oblik. — Pijanska potresalica.

Pjevali: **Todor Todorović** i **Milan Kaurin,**

Mrkonjić Grad, 1954 god.

11

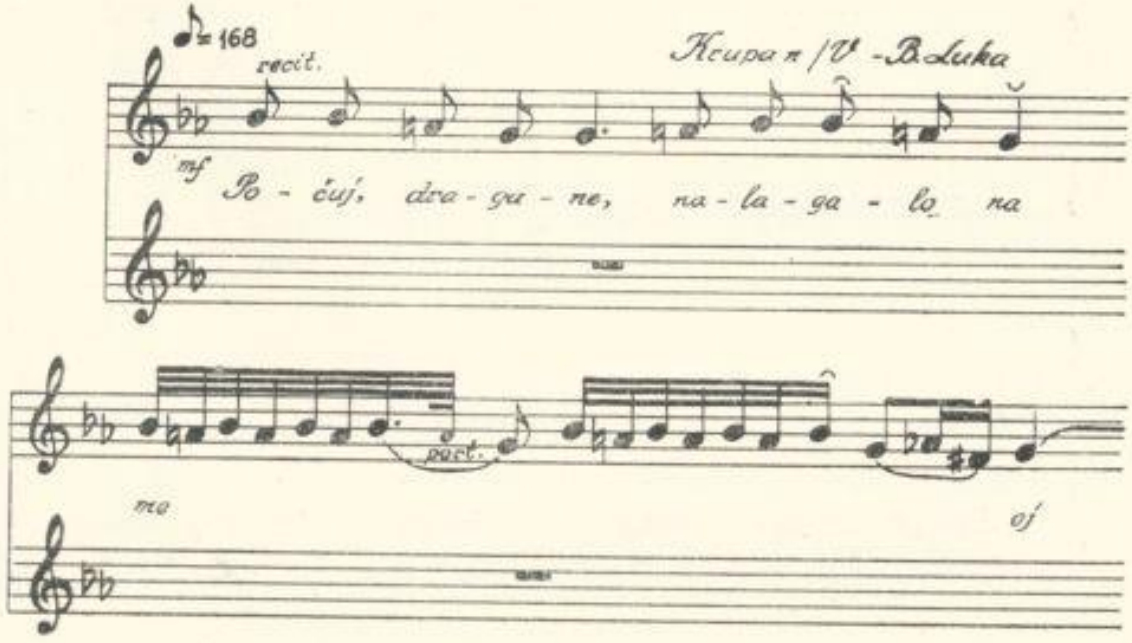

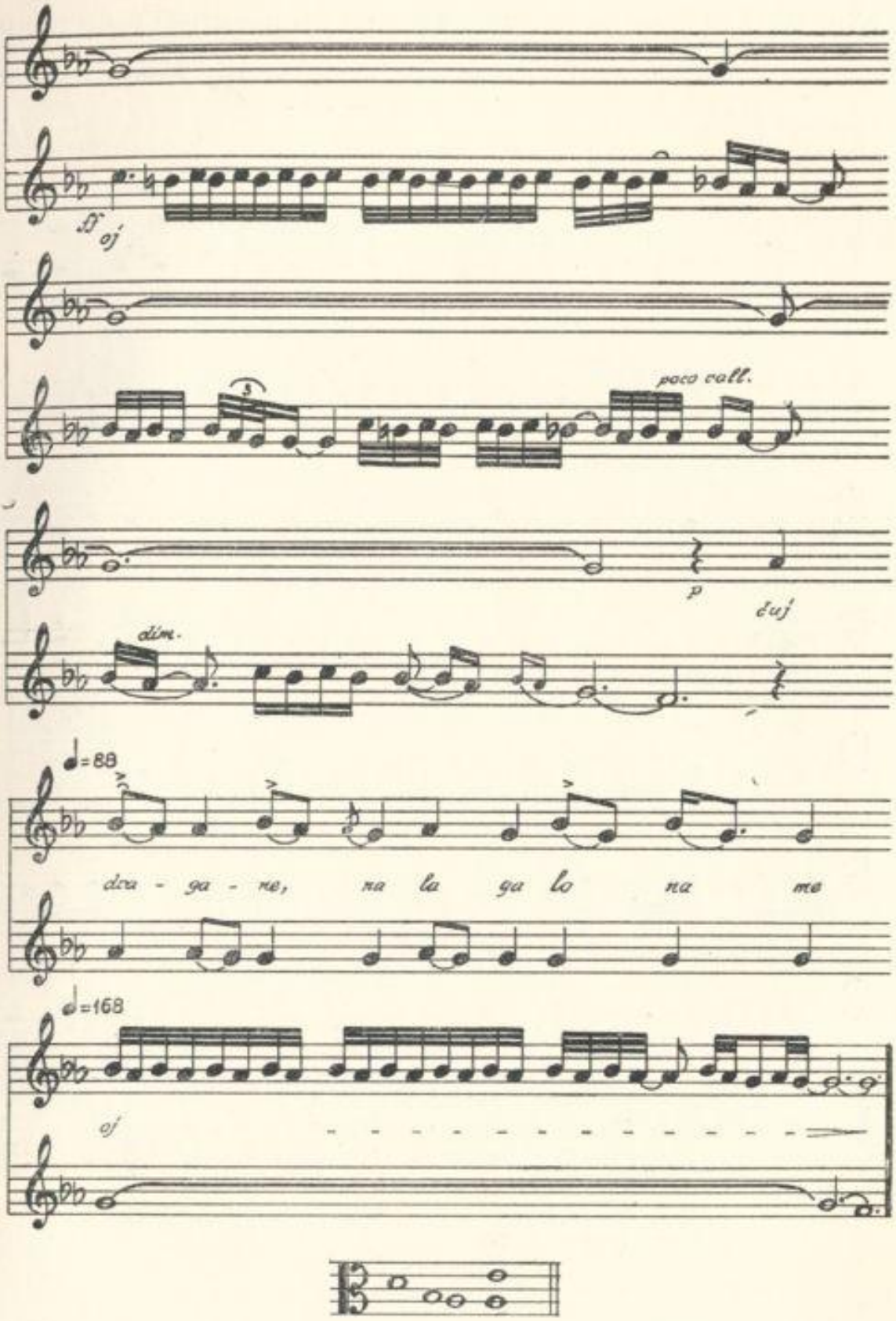

Trikord sa mal m tercom proširen hromatikom. — Deseterac. — Trodjelni oblik. - Pjesma potresalica. — Muškarci pjevajući

ovaj tekst ismijavaju djevojku, navodeći njezine riječi kako je nju pravu, zdravu neko nabijedio, dakle, oklevetao.

Pjevali: **Petar Lukendić, Krstan Tovilović** i **Mlađen Orozović,** Banja Luka, 1954 god.

12

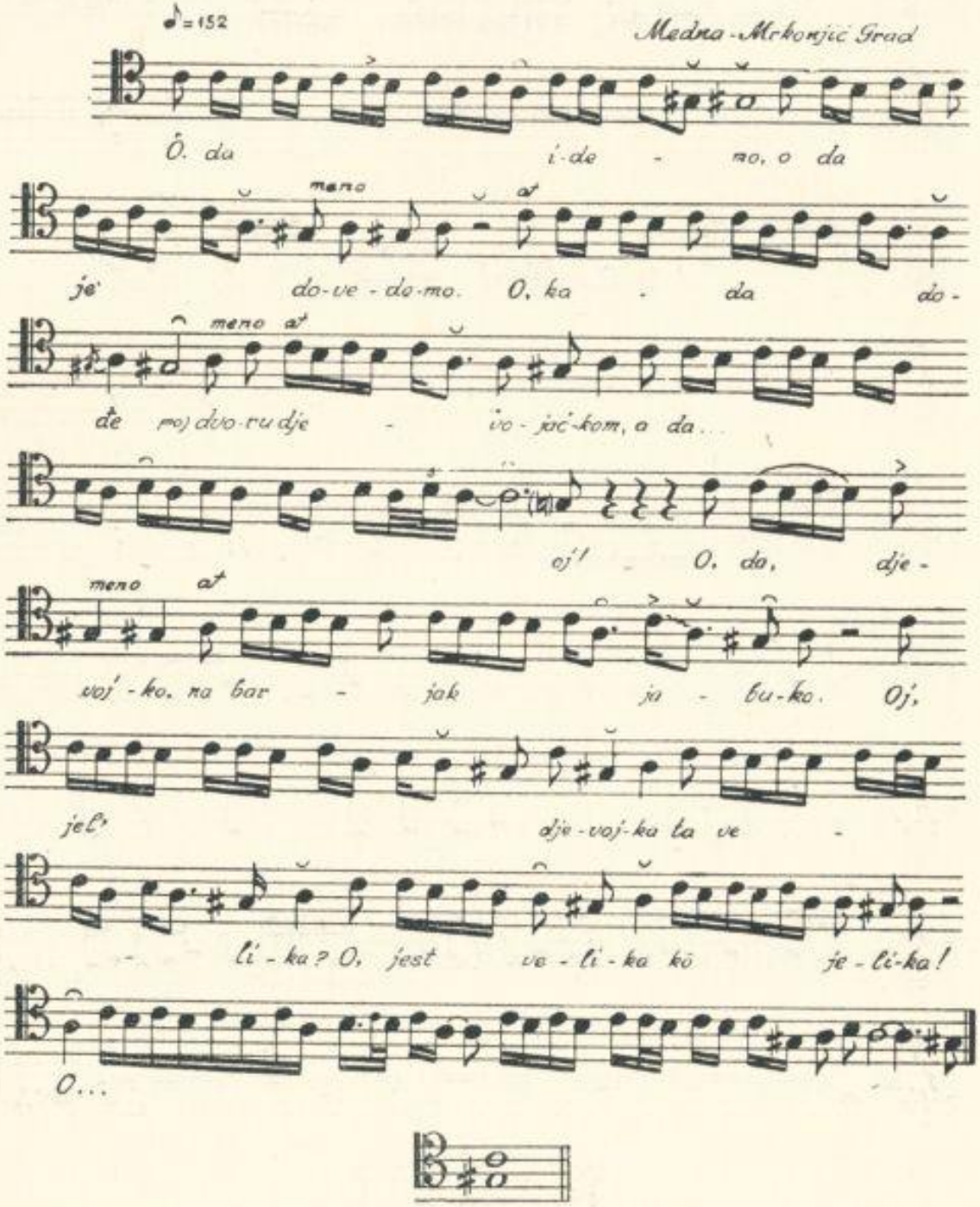

Trikord sa malom tercom proširen hromatikom; u toku pjesme dominira interval male terce. — Deseterac. — Jednodjelni oblik. — Svatovska potresalica.

Pjevao **Stanko Domuzin,** Mrkonjić Grad, 1954 god.

13

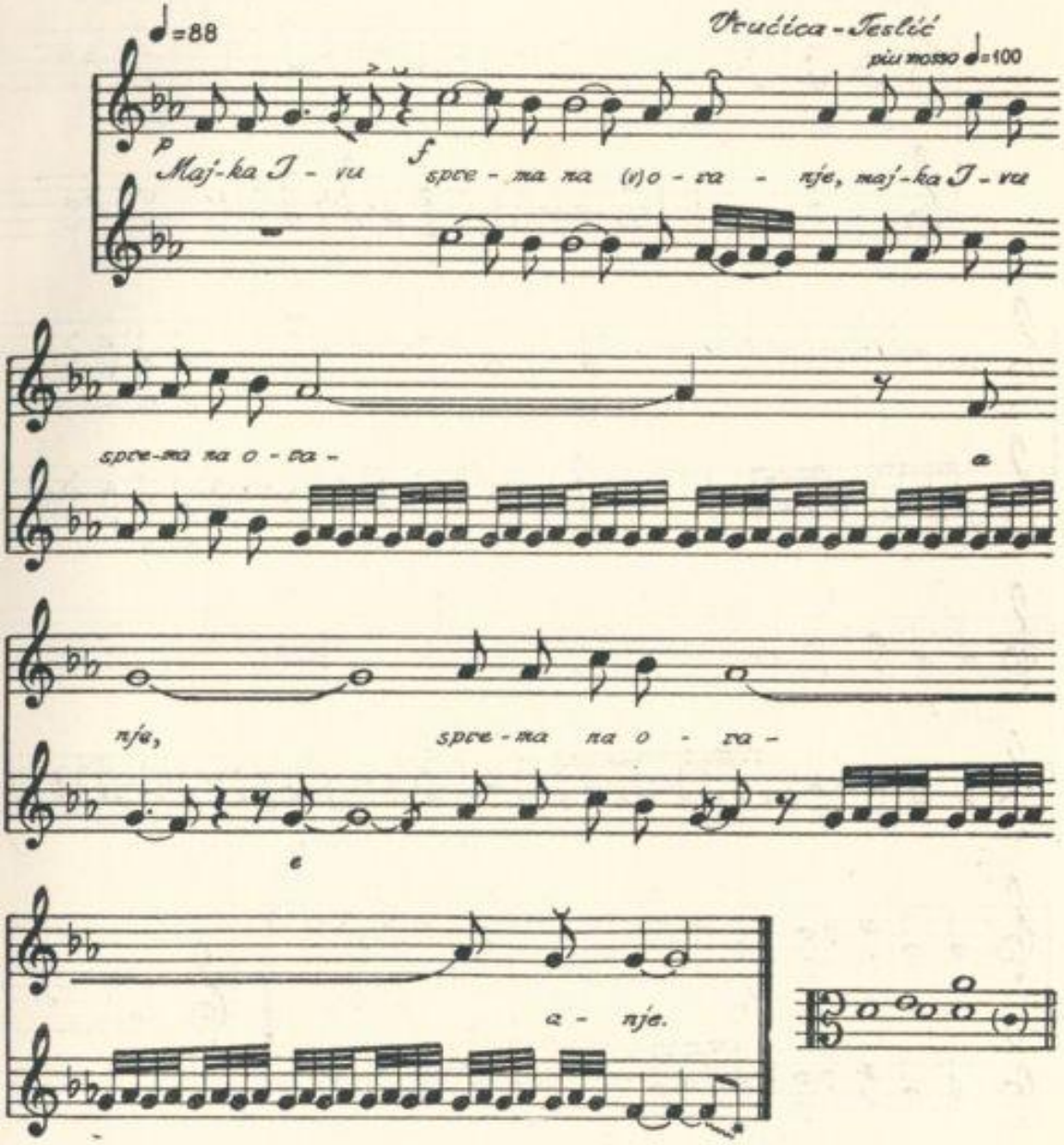

Segment frigiskog modusa. — Deseterac. — Trodjelni oblik. — Vozačka pjesma.

Pjevale: **Ivka Bajić i Mara Bajić**, Vrućica, 1955 **god.**

14

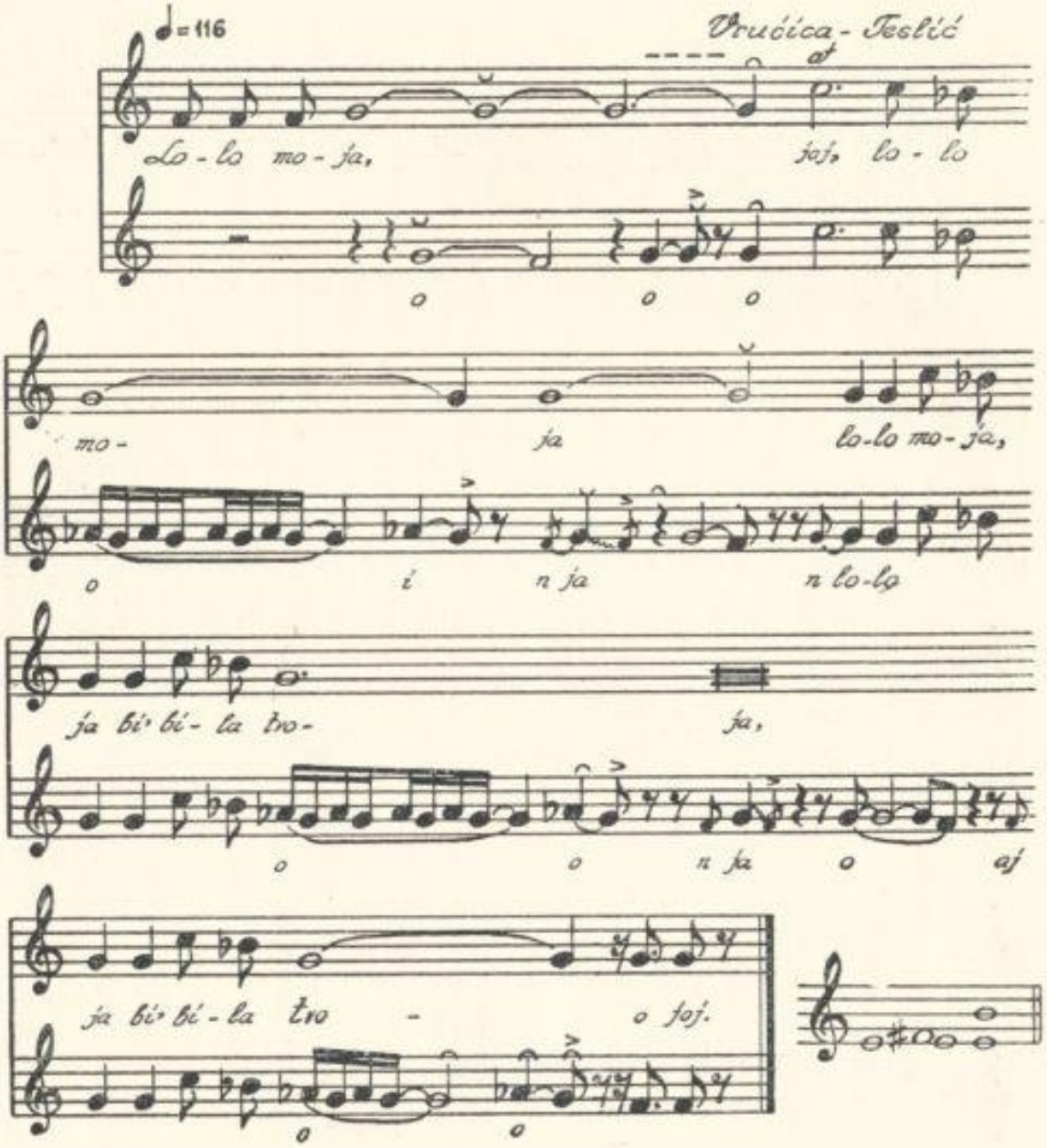

Segment frigiskog modusa. — Karakterističan pomak u melodiji je $c^2 - b^1 - g^1$ (ističe se mala terca). — Deseterac. — Trodjelni oblik. — Vozačka ili dugačka pjesma.

Pjevale: **Anica Mršić** i **Janja Vrbica**, Vrućica, 1955 god.

15

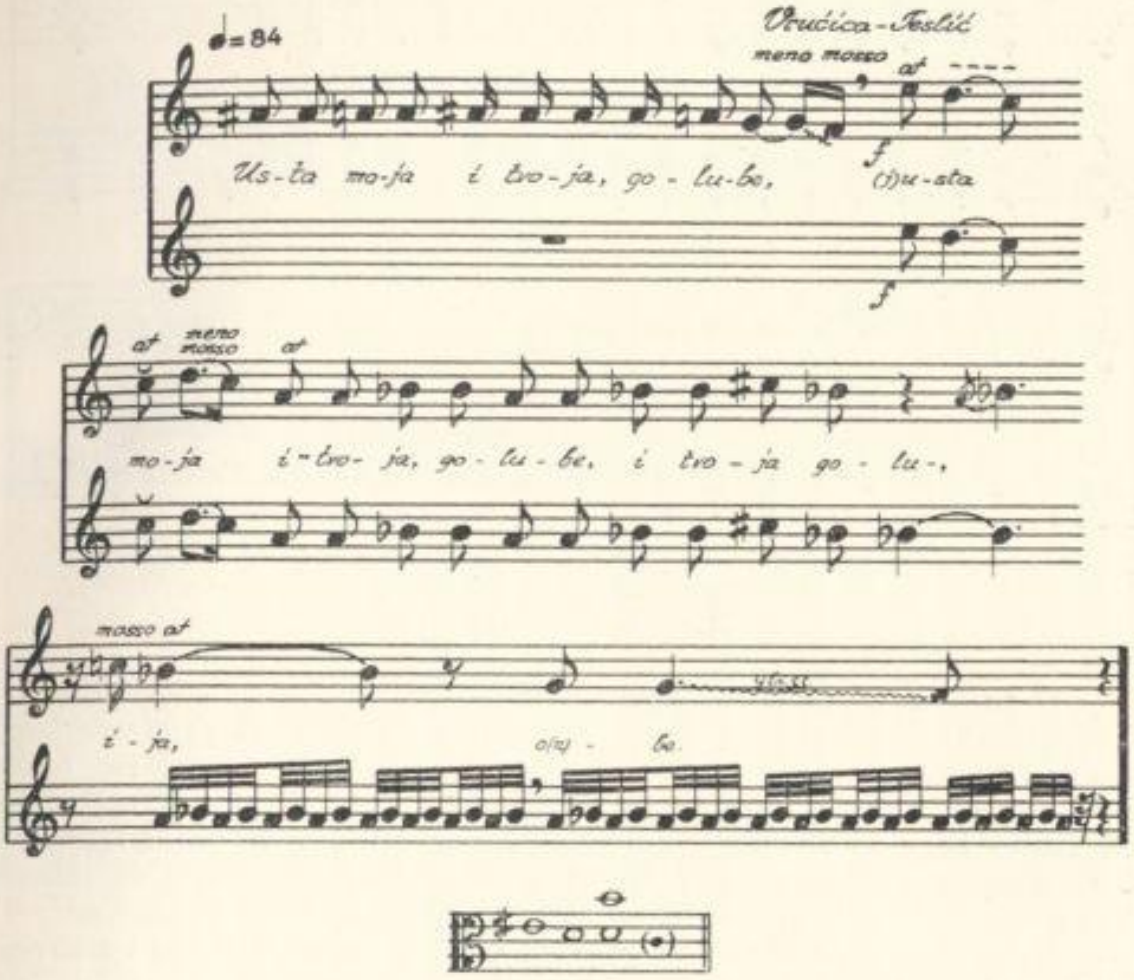

Dorski heksakord sa hromatikom i sa dodatom donjom sekundom. — Deseterac. — Trodjelni oblik. — Vozačka pjesma.

Pjevale: **Jela Vrbica** i **Janja Vrbica**, Vrućica, 1955 god.

16

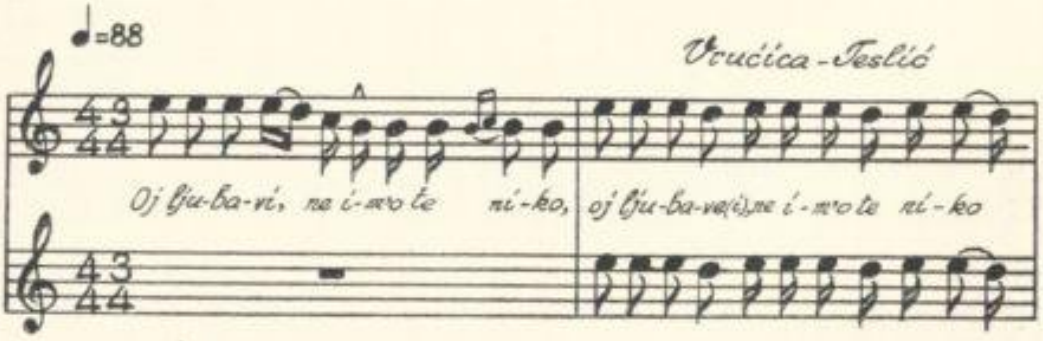

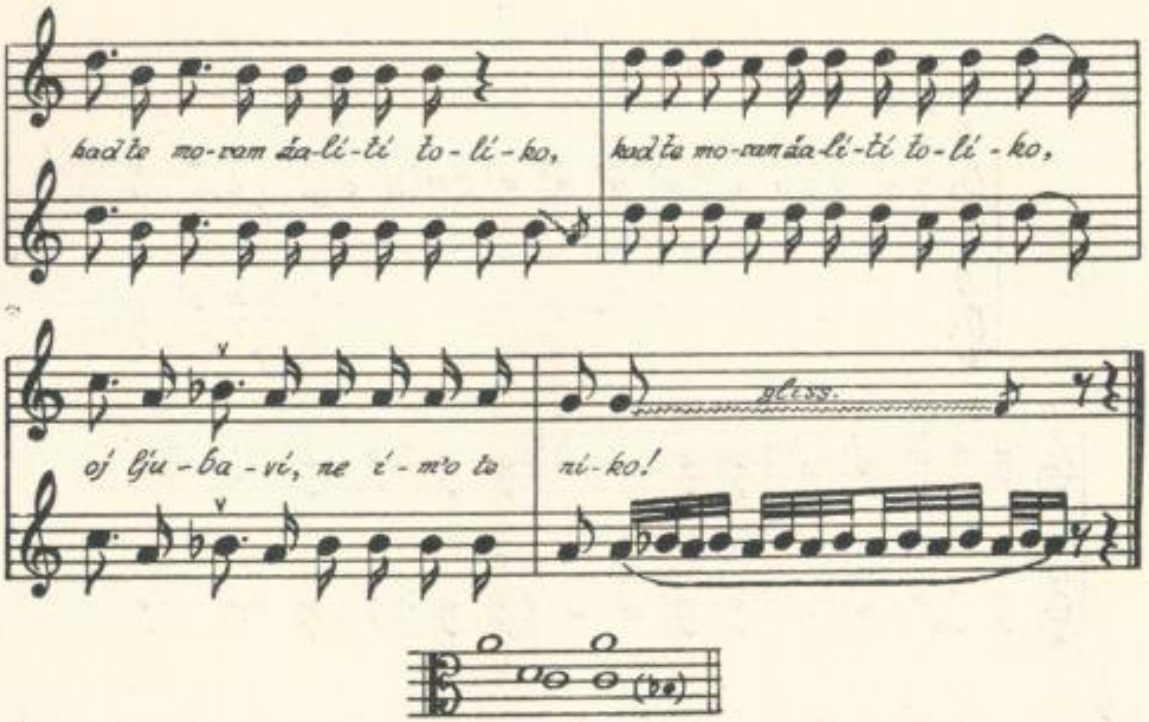

U prvom taktu h^1 je neznatno viši (u izv. int. f^1 - šesti ton u prvom taktu = 341 Hc, e^1 = 324 Hc; odnos: 88 C). U predzadnjem taktu b^1 je malo niži (u izv. int. to je es^1 intoniran sa 300 Hc, a d^1 koji slijedi iza es^1 intoniran je sa 287 Hc; odnos: 77 C). U melodiji se ističe segment eolskog modusa: $e^2 - d^2 - c^2 - h^1$ $(b^1) - a^1$ sa dodatom donjom sekundom (g^1). U prvom dijelu pjesme ističe se tetrakord $e^2 - h^1$, a u drugom dijelu tetrakorda $d^2 - a^1$. — Deseterac. — Dvodjelni oblik. — Djevojke pjevaju grubo, zapravo jedro i sirovo. Ovo je pjesma uz kolo, ali se pjeva i idući putem.

16a

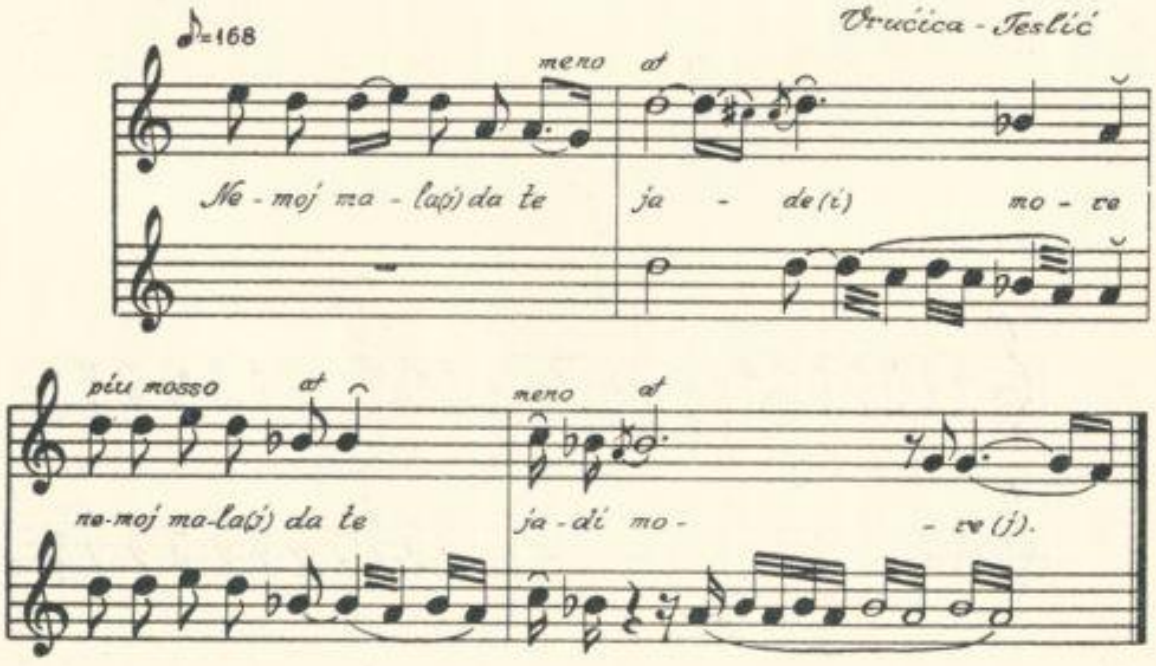

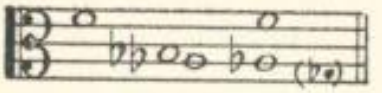

Dorski heksakord sa dodatom donjom sekundom. — Deseterac. — Dvodjelni oblik.

Pjevali: **Ljubomir Nedić** i **Slobodan Jelić**, Vrućica, 1955 god.

17

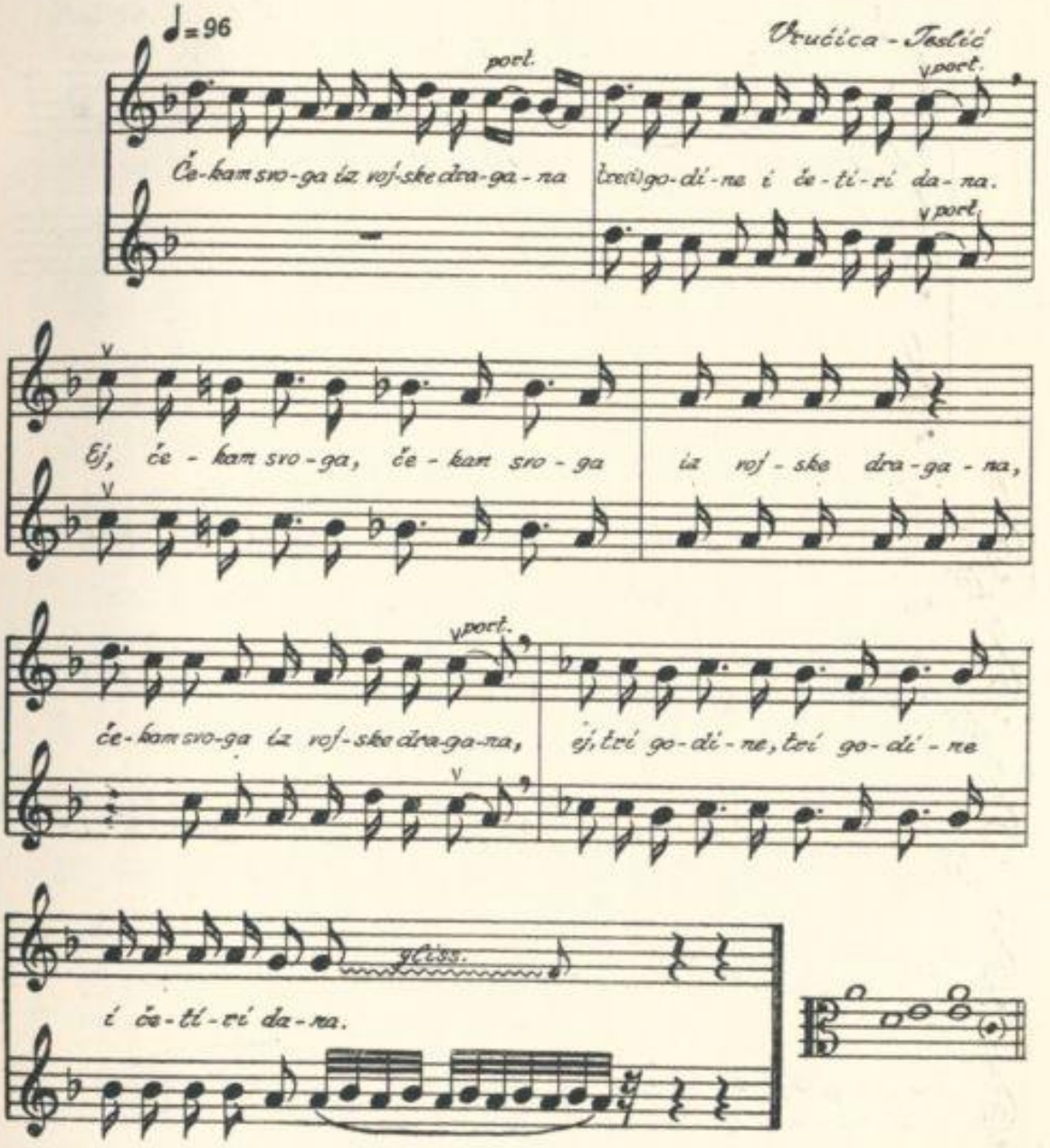

Intonacija je labilna; c^2 u drugom i trećem taktu je niži (u izv. int. početni ton a^1, trans. u d^2, intoniran je sa 450 Hc, a g^1 trans. kao c^2 koji iza njega slijedi, intoniran je sa 395 Hc; odnos: 226 C).

U petom taktu c^2 (g^1) je intoniran kao u početku, dok je u šestom taktu to ces^2 (ges^1). — U prvom i drugom taktu elementi pentatonike, a u trećem i četvrtom taktu hromatika sa dodatom donjom sekundom. — Dvodjelni oblik. — Pjesma uz kolo, ali se pjeva i idući putem.

Pjesme br. 16 i 17 su pjevale: **Jela Vrbica** i **Janja Vrbica**, Vrućica, 1955 god.

18

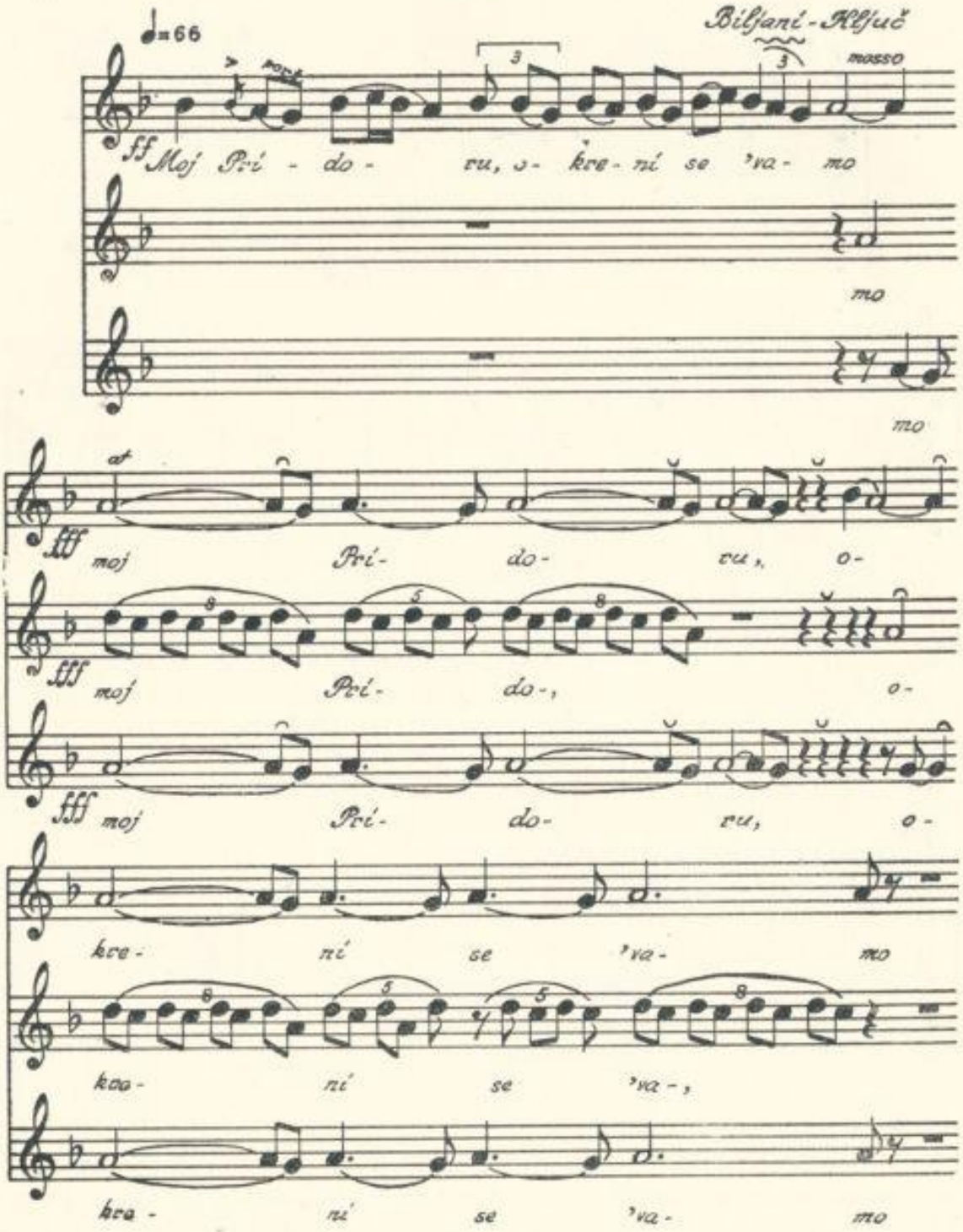

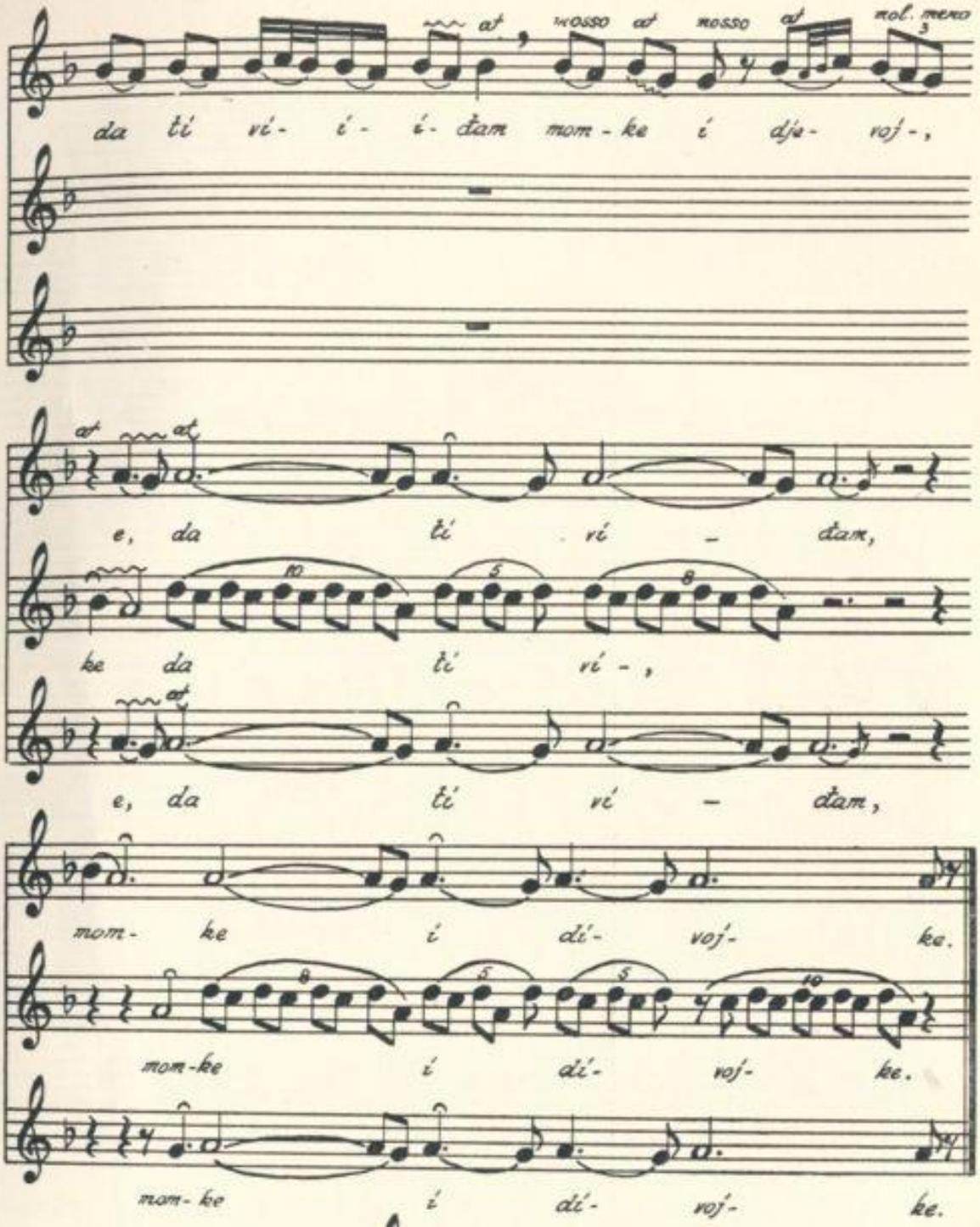

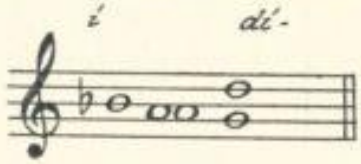

Segment frigiskog modusa. — Deseterac. — Trodjelni oblik. —

Ovo pjevanje notirano je realno (bez transponovanja). Prvi pjevač počinje pjesmu sa b^1. Za vrijeme pjevanja, odnosno snimanja pjesme, prvi pjevač sjedio je s lijeva, drugi u sredini, treći na desno. Ova se pjesma pjeva najčešće uz kosidbu ili za vrijeme kopanja. Kopači se s brda na brdo takmiče ko će jače zapjevati. Zvuk što ga proizvode ovi pjevači, po emocionalnoj snazi tona, a u vezi sa melodiskim gibanjem, nosi u sebi nešto strastveno bolno.

Pjevali: **Ćerim Omanović, Rašid Brkić** i **Mumin Omanović**, Ključ, 1955 god.

19

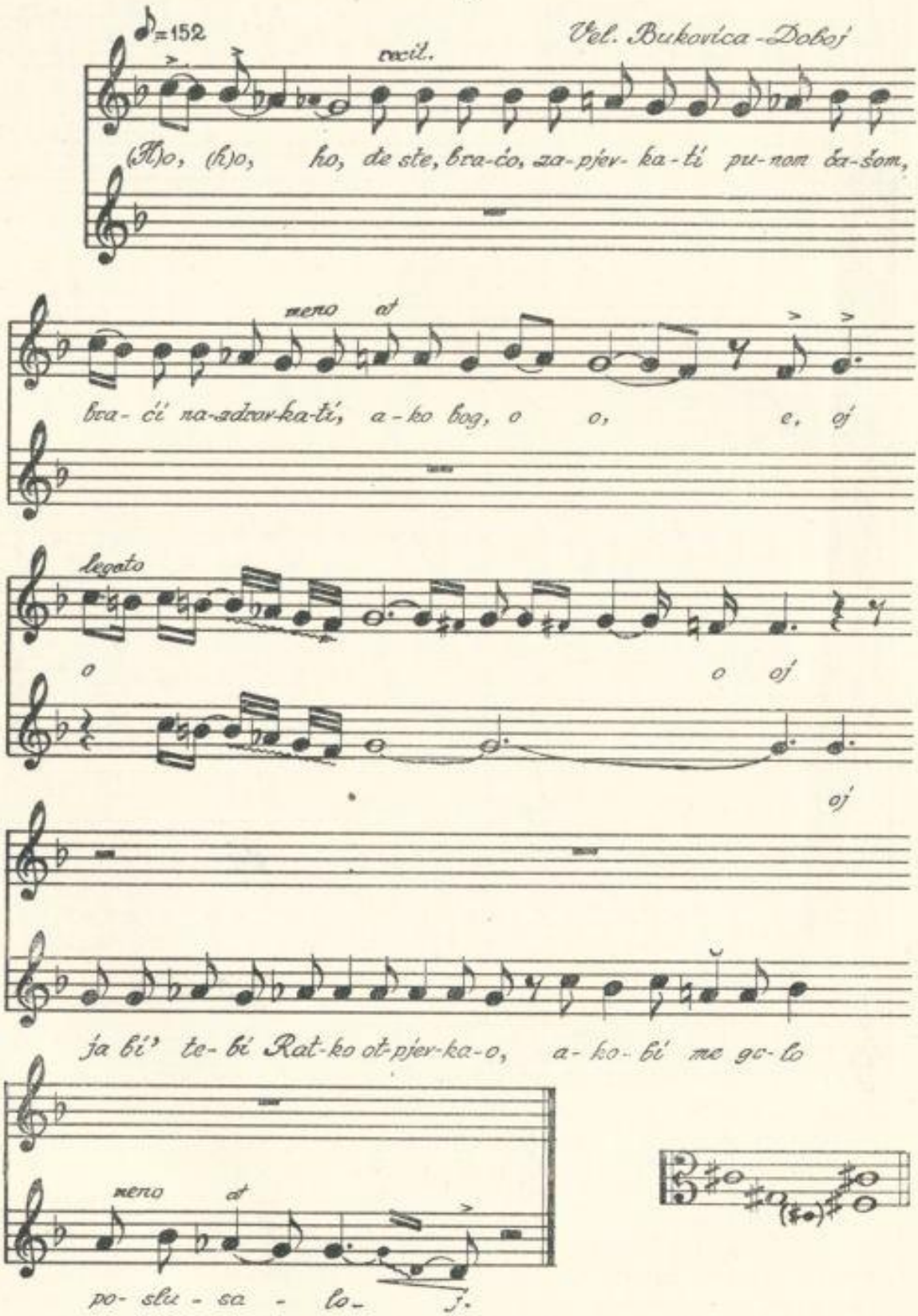

Trikord sa dodatom donjom sekundom i sa alteracijom na II i III st., a na završetku sa frigiskom sekundom. — Deseterac. — Trodjelni oblik. — Sofrenska pjesma (zdravica).

Pjevali **Simo Lazić** i **Vaso Đukić**, Doboj, 1955 god.

20

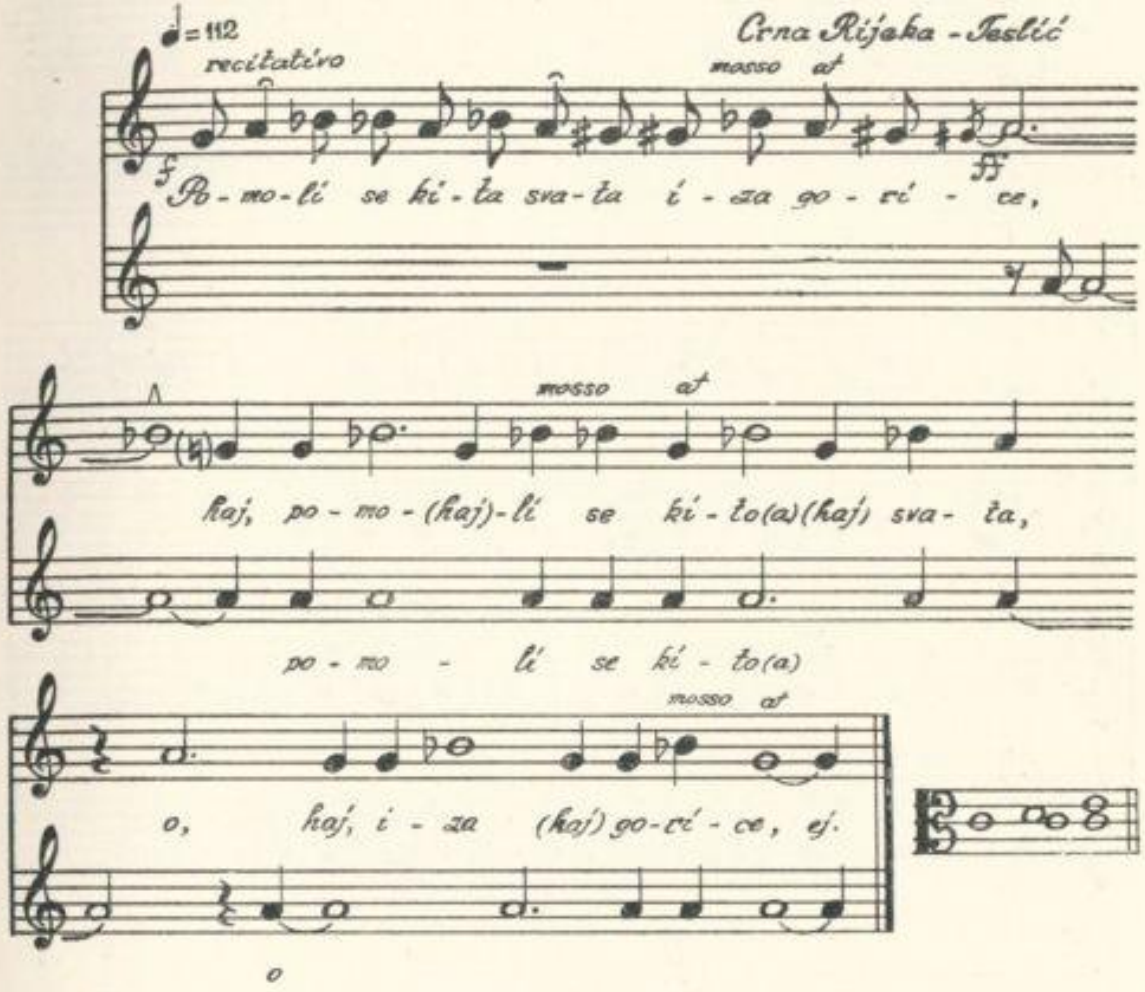

U izvornoj intonaciji početni ton je c^1 koji (više intoniran) ima 267 Hc; drugi ton d^1 (transponovan u a^1) ima 300 Hc; es^1 (treći ton, transponovan u b^1) ima 322 Hc. Odnos između a^1 (ležeći ton drugog glasa) i b^1 prvog glasa (u izv. int. $d^1 - es^1$) je malo veći nego polustepen i iznosi 122 C. Odnos između $g^1 - b^1$ u prvom glasu (u izv. int. $c^1 - es^1$) je malo veći nego mala terca i iznosi 324 C. Ovakav odnos (gdje su mala sekunda i mala terca malo veće) djeluje resko i neobično. — Hromatika i trikord sa malom tercom. — Trinaesterac. — Trodjelni oblik. — Svatovska pjesma (kad se svatovi pomole). — Pjevačice pjevaju svijetlim tonom, ali resko, grleno.

Pjevale: **Ana Grgić, Kata Ćosić** i **Doma Katić,**

Teslić, 1955 god.

21

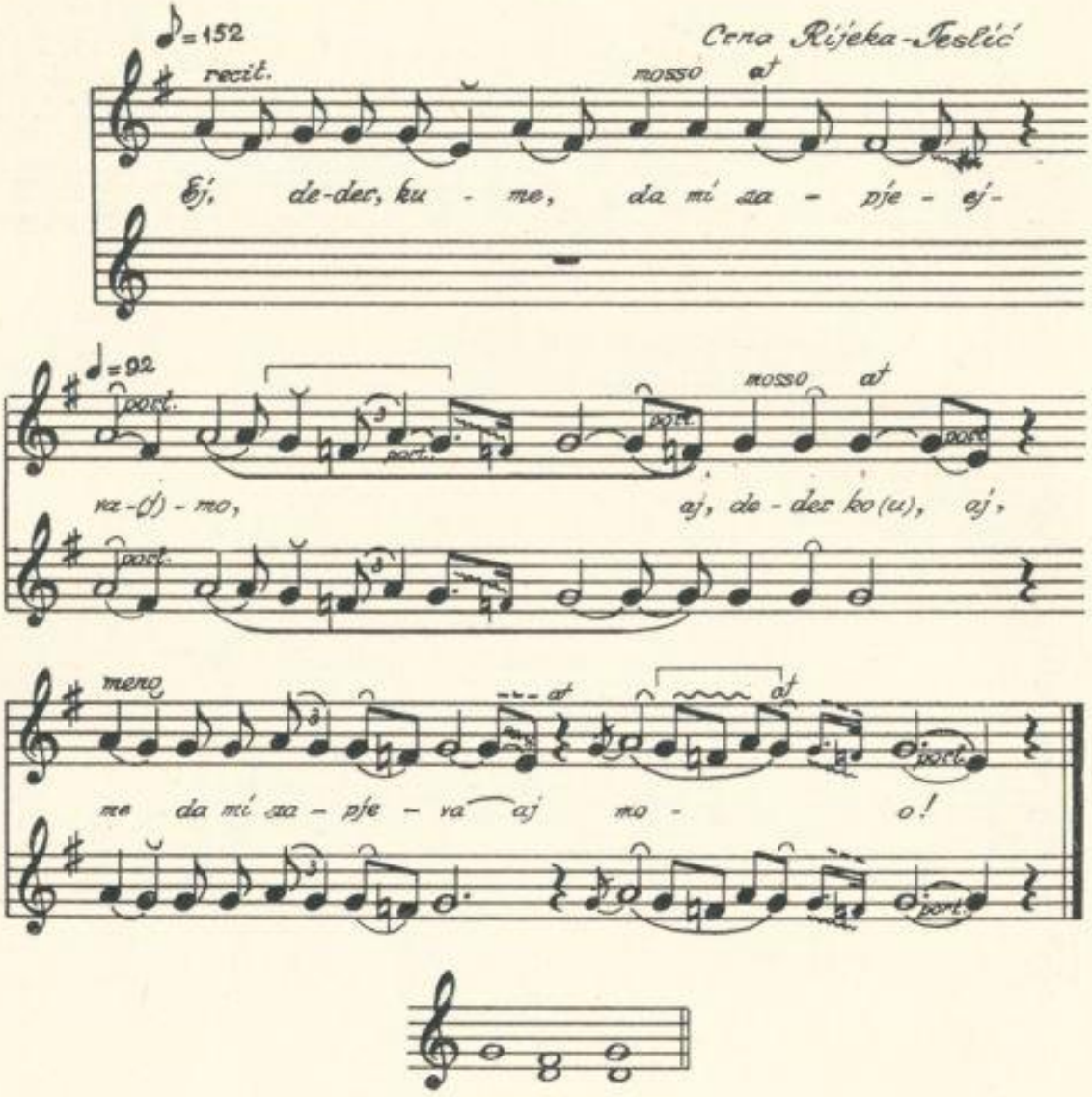

Eolski, a sa alteracijom - frigiski tetrakord. — Deseterac. Dvodjelni oblik. — Svatovska pjesma. Motiv označen uglastom zagradom| | je potpuno identičan sa jednim motivom u božićnom introitu »Puer natus est, et filius . . . «

22

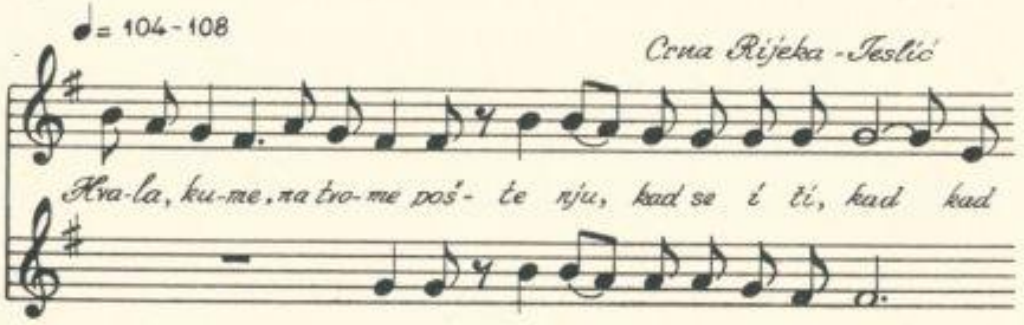

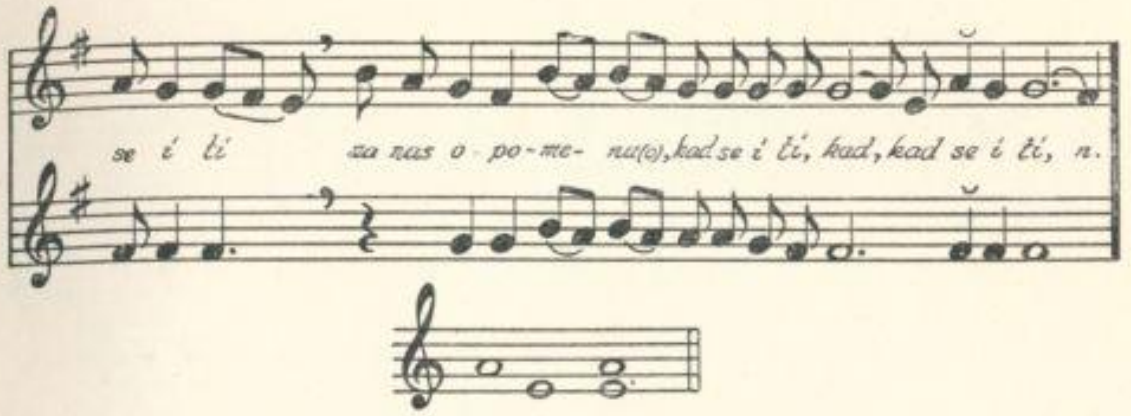

Segment dorskog ili eolskog modusa. — Deseterac. — Dvodjelni oblik. — Svatovska pjesma. — Pjevačica nekom vrstom vokalnog »n« završava rečenicu.

Pjesme pod br. 21 i 22 pjevale su: **Ana Grgić, Kata Ćosić** i **Doma Katić,**

Teslić, 1955 god.

23

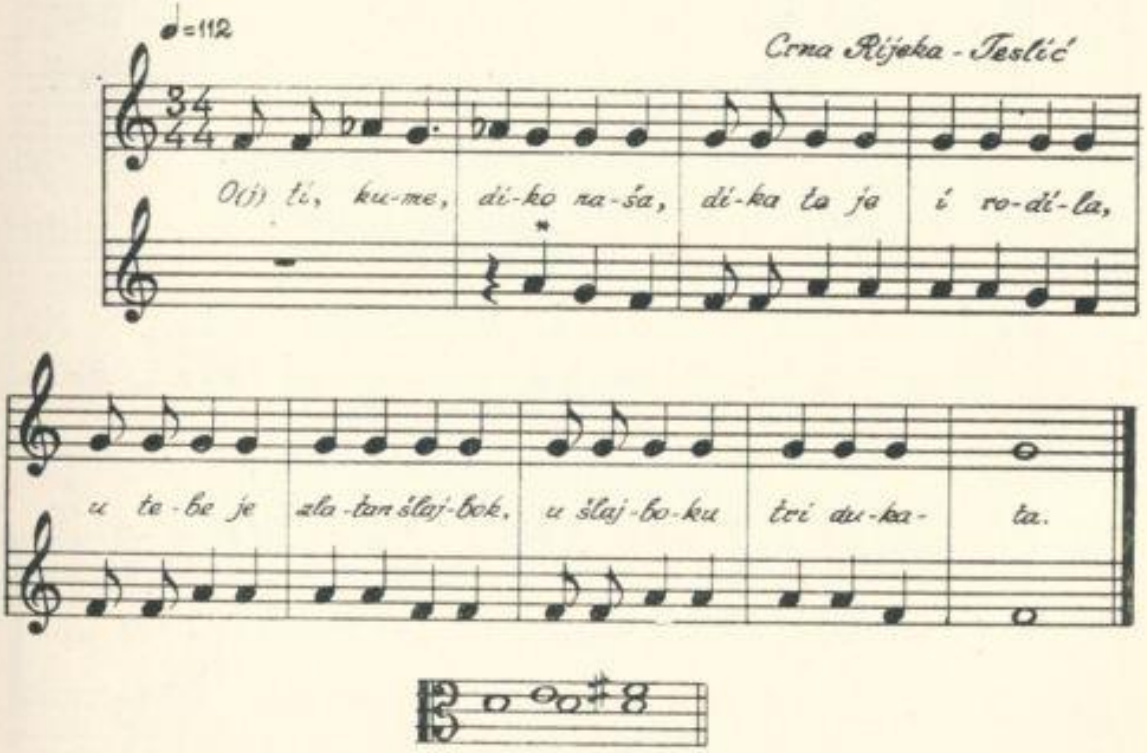

Trikord sa velikom tercom. — Osmerac. — Jednodjelni oblik. — Svatovska pjesma, pjeva se kad svatovi sjednu za sofru. — Notu označenu zvjezdicom jedna pjevačica intonira kao »a«, a druga kao »as«. U daljnjem toku pjesme obje intoniraju »a«. Trebalo je da pjevačica koja pjeva gornju dionicu odmah u početku intonira »a«.

24

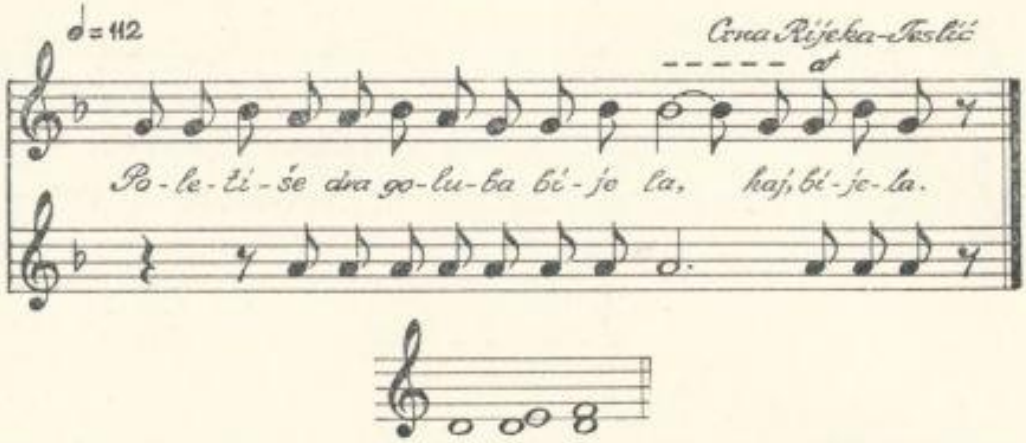

Trikord sa malom tercom. — Deseterac. — Jednodjelni oblik.
Pjesme pod br. 23 i 24 pjevale: **Ana Grgić, Kata Ćosić** i **Doma Katić**, Teslić, 1955 god.

25

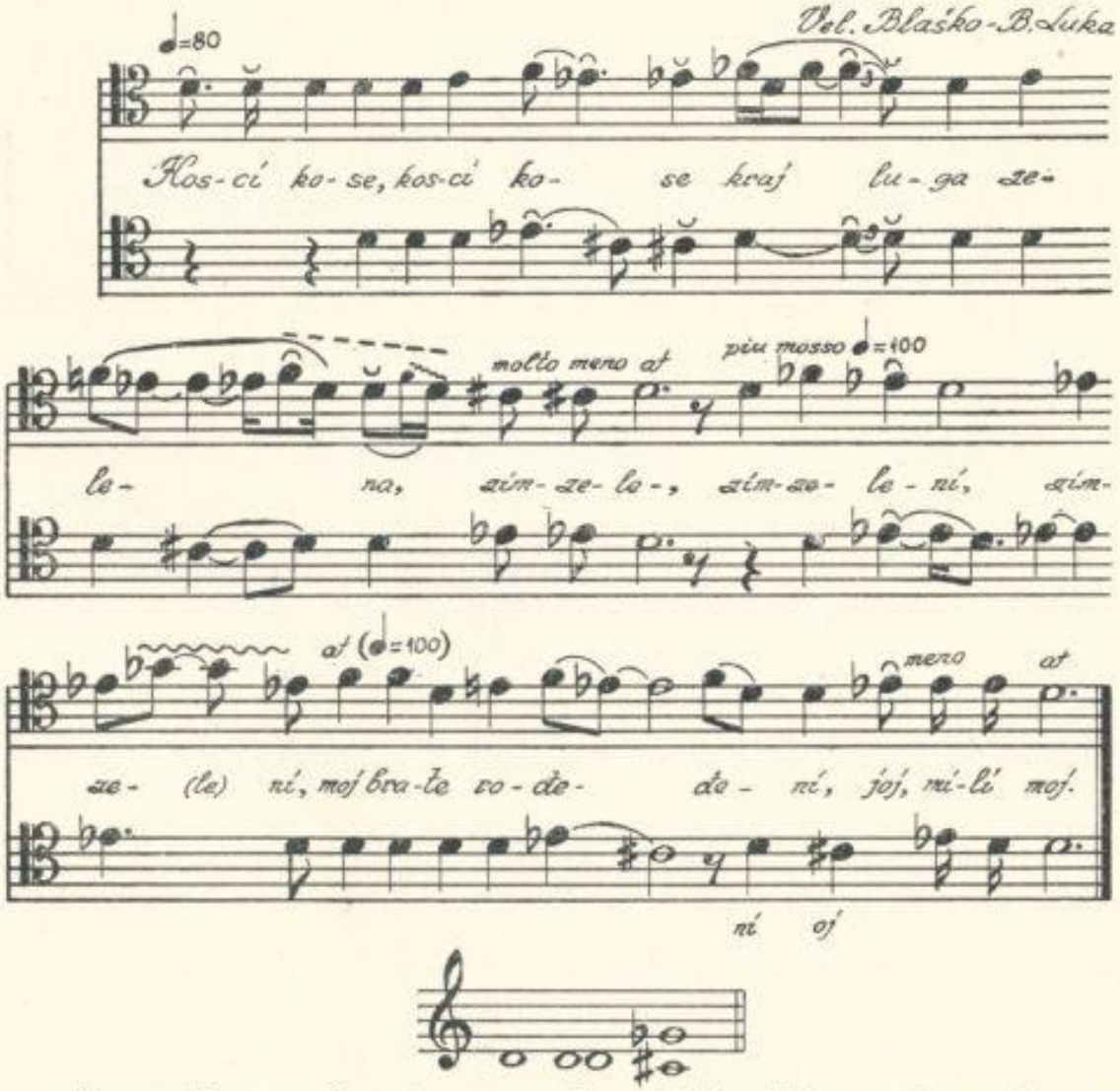

Hromatika. — Deseterac. — Dvodjelni oblik. — Ovu pjesmu (dugački glas) pjeva moba.

26

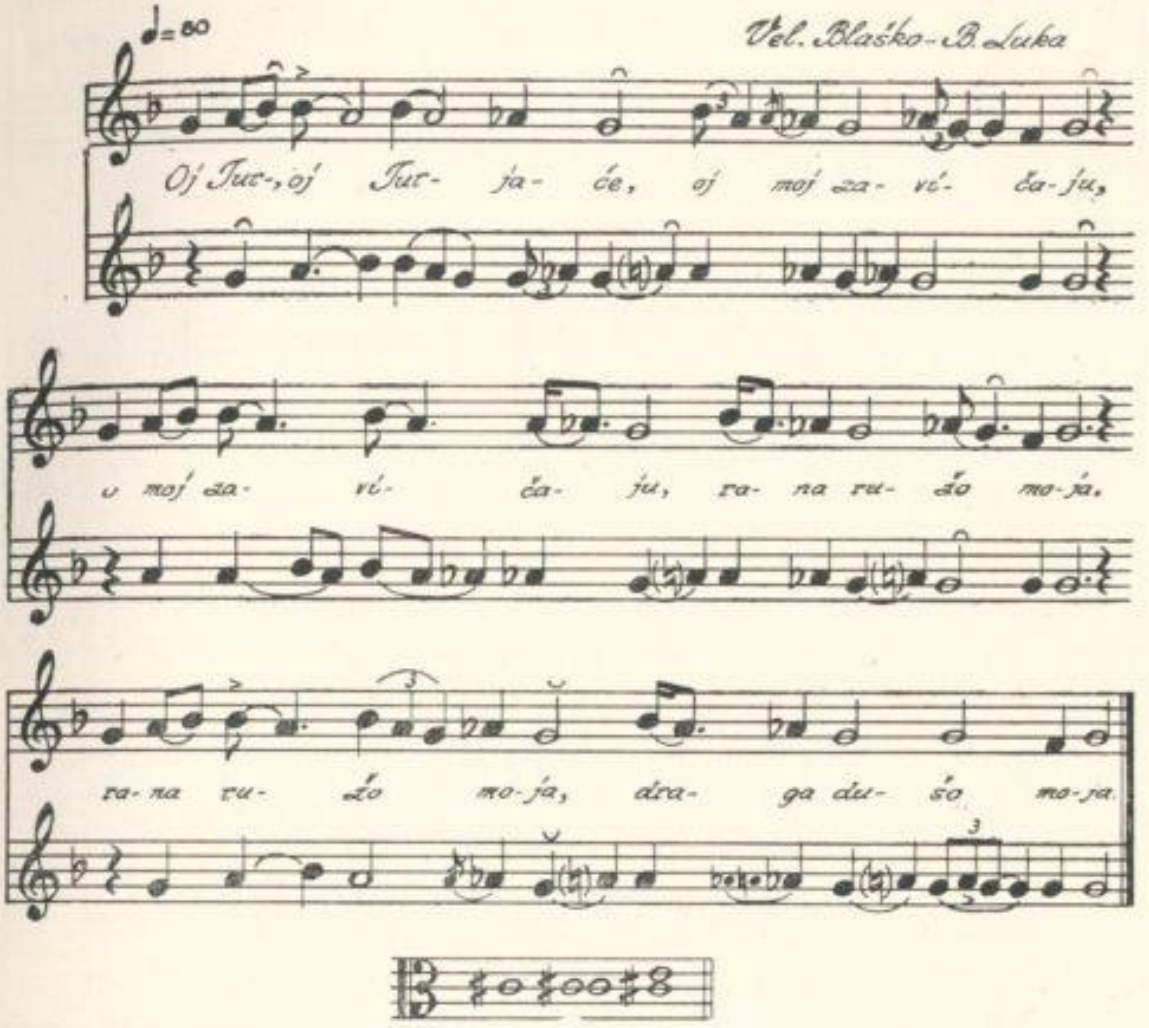

Hromatika. — Deseterac. — Jednodjelni oblik. — Dugački glas.

27

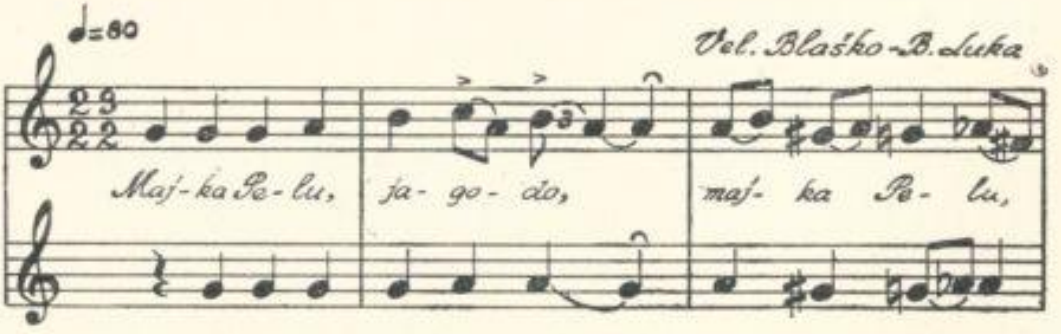

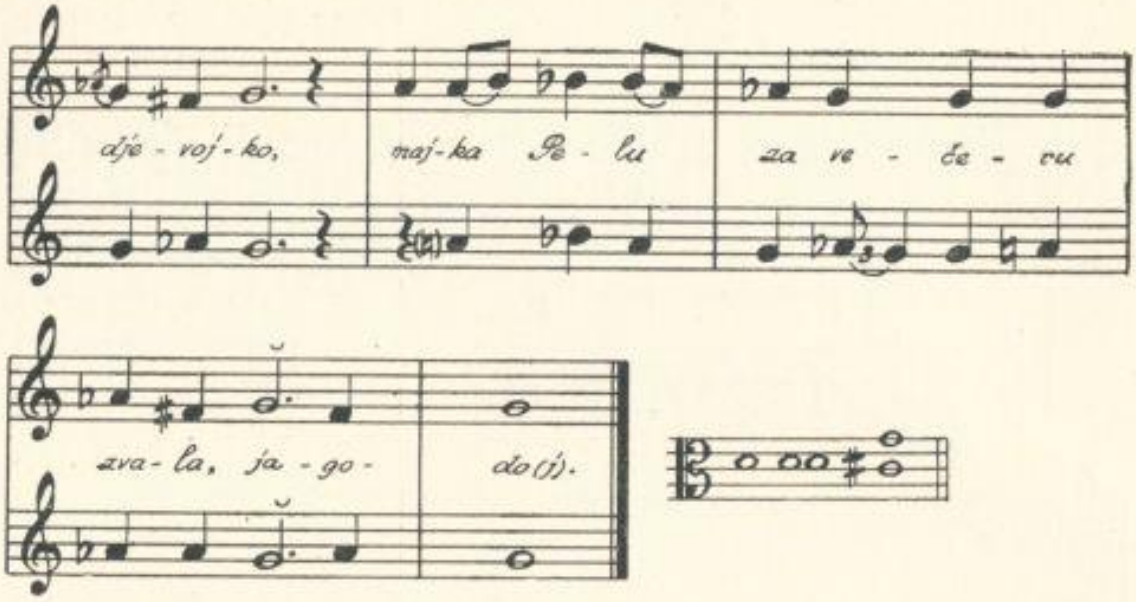

Durski tetrakord sa hromatikom. — Deseterac. — Dvodjelni oblik. — Dugački glas.

28

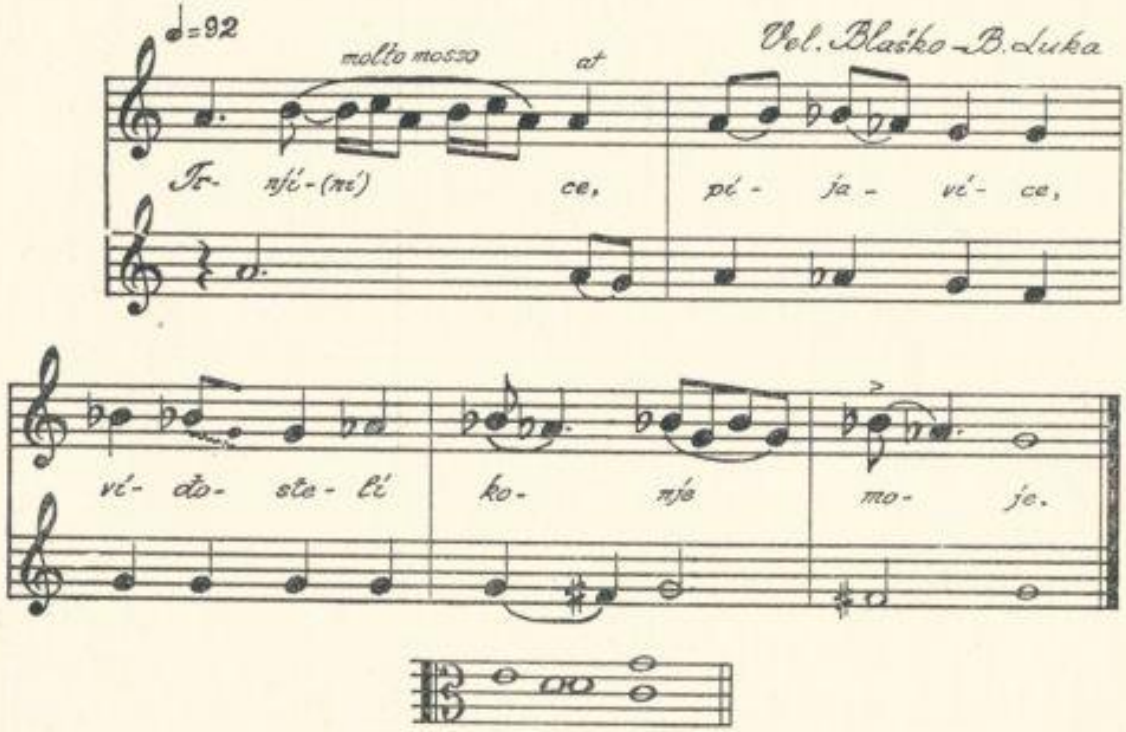

Hromatika. — Osmerac. — Jednodjelni oblik.

Pjesme označene brojevima 25 - 28 pjevali su

Stevo Jekić i **Luka Vukosavljević**, B. Luka, 1955 g.

29

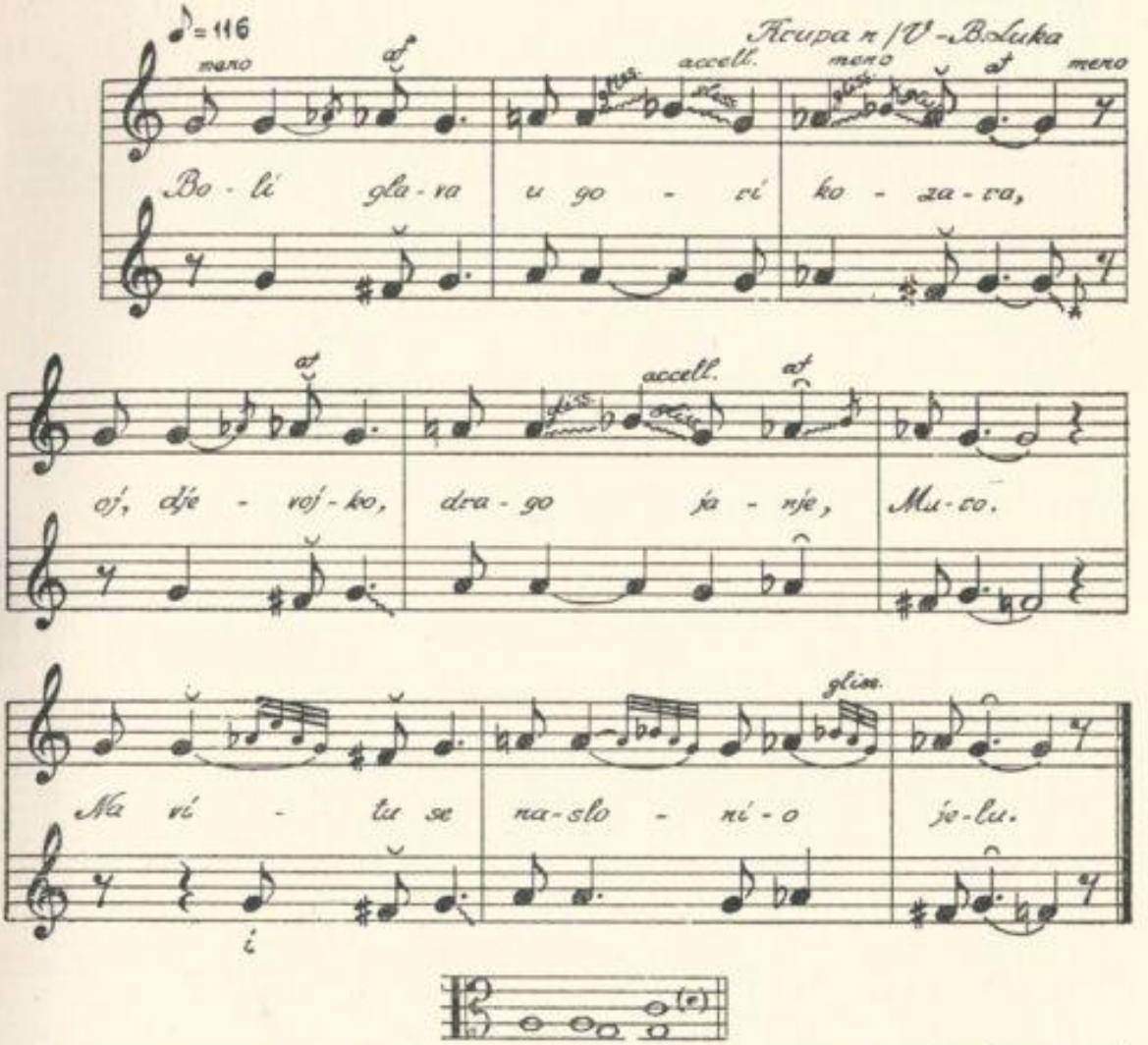

Hromatika. — Deseterac. — Dvodjelni oblik. — Refren »oj djevojko« doslovno se ponavlja poslije drugog stiha »Na vitu se...«

30

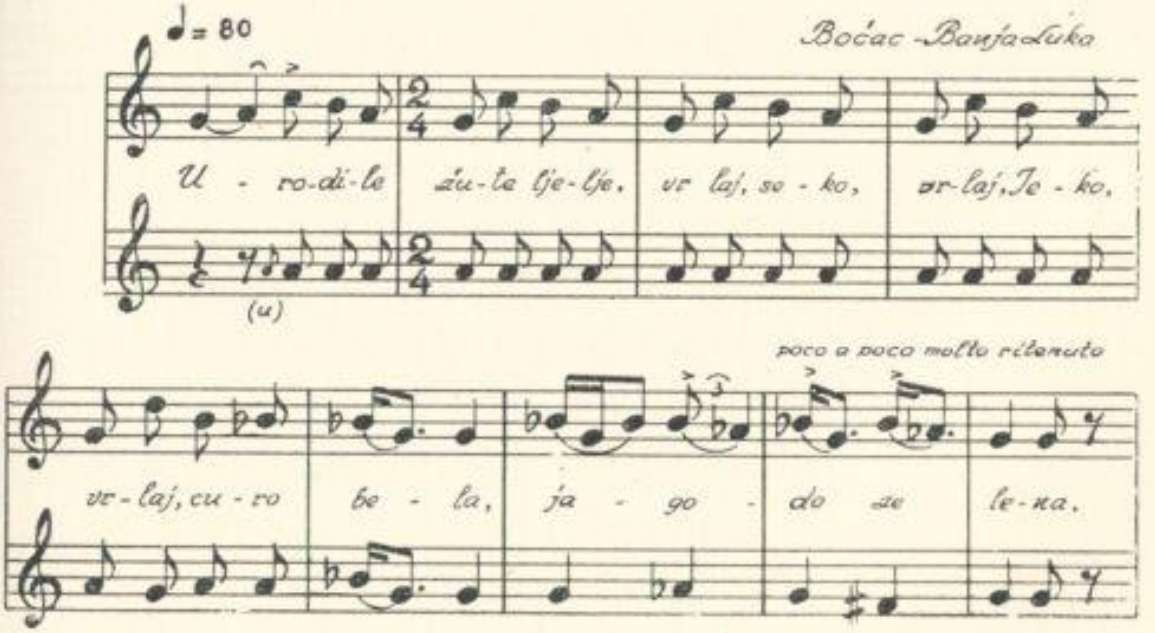

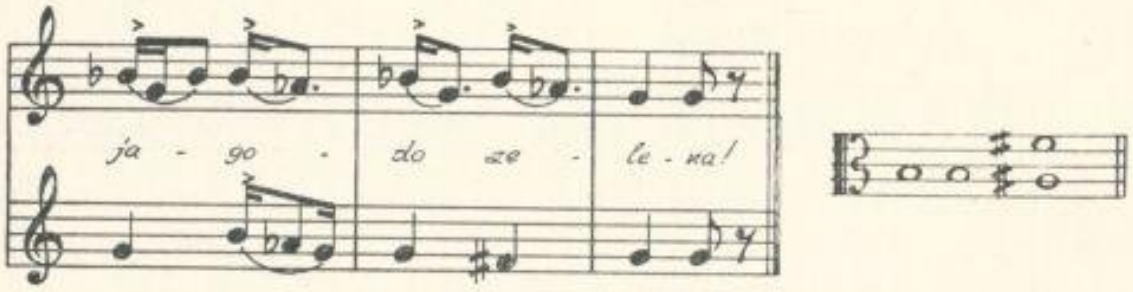

Segment dura i hromatika. — Osmerac. — Dvodjelni oblik.

Pjevale: **Joka Pejić, Ruža Ajdar** i **Stana Dikan,** B. Luka, 1954 god.

31

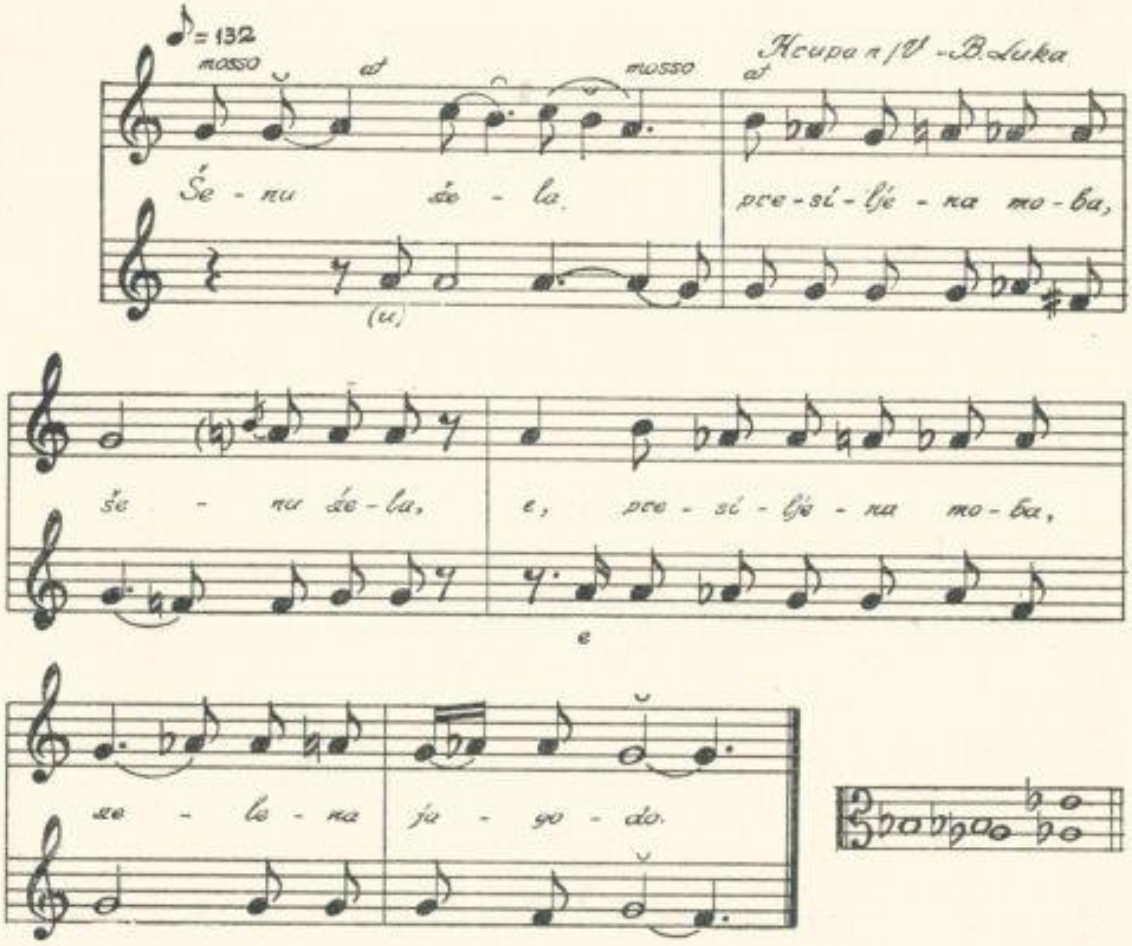

Durski tetrakord i hromatika. — Deseterac. — Dvodjelni oblik.

Pjesme pod br. 29 i 31 pjevali: **Petar Lukendić, Krstan Tovilović** i **Mladen Orozović,** B. Luka, 1954 god.

32

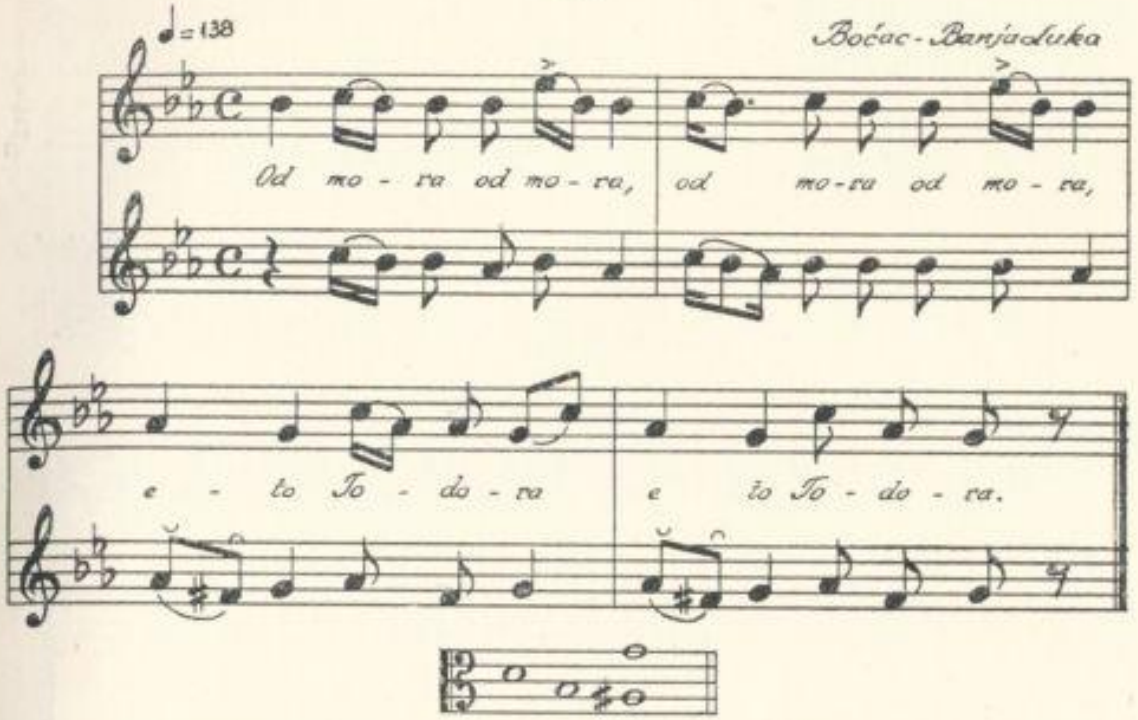

Segment frigiskog modusa sa vođicom. — Osmerac. — Jednodjelni oblik.

Pjevale: **Stana Panić, Ruža Ajdar i Stana Dikan**, B. Luka, 1954 god.

33

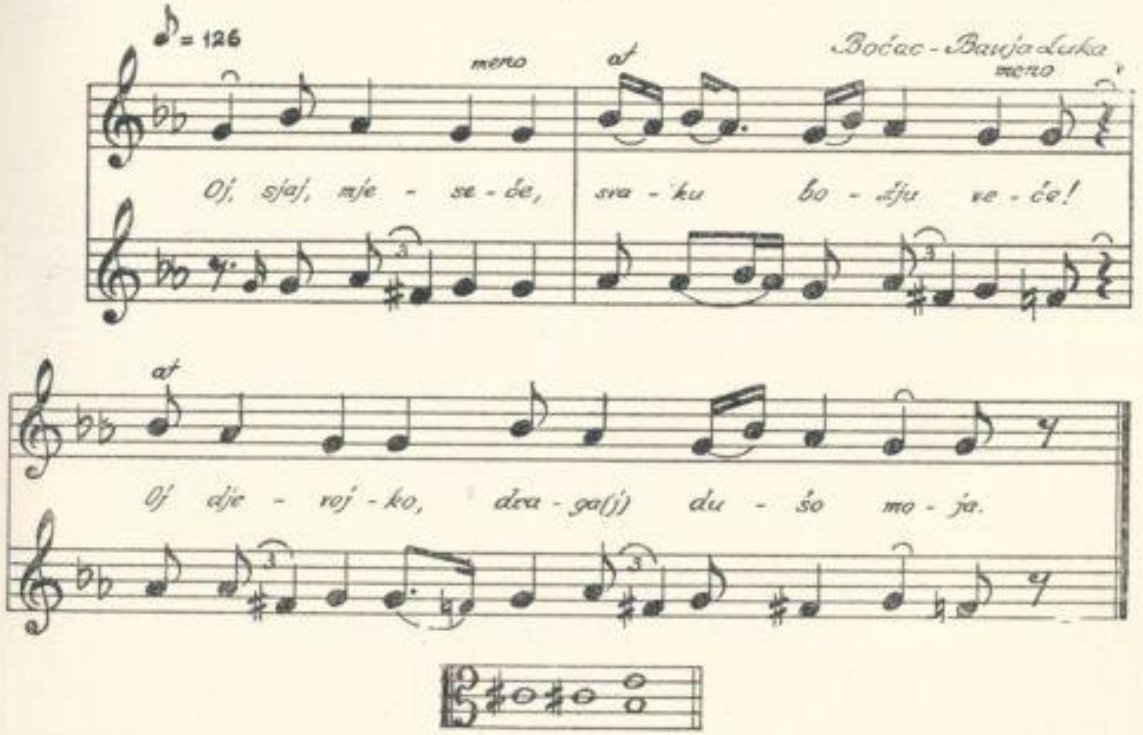

fis¹ u II glasu (prvi takt) u odnosu na g¹ je u 1/3 odnosu (u izv. int. cis¹ je intoniran sa 266 Hc, a his sa 256 Hc; odnos: 66 C). —

Trikord sa polustepenom između I i II st. sa vođicom i dodatom donjom sekundom. — Deseterac. — Dvodjelni oblik.

Pjevale: **Joka Pejić, Ruža Ajdar** i **Stana Dikan,** B. Luka, 1954 god.

34

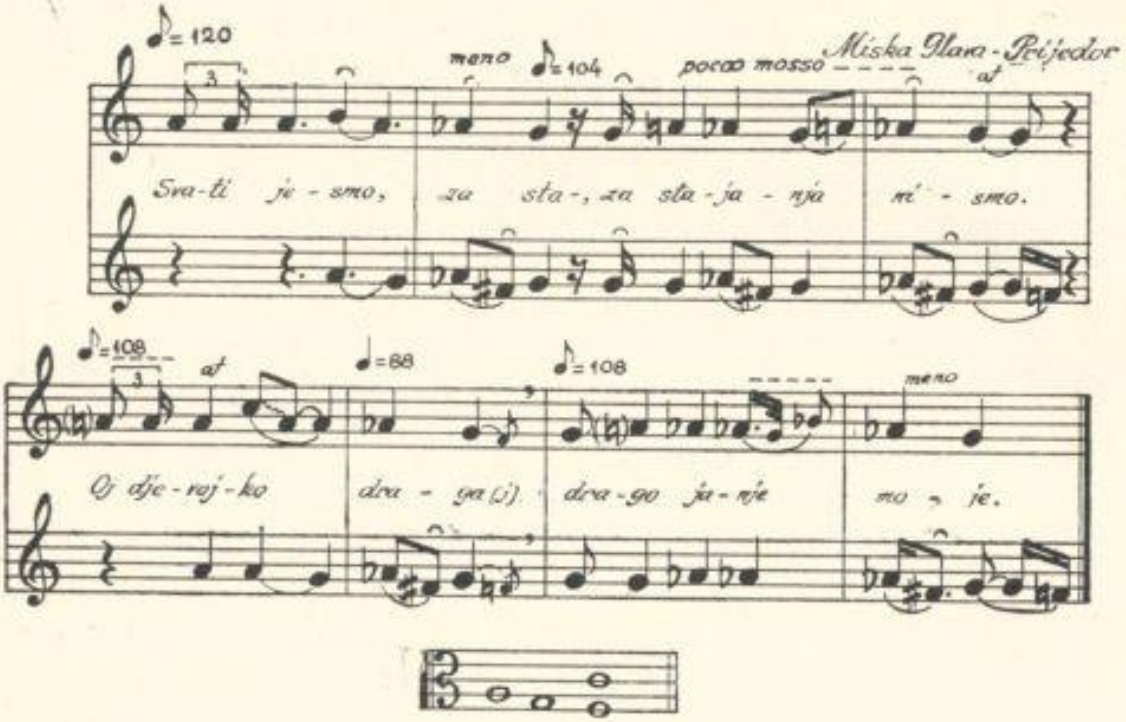

Hromatika. — Deseterac. — Dvodjelni oblik. — Svatovska pjesma.

35

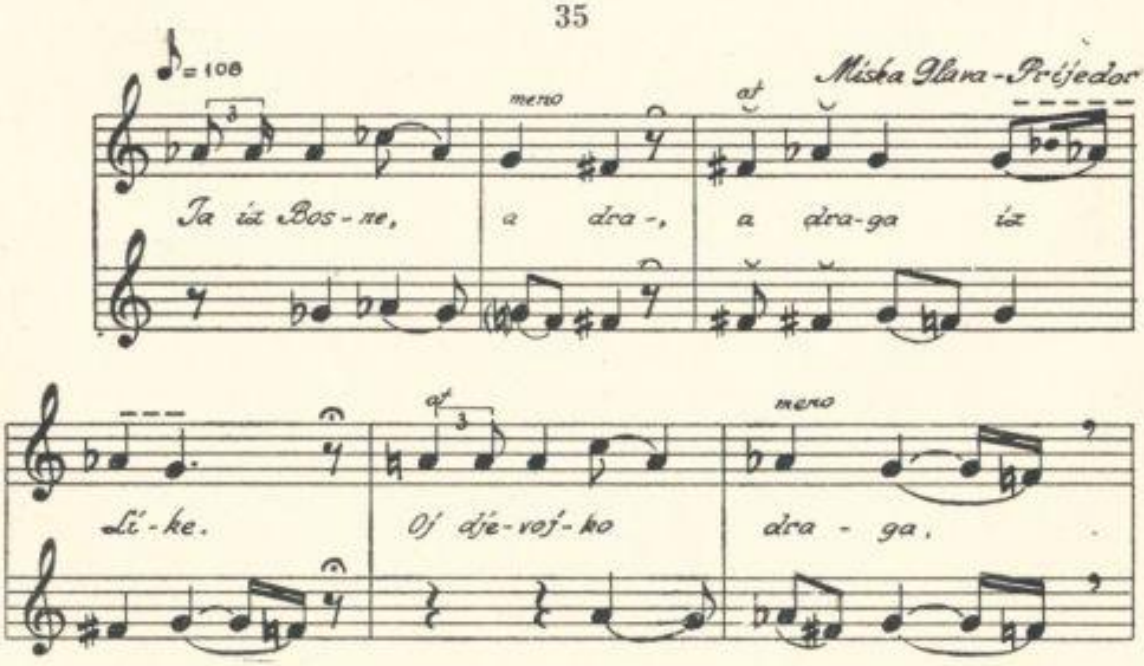

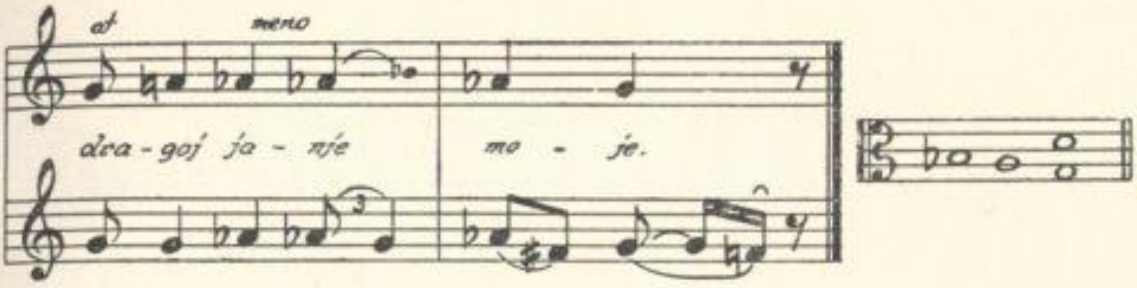

Hromatika. — Deseterac. — Dvodjelni oblik.

Pjesme br. 34 i 35 pjevali: **Žarko Radulović** i **Vukašin Gajić**, Ljubija, 1954 g.

36

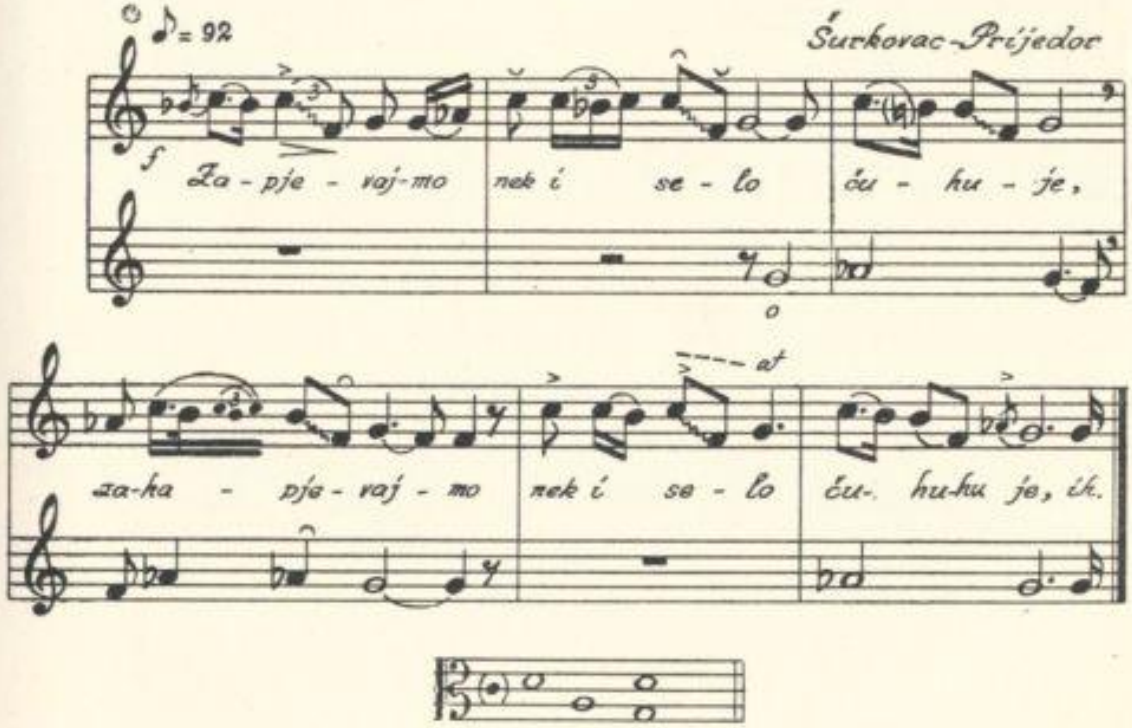

Segment harmonskog mola. U toku melodije ističe se interval silazne čiste kvinte $c^2 - f^1$ i silazne povećane kvarte $h^1 - f^1$. — Deseterac. — Dvodjelni oblik.

Pjevali: **Pero Komljenović** i **Anto Vidović**, Ljubija, 1954 god.

37

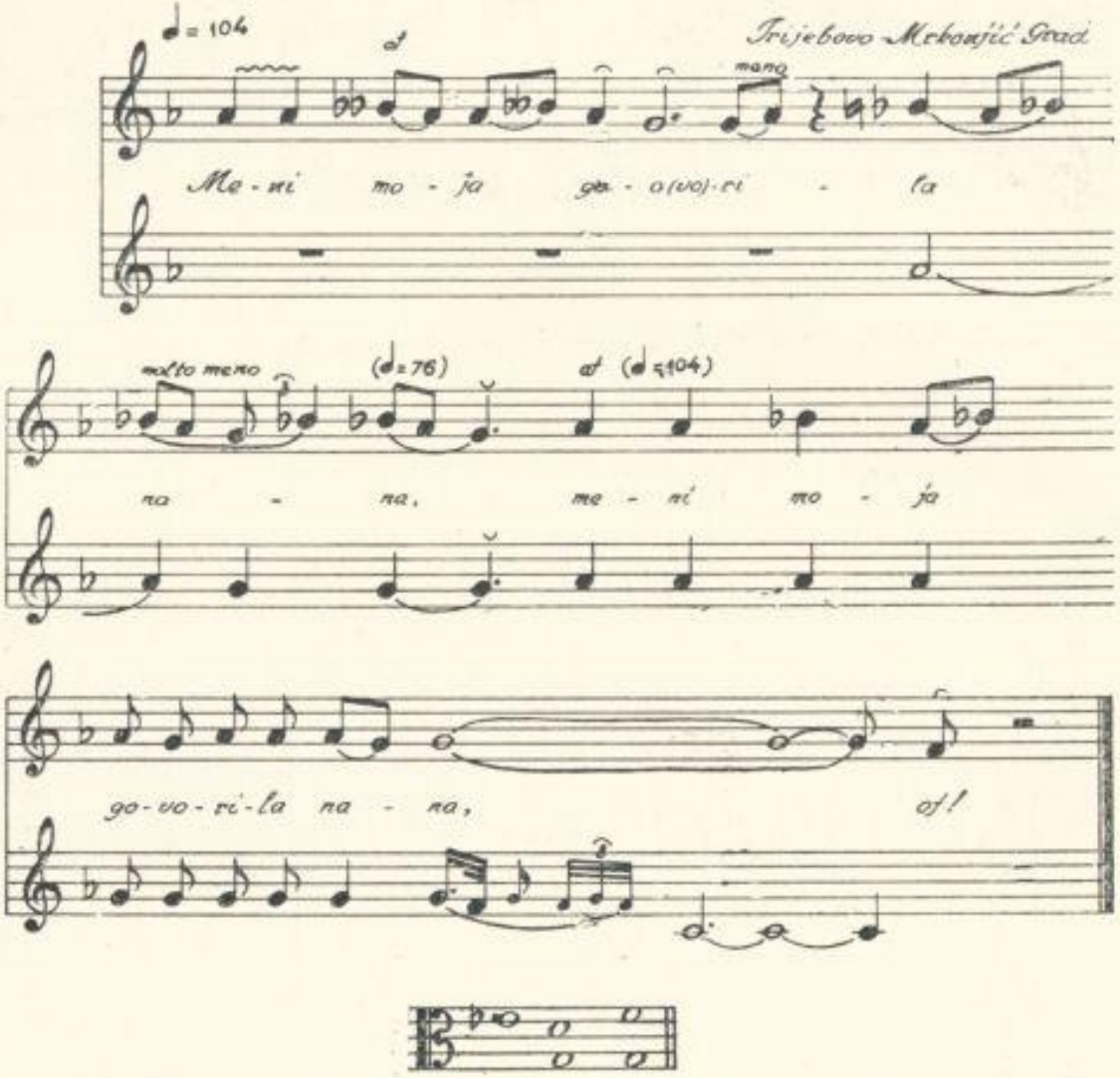

Između as¹ i heses¹ (u početku pjesme) je 1/3 st. odnos (u izv. int. es¹ je intoniran sa 313 Hc, a fes¹ sa 325 Hc; odnos: 65 C). — Trikord sa polustepenom između I i II st. (ili miksolidiski moldur s obzirom na završni c u II glasu). — Deseterac. — Dvodjelni oblik.

Pjevale: **Janja Gatarić, Jela Palalić** i **Jovanka Dakić**, Mrkonjić Grad, 1954 god.

38

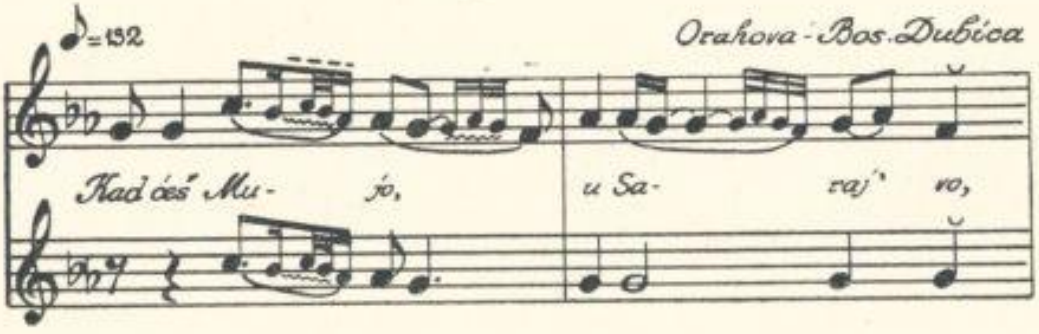

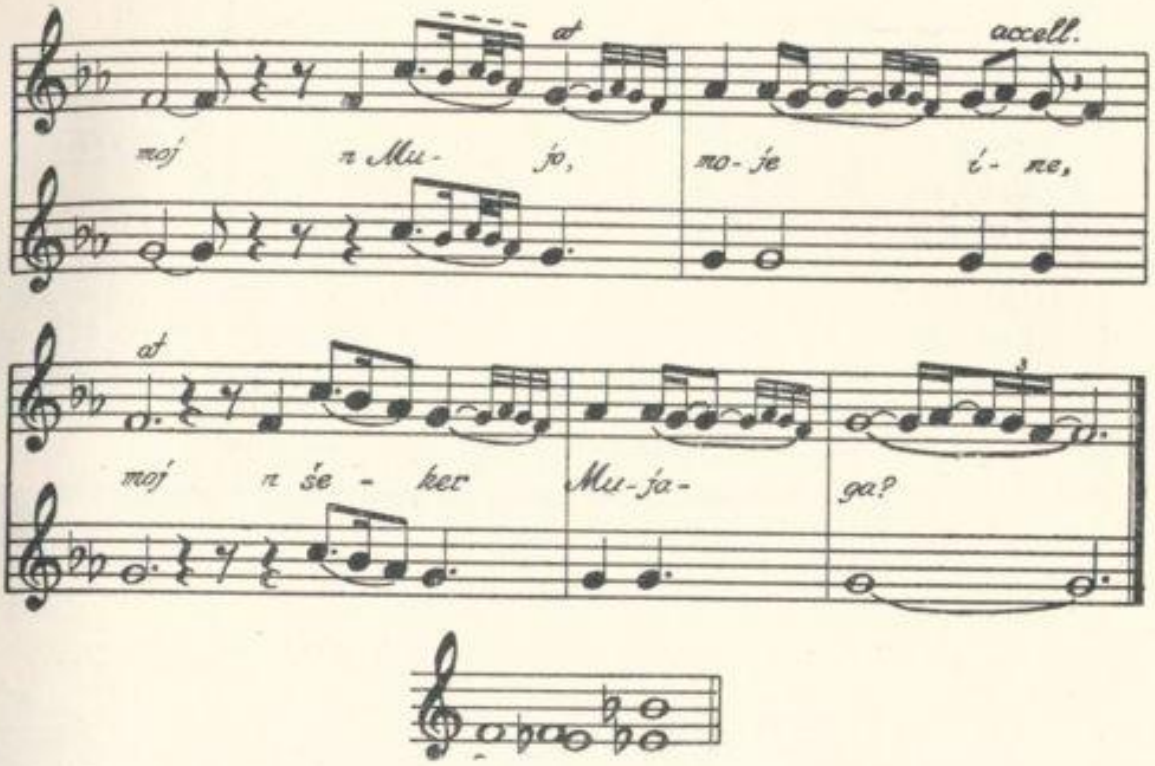

Segment frigiskog modusa. — Osmerac. — Trodjelni oblik. — Donju dionicu pjevao je muškarac, a gornju žena. Njezin glas zvuči nazalno; osim toga pjevaju vrlo jako, te njihovo pjevanje (u visokom registru za muškarca) zvuči kao zurle. Treći ton c^1 - u prvom taktu (u izv. int. b^1) pjevači intoniraju prenisko jer su visoko počeli.

Pjevali: **Tima Zildžić** i **Halil Zildžić**, Bos. Dubica, 1955 god.

39

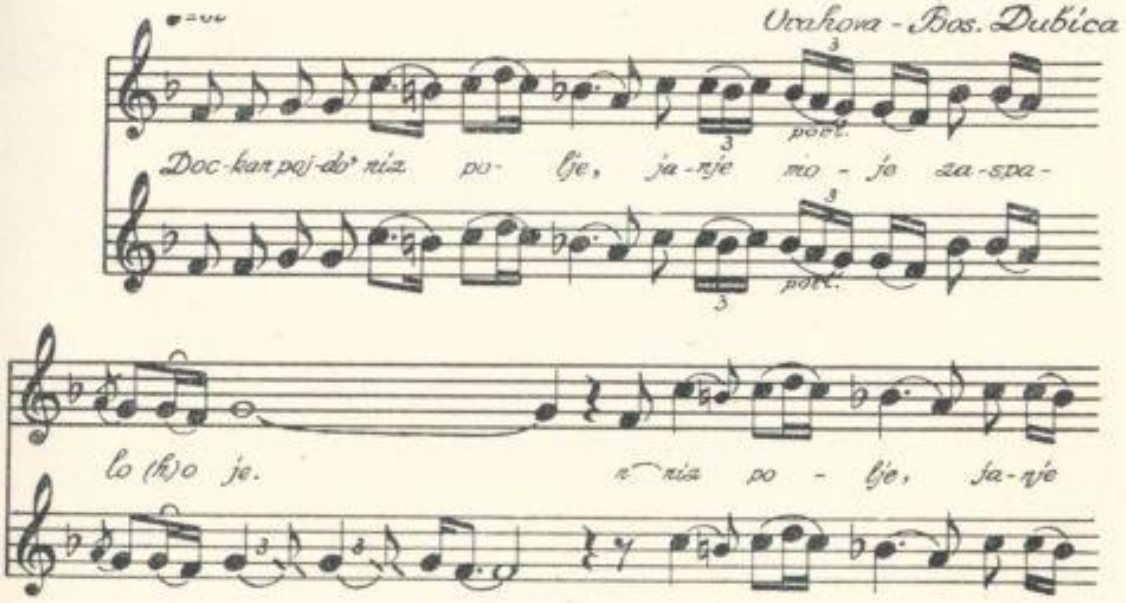

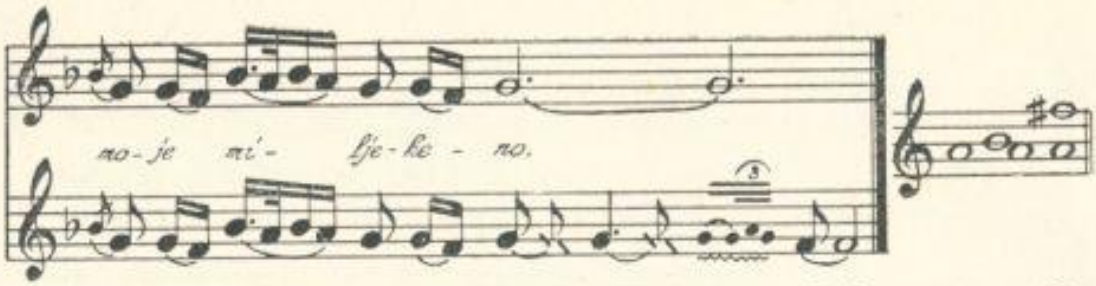

Dur sa dorskom kadencom i alteracija. — Sedmerac. — Dvodjelni oblik. — Na mjestima gdje su note označene kosim crtama (u II glasu u donjoj dionici), pjevačica zapinje glasom, prekida ga kao da grca. Djevojke pjevaju snažno, jedrim glasom, sa puno zvuka, te njihovo pjevanje po boji glasa potsjeća na diple.

Pjevale: **Hanifa Isić** i **Hadžera Brkić**, Bos. Dubica, 1955 god.

40

Prvi pjevač započinje sa g^1 (koji je nešto niži); zato sam početak njegovog pjevanja notirao sa fisis^1 (pa shodno tome i daljnje notiranje pjesme) jer je takva notacija bliža realnoj intonaciji. Pjevači završavaju pjesmu sa g^1 (u izv. int. pjevač započinje pjesmu sa his koji intonira sa 247 Hc, a završni c^1 intonira sa 250 Hc; odnos: 21 C). — Hromatika. — Deseterac. — Dvodjelni oblik. — Pjevači pjevaju snažno i zanosno.

Pjevali: **Rade Marinković, Ostoja Bulić i Dragutin Pakić,**

Bos. Dubica, 1955 god.

41

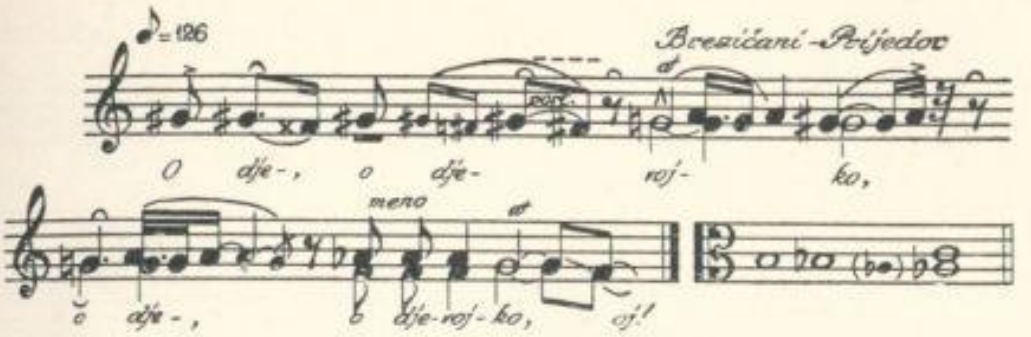

Odnos između gis¹ i g¹ je malo uži nego temperovani polustepen (u izv. int. h - početni ton=240 Hc, b=228 Hc; odnos: 88 C). — Hromatika. — Deseterac. — Jednodjelni oblik. — Dugački glas, pjeva se u svatovima i na gozbama.

Pjevali: **Petar Baškot** i **Sretko Stupar,** Prijedor 1955 god.

42

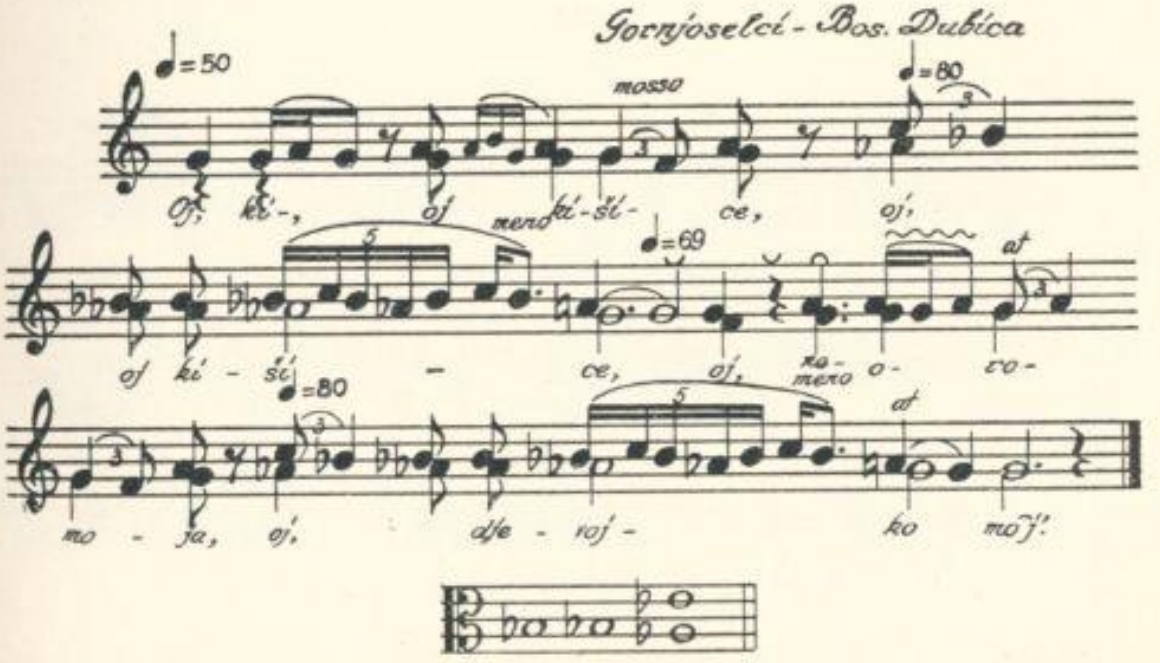

Dorski ili eolski tetrakord sa alteracijom II st. — Deseterac. — Dvodjelni oblik. — Svatovska pjesma.

Pjevali **Milovan Trkulja** i **Savan Zlojutro,** Bos. Dubica, 1955 god.

43

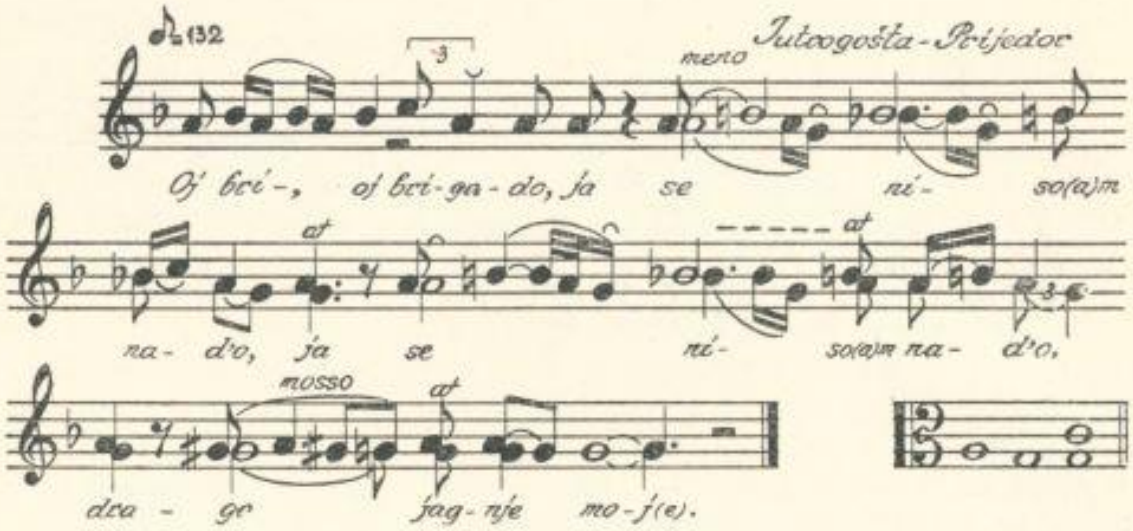

Hromatika. — Deseterac. — Trodjelni oblik. — Djevojački glas.

Pjevali: **Marko Đurić, Dušan Kunić** i **Milan Kačavenda,**

Prijedor, 1955 god.

44

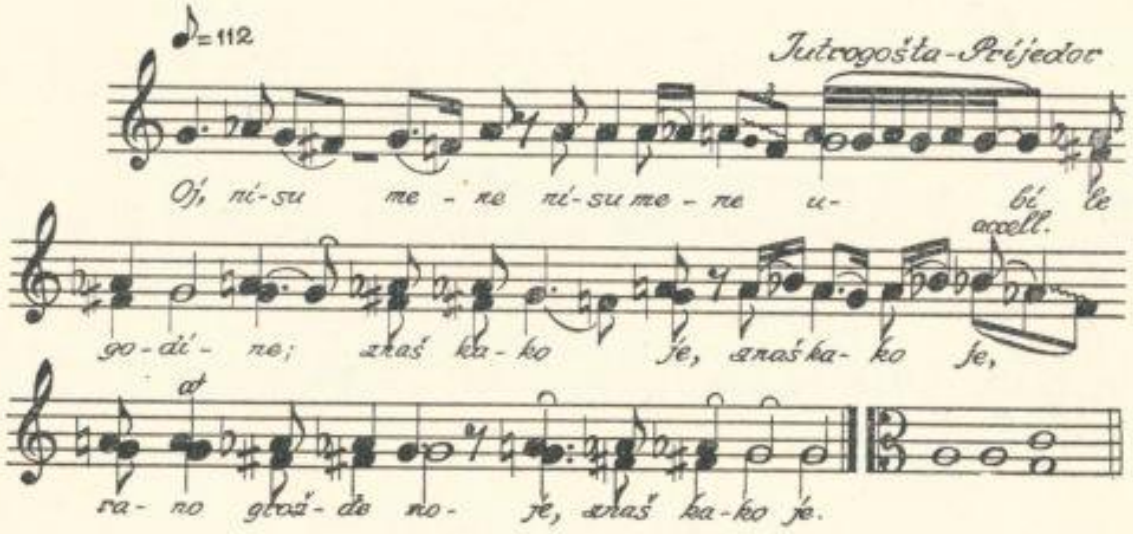

Hromatika. — Deseterac. — Dvodjelni oblik. — Knežopoljska pjesma, djevojački glas.

Pjevali: **Marko Đurić, Dušan Kunić** i **Milan Kačavenda,**

Prijedor, 1955 god.

45

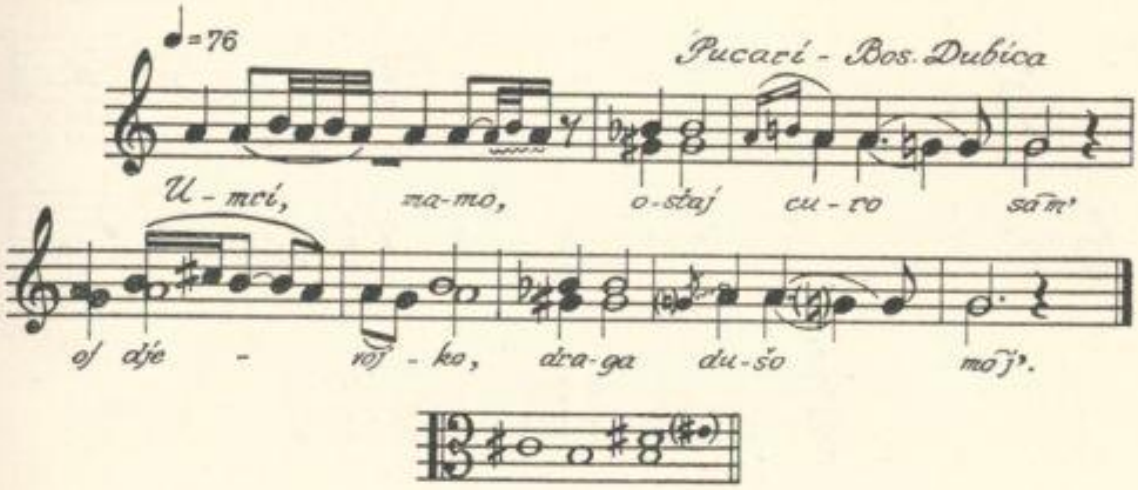

Hromatika. — Deseterac. — Dvodjelni oblik. — Ova se pjesma može pjevati i uz kolo, ali u tom slučaju bržim tempom.

Pjevali: **Milovan Trkulja, Savan Zlojutro i Dragoje Konjević,**

Bos. Dubica, 1955 god.

46

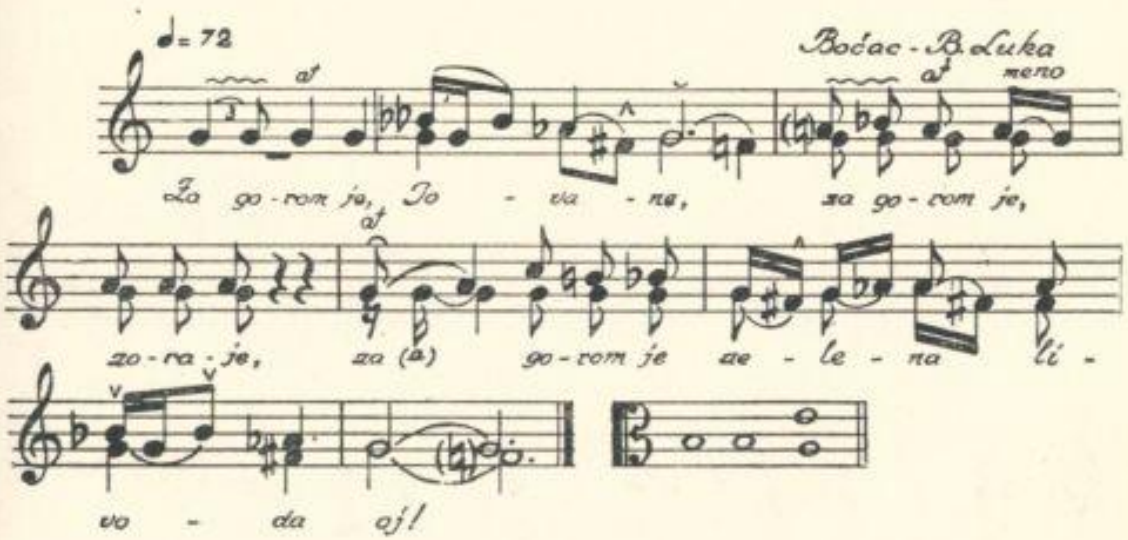

Niži b^1 u predzadnjem taktu je za gotovo 1/4 st. niži (u izv. int. to je d^1 intoniran sa 278 Hc, a osnovni ton h - intoniran je sa 240 Hc; odnos: 255 C). — Hromatika. — Deseterac. — Dvodjelni oblik.

47

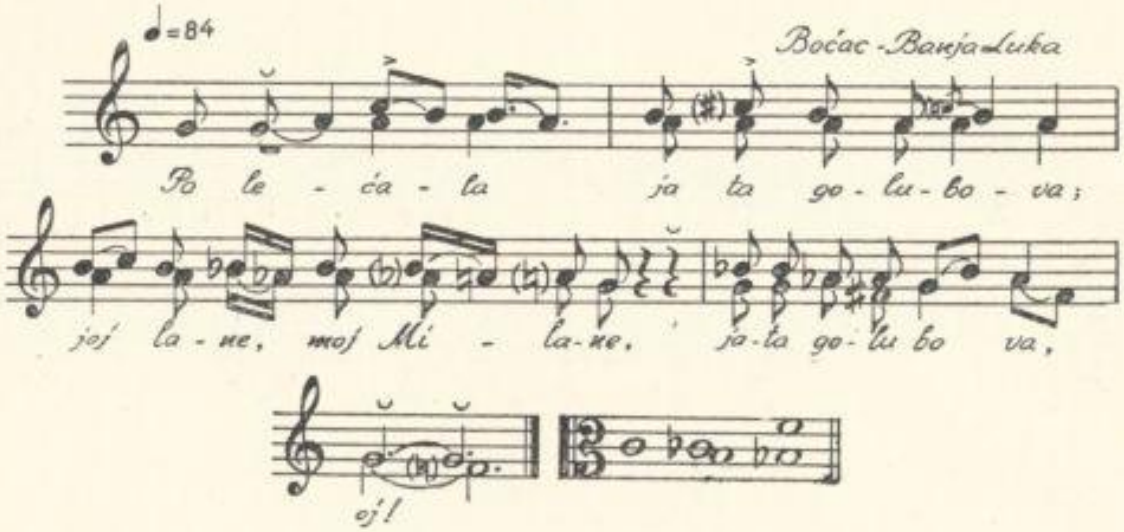

Već u prvom taktu c^2 (u izv. int. f^1) je naglašen te je uslijed toga malo viši (u izv. int. početni ton c^1 intoniran je sa 260 Hc, malo viši f^1 sa 353 Hc; odnos: 529 C). Usljed toga i h^1 koji slijedi poslije c^2 (u izv. int. e^1) je viši (u izv. int. e^1=334 Hc; odnos prema početnom c^1=433 C). U drugom taktu c^2 je još više naglašen, to je gotovo cis^2 (zato je povisilica stavljena u zagradu; c^1=260 Hc, još viši f^1= 357 Hc; odnos: 549 C). — Durski tetrakord sa hromatikom u drugom dijelu pjesme. — Osmerac. — Jednodjelni oblik.

Pjesme br. 46 i 47 pjevale: **Joka Pejić, Ruža Ajdar i Stana Dikan,** Banja Luka, 1954 god.

48

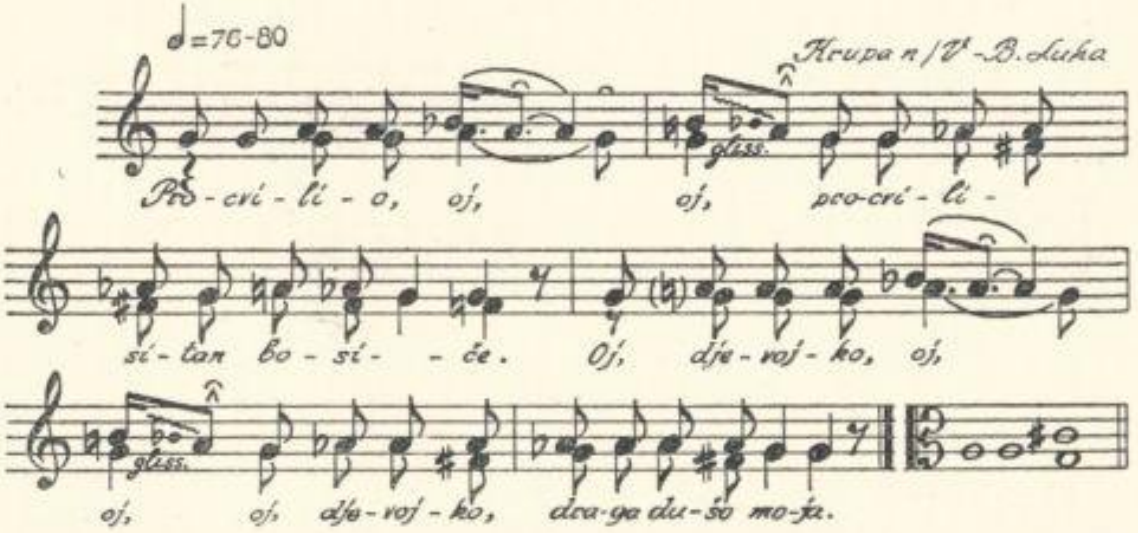

Hromatika. — Deseterac. — Jednodjelni oblik.

49

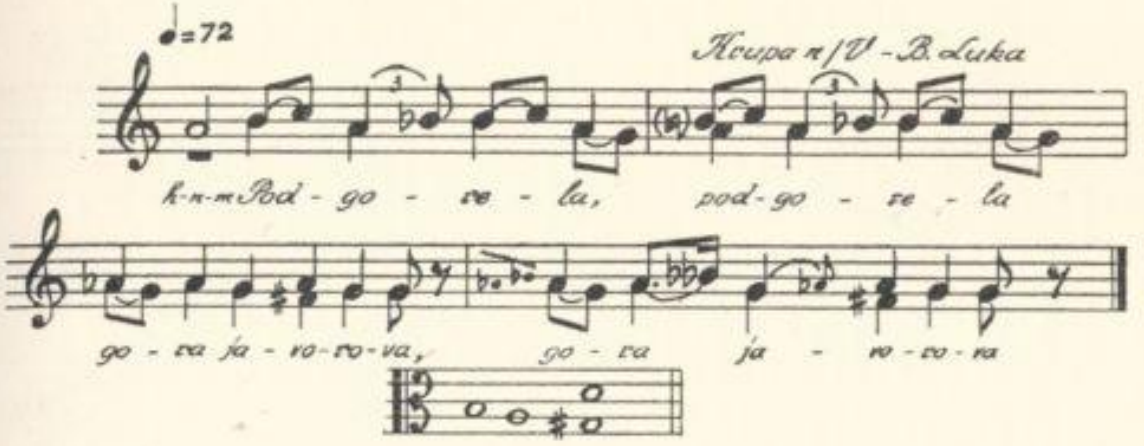

Hromatika. — Deseterac. — Jednodjelni oblik. — Refren »oj djevojko draga dušo moja« pjevači pjevaju potpuno istovjetno kao i tekst pjesme »Podgorela . . . «, koju vokaliziraju tamno, zatvoreno, vokal a je više o, a vokal o je više u.

Pjesme br. 48 i 49 pjevali su: **Petar Lukendić, Krstan Tovilović** i **Mladen Orozović**, Banja Luka, 1954 god.

50

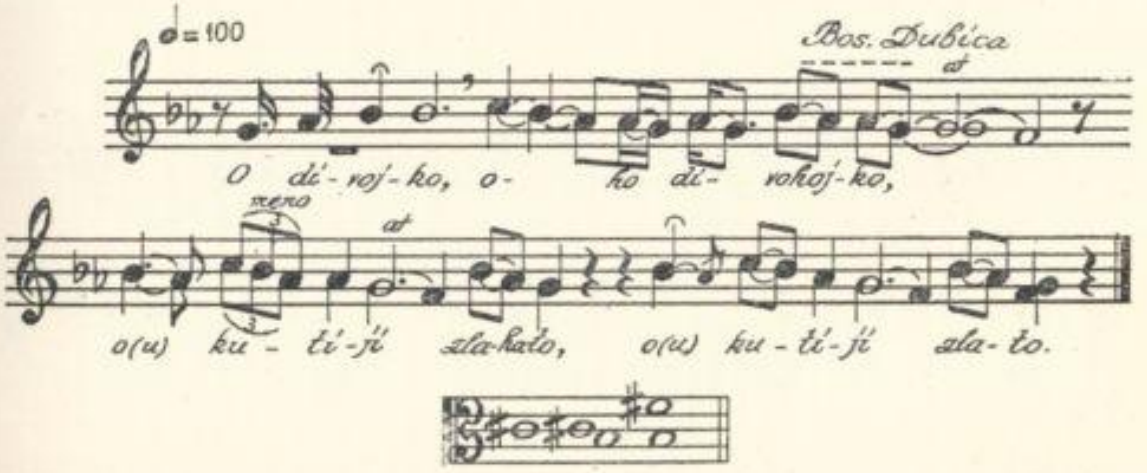

Frigiski tetrakord sa dodatom donjom sekundom. — Deseterac. — Dvodjelni oblik. — U pjevača je grlo istrošeno usljed godina i napornog rada; pjevanje im je rogobatno, nečisto i nisko intoniraju visoke tonove, ali pjevaju sa radošću i oduševljenjem.

51

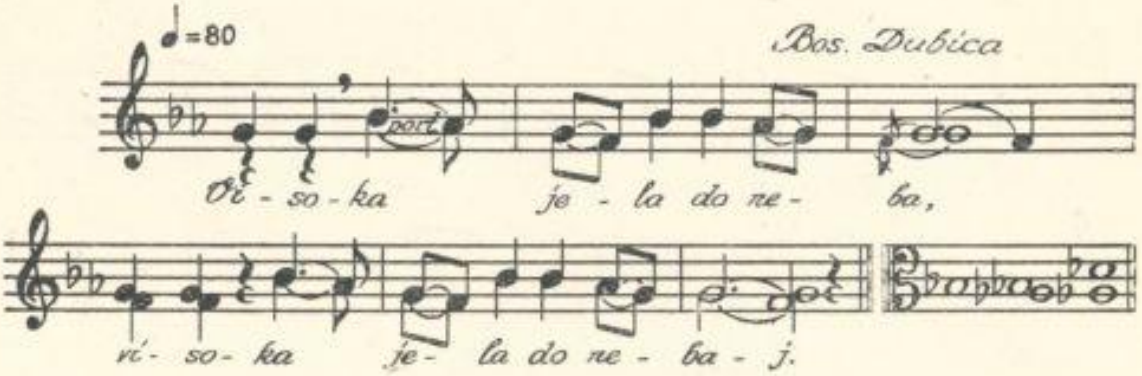

Segment frigiskog modusa. — Osmerac. — Dvodjelni oblik.

Pjesme br. 50 i 51 pjevali **Tahir Topić i Nazif Krivdić,** Bos. Dubica, 1955 god.

52

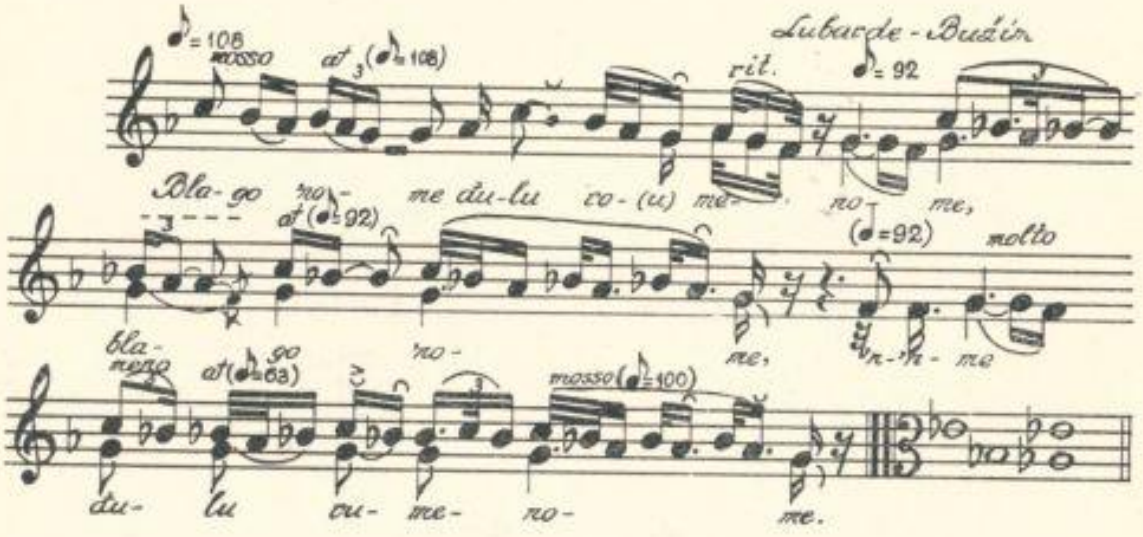

Mutacija (frigiski terakord i terakord sa prekomjernom sekundom). — Deseterac. — Dvodjelni oblik.

Pjevali: **Arif Jusić** i **Smail Baltić,** B. Luka, 1955 god.

53

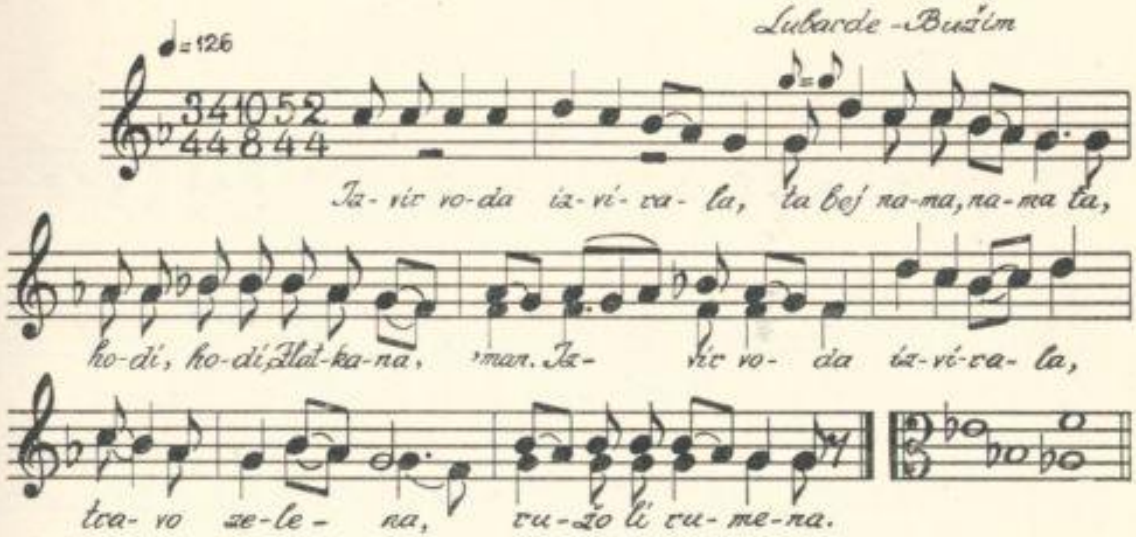

Mutacija (segment harmonskog mola, u melodiji se ističe interval čiste kvinte $d^2 - g^1$ i $g^1 - d^2$). U četvrtom i petom taktu je eolski terakord $b^1 - f^1$, u daljnjem toku pjesme ponavlja se prethodno ($d^2 - g^1$). — Osmerac. — Jednodjelni oblik.

Pjevali: **Arif Jusić** i **Smail Baltić**, B. Luka, 1955 god.

54

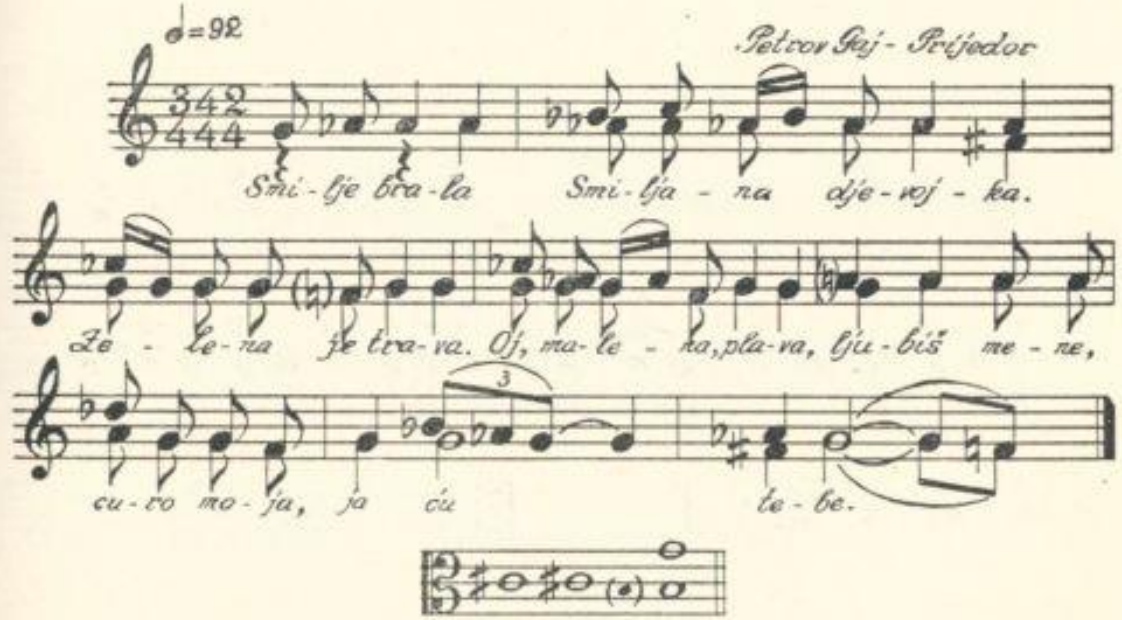

Modifikacija frigiskog modusa (sa alteracijom) i dodatom donjom sekundom. — Deseterac. — Dvodjelni oblik.

Pjevali: **Rade Čup** i **Ostoja Rendić**, Prijedor, 1955 god.

54a

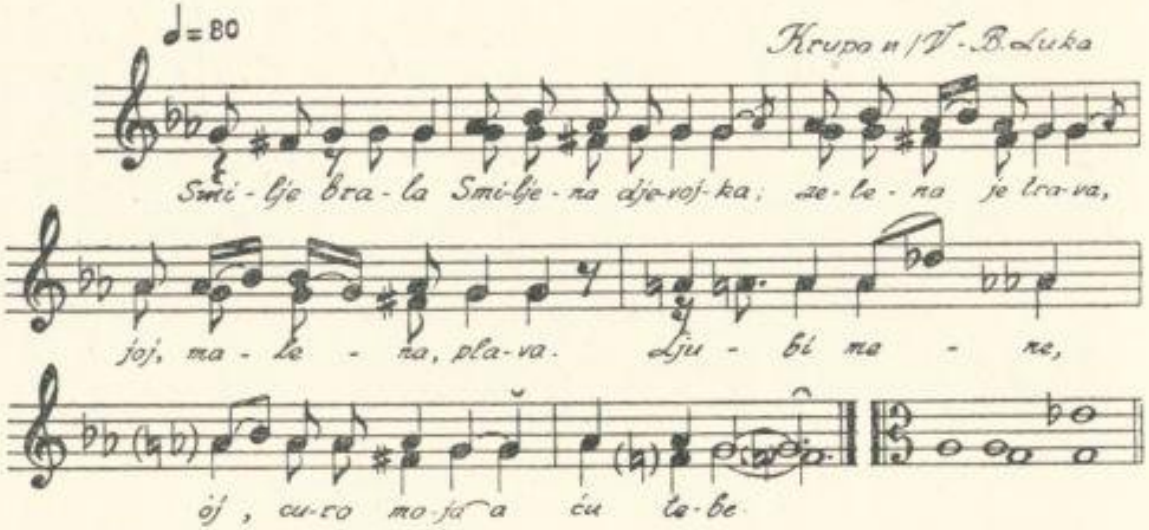

Na slogu »te« u zadnjem taktu mala terca f^1 - as^1 nije sasvim čisto intonirana (u izv. int. to je b - g; odnos: 272 C). — Hromatika. — Deseterac. — Dvodjelni oblik.

Pjevali: **Petar Lukendić, Krstan Tovilović i Mladen Orozović,**

B. Luka, 1954 god.

55

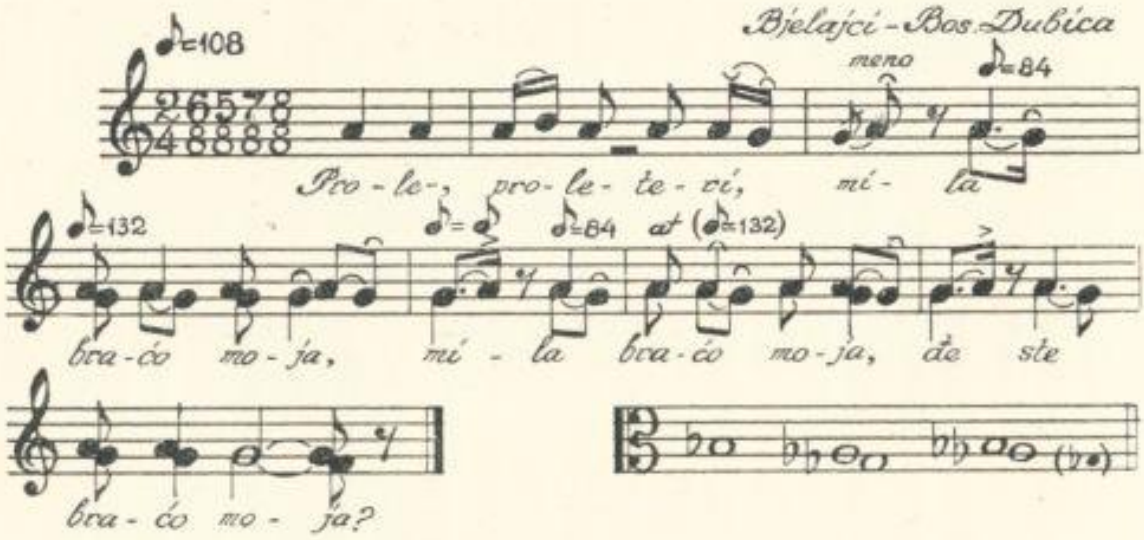

Tirkord (velika terca). — Deseterac. — Dvodjelni oblik.

Pjesme pod br. 55 i 56 pjevali su: **Rade Marinković, Ostoje Bulić** i **Dragutin Pakić,** Bos. Dubica, 1955 god.

56

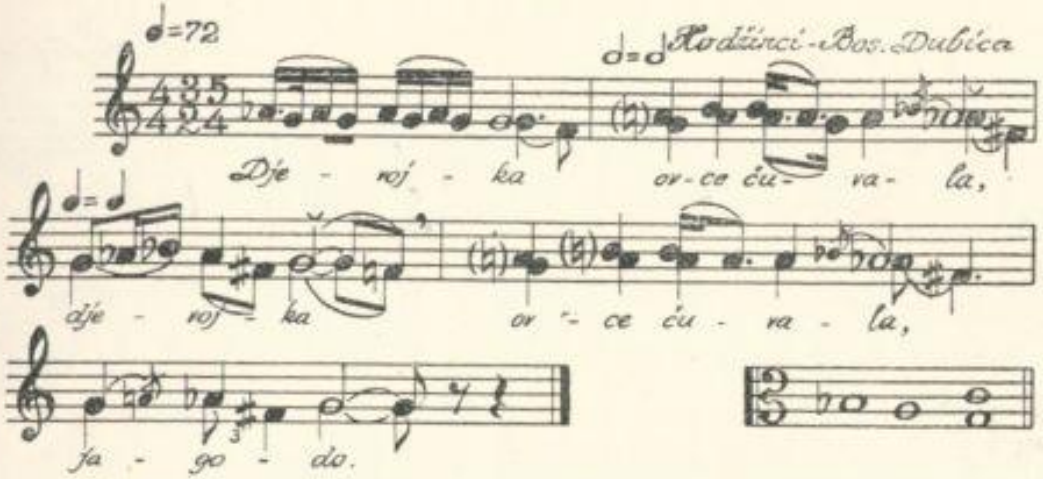

Hromatika. — Osmerac. - Dvodjelni oblik. - Svatovska pjesma.

57

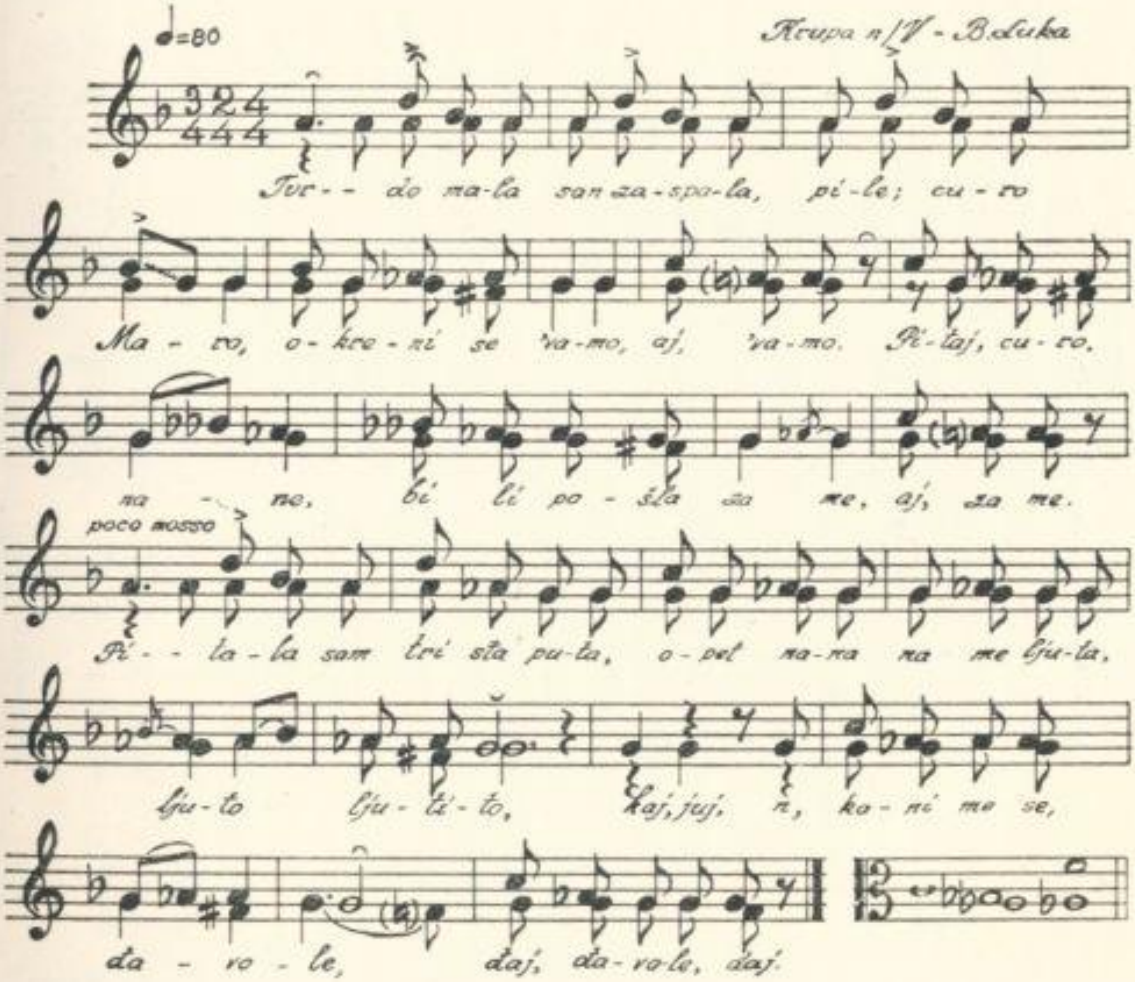

Segment dorskog ili eolskog modusa sa hromatikom. — Osmerac + dva šesterca. — Mala dvodjelna pjesma.

Pjevali: **P. Lukendić, K. Tovilović** i **M. Orozović**, B. Luka, 1954 god.

58

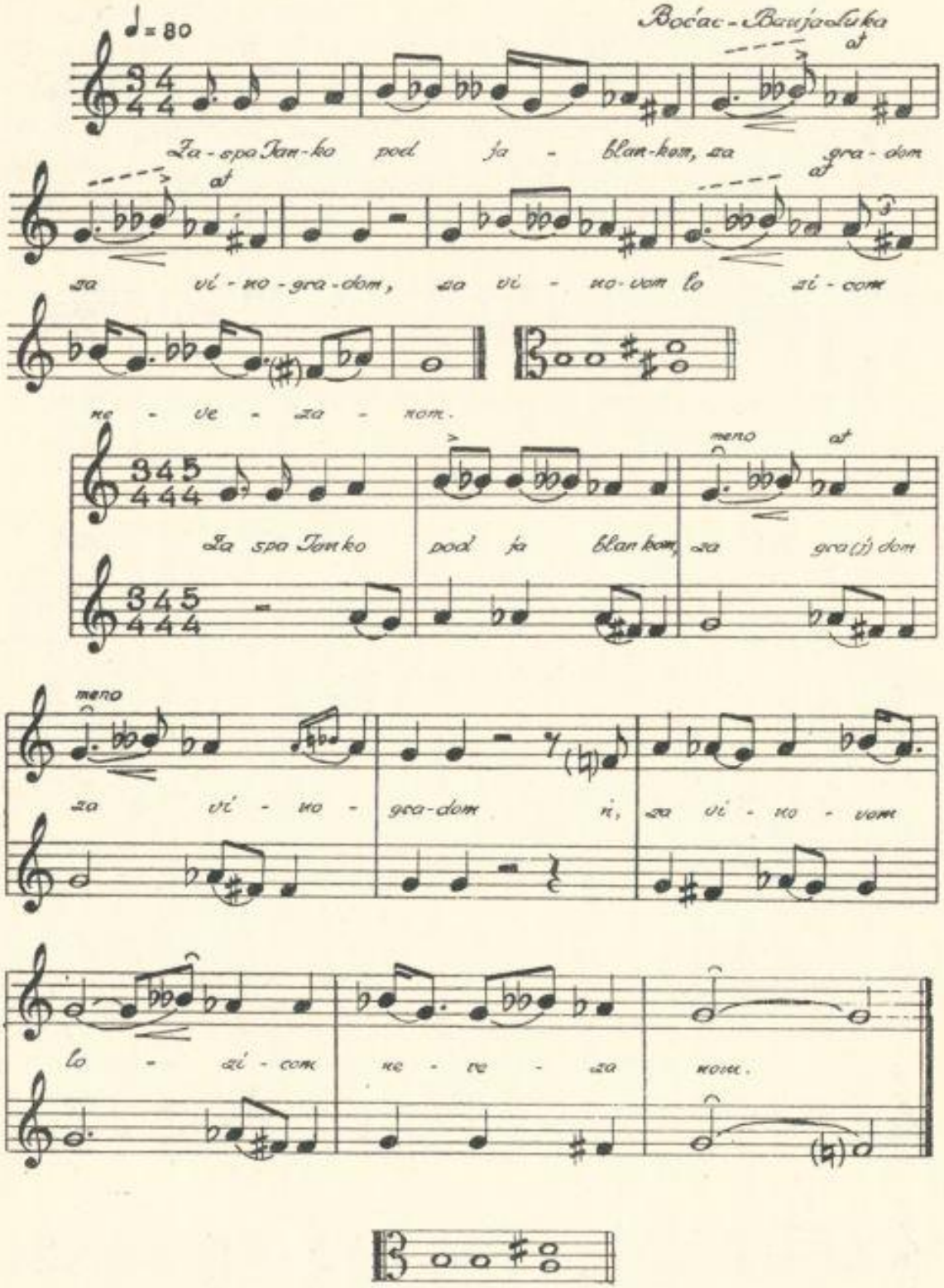

Intonacija tona fis^1 (u izv. int. a) oscilira, na koncu pjevačica intonira f^1 (zato je povisilica stavljena u zagradi), ali u odnosu na as^1 ta terca je nešta malo manja. U dvoglasnom pjevanju za intonaciju tona fis^1 vrijedi isto. U ovom slučaju to nije vođica koja se obično u pjevanju intonira malo više. — Hromatika. — Osmerac. — Dvodjelni oblik.

59

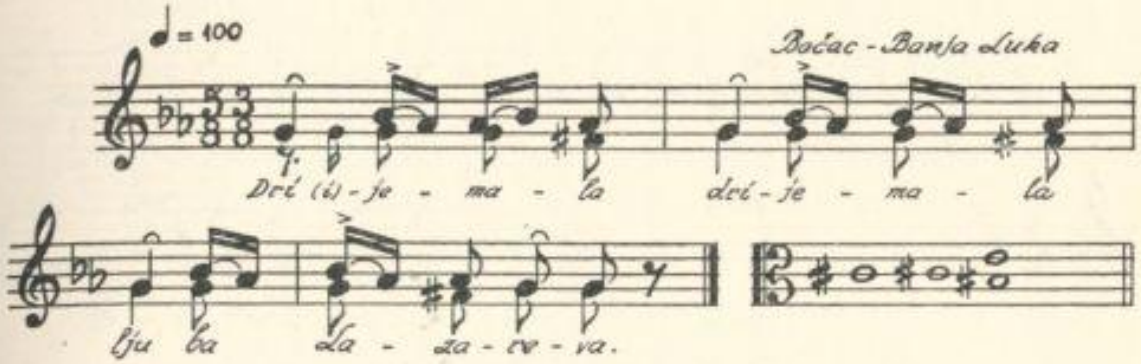

Trikord sa polustepenom između I i II st. sa vođicom; frigiska sekunda. — Deseterac. — Jednodjelni oblik.

Pjesme br. 58 i 59 pjevale: **Joka Pejić, Ruža Ajdar** i **Stana Dikan.**

B. Luka, 1954 god.

60

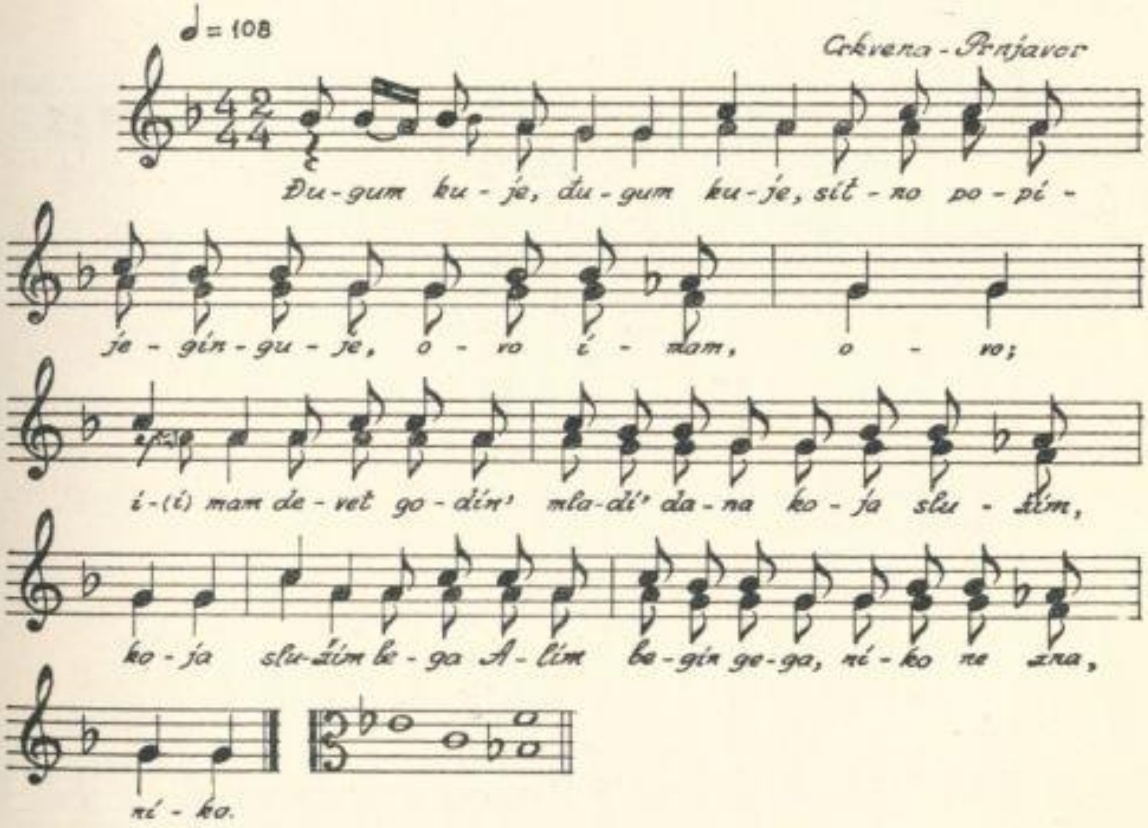

Dorski ili eolski tetrakord sa alteracijom II st. — frigiska sekunda. — Dvanaesterac. — Jednodjelni oblik.

Pjevale: **Radojka Ostojić, Teodora Lukenić** i **Duja Janković,**

B. Luka, 1954 god.

61

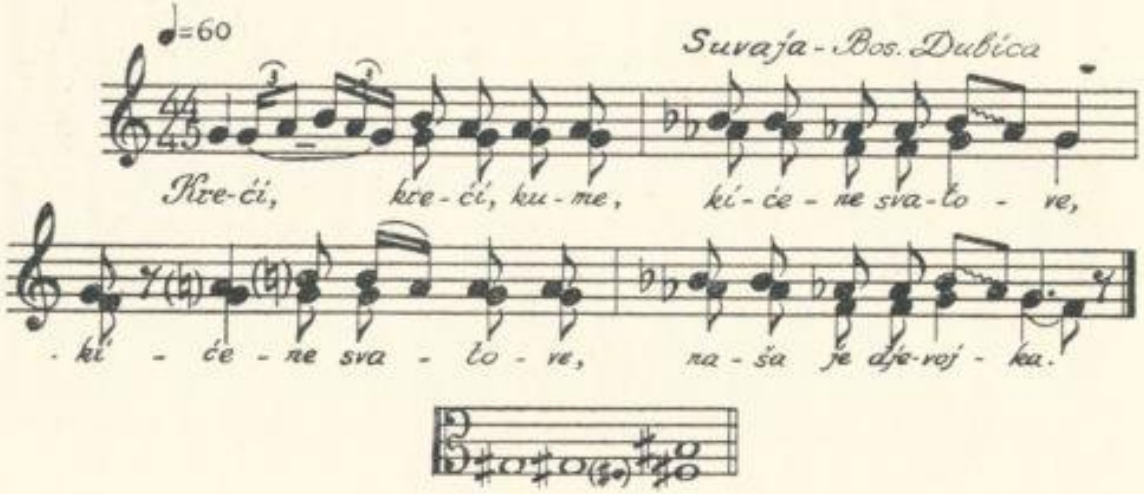

Trikord sa velikom tercom i sa hromatikom (frigiska kadenca). — Deseterac. — Dvodjelni oblik. — Svatovska pjesma.

Pjevali: **Rade Jerić, Živko Delić i Mile Lukić,** Bos. Dubica, 1955 god.

62

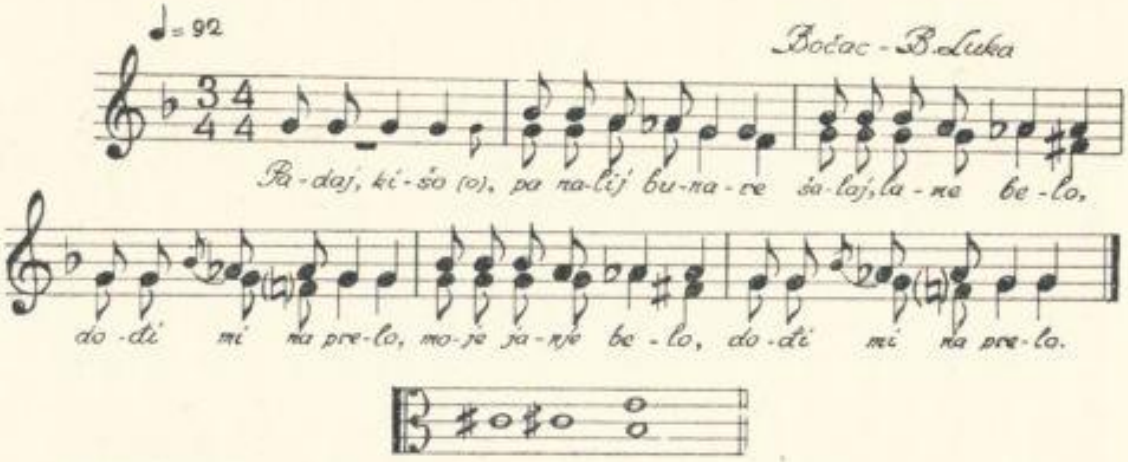

Hromatika. — Deseterac. — Jednodjelni oblik sa ponavljanjem drugog dijela rečenice.

Pjevale: **Joka Pejić, Ruža Ajdar i Stana Đikan,** B. Luka, 1954 god.

63

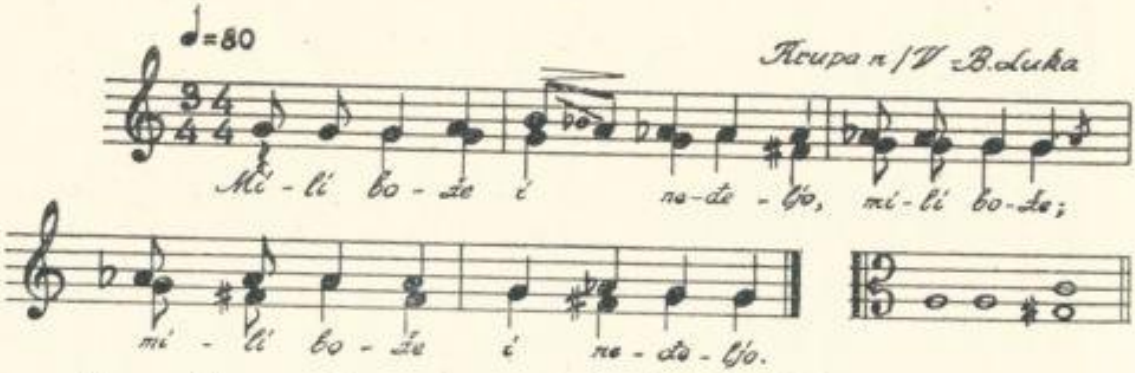

Hromatika. — Osmerac. — Jednodjelni oblik.

64

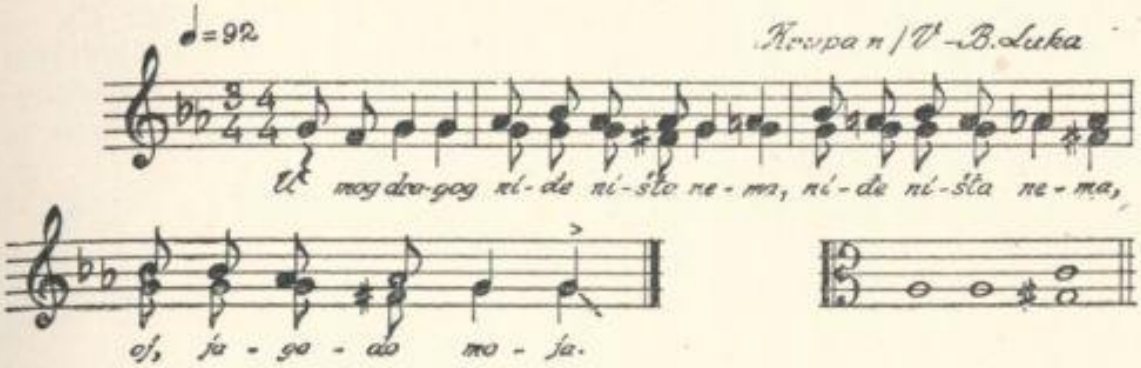

Hromatika. — Deseterac. — Jednodjelni oblik.

65

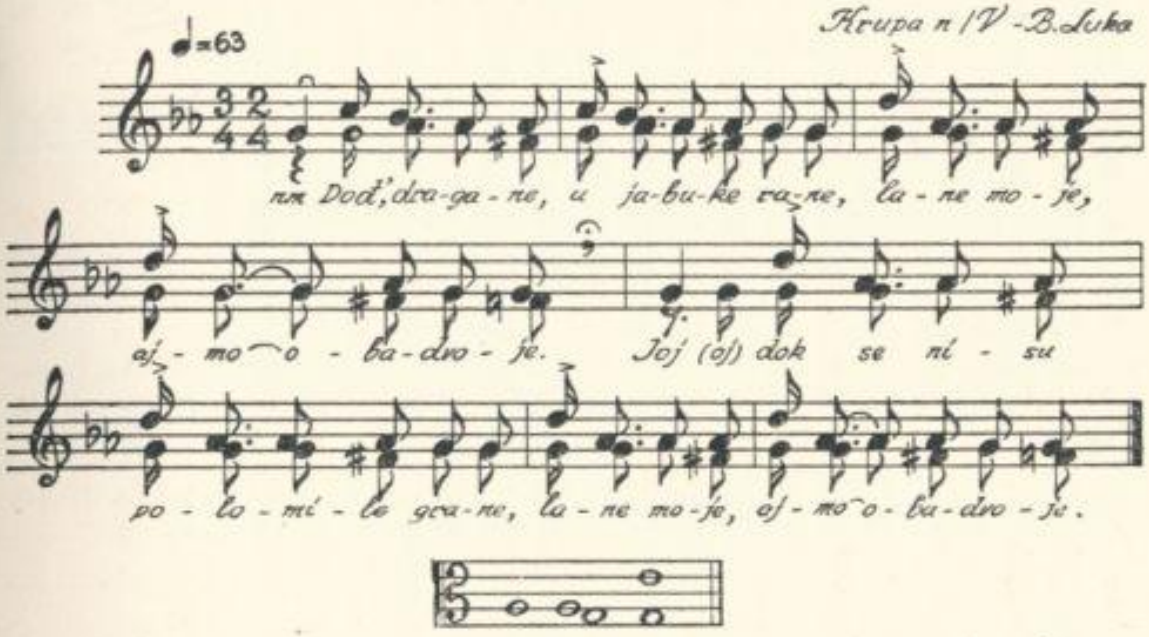

Elementi frigiskog modusa sa vođicom i donjom sekundom; u toku pjesme ističe se povećana kvarta: d^2-as^1. — Deseterac. — Jednodjelni oblik.

Pjesme br. 63, 64 i 65 pjevali: **Petar Lukendić, Krstan Tovilović** i **Mlađen Orozović**, B. Luka, 1954 god.

66

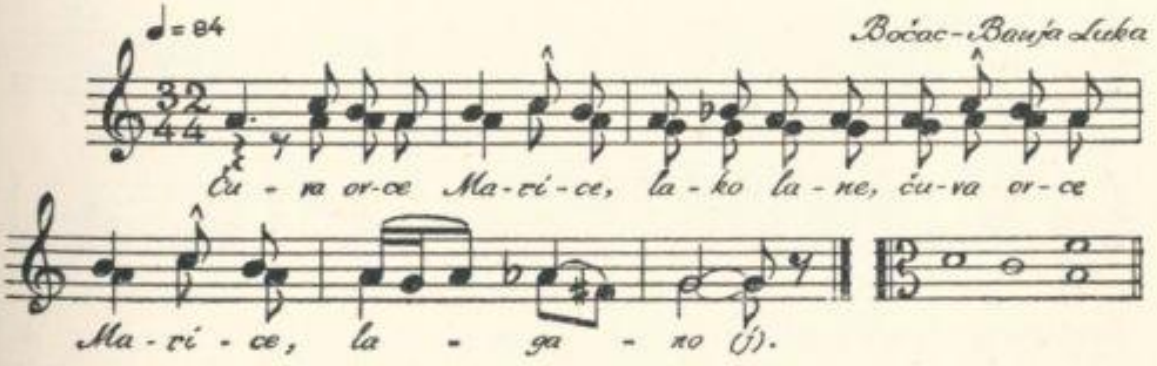

c^2 u odnosu na početni a^1 je za 1/3 st. viši (u izv. int. d^1 into-

niran sa 292 Hc, a f^1 više intoniran sa 360 Hc; odnos: 362 C). — Trkord (mala terca) i hromatika. — Dvodjelni oblik. — Pjevačica prvog glasa u predzadnjem taktu, na slogovima »la-ga«, pjeva nekako suho i grleno kao da će se zagrcnuti. Uopšte pjevanje žena iz Bočca je grubo i oporo.

67

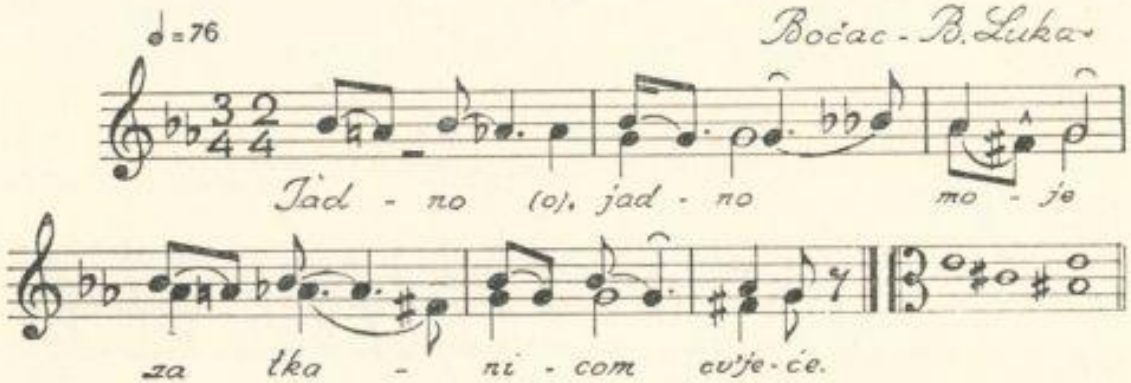

U toku pjesme as^1 je stalno malo prenizak (u izv. int. početni ton e^2 je malo više intoniran tj. sa 324 Hc, a d^1 - u transpoziciji as^1- intoniran je sa 285 Hc; odnos: 222 C). — U trećem, a i u četvrtom taktu fis^1 je u 1/3 st. odnosu prema g^1 (u izv. int. his malo više intoniran sa 260 Hc, a završni cis^1 sa 270 Hc; odnos: 65 C). — Hromatika. — Deseterac. — Dvodjelni oblik.

Pjesme br. 66 i 67 pjevale: **Joka Pejić, Ruža Ajdar** i **Stana Dikan,** B. Luka, 1954 god.

68

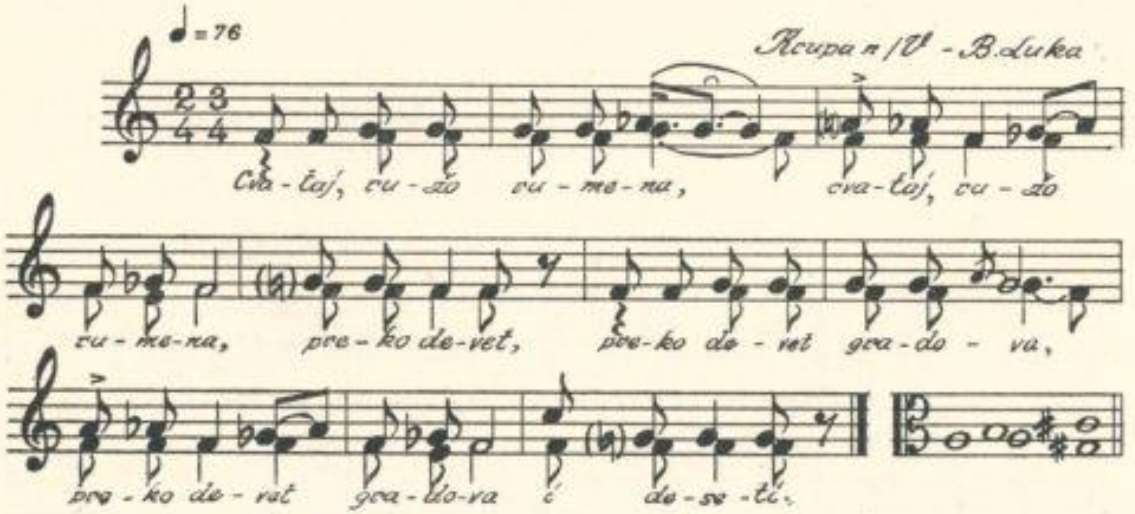

Trikord sa velikom tercom i hromatika. — Jedanaesterac. — Jednodjelni oblik.

69

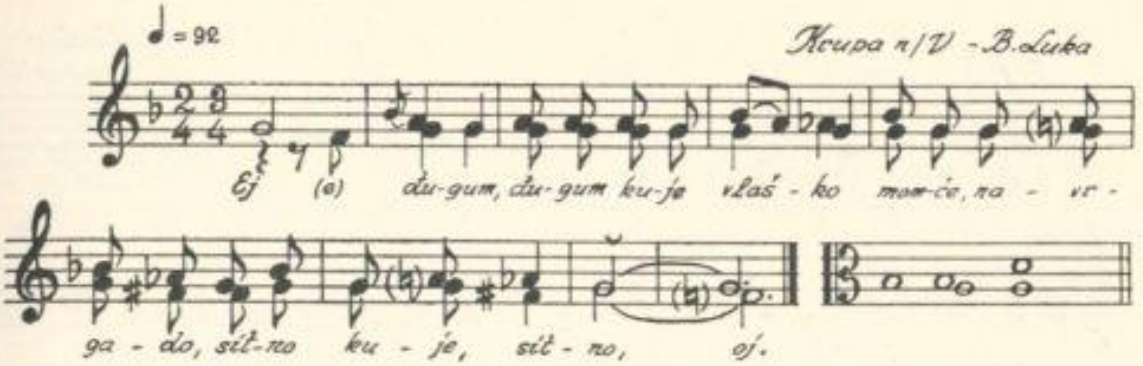

Trikord sa malom tercom i hromatika (frigiska kadenca). — Osmerac. — Jednodjelni oblik.

Pjesme br. 68 i 69 pjevali: **Petar Lukendić, Krstan Tovilović** i **Mlađen Orozović**, B. Luka, 1954 god.

70

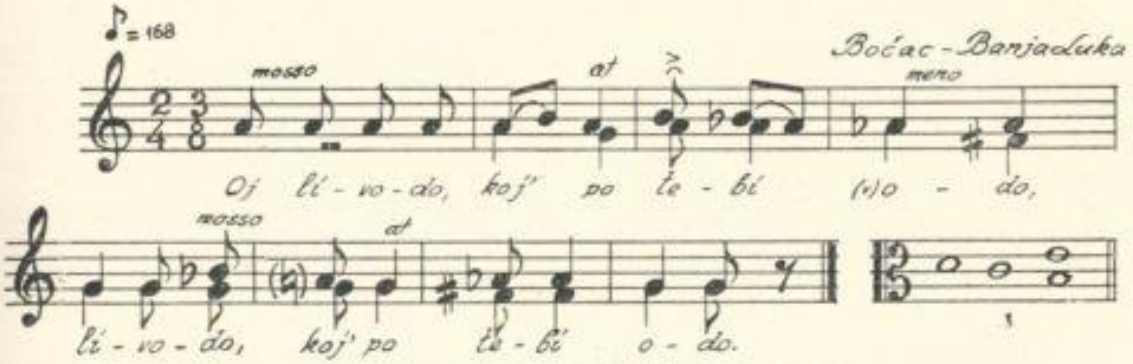

Hromatika. — Deseterac. — Jednodjelni oblik.

Pjevale: **Joka Pejić, Ruža Ajdar i Stana Dikan**, B. Luka, 1954 god.

71

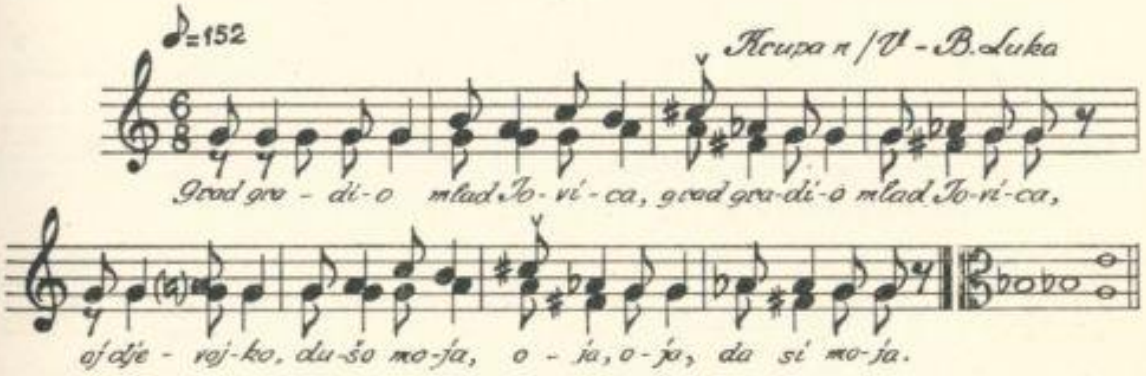

U trećem taktu cis^1 je niži za nešto manje od 1/4 st. (u izv. int. početni ton b je intoniran sa 230 Hc, a e^1 malo niži sa 319 Hc; odnos: 566 C). — Dur tetrakord sa alteracijom. — Osmerac. — Jednodjelni oblik.

Pjevali: **Petar Lukendić, Krstan Tovilović** i **Mlađen Orozović**, B. Luka, 1954 god.

72

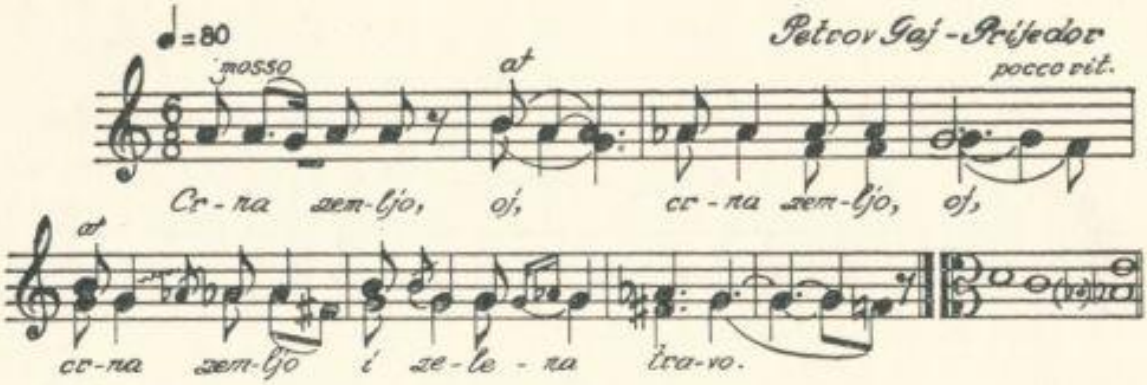

Trikord sa velikom tercom, proširen hromatikom i sa dodatom donjom sekundom. — Deseterac. — Dvodjelni oblik.

Pjevali: **Rade Ćup** i **Ostoja Rendić**, Prijedor, 1955 god.

73

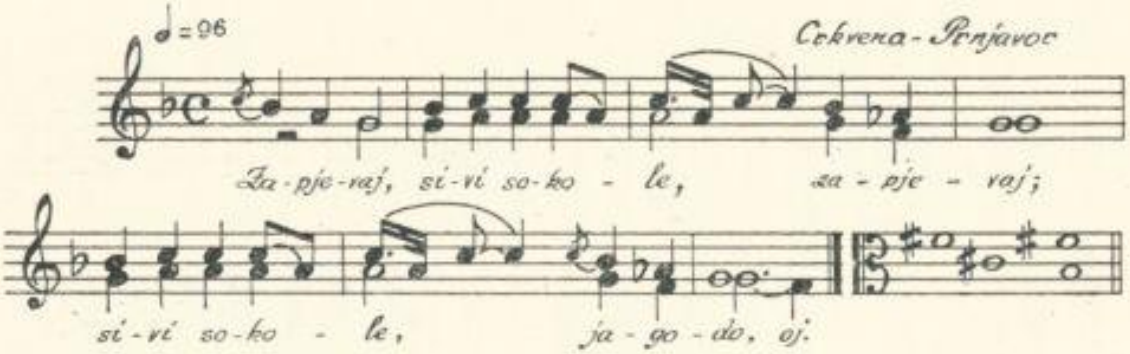

Segment dorskog ili eolskog modusa sa frigiskom kadencom. — Osmerac. — Dvodjelni oblik.

Pjevale: **Radojka Ostojić, Teodora Lukenić** i **Duja Janković**, B. Luka, 1954 god.

73a

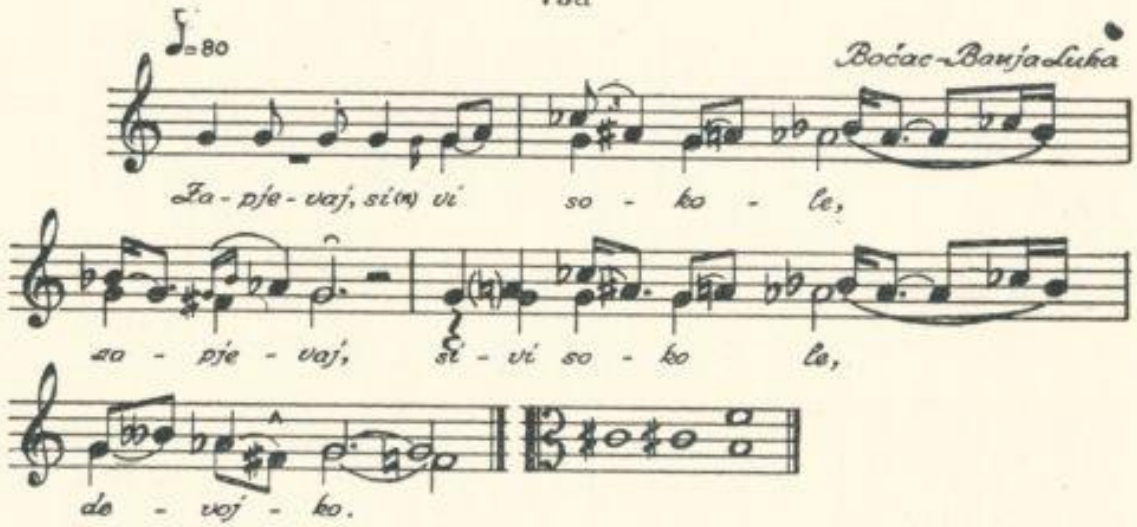

U zadnjem taktu fis^1 je viši za 1/4 st. (u izv. int. pjesma završava sa cis^1 koji je intoniran niže, sa 260 Hc, a his sa 253 Hc; odnos: 47 C). — Hromatika. — Osmerac. — Dvodjelni oblik.

74

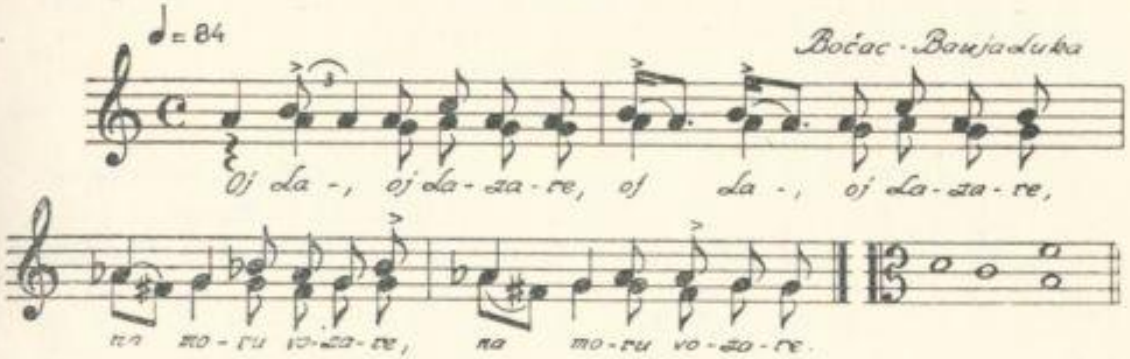

Tetrakord proširen hromatikom. — Deseterac. — Jednodjelni oblik.

Pjesme br. 73a i 74 pjevale: **Joka Pejić, Ruža Ajdar** i **Stana Dikan,** B. Luka, 1954 god.

75

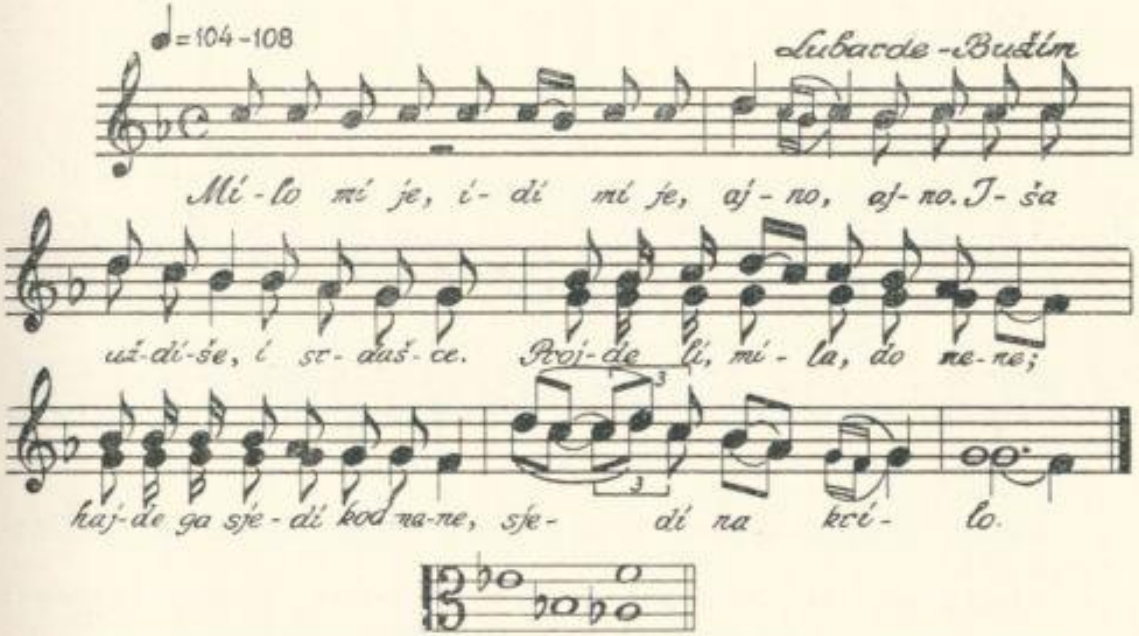

Plagalni oblik harmonskog mola. U toku melodije ističe se kvintni niz d^2-g^1. Heterosilabični stihovi. — Dvodjelni oblik.

Pjevali: **Arif Jusić** i **Smail Baltić,** B. Luka, 1955 god.

76

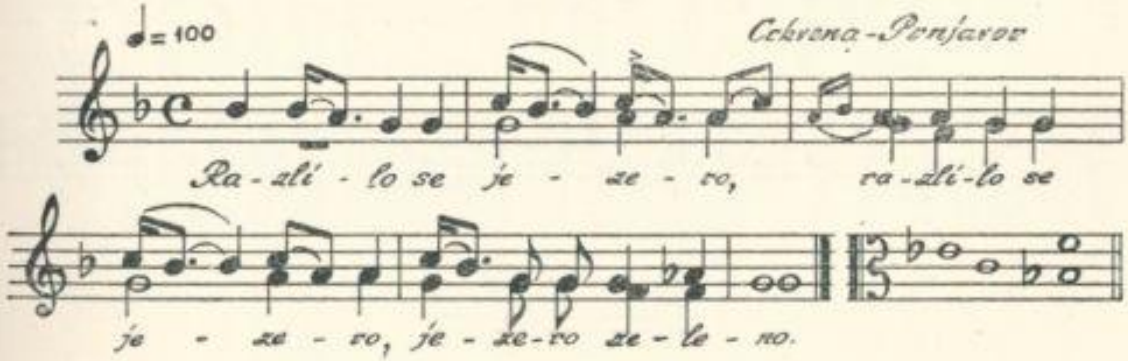

Segment dorskog ili eolskog modusa sa frigiskom kadencom. — Deseterac. — Dvodjelni oblik.

77

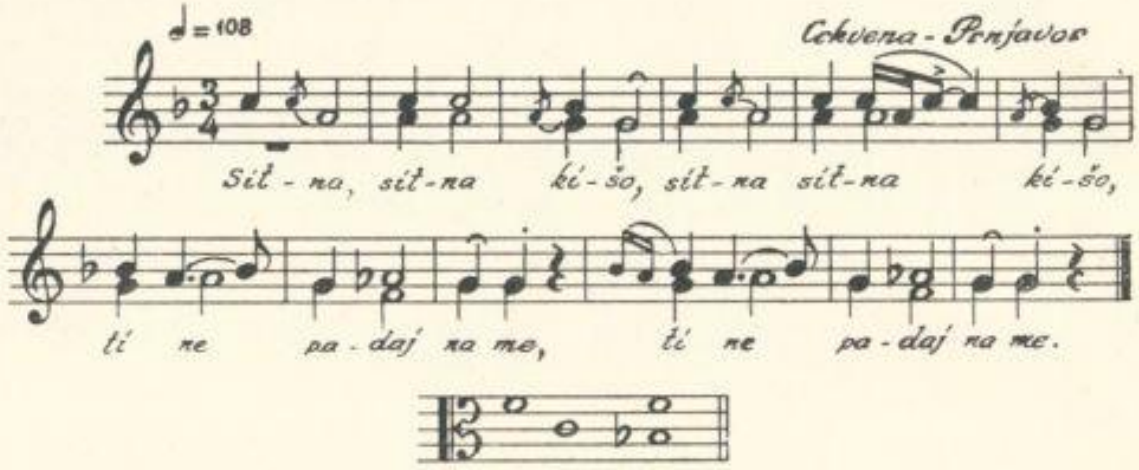

Vidi br. 76.

78

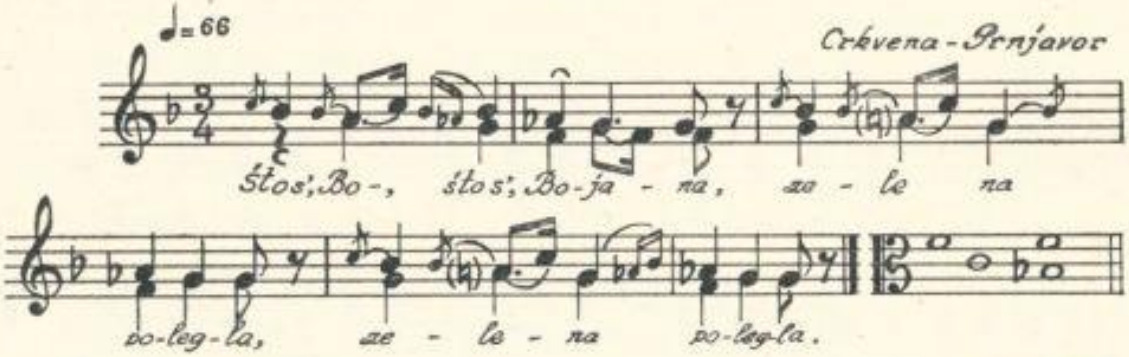

Segment frigiskog modusa sa alteracijom. — Deseterac. — Trodjelni oblik.

Pjesme br. 76-78 pjevale: **Radojka Ostojić, Teodora Lukenić** i **Duja Janković**, B. Luka, 1954 god.

79

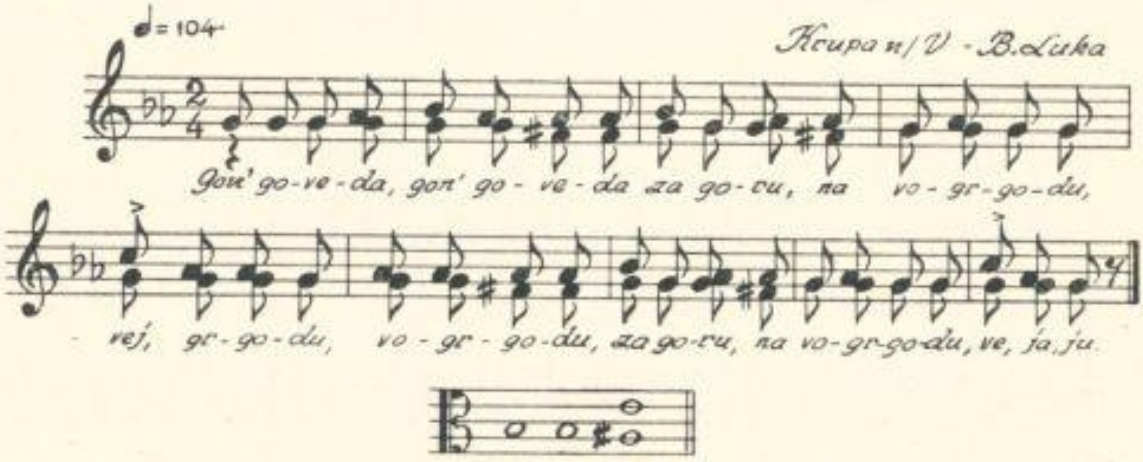

Frigiski tetrakord sa vođicom. — Deseterac. — Dvodjelni oblik.
Pjevali: **Petar Lukendić, Krstan Tovilović** i **Mlađen Orozović,**
B. Luka, 1954 god.

80

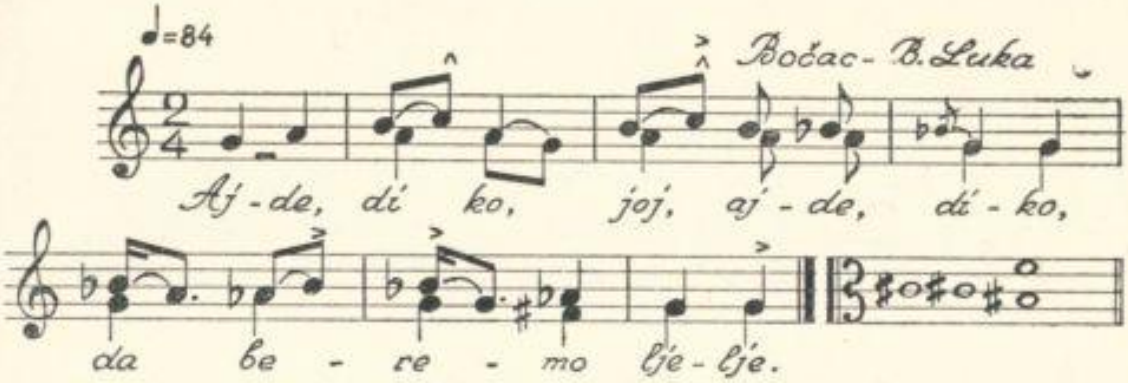

U drugom taktu c^2 je naglašen te je viši za 1/4 st. (u izv. int. početni ton cis^1 = 270 Hc, a viši fis^1 = 371 Hc; odnos: 550 C). U trećem taktu je taj c^1 još viši (u izv. int. još viši fis^1, prema početnom cis^1 je u odnosu sa 573 C). — Durski tetrakord i hromatika. — Deseterac. — Jednodjelni oblik.

Pjevale: **Joka Pejić, Ruža Ajdar** i **Stana Dikan,** B. Luka, 1954 god.

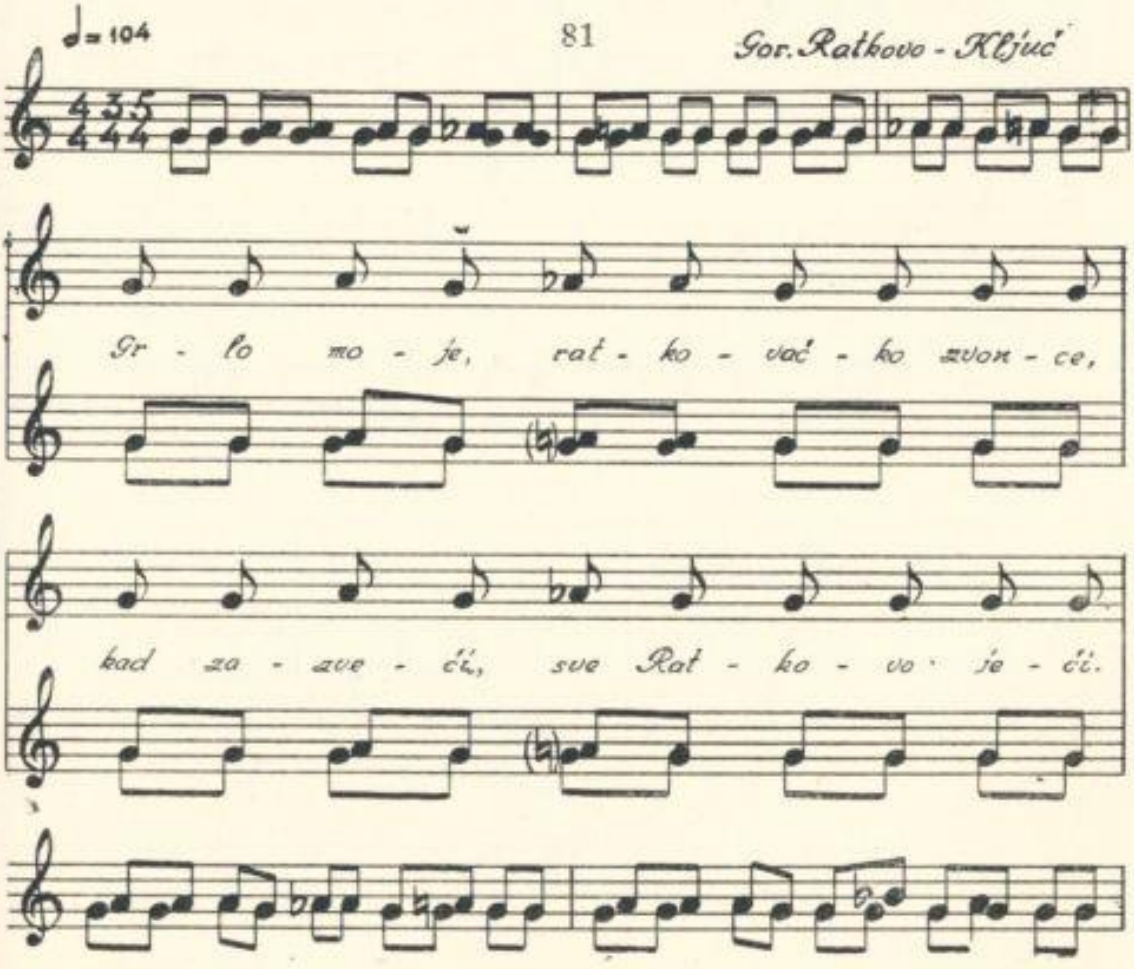

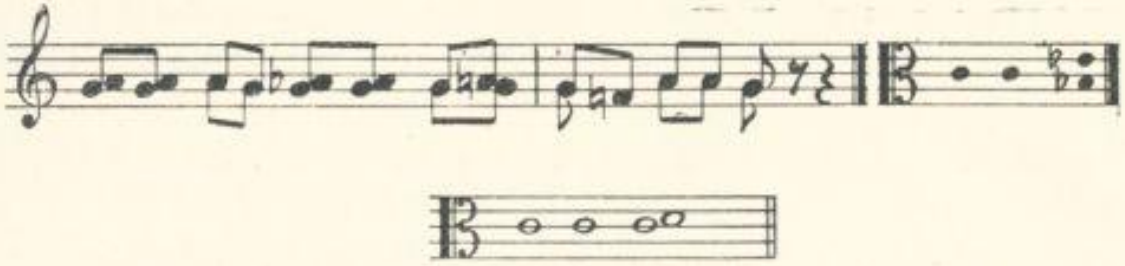

Hromatika. — Deseterac. — Jednodjelni oblik.

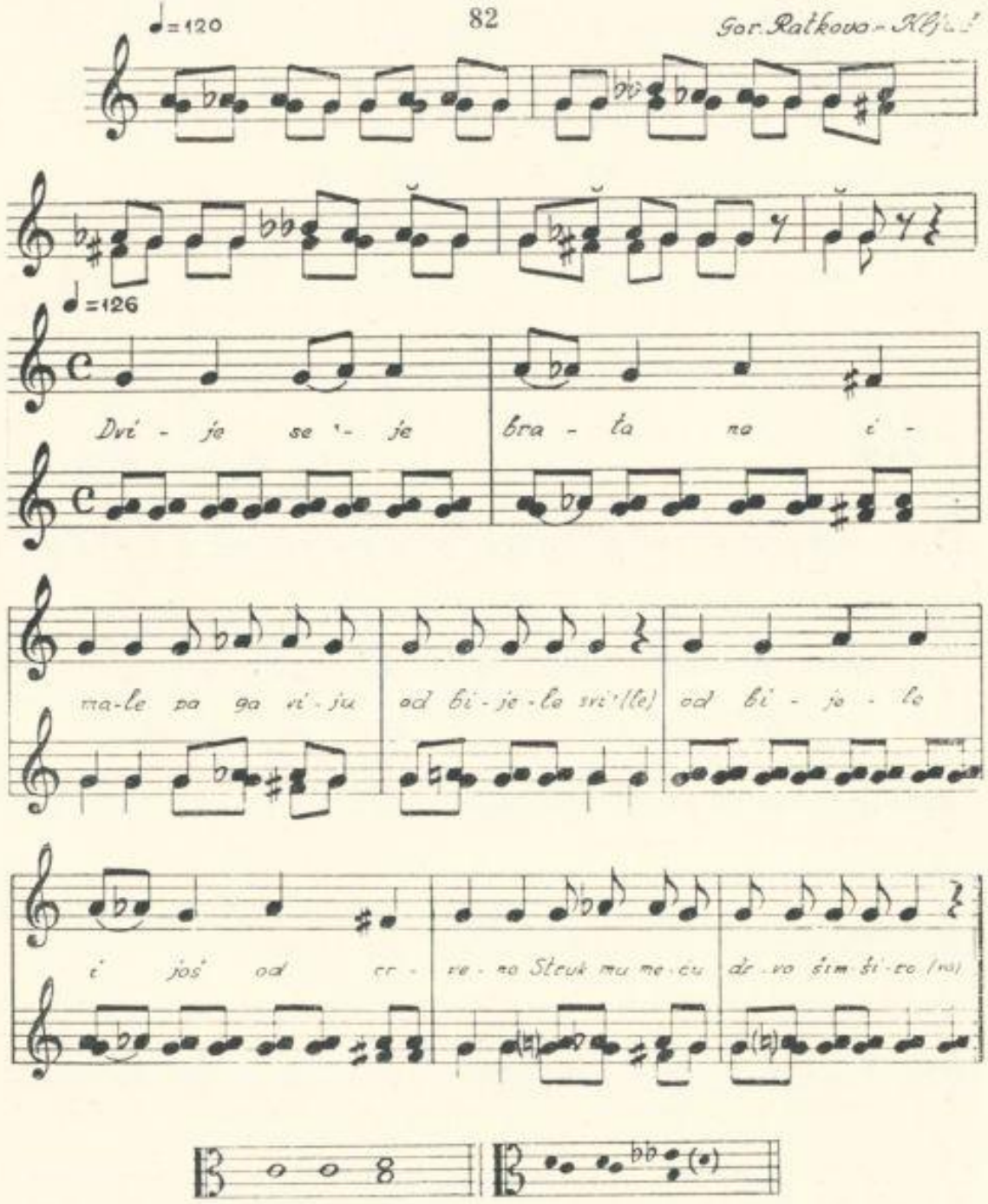

Vidi br. 81.

83

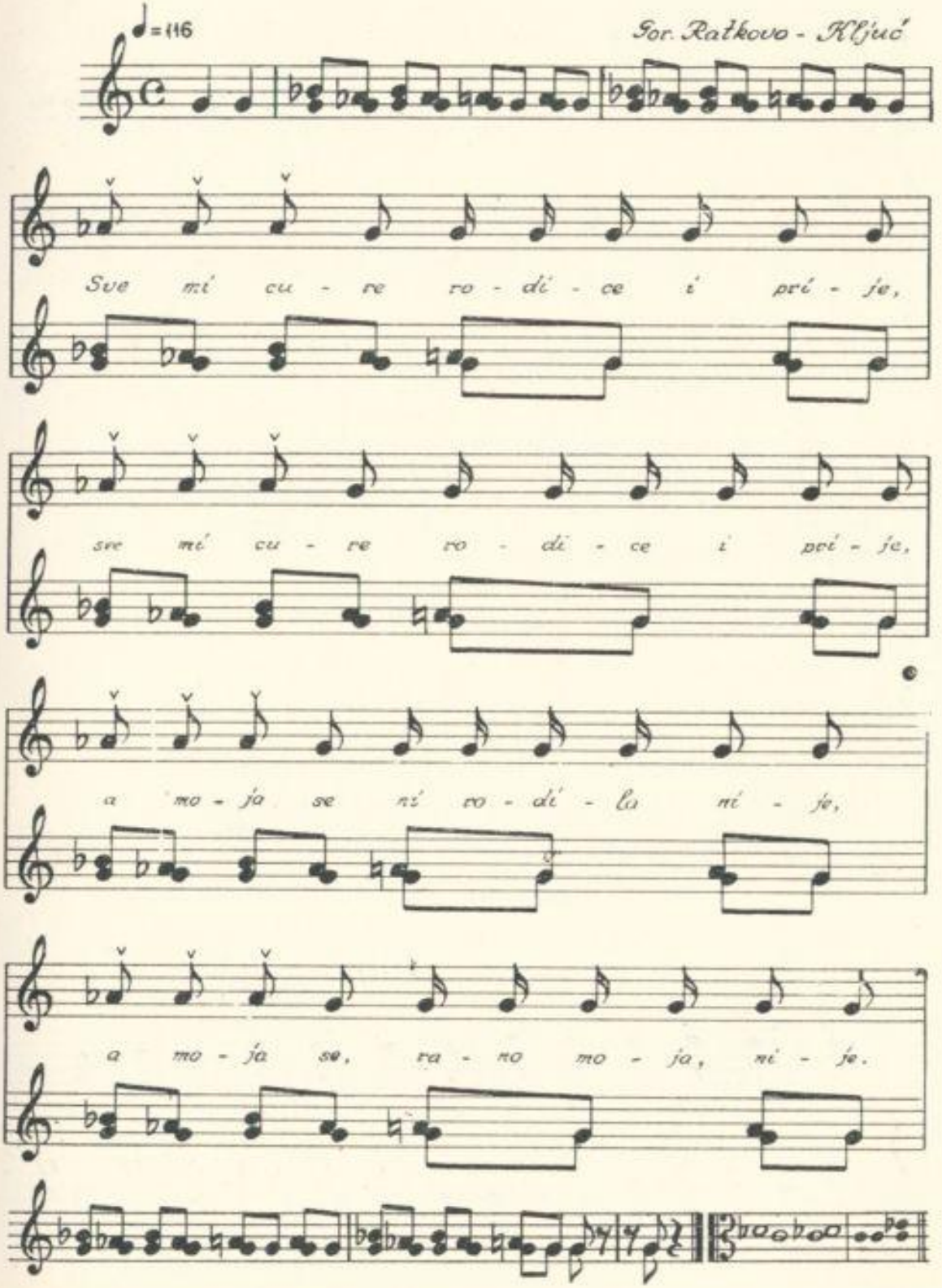

U vokalnoj dionici odnos između as¹-g nije polustepeni, a nije ni 1/4 st. (u izv. int. des¹ intoniran je sa 280 Hc, a c¹ je intoniran sa 260 Hc; odnos: 75 C). — Deseterac. — Jednodjelni oblik.

Pjesme br. 81 i 83 pjevao i svirao **Zdravko Bijelić,** Ključ, 1954 god.

84

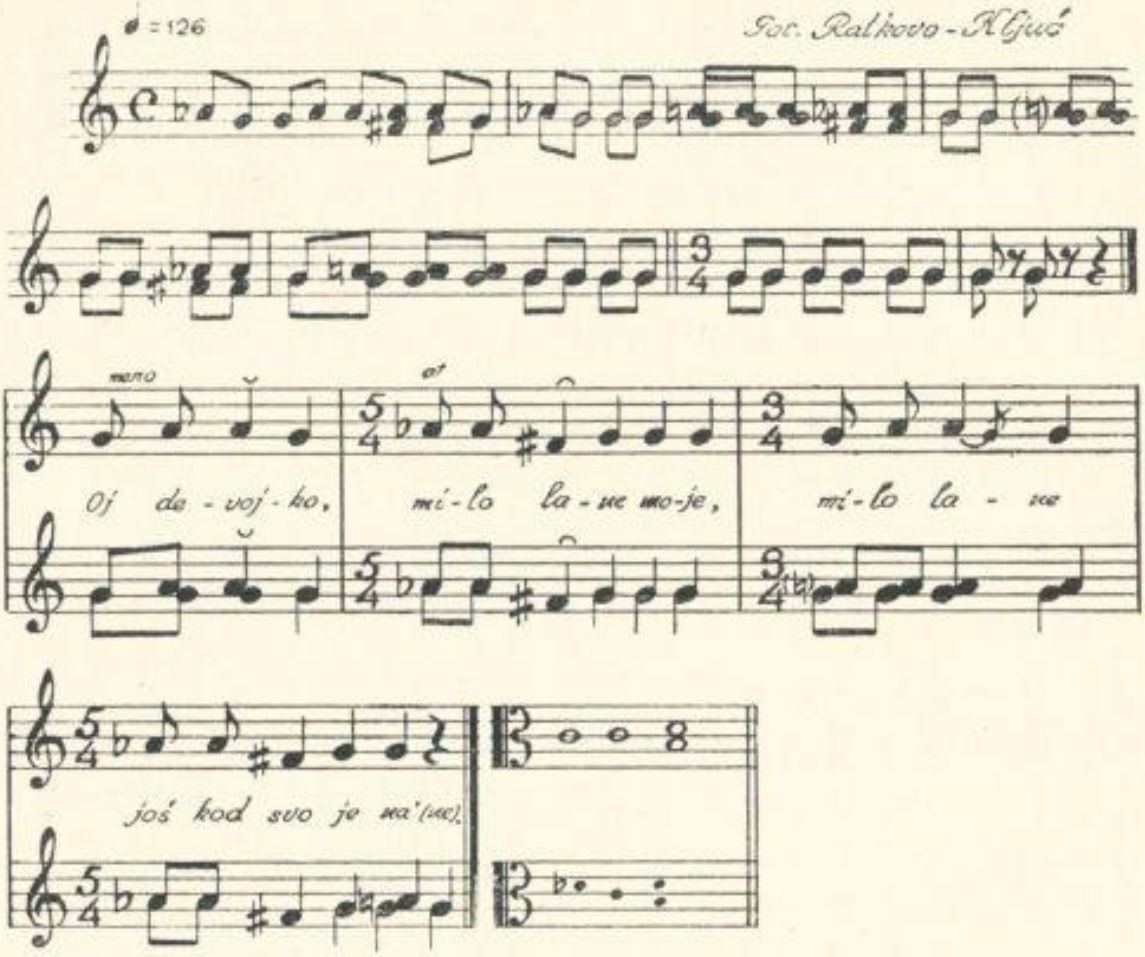

Hromatika. — Deseterac. — Dvodjelni oblik.
Pjesme br. 82 i 84 pjevao i svirao **Spasoje Milanović,** Ključ, 1954 god.

85

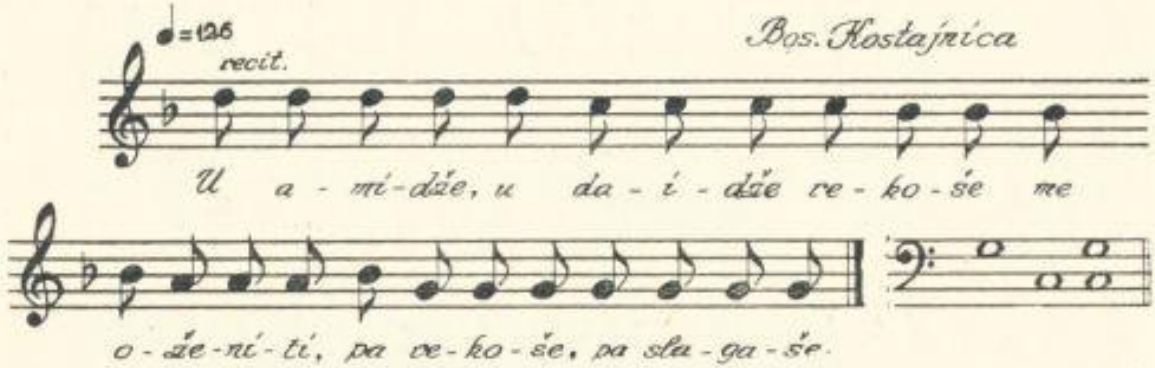

Dorski ili eolski tetrakord. — Osmerac. — Jednodjelni oblik. — Šaljiva pjesma. — Ovu recitaciju je često pjevuckao neki Asan Đogaz, ćordar (kravar); od njega ju je čuo Alojz Ludvik prije više od trideset godina.

Pjevao **Alojz Ludvik,** Bos. Kostajnica, 1953 god.

86

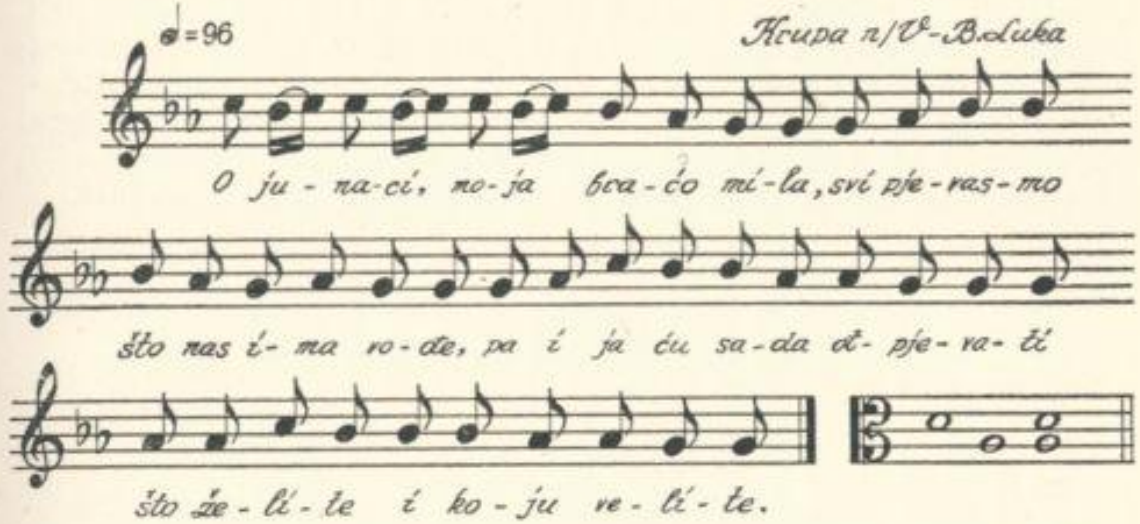

Frigiski tetrakord. — Deseterac. — Jednodjelni oblik. — Pjesma od laži.

Pjevao **Petar Lukendić**, B. Luka, 1954 god.

87

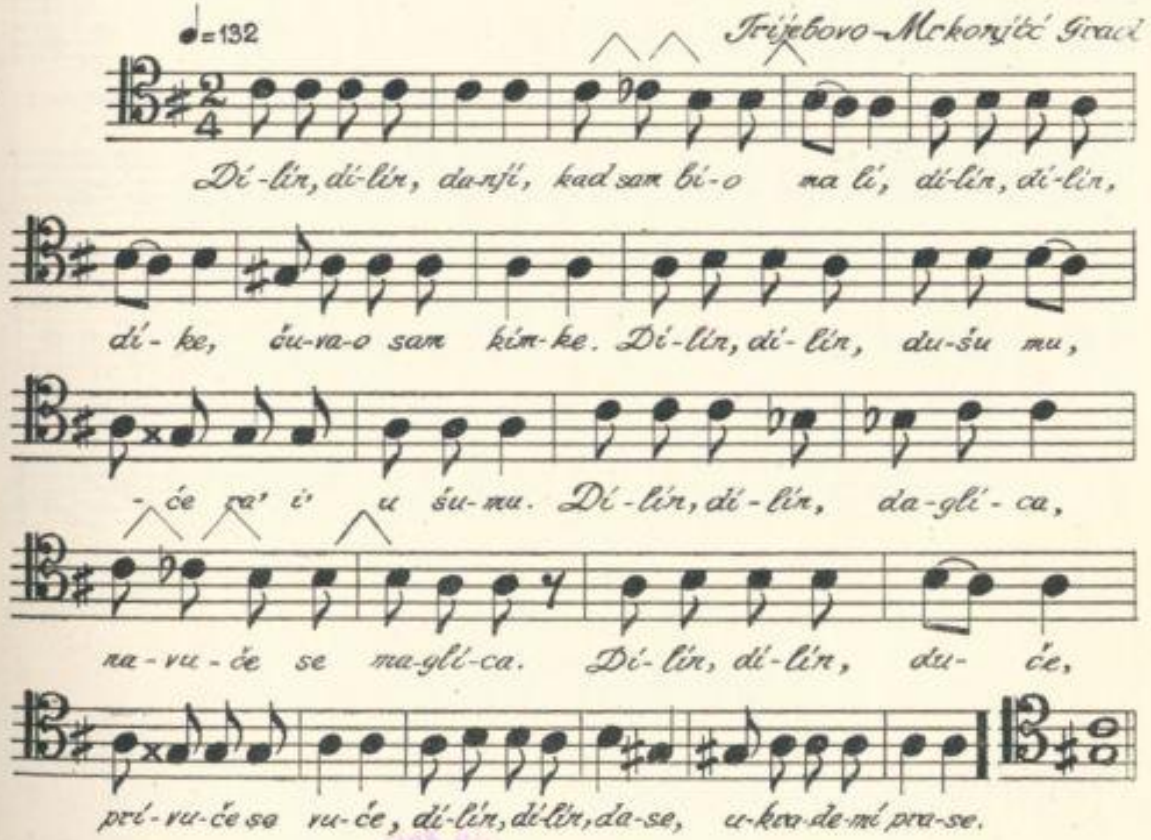

Univerzitetska biblioteka TUZLA

Primjer je notiran u tenorskom ključu (v. predgovor). U trećem taktu c^1 je intoniran sa 251 Hc, a ces^1 sa 238 Hc; odnos: 92 C). U istom taktu h koji slijedi iza ces^1 je intoniran sa 233 Hc; odnos: 36 C. U trećem taktu, (četvrta nota) h je intoniran sa 233 Hc, a h u četvrtom taktu sa 227 Hc; odnos: 46 C. Isti se intonacioni odnosi ponavljaju u petnaestom i šesnaestom taktu. — Hromatika. — Deseterac. — Jednodjelni oblik. — Svinjarska (dječja) pjesma.

Pjevao **Lazar Prolić**, Mrkonjić Grad, 1956 god.

88

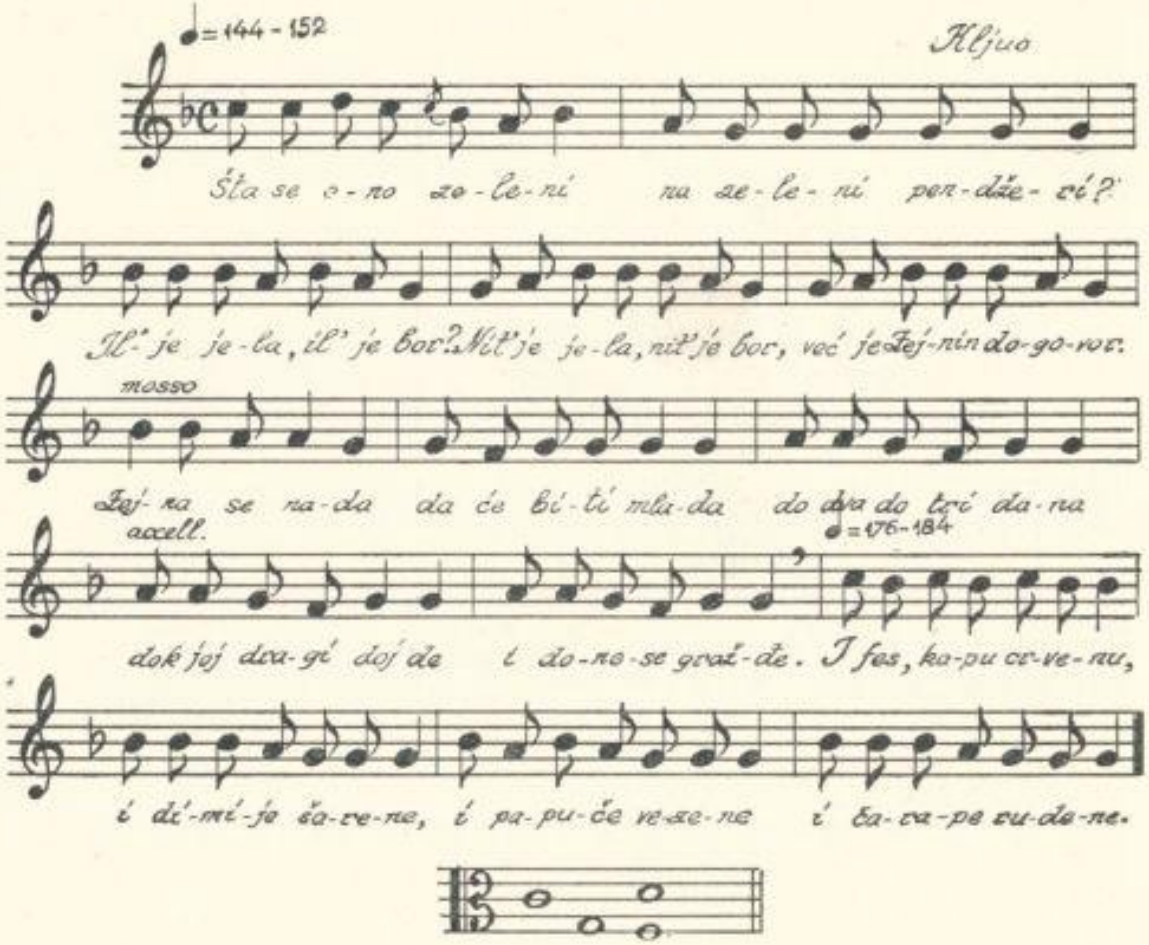

Segment dorskog ili eolskog modusa. — Sedmerac. — Jednodjelni oblik. — Pjesma čantalica.

Pjevao **Zaim Hadžić**, Ključ, 1955 god.

89

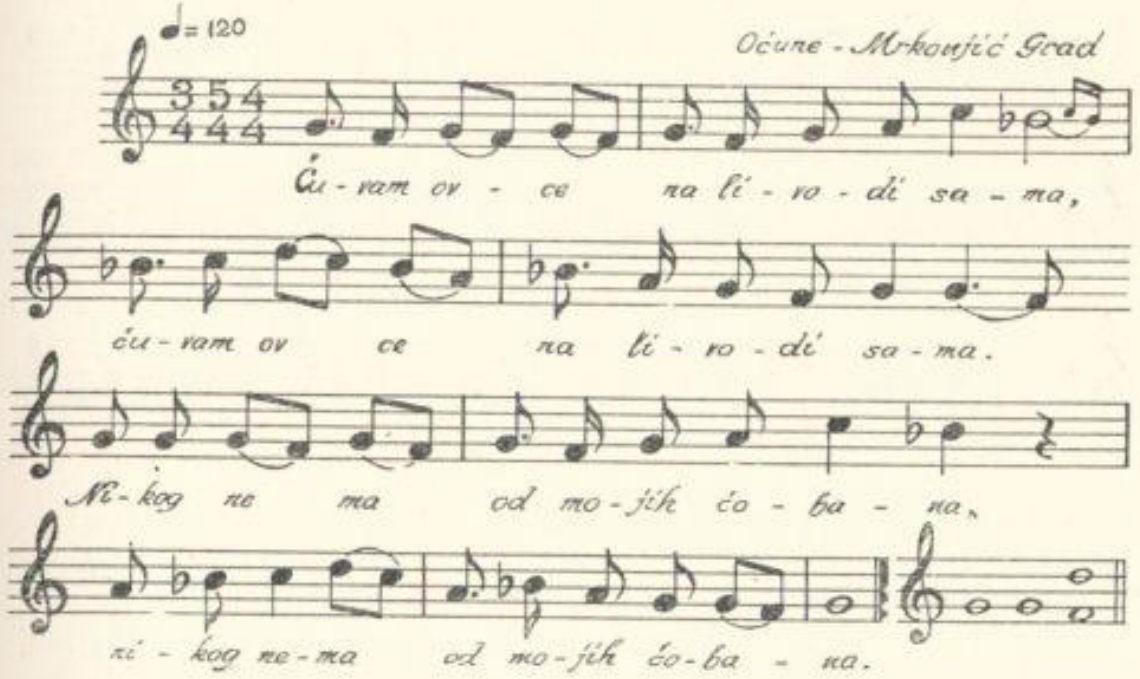

Segment dorskog ili eolskog modusa. — Deseterac. — Jednodjelni oblik.

Pjevala **Milja Obradović**, Mrkonjić Grad, 1954 god.

99

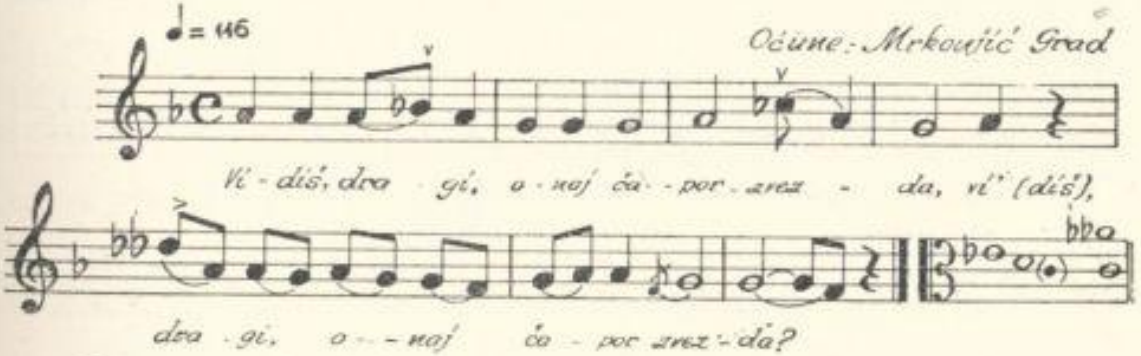

U prvom taktu b^1 je niži za 1/4 st. (u izv. int. početni ton es^1 intoniran je sa 300 Hc, f^1 sa 327 Hc; odnos es^1-f^1: 149 C). U trećem taktu ces^2 je niži za 1/4 st. (u izv. int. ges^1 = 348 Hc; es^1 = 257 C). U konceptu početni ton je notiran sa es^1, a dosljedno tome i daljnji tonovi; shodno frekvenciji bolje bi bilo da je primjer notiran sa početnim dis^1, a prema tome i ostali tonovi. Segment frigiskog modusa sa alteracijom. — Deseterac. — Dvodjelni oblik.

Pjevala **Milja Obradović**, Mrkonjić Grad, 1954 god.

91

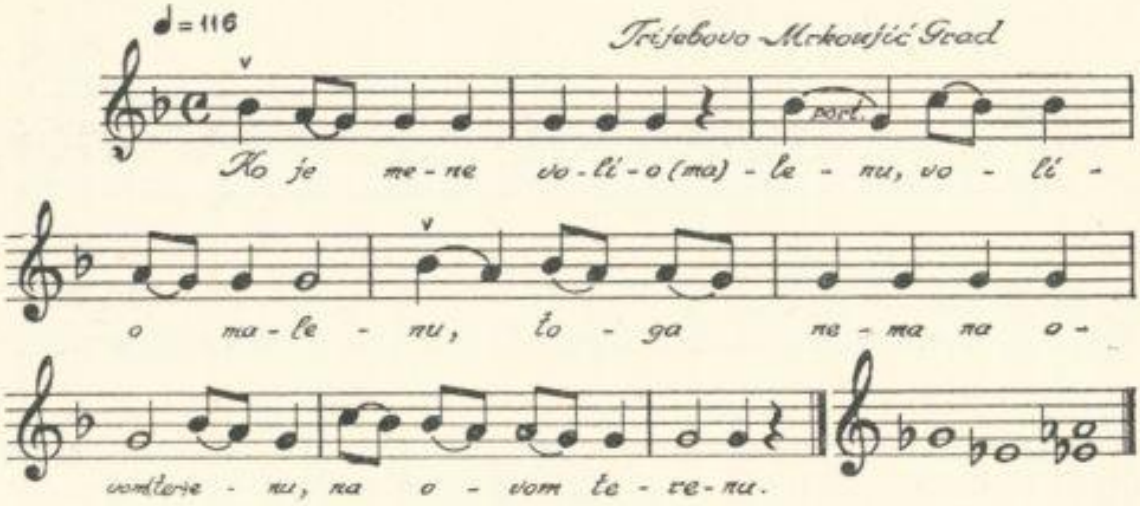

b¹ u odnosu na g¹ u prvom taktu je niži za gotovo 1/3 st. (u izv. int. ges¹ intoniran sa 360 Hc, a es¹ sa 315 Hc; odnos: 231 C). — Eolski ili dorski tetrakord. — Deseterac. — Dvodjelni oblik.

Pjevala **Jela Palalić**, Mrkonjić Grad, 1954 god.

92

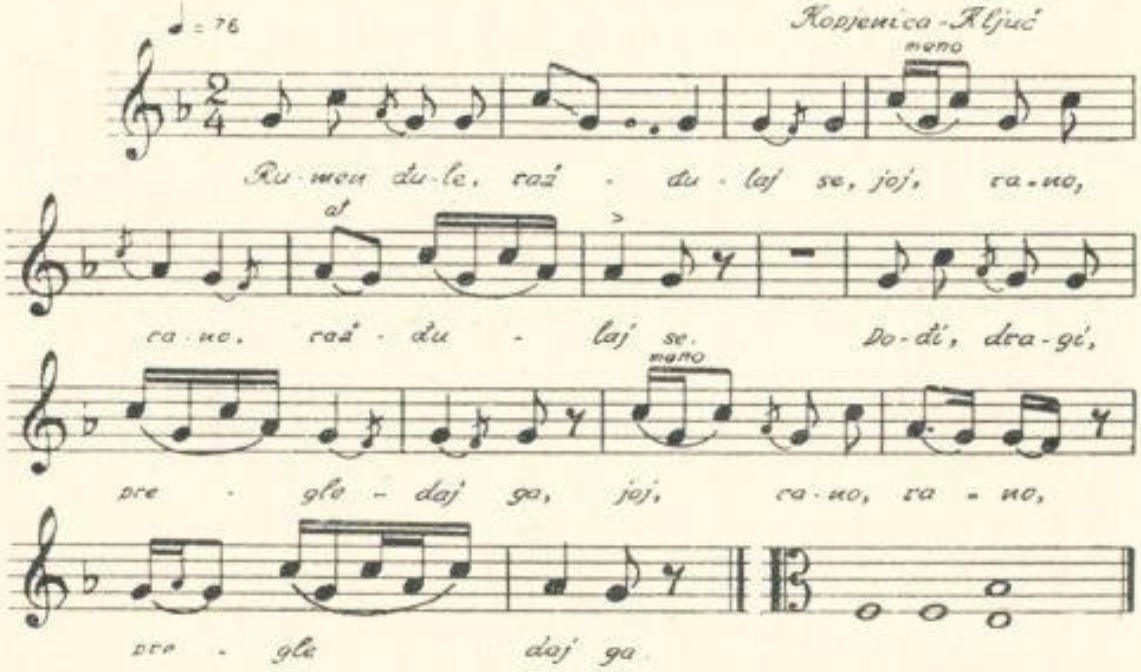

Frigiski tetrakord. — Osmerac. — Jednodjelni oblik.

Pjevao **Nikola Babić**, Ključ, 1954 god.

93

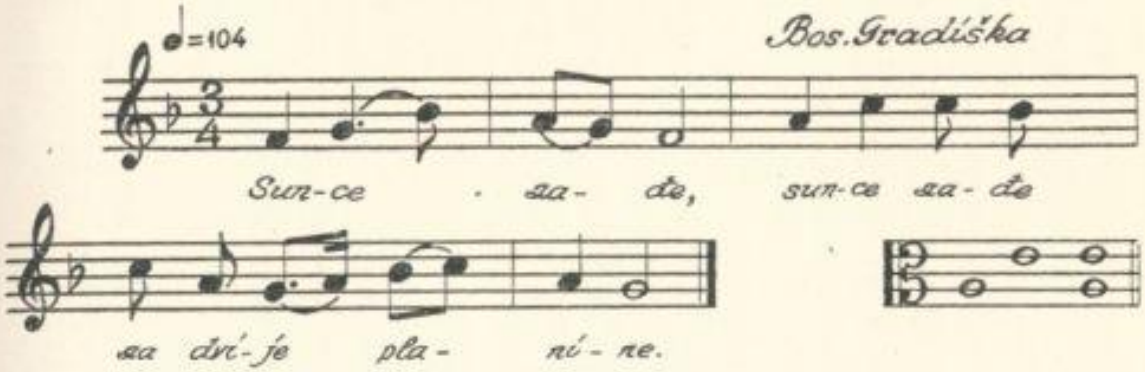

Dur. — Deseterac. — Jednodjelni oblik. — Ova se pjesma pjevala prije šezdeset do sedamdeset godina u Bos. Gradišci.

Pjevala **Jelka Šunkić**, B. Luka, 1954 god.

94

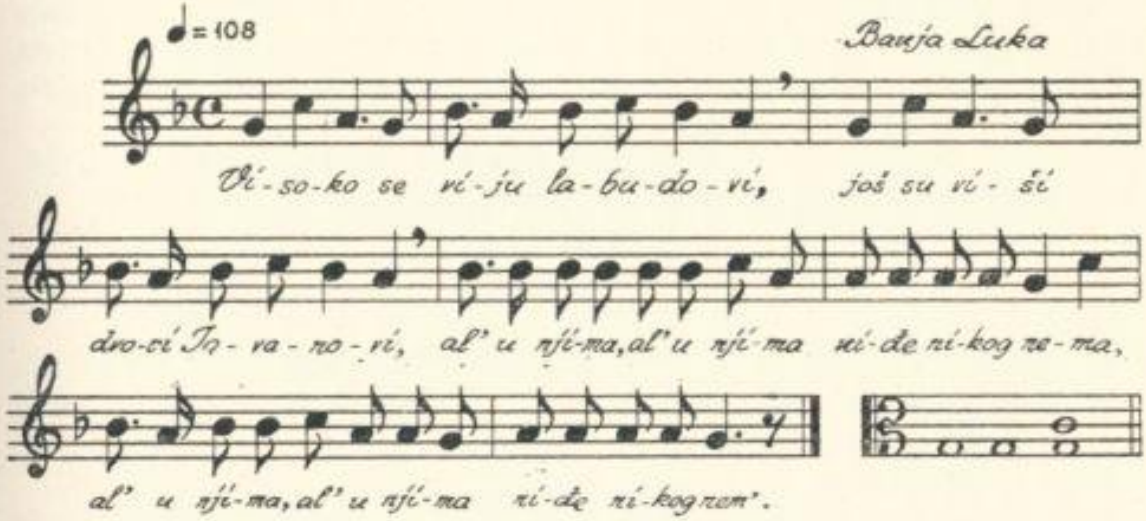

Dorski ili eolski tetrakord. — Deseterac. — Dvodjelni oblik. Ovako se nekad pjevalo uz kolo u Bos. Gradišci, prije osamdeset godina. Starica je pjevala drhtavim glasom i sa čestim predahom.

Pjevala **Jovanka Plavčić**, B. Luka, 1955 god.

95

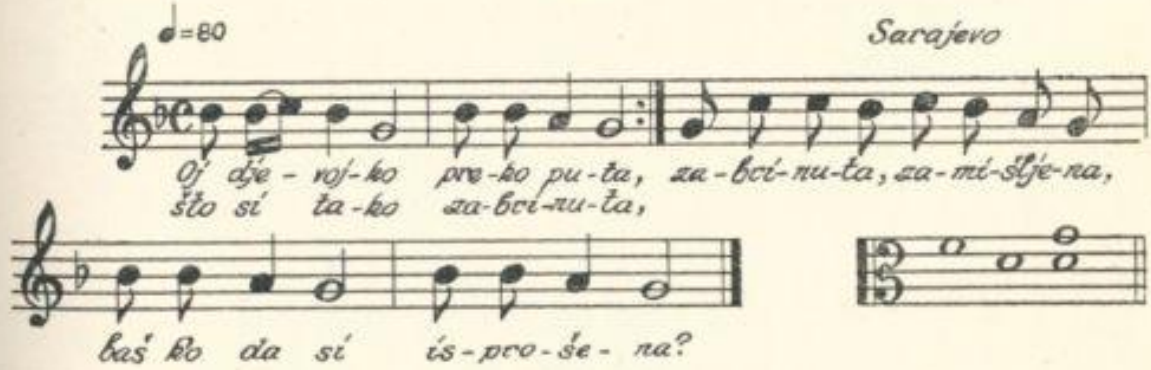

Dorski ili eolski tetrakord. — Osmerac. — Dvodjelni oblik. — Ova se pjesma pjevala po srpskim građanskim kućama u Sarajevu i u Banjoj Luci prije pedeset godina.

Pjevala **Danica Majstorović - Popović**, B. Luka, 1940 god.

96

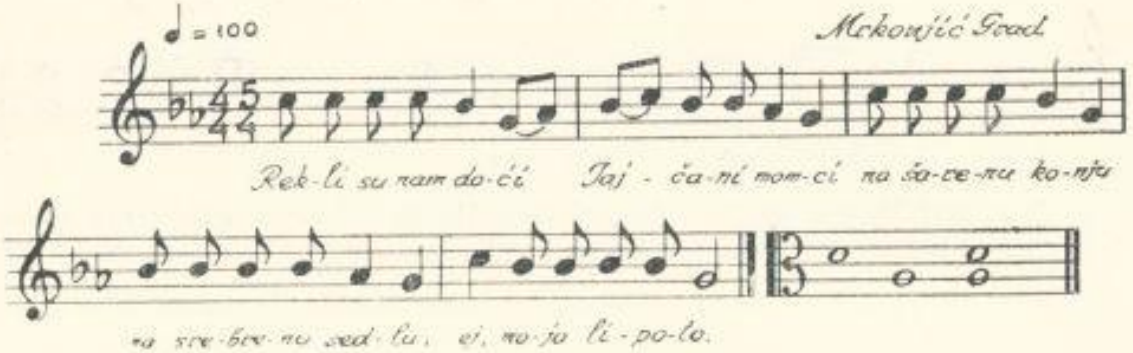

Frigiski tetrakord; karakterističan pomak u melodiji je c^2-b^1-g^1 (ističe se mala terca); uporedi ovaj primjer sa br. 13 i 14. — Deseterac. — Jednodjelni oblik. Ista napomena kao kod br. 94, i pored duboke starosti, i kod jedne i kod druge pjevačice jasno se razabiru intervalski pomaci u toku pjesme.

Pjevala **Kata Bilandija**, Mrkonjić Grad, 1954 god.

97

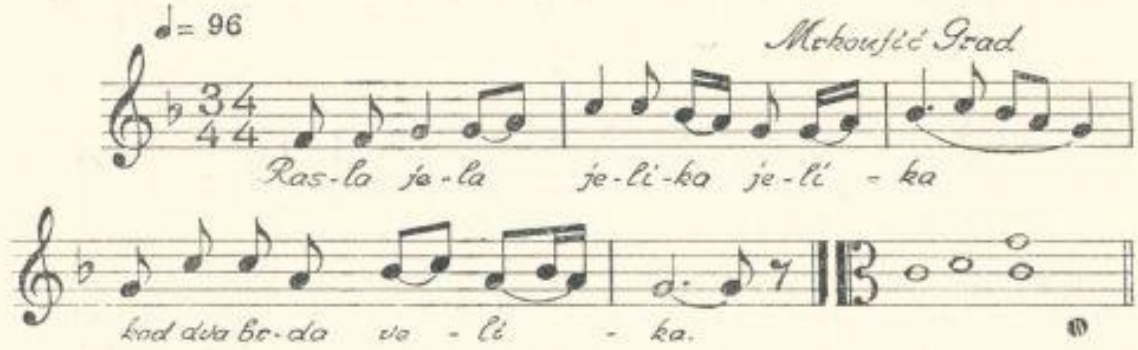

Plagalni oblik miksolidiskog modusa. — Sedmerac. — Jednodjelni oblik.

98

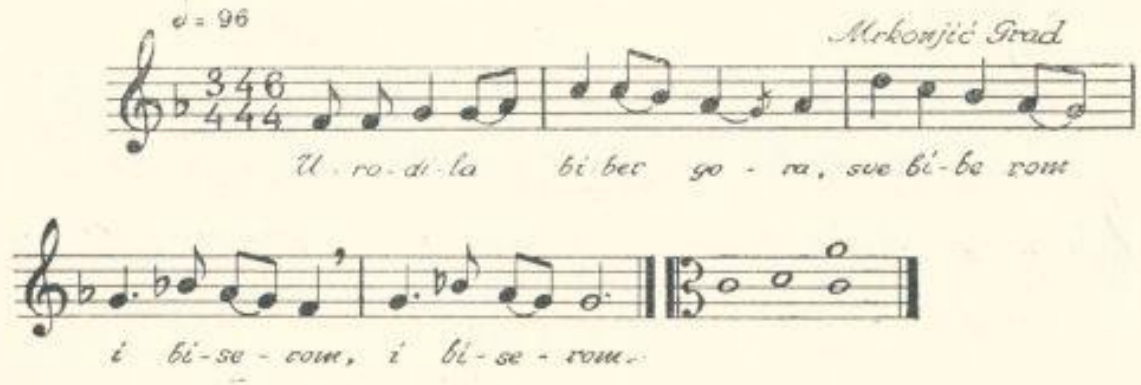

Mutacija (segment harmonskog i eolskog modusa). — Osmerac. — Jednodjelni oblik.

Pjesme br. 97 i 98 pjevala **Anda Bilandija**, Mrkonjić Grad, 1954 god.

99

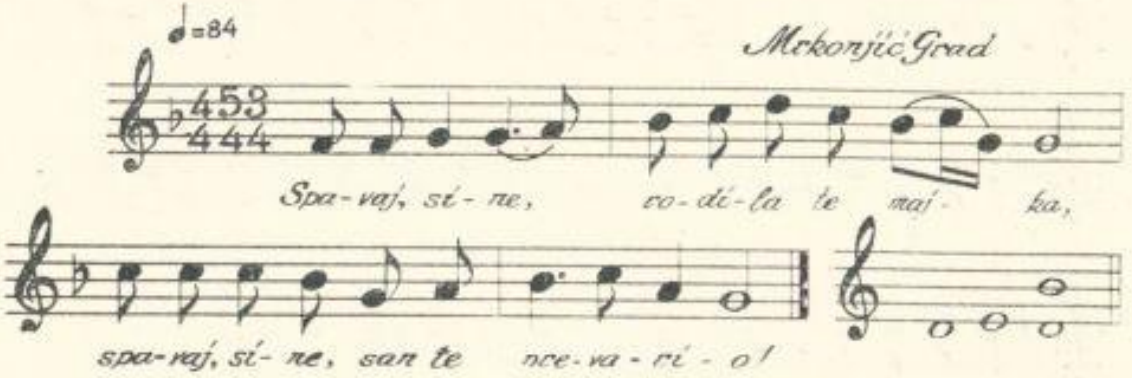

Plagalni oblik miksolidiskog modusa. — Deseterac. — Jednodjelni oblik.

Pjevala **Gospova Petričević**, Mrkonjić Grad, 1954 god.

100

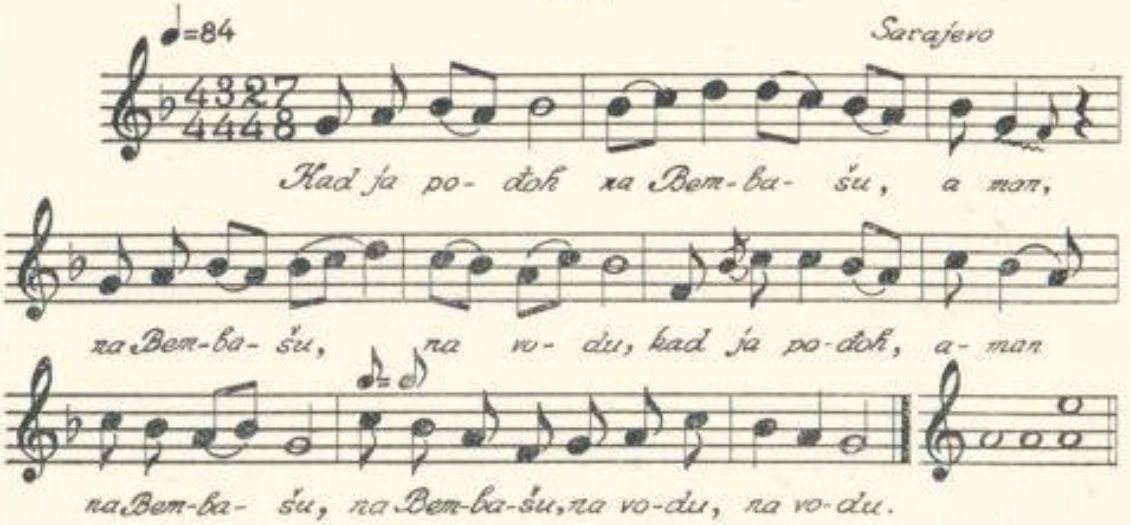

Plagalni oblik miksolidiskog modusa. — Osmerac. — Jednodjelni oblik.

Ova se pjesma pjevala u Sarajevu prije osamdeset godina, a još onda se smatrala kao starinska pjesma, pa je vjerovatno da je ovaj napjev nastao prije više od stotinu godina.

Pjevala **Danica Majstorović - Popović**, B. Luka, 1940 god.

101

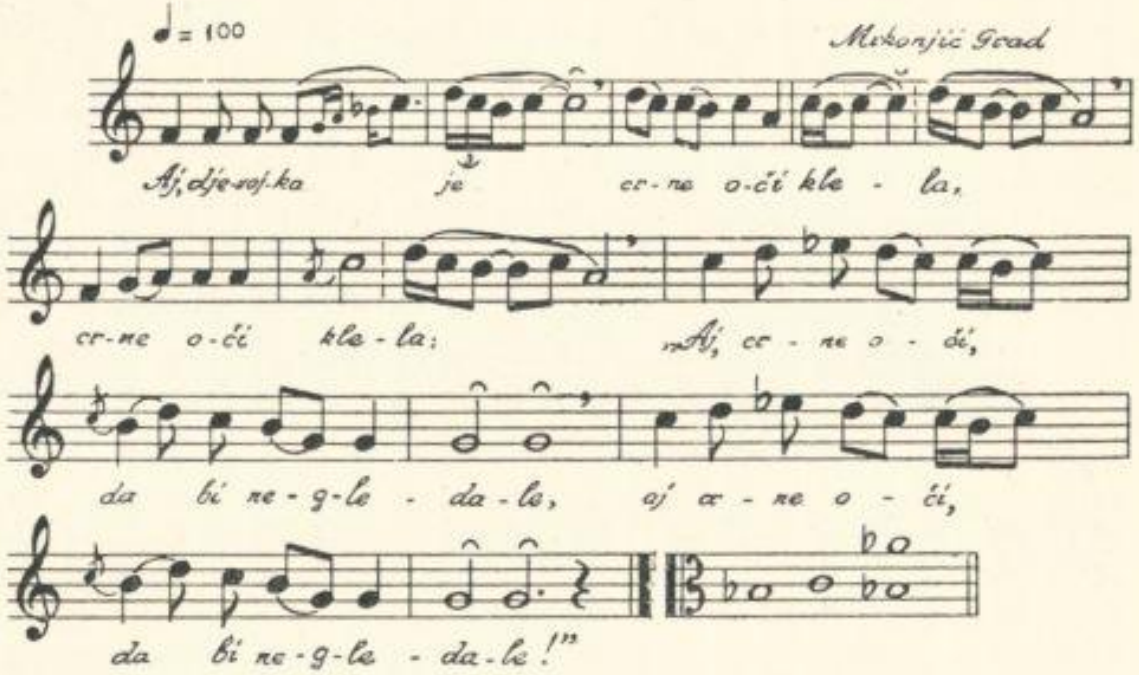

Dur i miksolidiski modus (plagalni oblik). U prvih šest taktova ističu se ovi intervali: kvinta f^1-c^2, zatim velika sekunda i mala terca d^2-c^2-a^1. U drugom dijelu pjesme mala terca: c^2-es^2, te rastavljeni trozvuk d^2-h^1-g^1. — Deseterac. — Trodjelni oblik.

Pjevala **Marija Jurić**, Mrkonjić Grad, 1955 god.

102

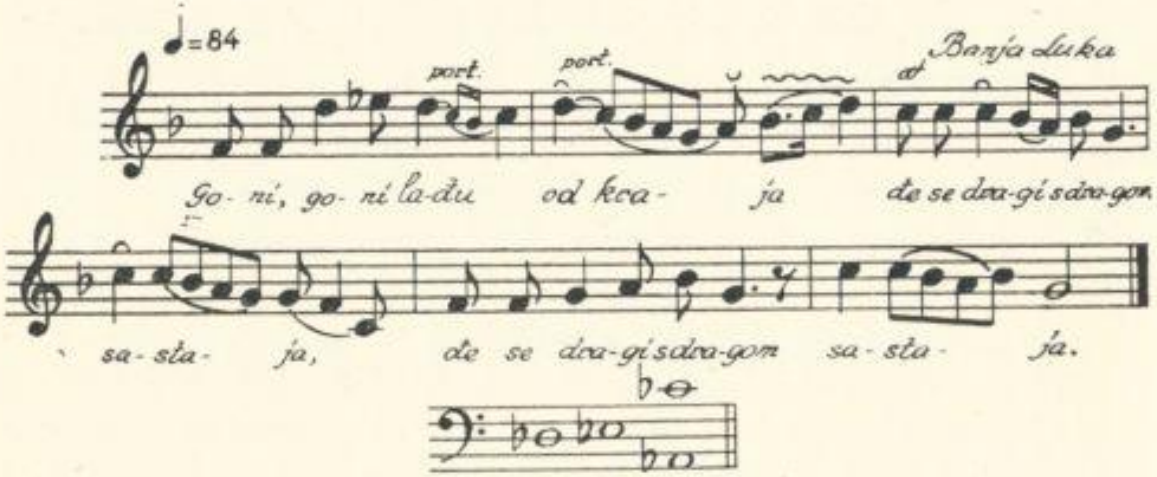

Variranje između miksolidiskog modusa i dura. — Deseterac. — Trodjelni oblik. — Ova se pjesma pjevala u Travniku prije više od pedeset godina.

Pjevao **Milenko Miljković**, B. Luka, 1955 god.

103

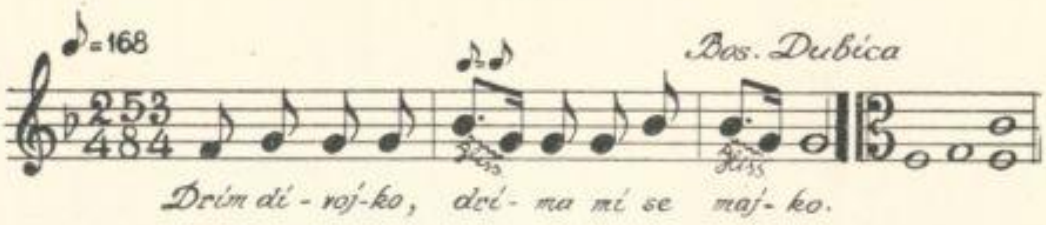

Pentatonika. — Deseterac. — Jednodjelni oblik. — Ovo je »mahalska« pjesma; može se pjevati i u dva glasa.

Pjevao **Sulejman Spahić**, Bos. Dubica, 1953 god.

104

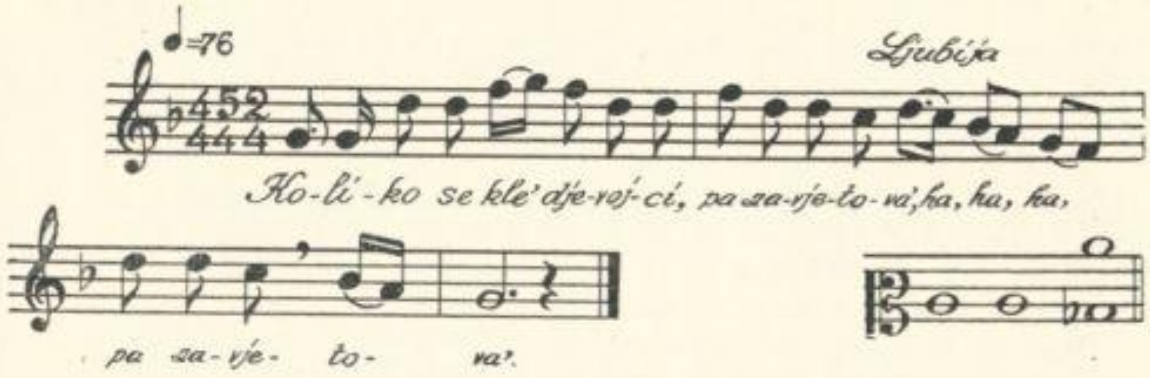

Elementi pentatonike. U toku melodije ističu se ovi tonovi: g^1-d^2 -f^2-d^2-c^2-d^2-c^2-b^1-g^1. — Trinaesterac. — Jednodjelni oblik.

105

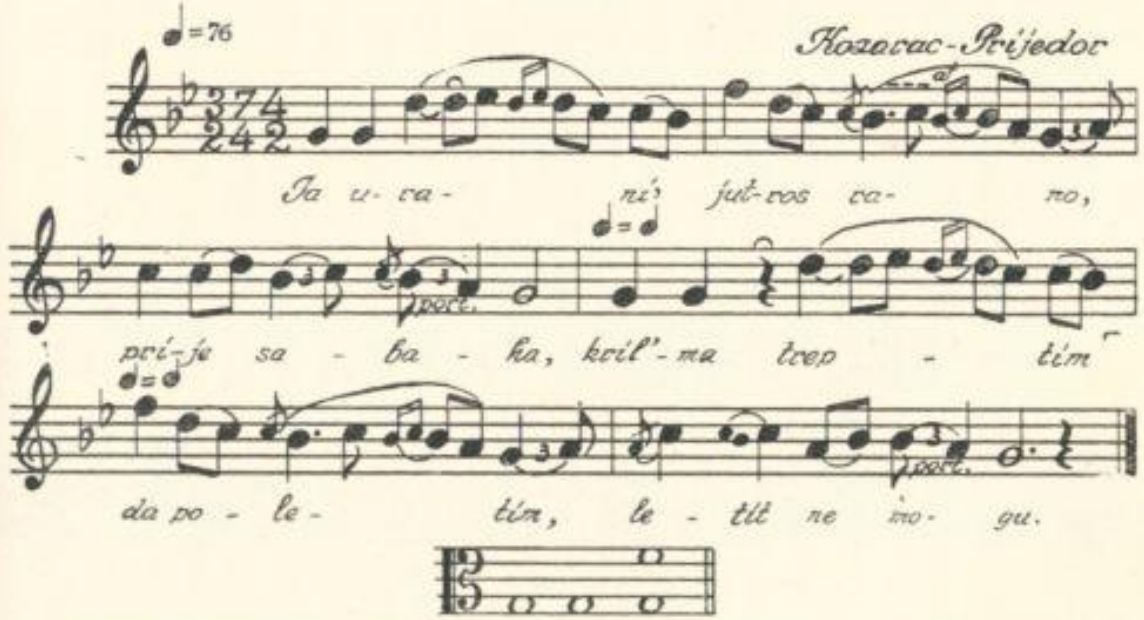

Elementi pentatonike. U toku melodije ističu se ovi tonovi: g^1 -d^2-c^2-b^1-f^2-d^2-c^2-b^1 (uporedi ovu pjesmu sa pjesmom br. 106). — Trinaesterac. — Dvodjelni oblik.

106

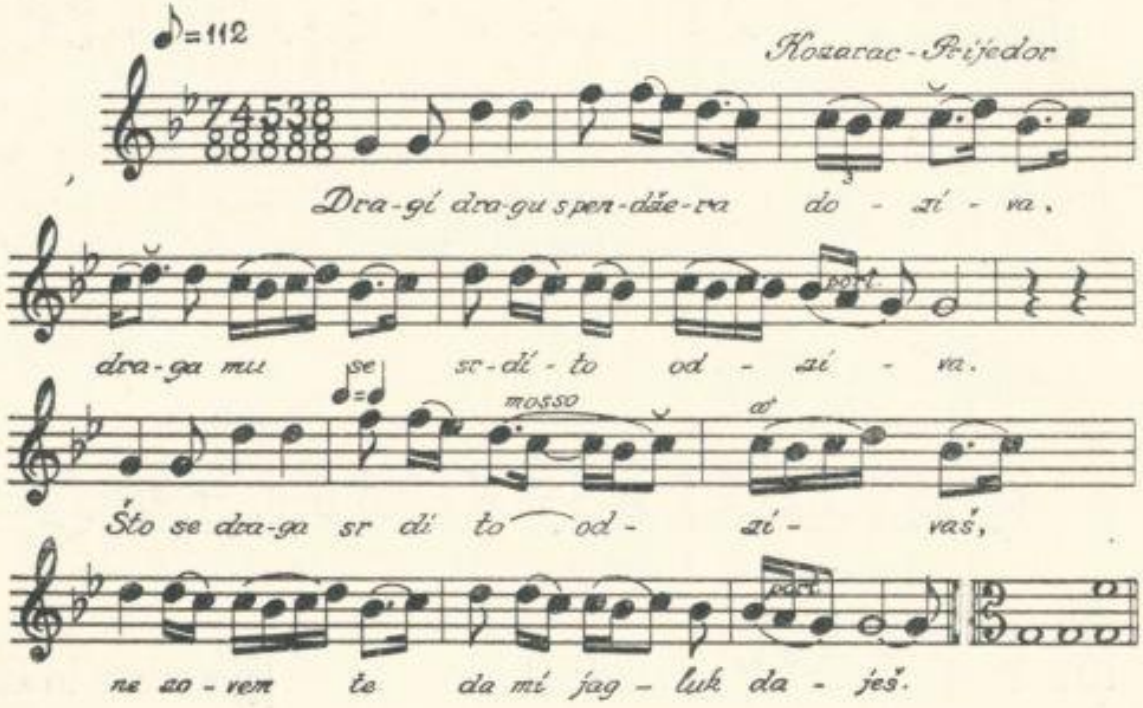

Elementi pentatonike (v. br. 105 i 106). — Deseterac. — Dvodjelni oblik.

Pjesme br. 105 i 104 pjevala **Fatima Seferović**, Kozarac, 1955 god.

107

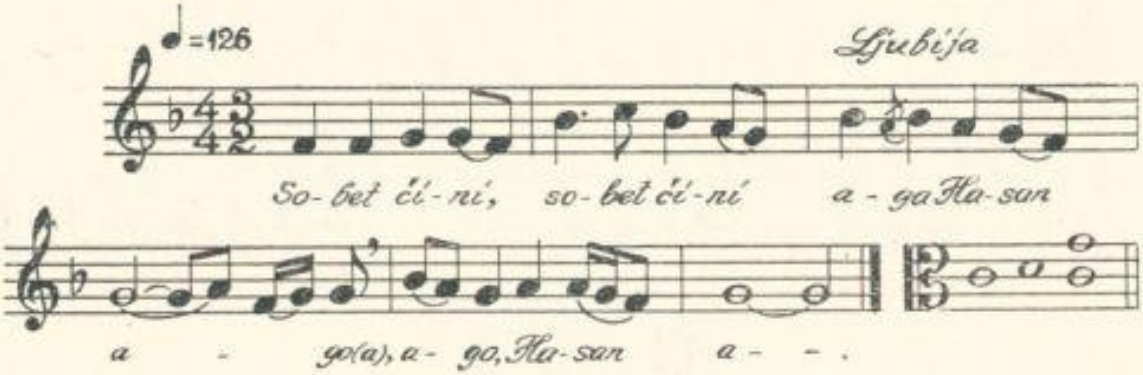

Segment dorskog modusa. — Deseterac. — Jednodjelni oblik.

Pjesme br. 104 i 107 pjevala **Hitaba Islamović**, Ljubija, 1955 god.

108

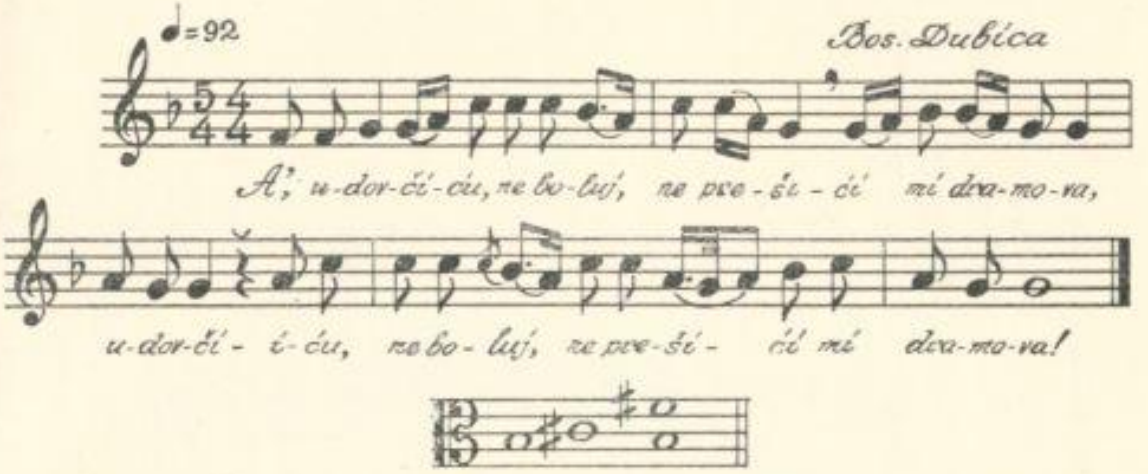

Plagalni oblik miksolidiskog modusa. — Osmerac. — Dvodjelni oblik.

Pjevala **Alema Veletanlić**, Bos. Dubica, 1955 god.

109

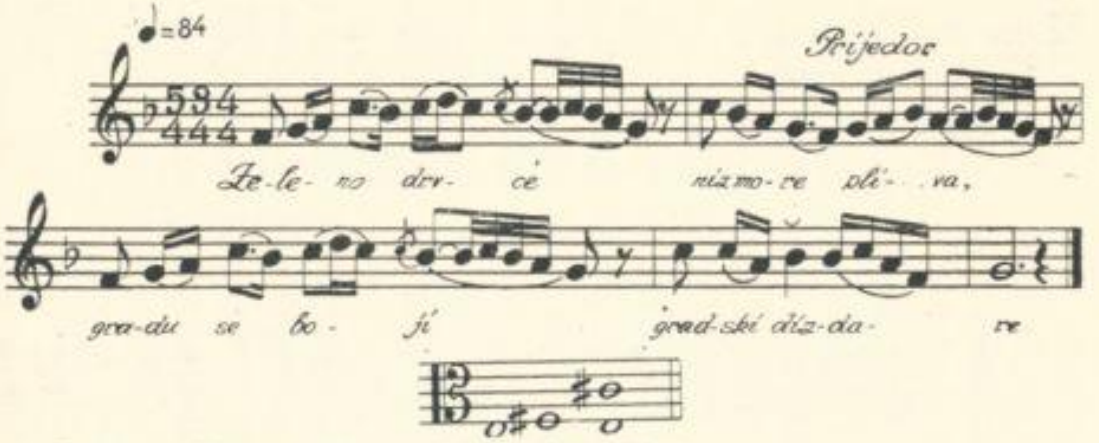

Dur. — Deseterac. — Dvodjelni oblik.

Pjevao **Mustafa Burazorović**, Prijedor, 1955 god.

110

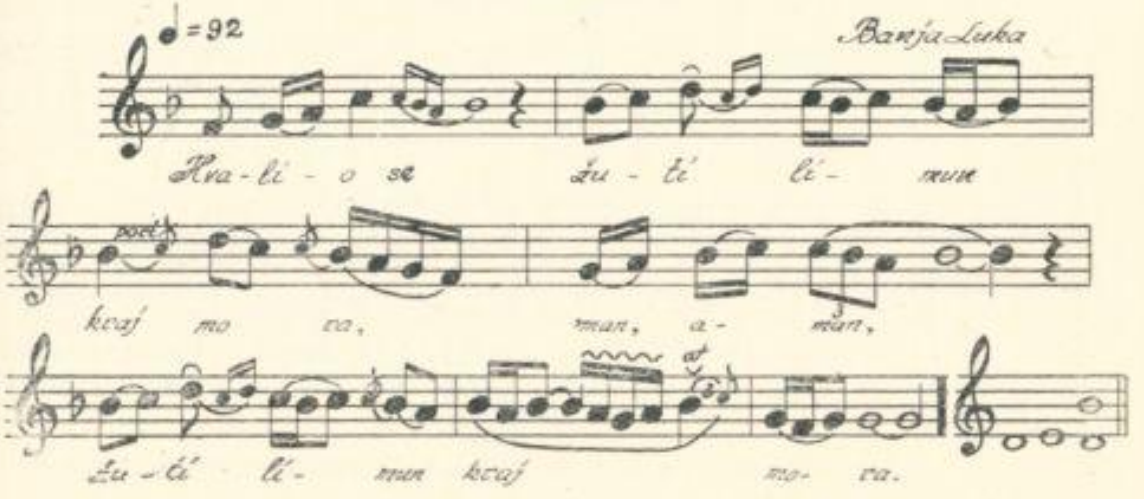

Plagalni oblik miksolidiskog modusa. — Jedanaesterac. — Jednodjelni oblik (proširen).

Pjevala **Derviša Softić**, B. Luka, 1955 god.

111

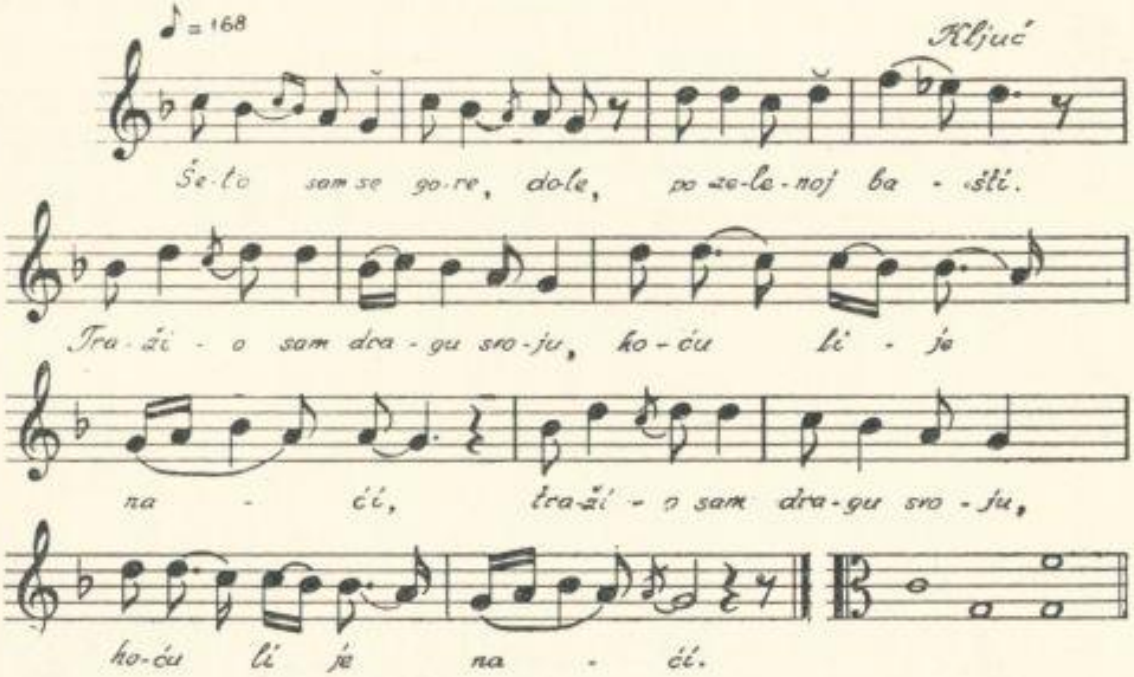

Prirodni mol. — Četrnaesterac. — Trodjelni oblik.

112

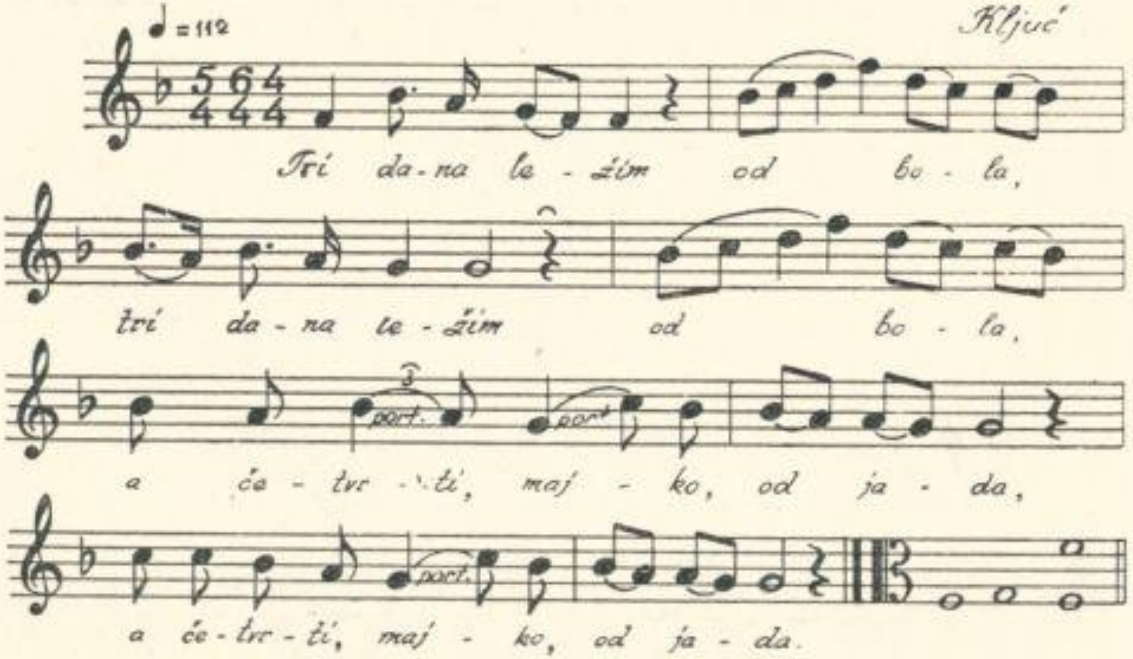

Plagalni olbik miksolidiskog modusa. U osnovi ove melodije leži pentatonski niz: b^1-c^2-d^2-f^2-d^2-c^2-b^1-g^1. —Osmerac. — Dvodjelni oblik.

Pjesme br. 111 i 112 pjevao **Sadija Hamedović**, Ključ, 1955 god.

113

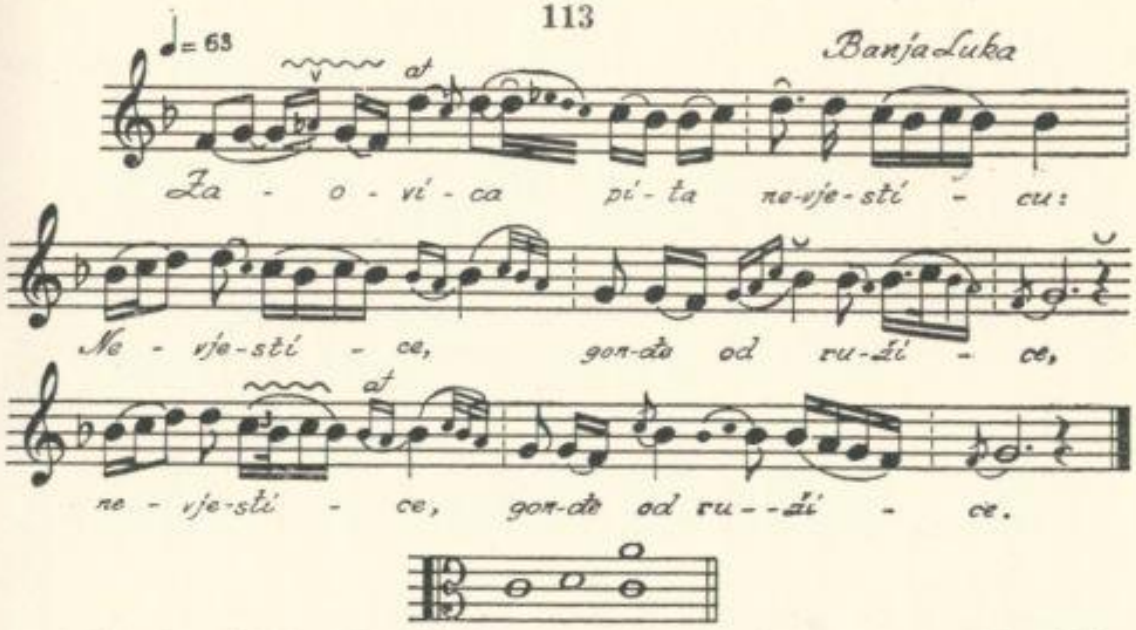

Plagalni oblik miksolidiskog modusa. — Deseterac. — Dvodjelni oblik.

114

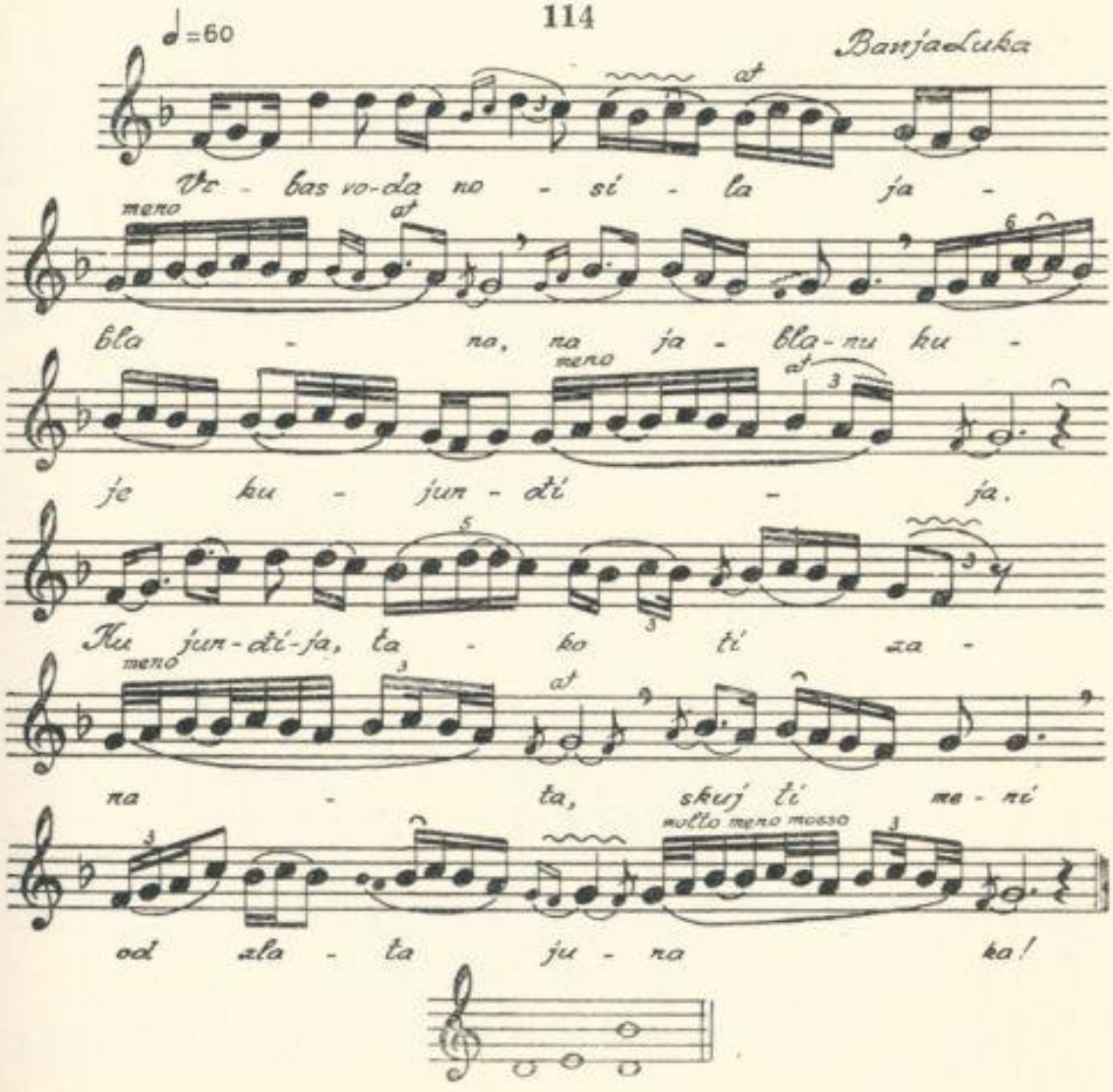

Vidi br. 113.

Pjesme br. 113 i 114 pjevala **Rasema Katana,** B. Luka, 1955 god.

115

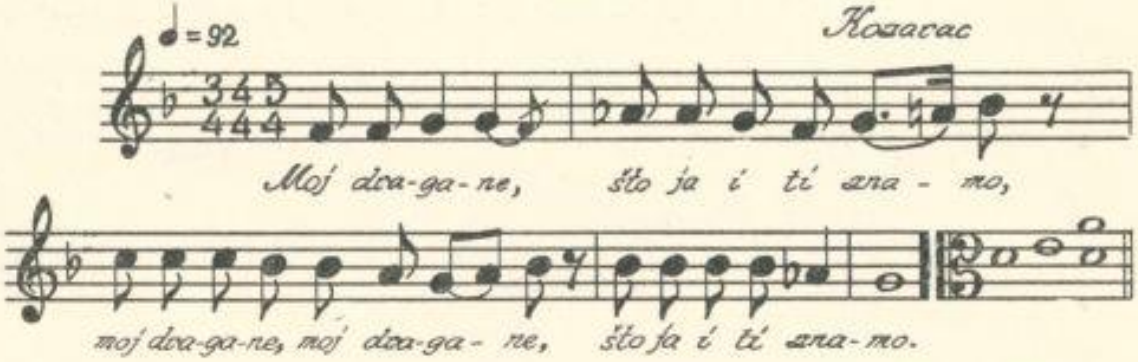

Plagalni oblik miksolidiskog modusa sa alteracijom (frigiska sekunda). — Deseterac. — Dvodjelni oblik.

Pjevala **Nazifa Bešić,** Kozarac, 1954 god.

116

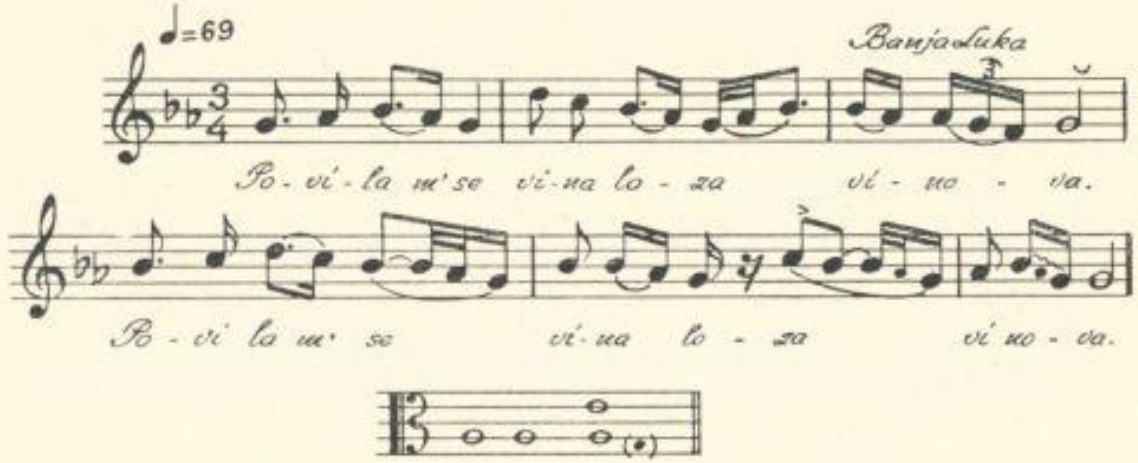

Frigiski pentakord. — Deseterac. — Dvodjelni oblik.

117

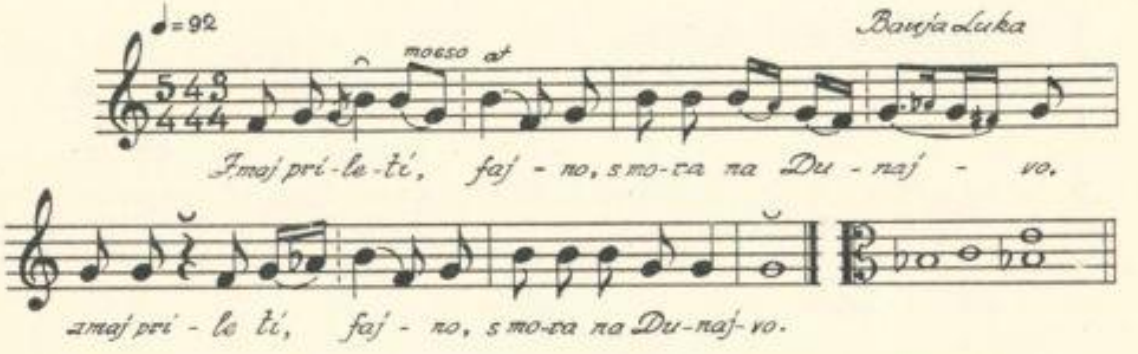

Plagalni oblik harmonskog mola (segment). — Deseterac. — Dvodjelni oblik.

117a

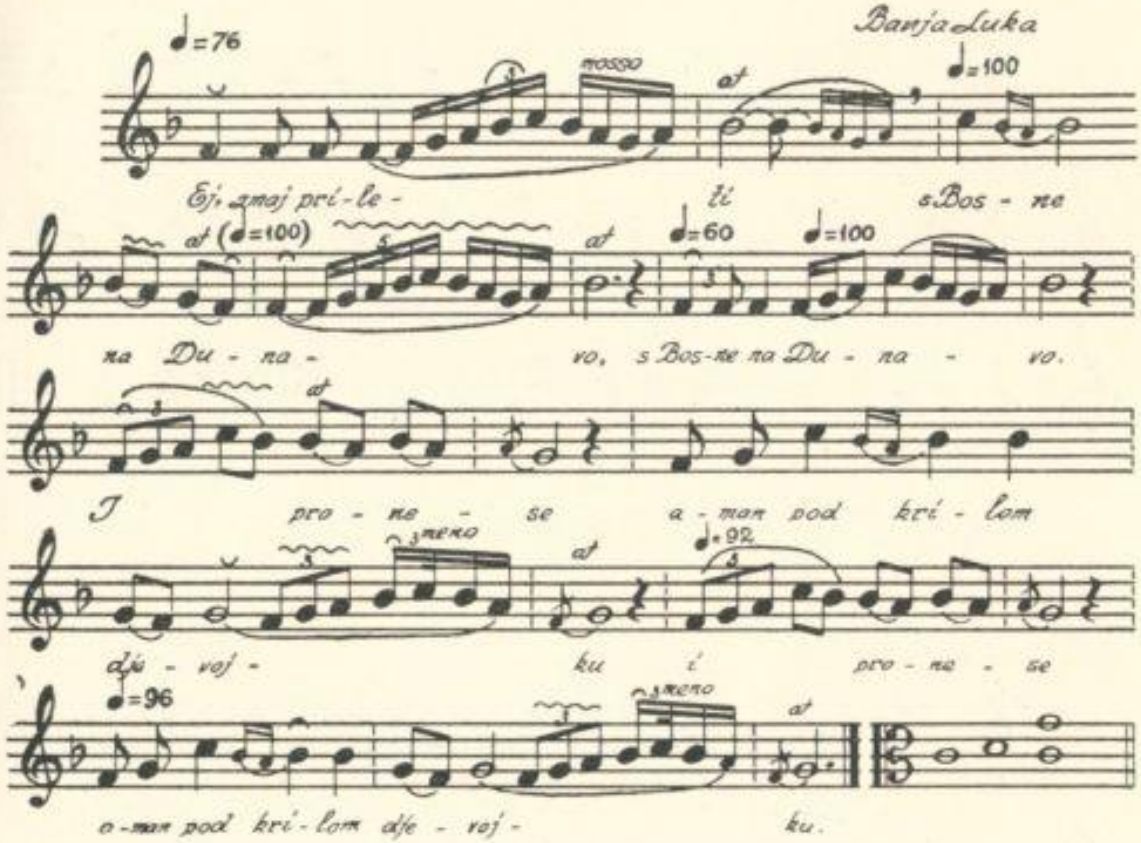

Dur sa dorskom kadencom. U osnovi ove melodije leži pentatonski niz: f^1-g^1-a^1-c^2-b^1-g^1. — Deseterac. — Trodjelni oblik.

Pjevala **Rasema Katana**, B. Luka, 1955 god.

118

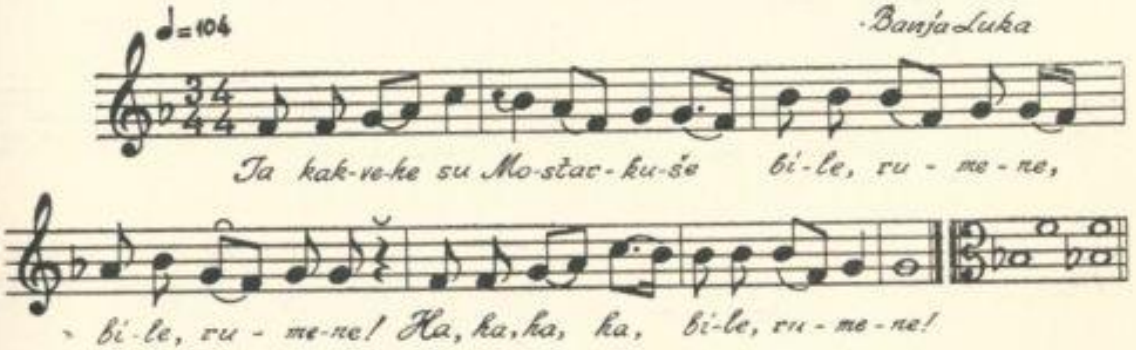

Plagalni oblik harmonskog mola (segment). — Trinaesterac. — Jednodjelni oblik. — Pjesma rugalica.

119

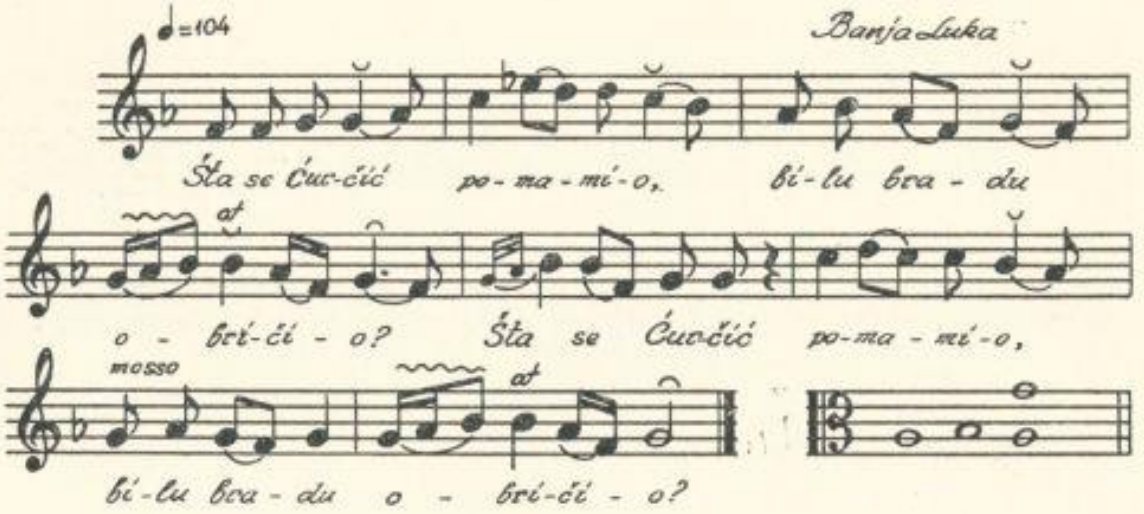

Plagalni oblik harmonskog mola. — Osmerac. — Dvodjelni oblik. — Pjesma rugalica.

120

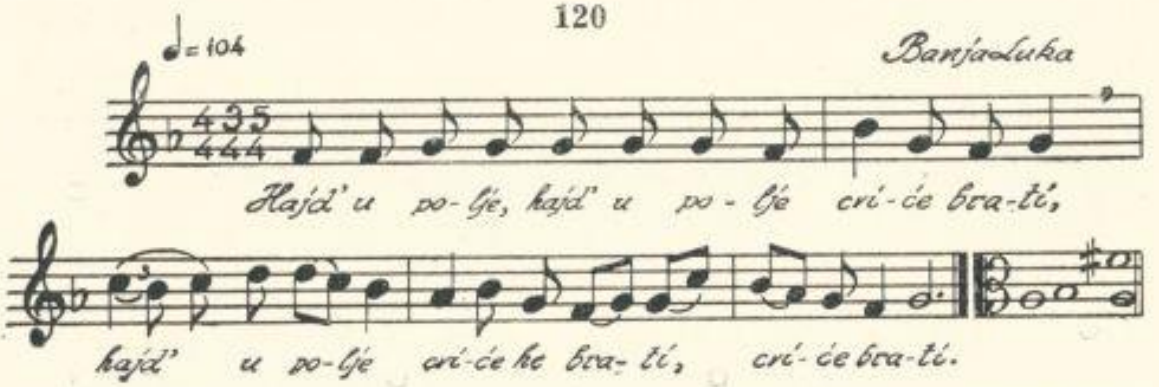

Plagalni oblik harmonskog mola. — Osmerac. — Jednodjelni oblik.

121

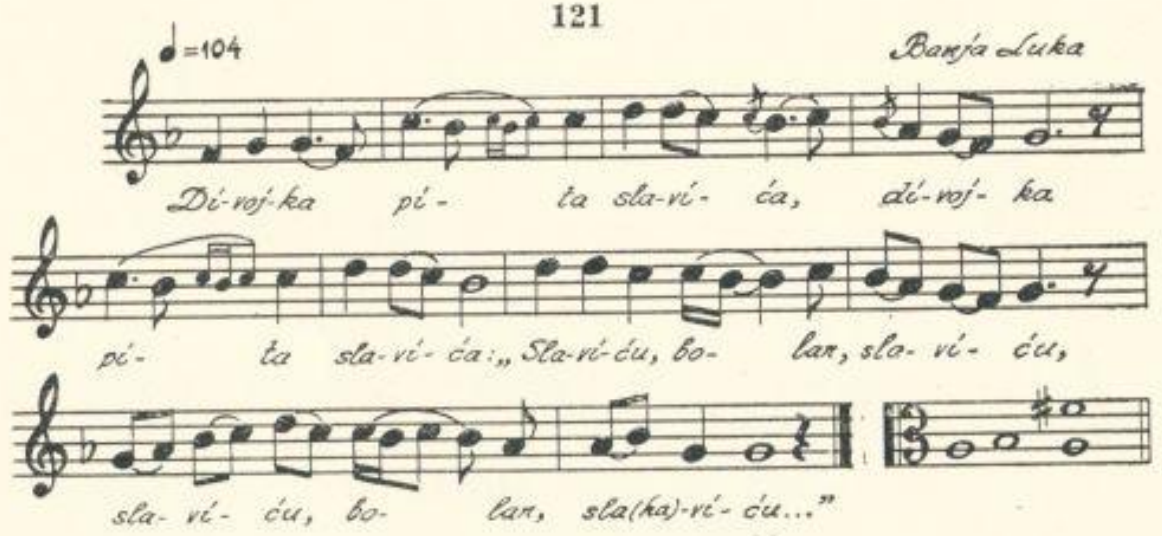

Plagalni oblik harmonskog mola. — Deseterac. — Trodjelni oblik.

122

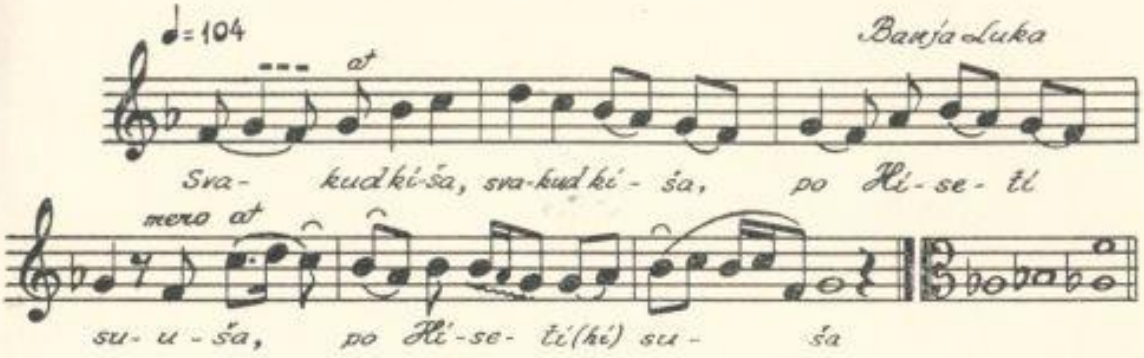

Plagalni oblik harmonskog mola. — Deseterac. — Jednodjelni oblik.

123

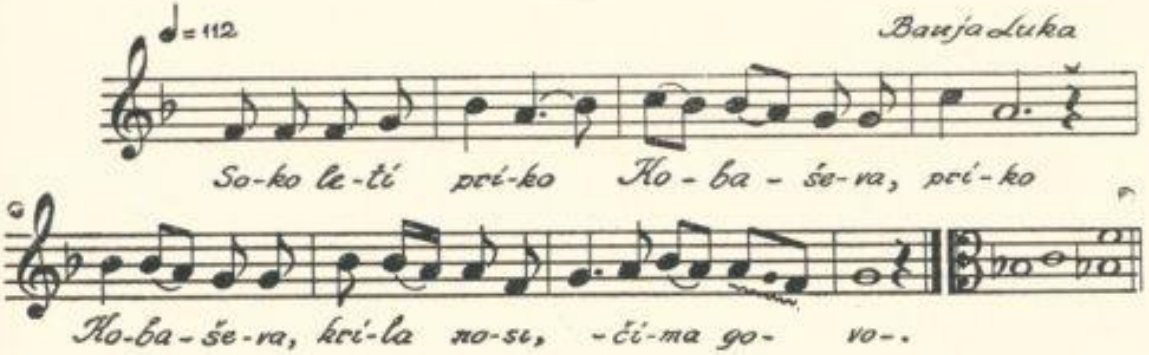

Plagalni oblik miksolidiskog modusa. — Deseterac. — Dvodjelni oblik.

124

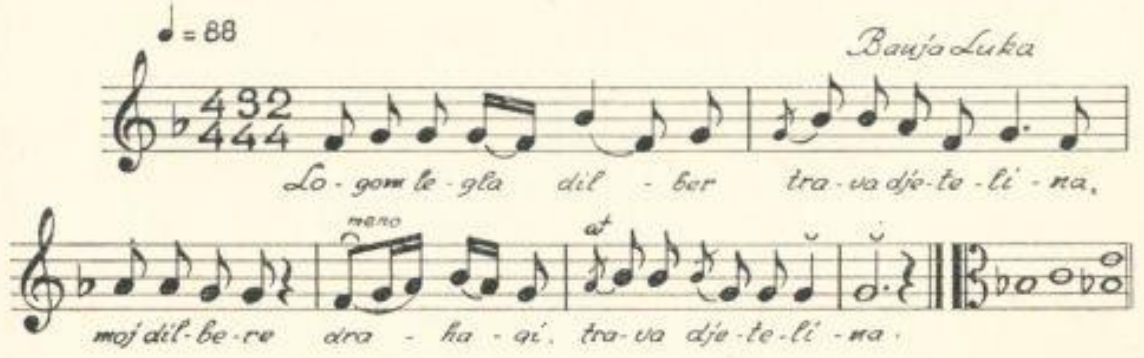

Tetrakord (segment harmonskog mola); karakteristični intervali u melodiji jesu: povećana kvarta (f^1-h^1) i velika terca (h^1-g^1). — Deseterac. — Jednodjelni oblik.

125

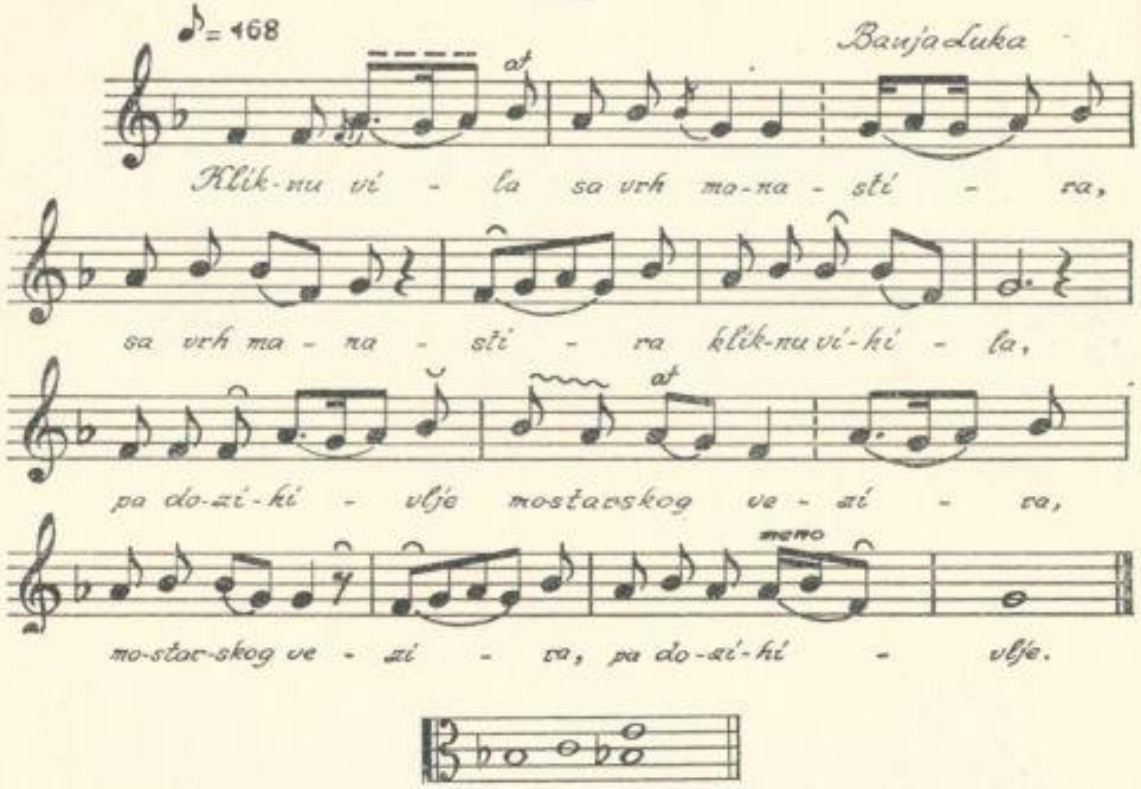

Tetrakord (segment harmonskog mola); u melodiji dominira interval povećane kvarte f^1-h^1. — Deseterac.

126

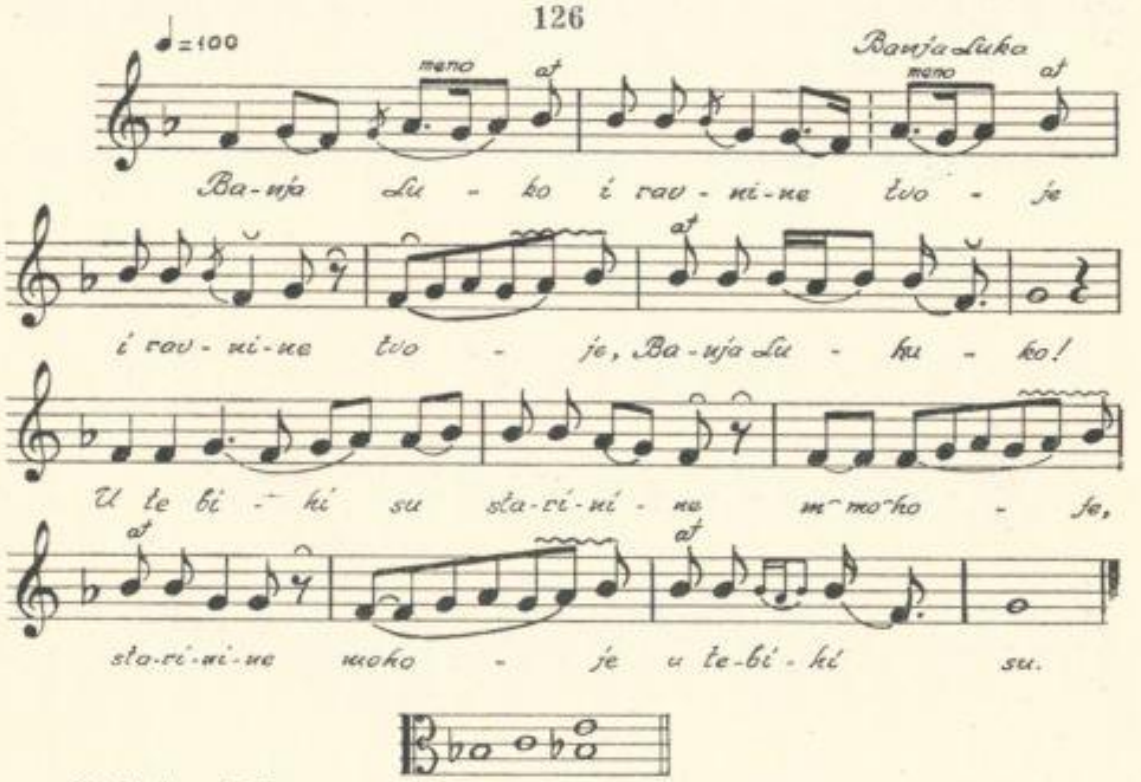

Vidi br. 125.

Pjesme br. 116-126 (osim br. 117a), pjevala **Munira Gušić**, B. Luka, 1955 god.

127

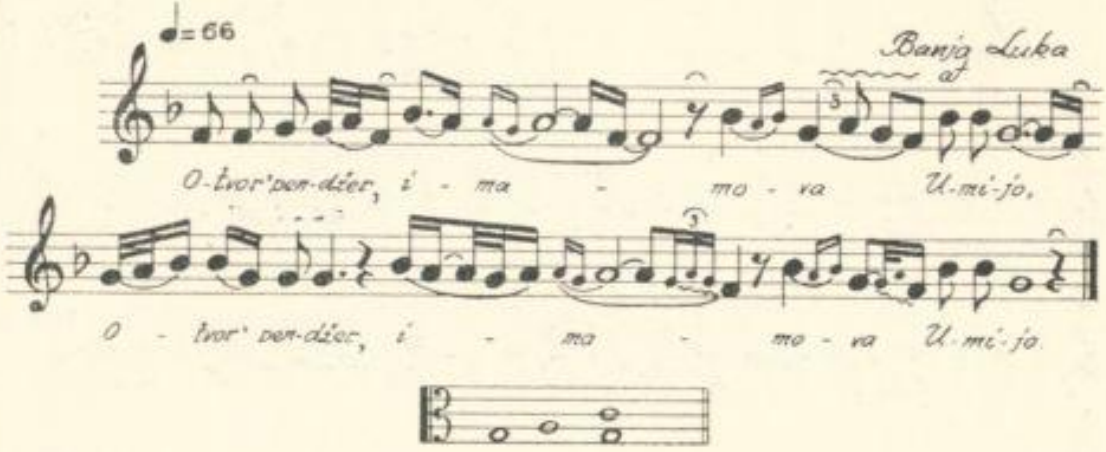

Segment dorskog modusa (dorska kadenca). — Jedanaesterac. — Jednodjelni oblik.

128

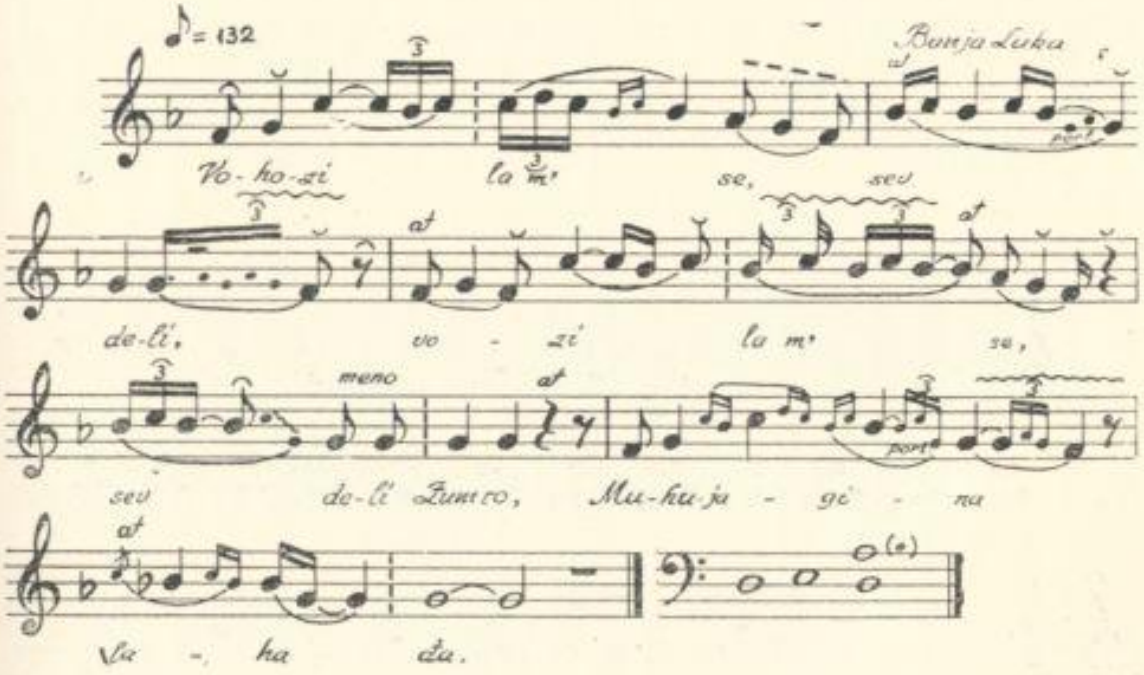

Plagalni oblik harmonskog mola. — Deseterac. — Trodjelni oblik.

129

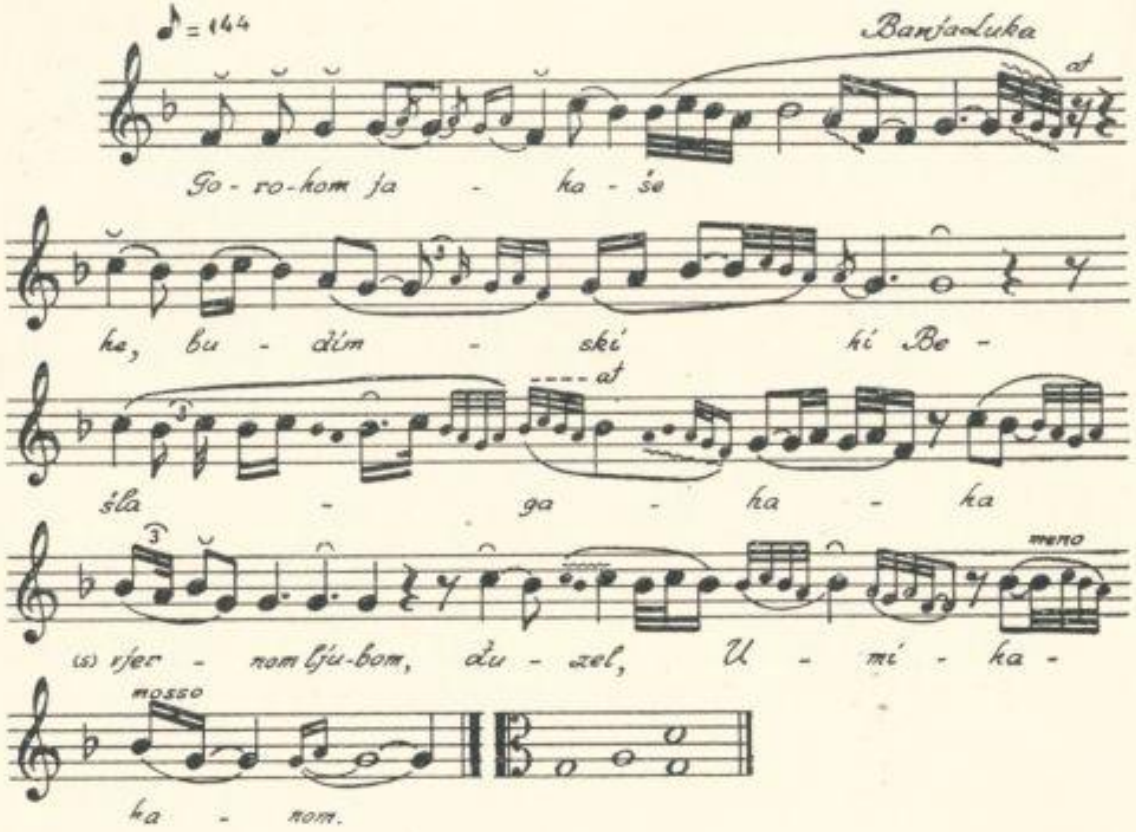

Segment dorskog modusa (dorska kadenca). — Deseterac. — Trodjelni oblik. — Ravna, starobosanska pjesma; na ovaj način pjevala se ova pjesma prije osamdeset godina.

Pjesme br. 127-129 pjevao **Muharem Gušić**, B. Luka, 1955 god.

130

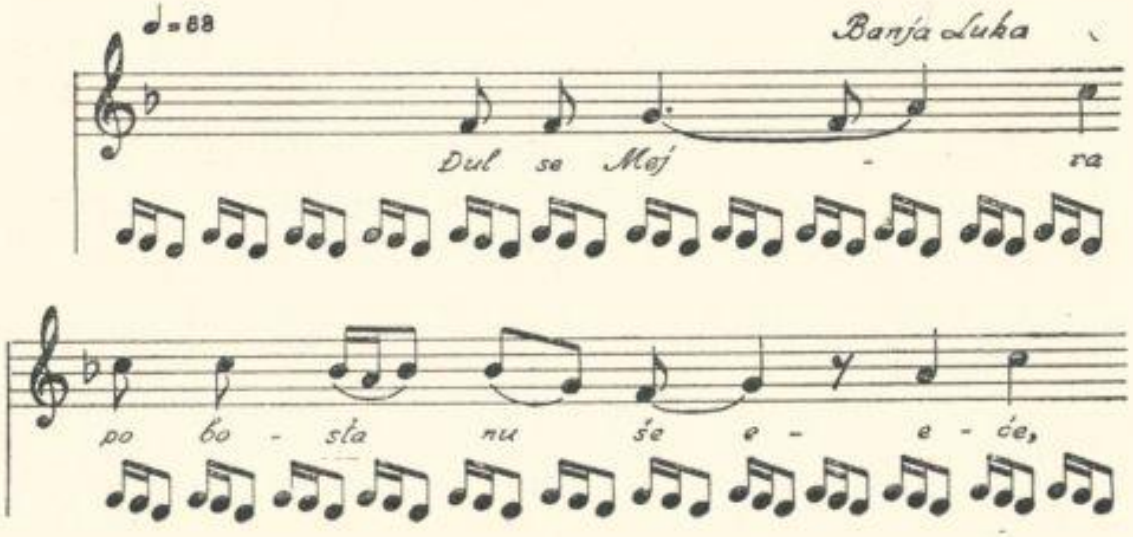

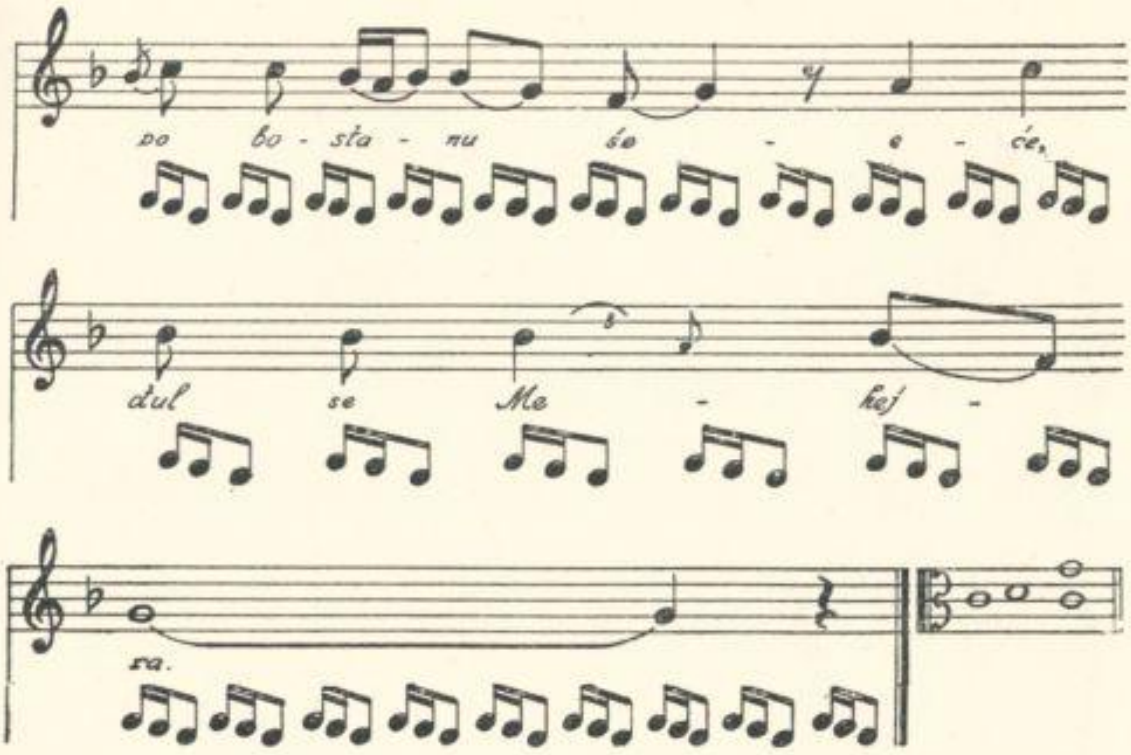

Plagalni oblik miksolidiskog modusa. — Deseterac. — Trodjelni oblik.

Pjevala **Subha Memić**, B. Luka, 1955 god.

131

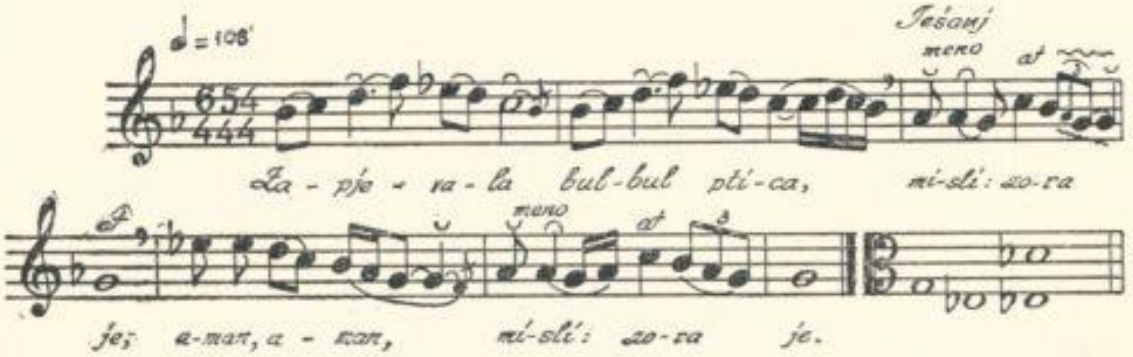

Plagalni oblik harmonskog mola. — Osmerac. — Jednodjelni oblik.

Pjevao **Hamza Ruštić**, Tešanj, 1955 god.

132

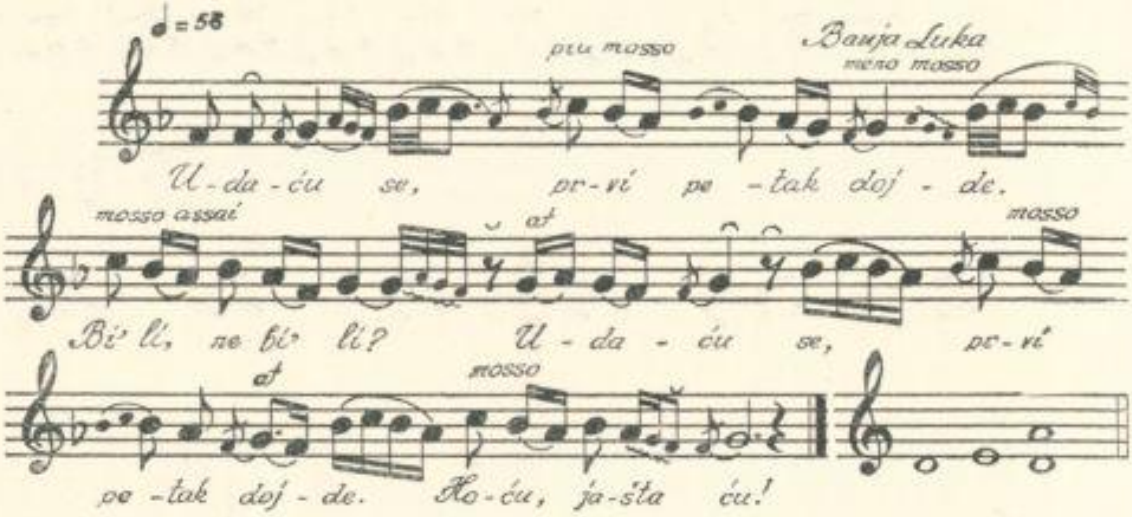

Plagalni oblik harmonskog mola. — Deseterac. — Dvodjelni oblik.

133

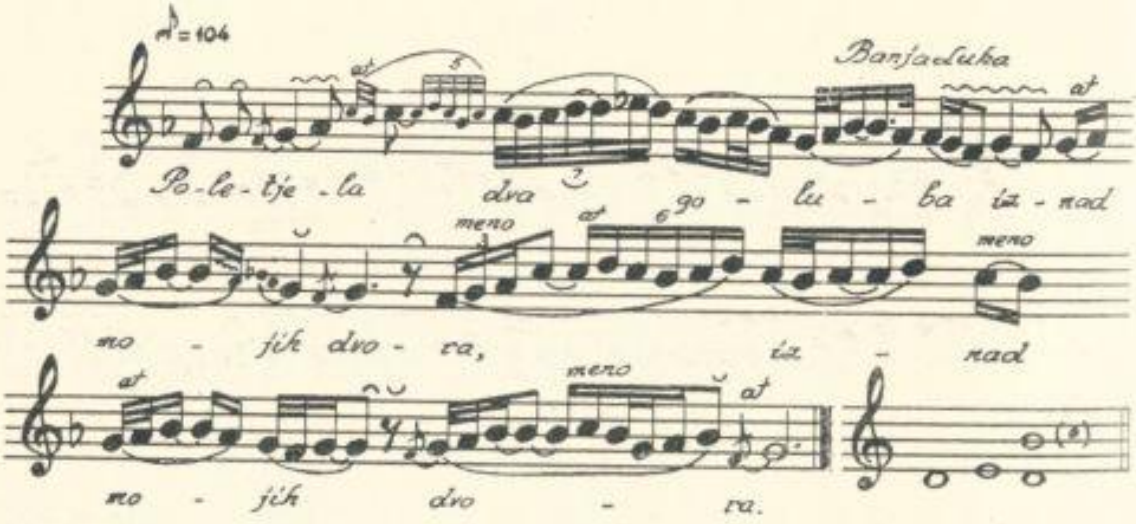

Plagalni oblik harmonskog mola. — Četrnaesterac. — Dvodjelni oblik.

134

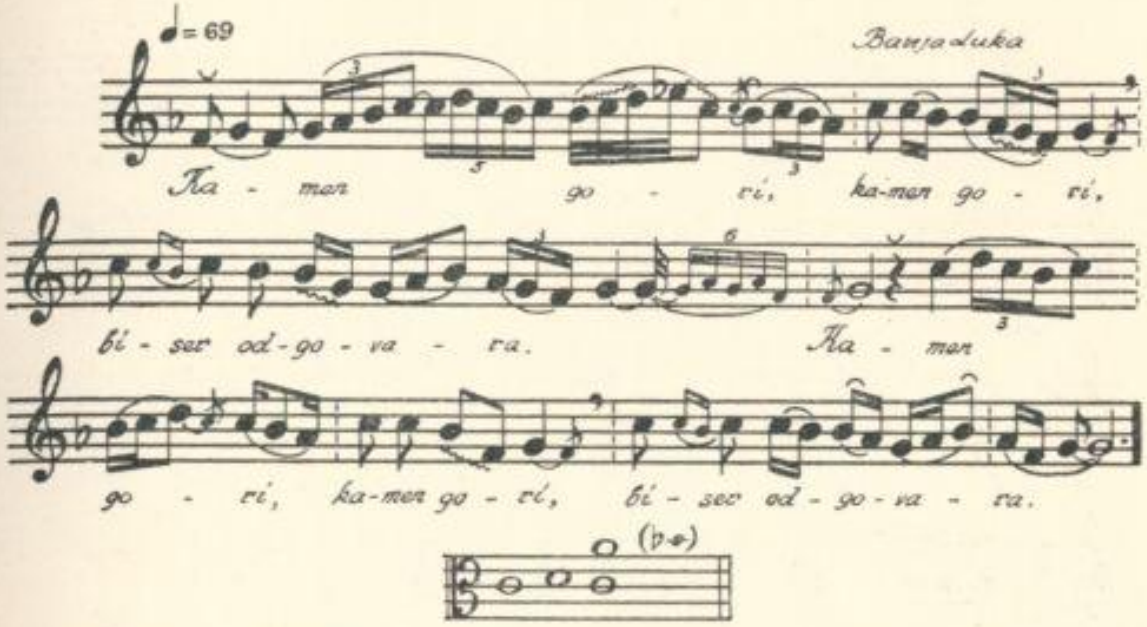

Plagalni oblik harmonskog mola. — Deseterac. — Dvodjelni oblik.

Pjesme br. 132-134 pjevala **Rasema Katana**, B. Luka, 1955 god.

135

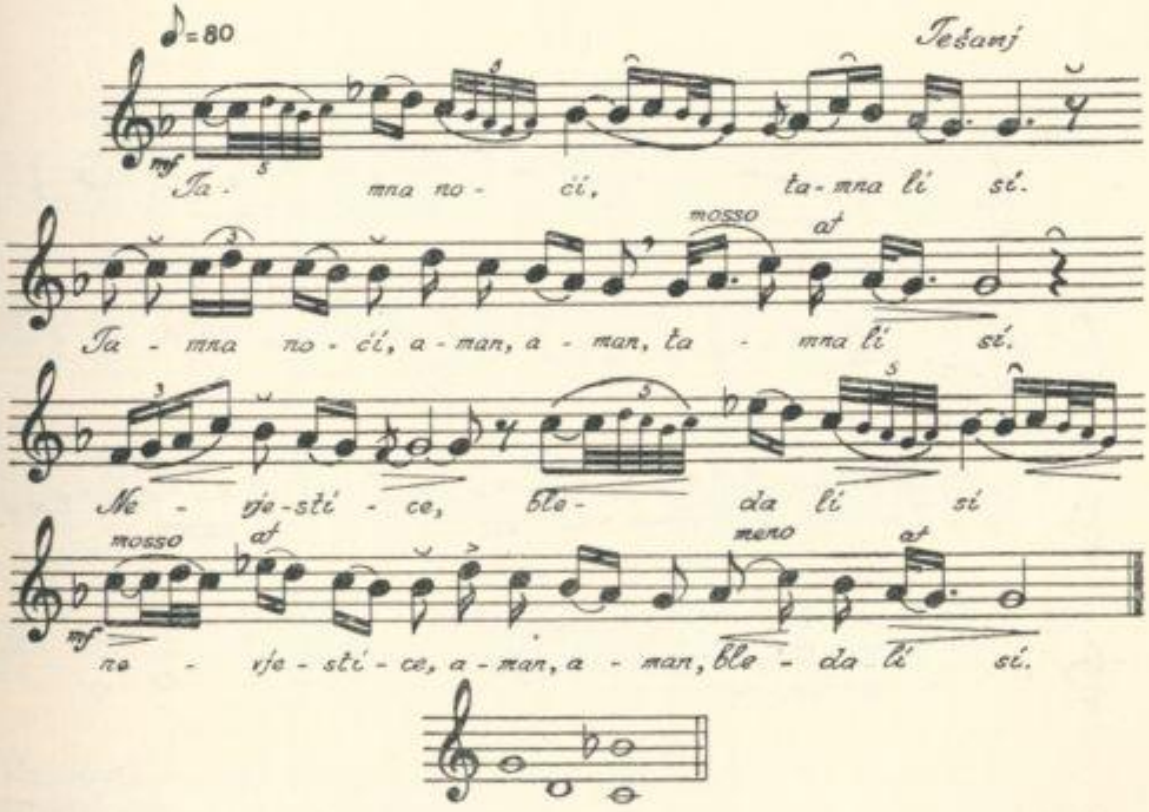

Plagalni oblik harmonskog mola. — Deseterac. — Dvodjelni oblik.

Pjevala **Džemila Hatibović**, Tešanj, 1955 god.

136

Plagalni oblik harmonskog mola. — Osmerac. — Dvodjelni oblik. — O načinu pjevanja ovog pjevača vidi predgovor.

Pjevao **Sadija Hamedović**, Ključ, 1955 god.

137

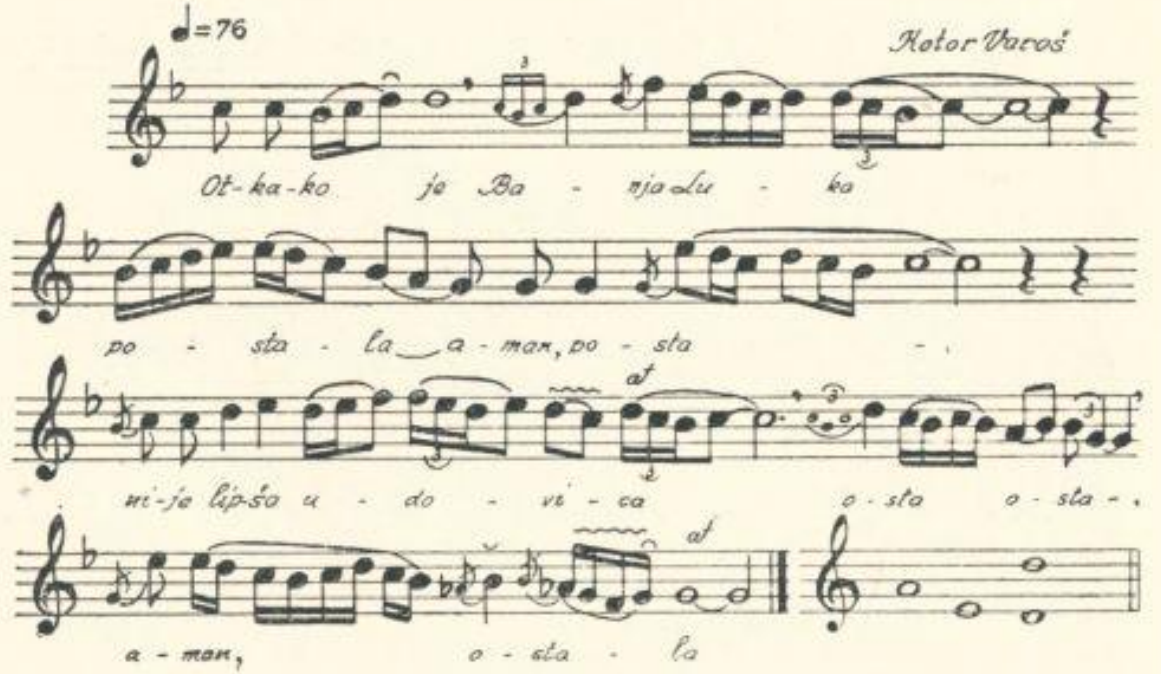

Plagalni oblik harmonskog mola. — Jedanaesterac. — Dvodjelni oblik. — Pjevačica pjeva sitno, nazalno i polutiho. Ova se pjesma pjevala na ovaj način u Kotor Varošu prije pedeset godina.

Pjevala **Derviša Softić**, B. Luka, 1955 god.

138

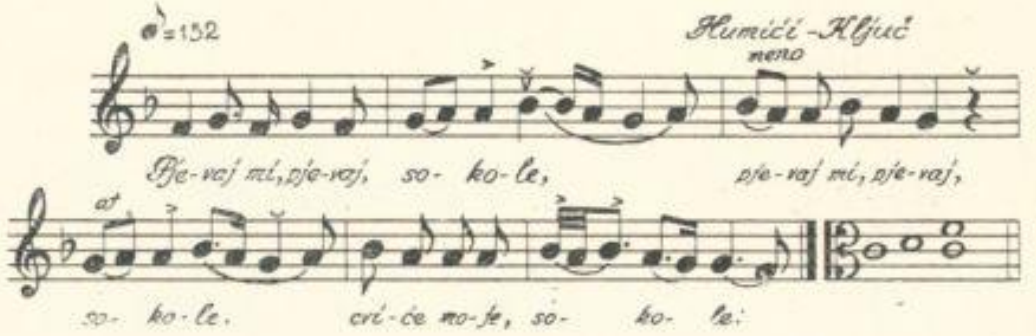

U toku pjesme pjevač intonira b^1 za gotovo 1/4 st. niže (u izv. int. početni ton c^1 = 253 Hc, f^1 = 330 Hc; odnos: 460 C). — Tetrakord, segment dorskog ili eolskog modusa. — Osmerac. — Dvodjelni oblik.

Pjevao **Nikola Radišić**, Ključ, 1956 god.

138a

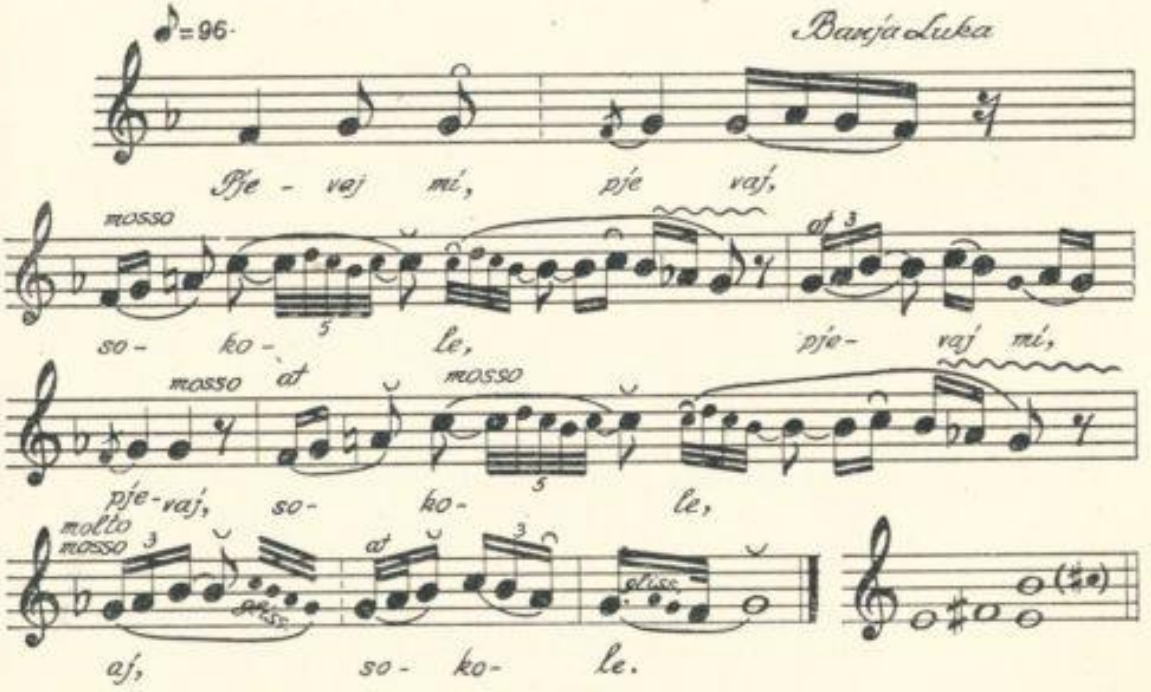

Plagalni oblik harmonskog mola sa alteracijom. — Osmerac. — Dvodjelni oblik.

Pjevala **Ferida Hrustić**, B. Luka, 1954 god.

139

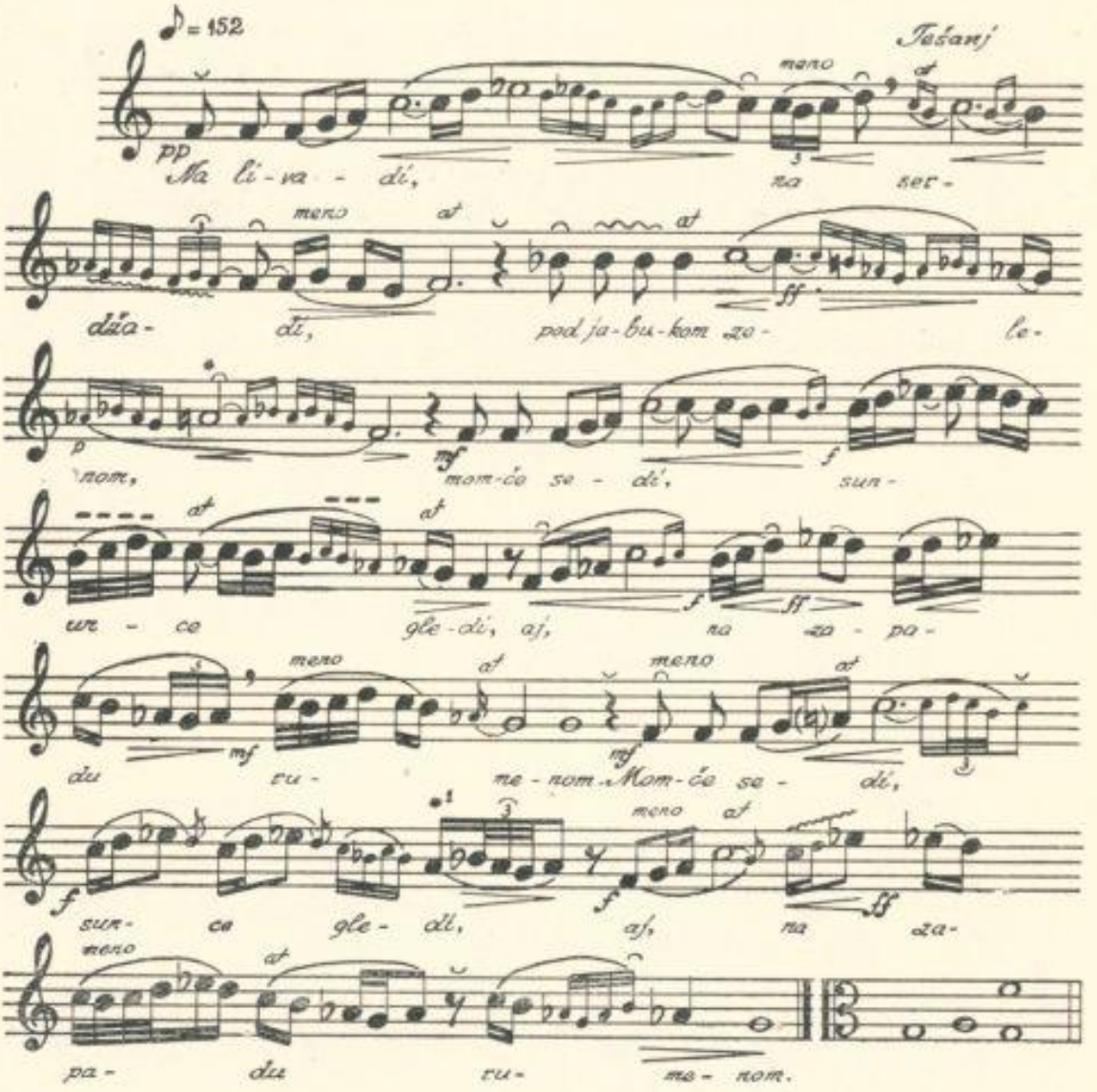

Pjevač intonira ton a¹ (označen zvjezdicom) u početku malo prenisko, ali krešendirajući postiže čistu intonaciju tog tona; drugi a¹ (označen zvjezdicom i br. 1) pjevač intonira malo prenisko. — Modulacija: miksolidiski modus sa alteracijom i plagalni oblik harmonskog mola sa alteracijom i sa frigiskom sekundom (u rečenici »Na zapadu rumenom«). — Petnaesterac. — Mala trodjelna pjesma. — Pjevač pjeva afektirano, sa velikim dijapazonom dinamičkih niansa i sa mnogo bujnosti u glasu.

Pjevao **Mehmedalija Jabandžić**, Tešanj, 1955 god.

140

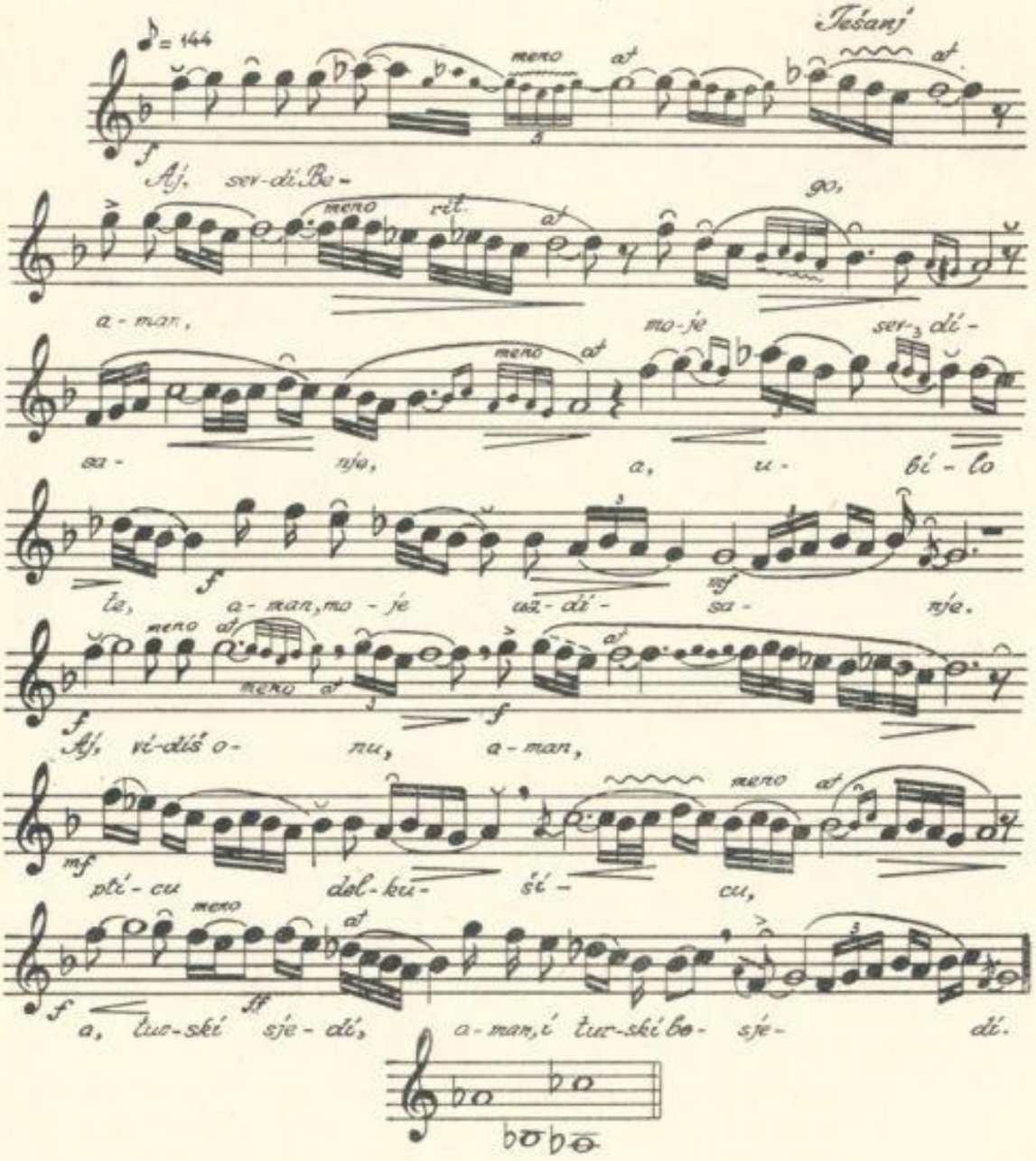

Plagalni oblik miksolidiskog modusa sa alteracijom. — Deseterac. — Trodjelni oblik. — Pjevačica interpretira pjesmu zanosno i osjećajno, donekle i afektirano. Pjevačica je rođena u Travniku i kaže da je ovu pjesmu tamo naučila.

Pjevala **Džemila Hatibović**, Tešanj, 1955 god.

141

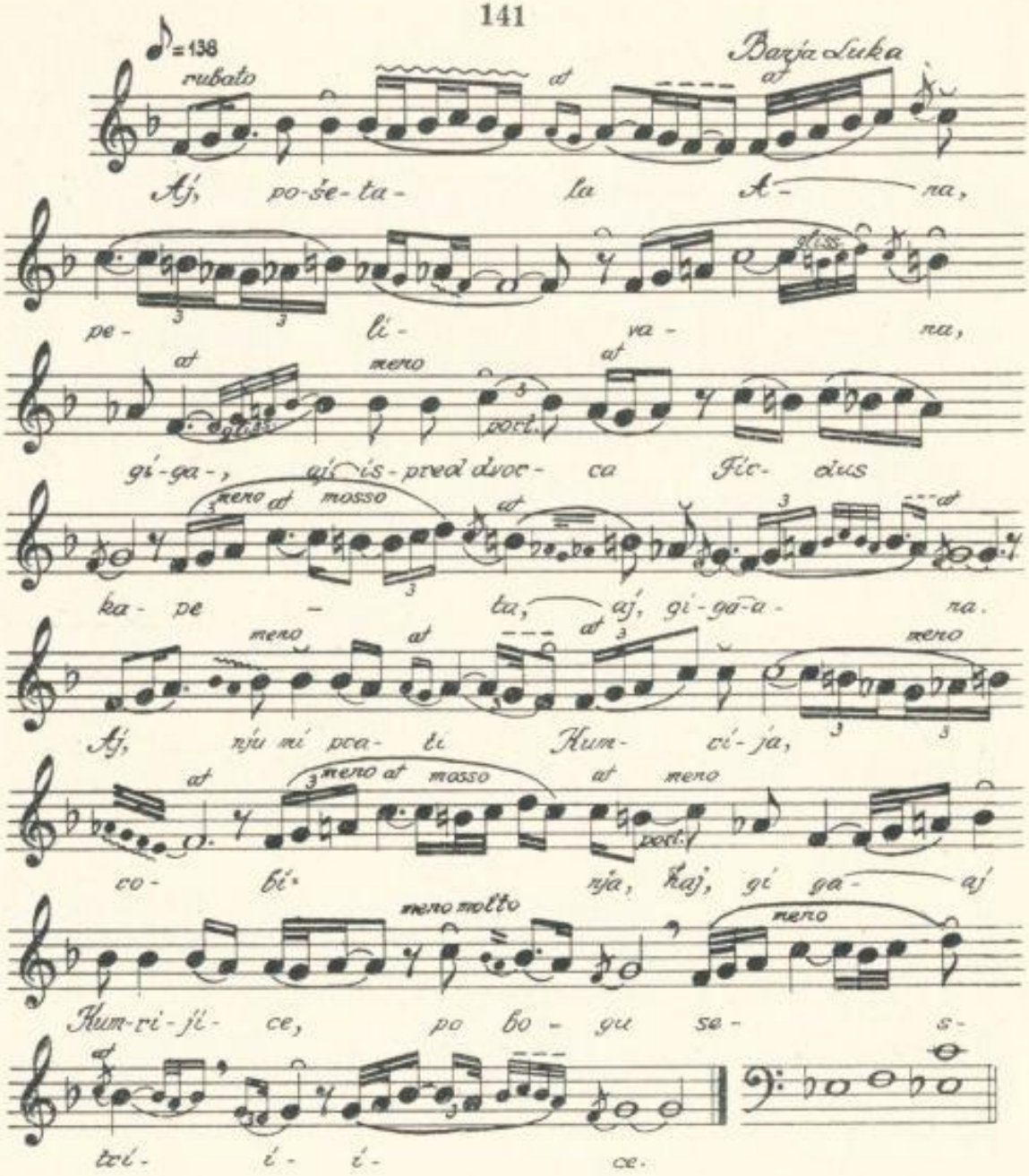

Dur sa alteracijom i sa dorskom kadencom. — Deseterac. — Trodjelni oblik. — Pjevač pjeva sa uživljavanjem, punim i sočnim bas-baritonom.

Pjevao **Hakija Karabegović**, B. Luka, 1956 god.

142

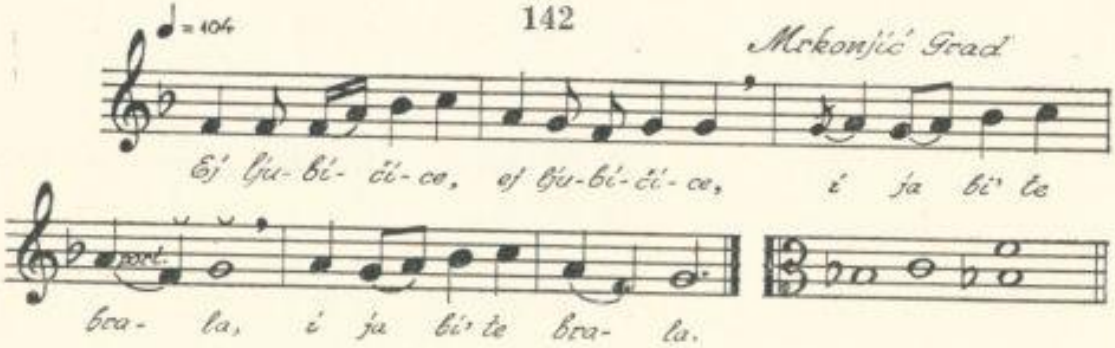

Dur sa dorskom kadencom (variranje između dura i dorskog modusa). — Deseterac. — Jednodjelni oblik.

Pjevala **Marija Jurić**, Mrkonjić Grad, 1955 god.

142a

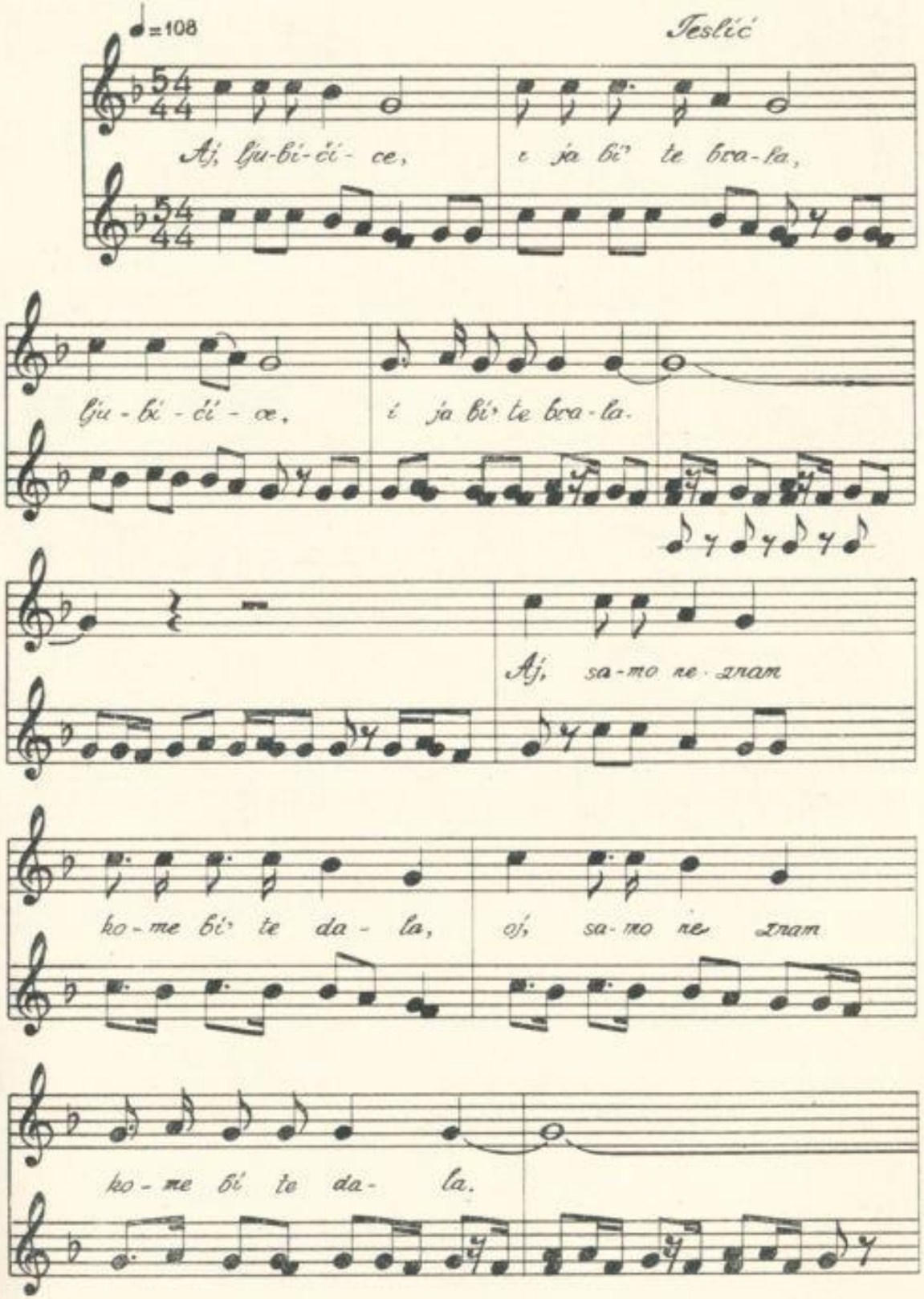

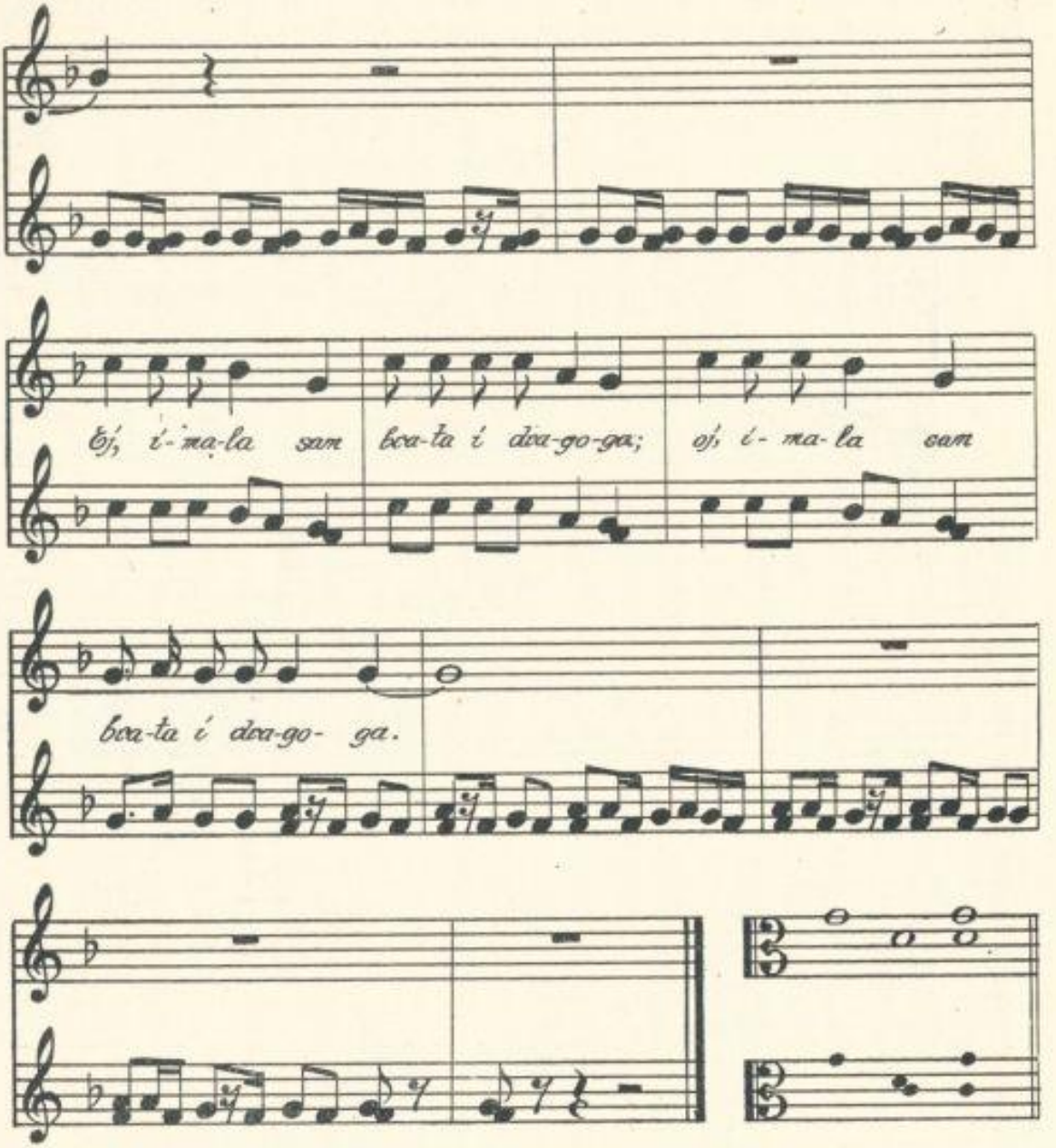

Pentatonika. — Deseterac. — Jednodjelni oblik. — Pjevač srednjim prstom desne ruke udara o gornju dasku tambure (u petom taktu). — Pjevač pjeva stegnuta grla; zbog visokog registra u pjevanju najviši ton je prenizak.

143

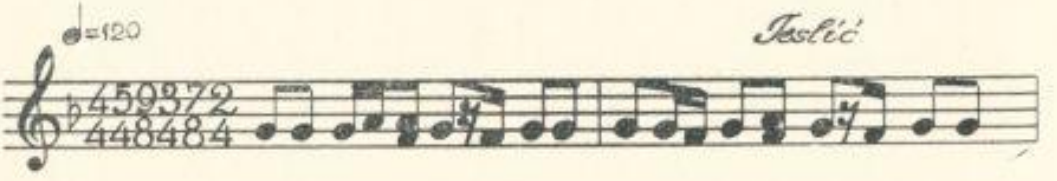

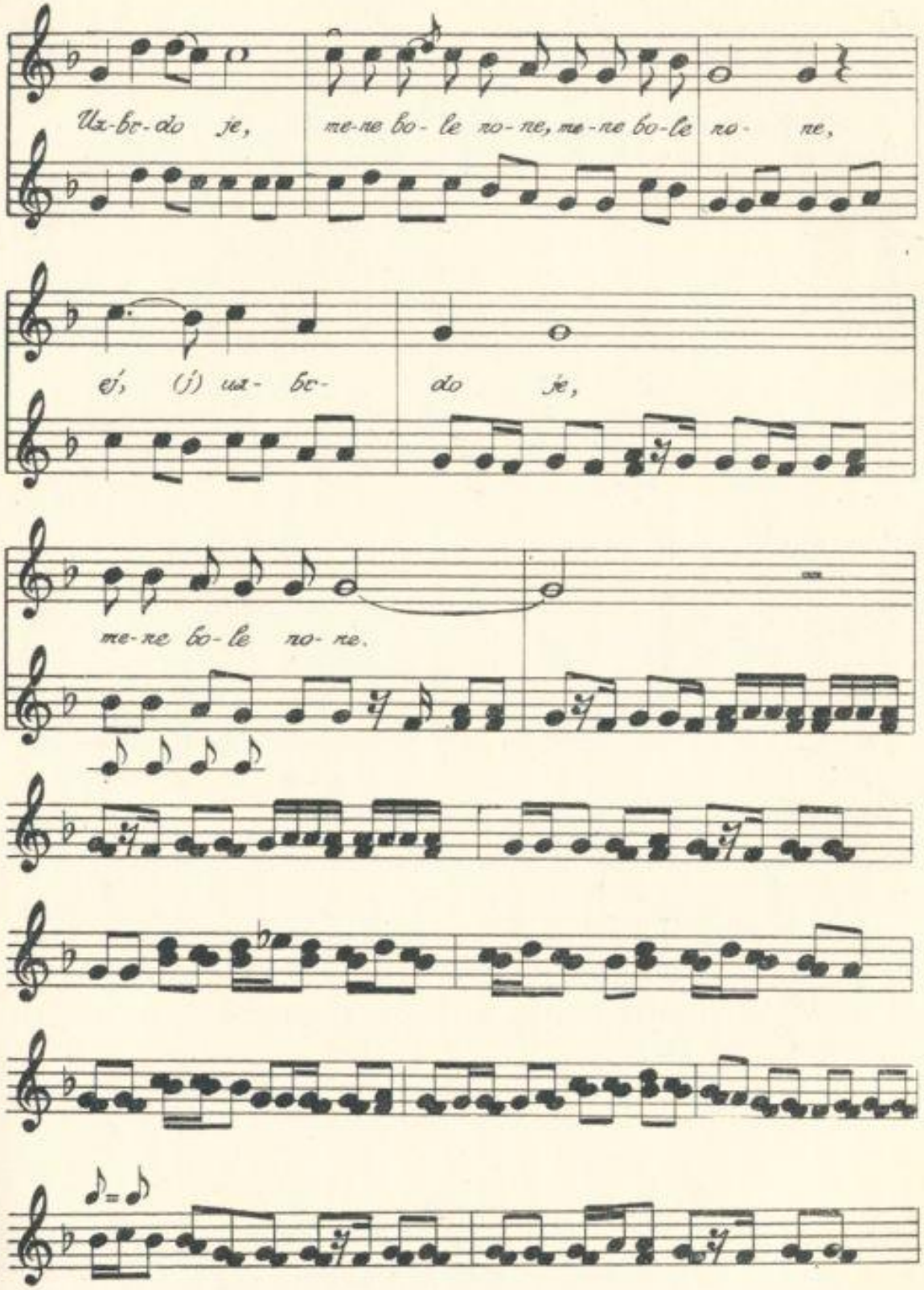
Uz-bo-do je, me-ne bo-le no-ne, me-ne bo-le no- ne,
ej, (j) uz- bo- do je,
me-ne bo-le no-ne.

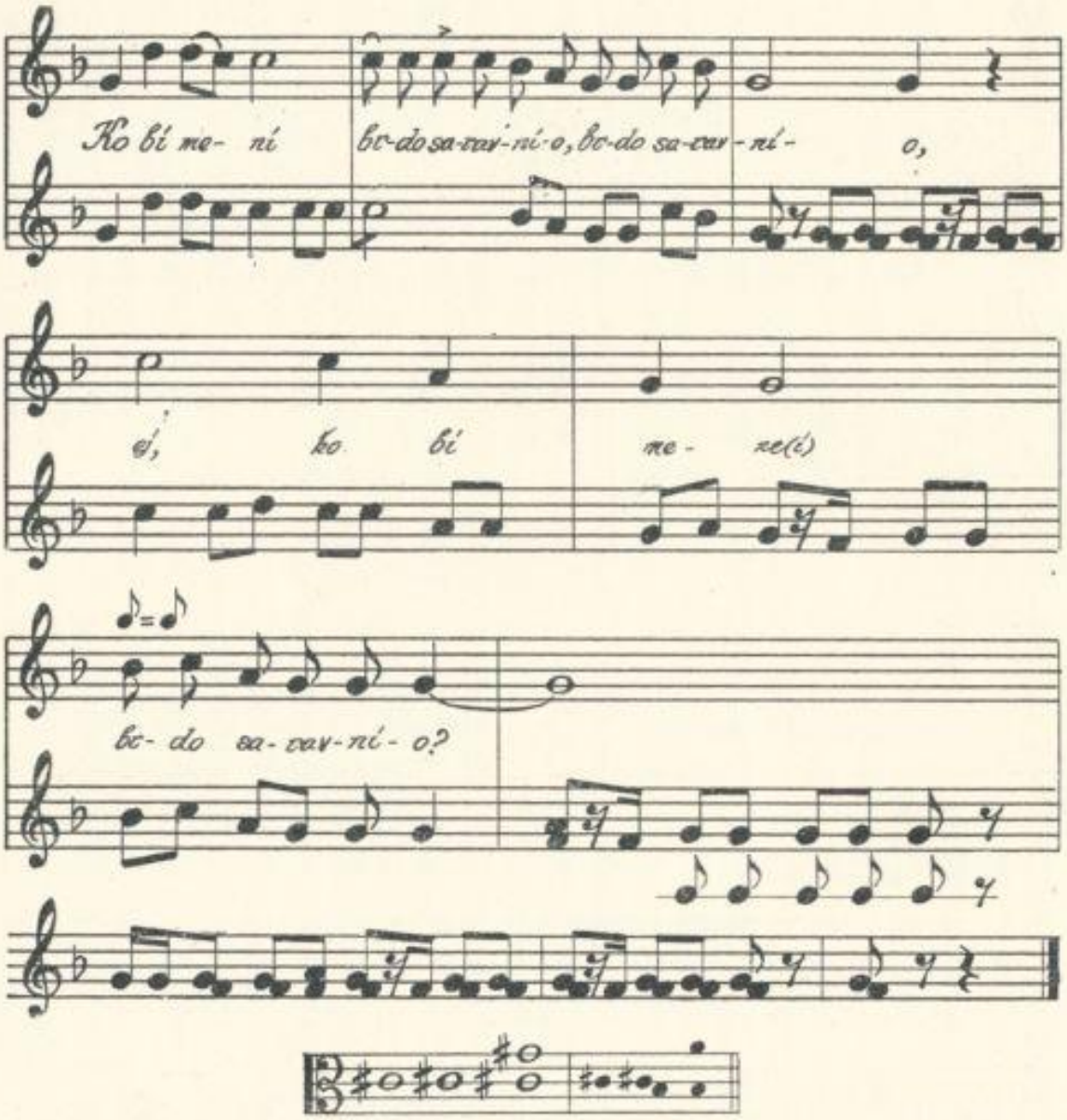

Elementi pentatonike. — Deseterac. — Dvodjelni oblik. — Vidi napomene u br. 142a.

Pjesme br. 142a i 143 pjevao i svirao **Nedžib Karaibrić**, Teslić, 1955 god.

144

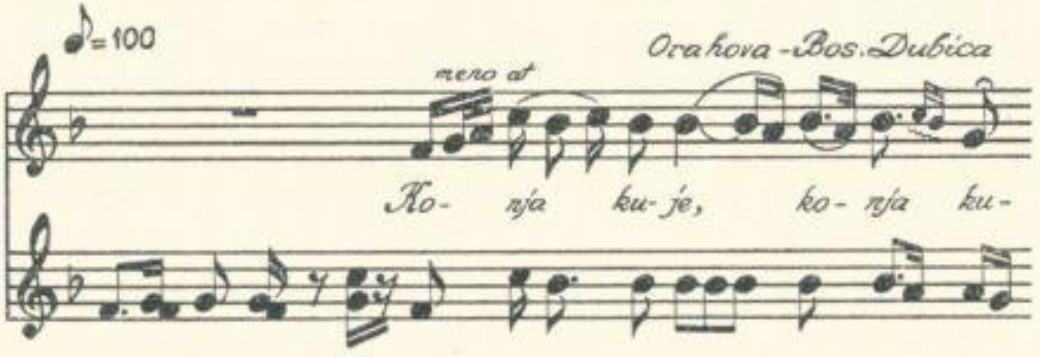

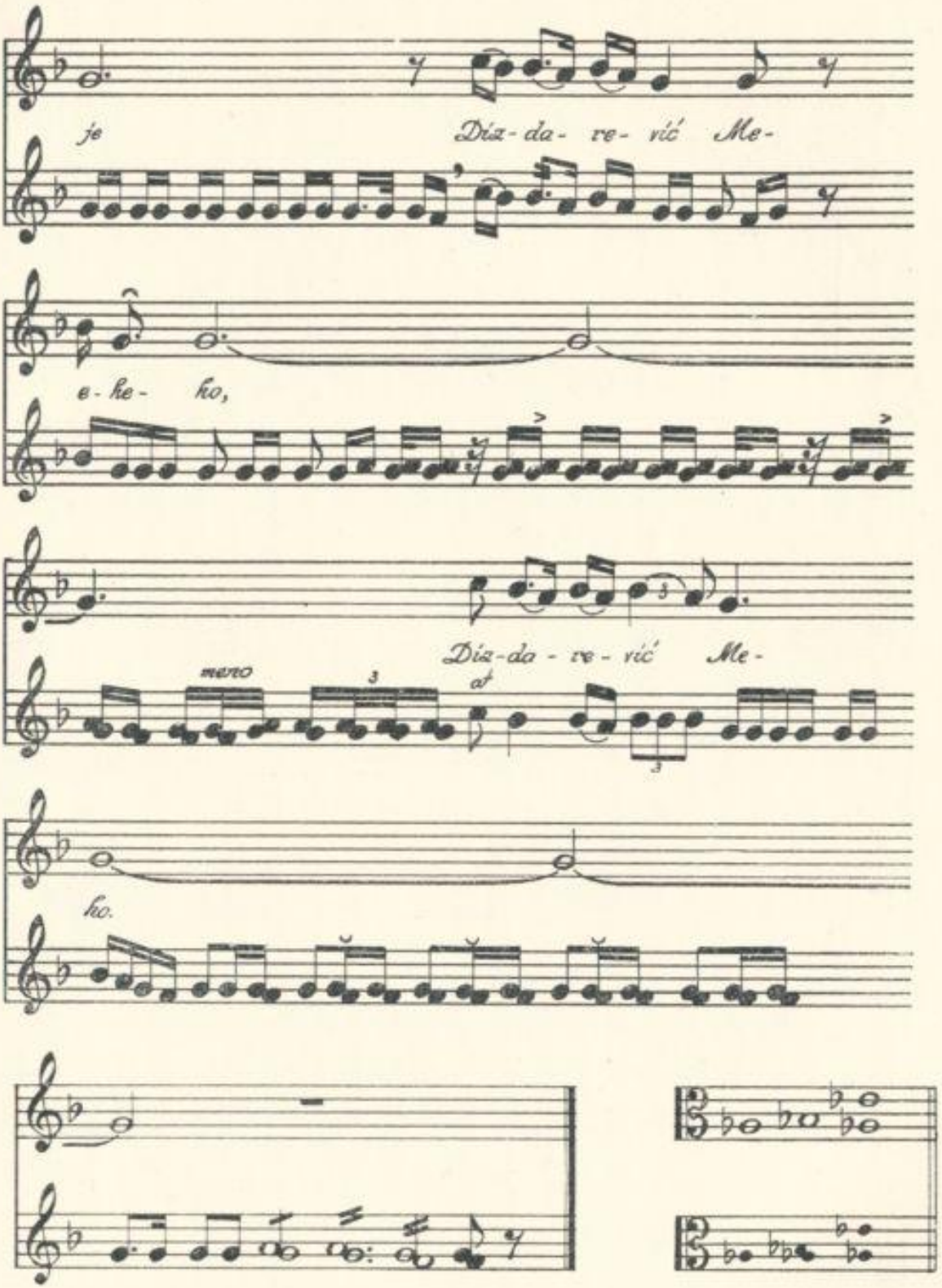

Segment dorskog modusa (dorska kadenca). — Deseterac. — Trodjelni oblik.

145

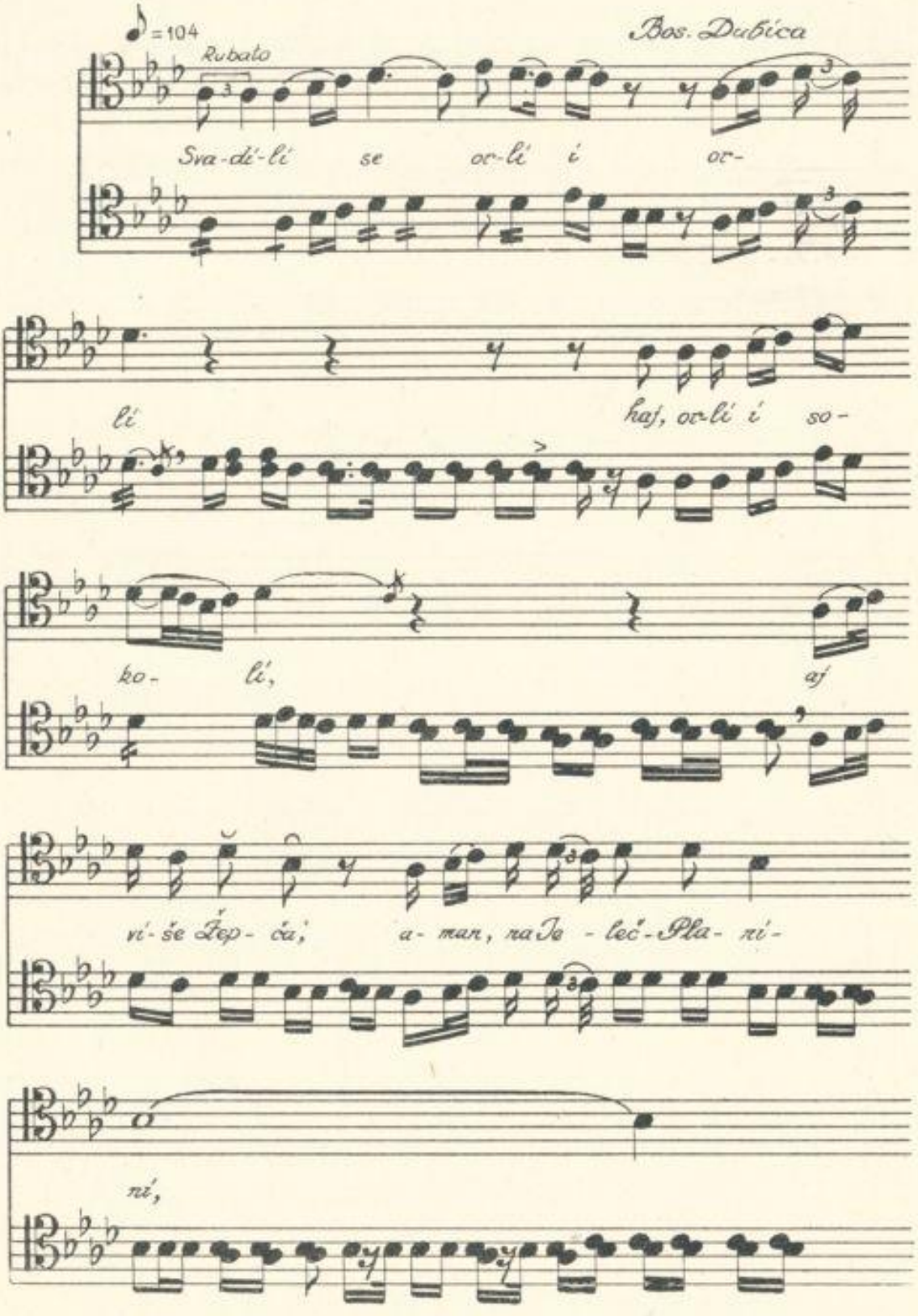
♪ = 104
Rubato
Bos. Dubica
Sva-dí-li se or-li i or-
li haj, or-li i so-
ko- li, aj
ví-še Ďep- ča, a- man, na Je - leč - Pla- ní-
ní,

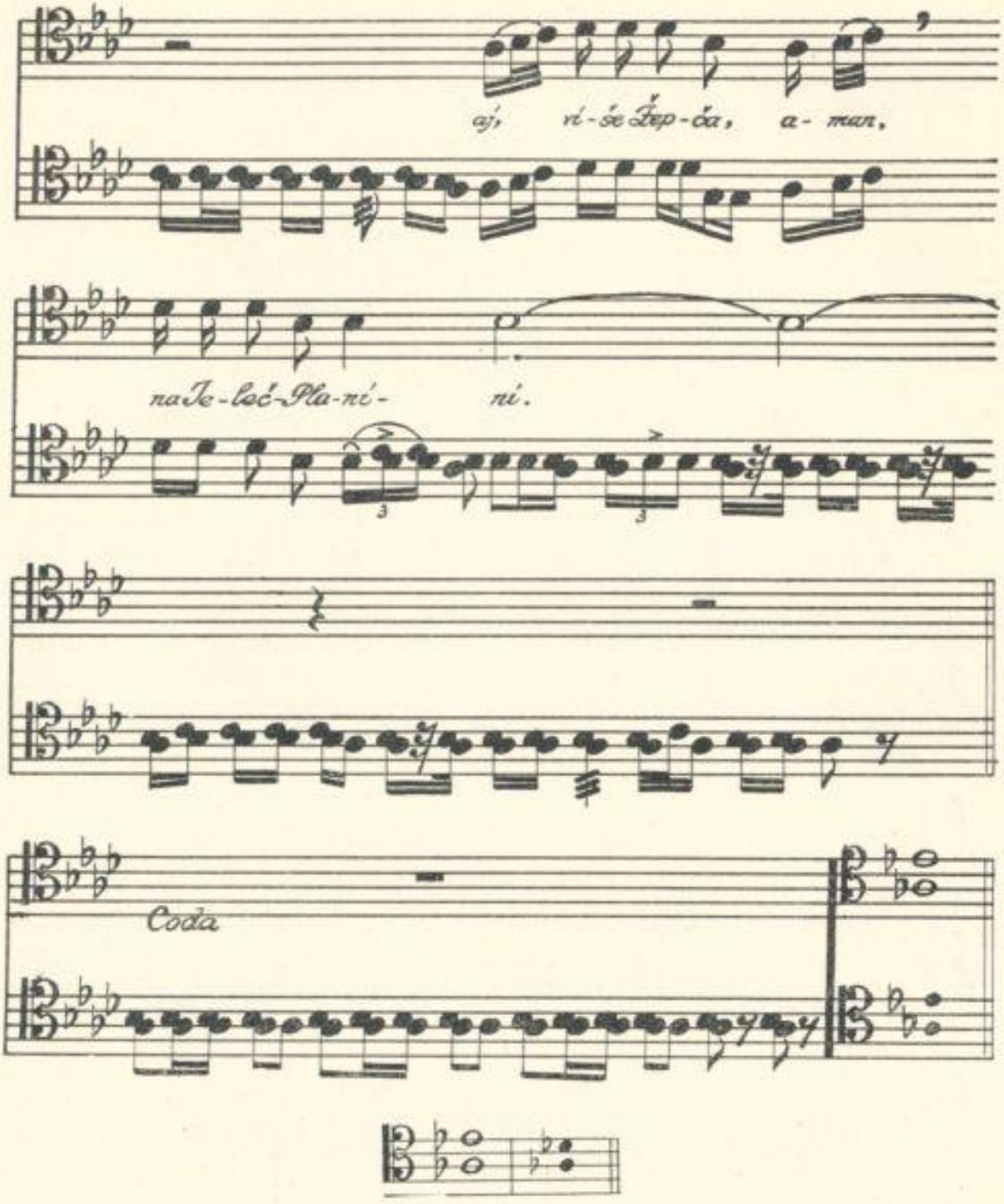

Dur sa dorskom kadencom. — Deseterac. — Trodjelni oblik.
Pjesme br. 144 i 145 pjevao i svirao **Hasib Muminović**, Bos. Dubica, 1955 god.

146

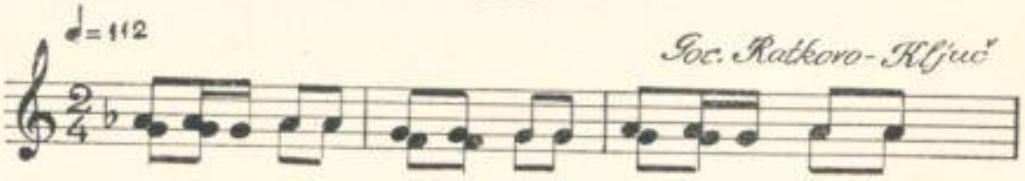

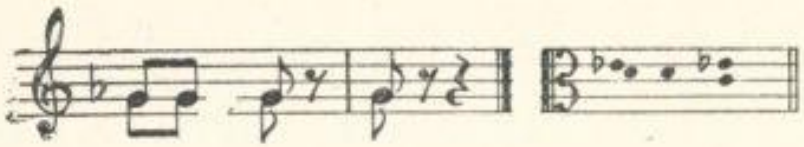

Trikord sa malom tercom. — Jednodjelni oblik.

Svirao **Zdravko Bijelić,** Ključ, 1954 god.

147

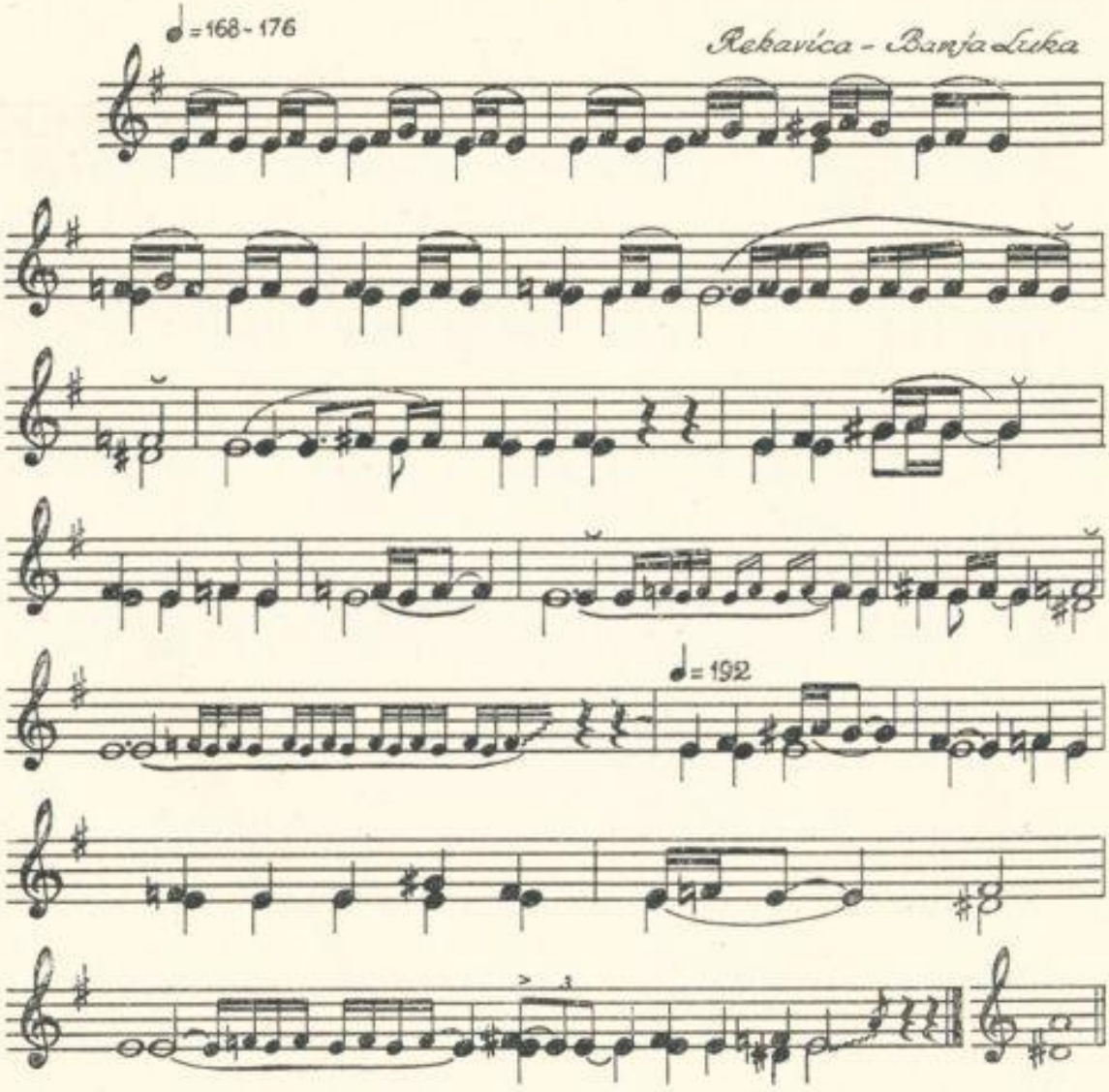

Hromatika. — Trodjelni oblik.

148

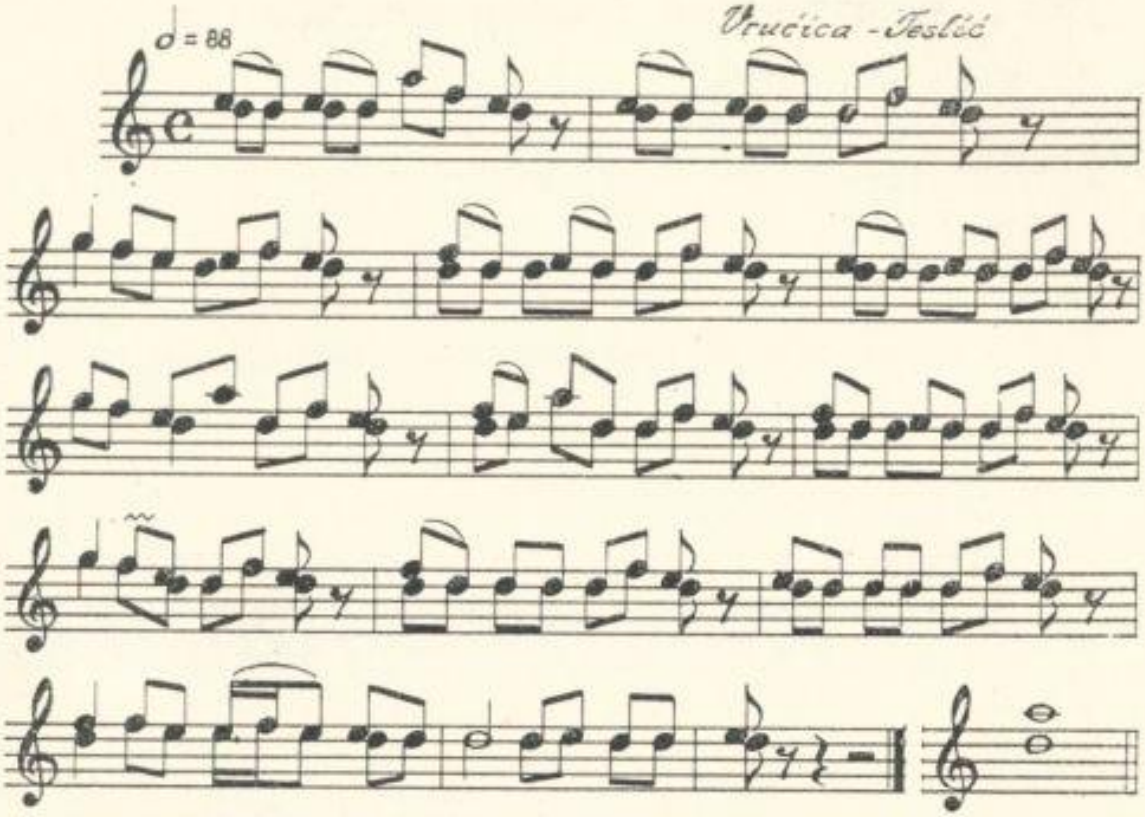

Dorski ili eolski pentakord. — Jednodjelni oblik.

149

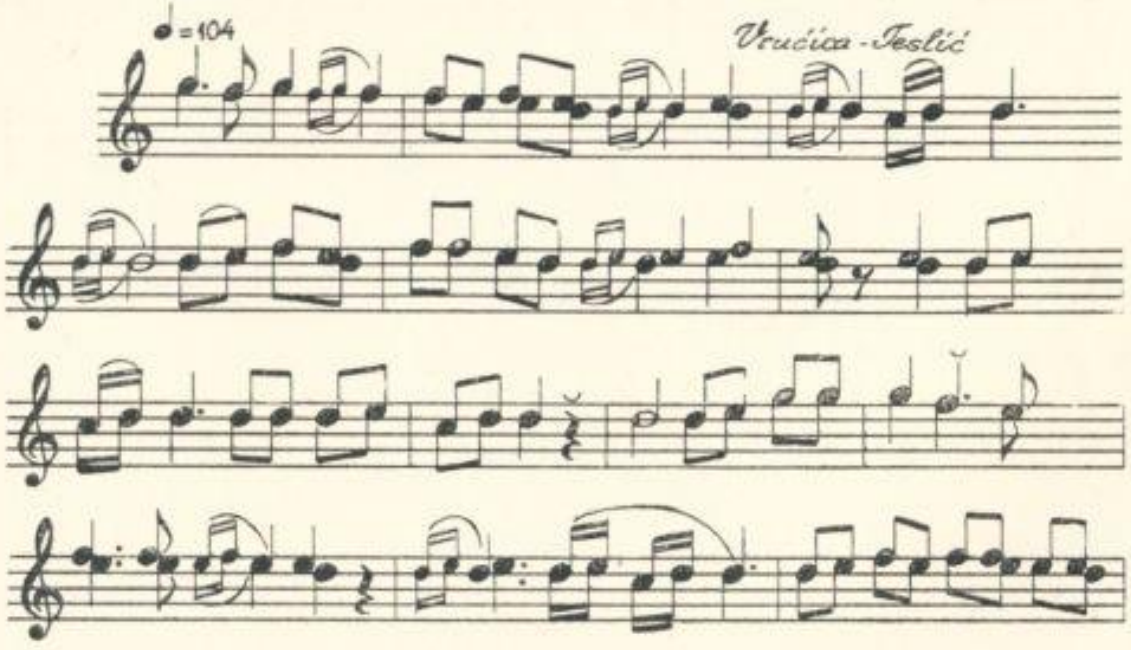

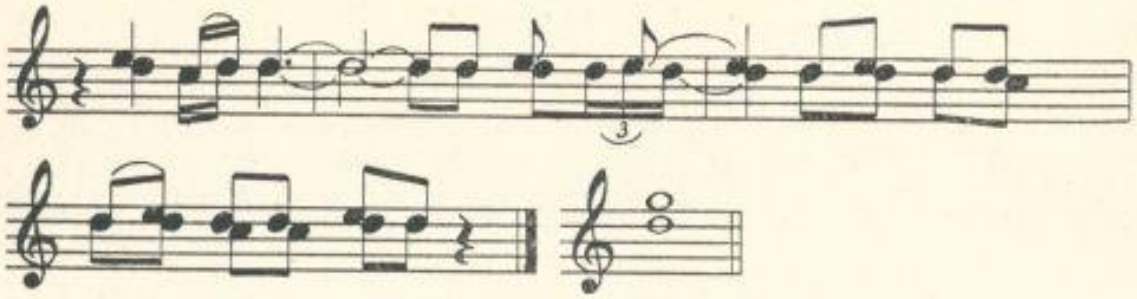

Dorski ili eolski tetrakord. — Slobodan oblik.

Svirku na dvojnicama br. 148 i 149 izvodio **Stevo Milojević**, Teslić, 1955 god.

150

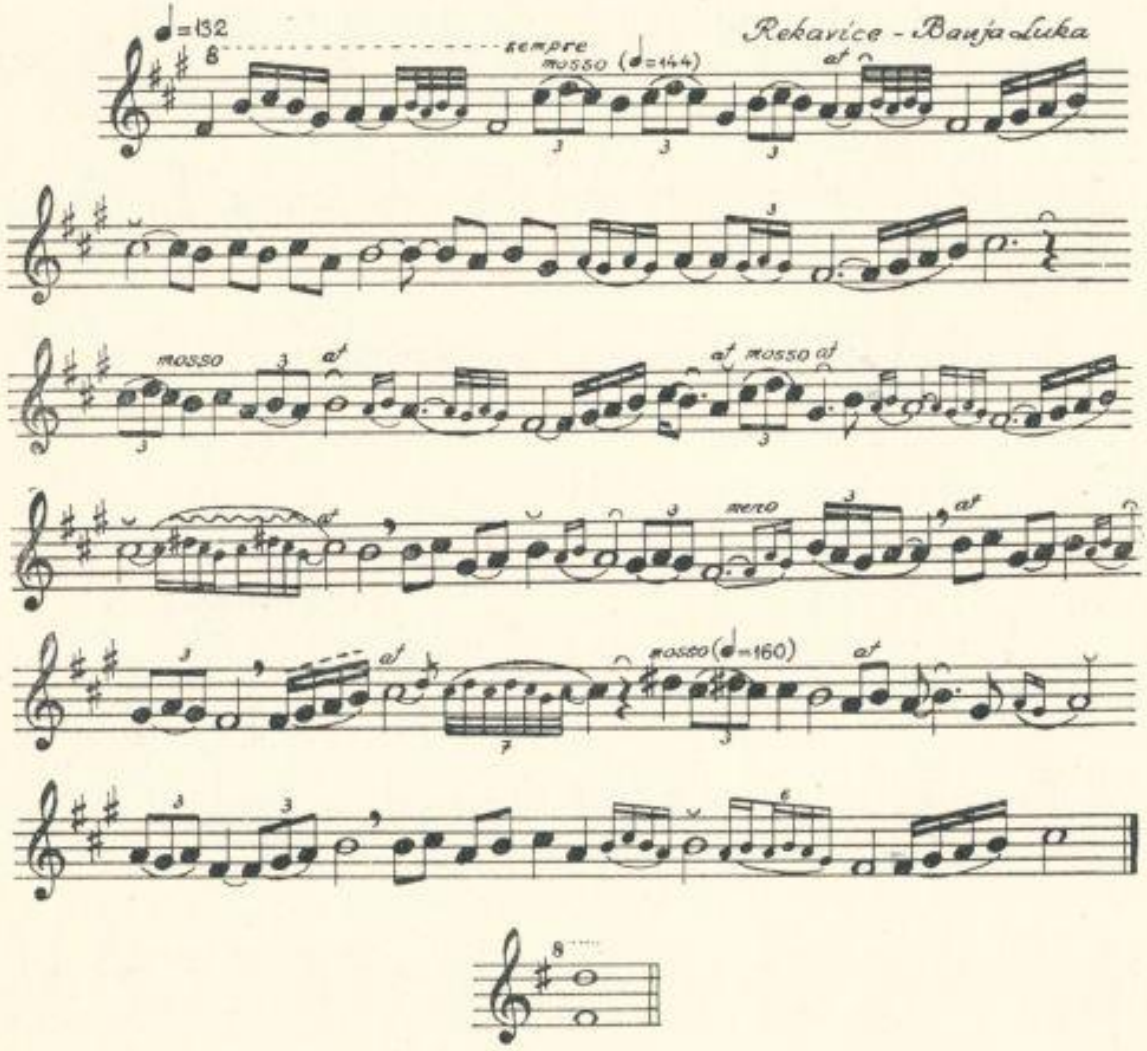

Prirodni mol sa alteracijom. — Slobodan oblik.

Svirku na dvojnicama i ćurliku br. 149 i 150 izvodio **Ivan Sedić**, B. Luka, 1955 god.

TEKSTOVI

1

Poslušajte, moja braćo mila,
Da vam jednu pjesmu ja zapjevam,
Šta se desi više Ključa grada,
Talijana koliko nastrada.
Zarudjela, braćo, zora rana,
Poranilo dvan'est partizana
Prije zore na dva puna sata.
Rečenica svima je zadata.
Za busije odma' zasjedoše.
Tu su bili puna četir' sata.
Nešto putem, moja braćo, bakti.
Neko reče: »Eto Talijana!
Napr'jed idu, sve se bolje vidu,
U rukama svoje mazge vode«.
Kad dođoše do busije naše,
Partizani složno pripucaše.
Bukti, sukti, buči i sijeva,
Začas jedan pedesetak zijeva.
Tu sam bio, očima vidio
Talijani kako mrtvi leže.
Partizani vatru prekinuše
I šićare mnoge zadobiše:
Trista i dvije puške zarobiše,
Zarobiše pušku mitraljeza,
Zarobiše do pedeset bombi
I metaka koliko ti drago.
Talijansko salomiše krilo:
Trides't mrtvih, dvadeset ranjeno,
A devet je brate, zarobljeno.
Eto tako, moja braćo mila,
Od Tal'jana malo je pobjeglo,

U svim pjesmama ostavljeni su dosljedno ekavizmi i ikavizmi, kao i neke manje leksičke, morfološke i sintatičke pogreške pjevača. — U svim pjesmama refreni (pripjevi), koji se redovno ponavljaju poslije svakog stiha, citirani su odmah iza prvog stiha, a štampani su uvučeno. Svi su refreni štampani početnim malim slovom, samo nova rečenica u refrenu počinje velikim slovom.

NARODNA I UNIVERZITETSKA BIBLIOTEKA TUZLA "DERVIŠ SUŠIĆ" JAVNA USTANOVA

Sve ranjeno — i okrvavljeno.
Partizani megdan zadobiše.
Jest istina, megdan zadobiše,
Ali jednog borca izgubiše,
Slavnog borca Ožegović Luku,
Baš iz Bravska, sela ponosita.
A jest junak, rodila ga majka,
Usred vatre bješe uskočio,
Tri Tal'jana živa uhvatio
A četiri mrtva ostavio.
Ali tu mu suđen danak dođe
I poginu junak za slobodu.

2

Tekst pjesme »Pojezdiše do dva pobratima« — štampan je u mnogim izdanjima junačkih narodnih pjesama pod naslovom »Marko Kraljević i vila«.

3

Tekst ove pjesme pod naslovom »Teško bratu koji brata nema« štampan je u djelu dr. Nikole Andrića: »Hrvatske narodne pjesme«, ženske pjesme, sveska prva, Matica Hrvatska, Zagreb, 1909, str. 360, br. 206.

4

Ja sam pjesnik, to znate odavno,
Moja pjesma svekolika sjajna.
Da bi' lakše pjevao ja, druže,
Spjev'o sam je noseći oružje.
Ne služim se tuđim pjesmama,
To je riječ sa mojih usana.
Pjevam 'nako sve kako je bilo,
Poslušati svakom da je milo
Istorija što piše i kaže,
Samo 'vako n' umije da slaže.
Istorija srpska najslavnija,
Samo pjesma od nje je sjajnija,
Jer se pjeva i uz gusle gudi,
Nepismene i pismene budi.
Otac pjeva svome milom sinu
A sin opet i malom djetetu
Tako traje dokle sunce grije.
Eto vama pjesme na poštenje,
Bog vam dao zdravlje i veselje.

5

Svaka staza žali po junaka:
Banja Luka — Mijata hajduka,
Malibučja — Jovančeta mlada,

Mršavica — Trivuna Karaća,
Radaljica — Bogića Gajića,
Milja-Bunar — Rizvan-bega glavu,
A Cijepac — Ružicu Jovića;
Milašica — Muju Travančića,
A Krajina Šokca Marijana.
Davno bilo, sad se spominjalo.
Eto vama pjesma na poštenje,
Bog vam dao zdravlje i veselje!

6

Tekst ove pjesme pod naslovom »Spomen palim drugovima« od Dragoslava Ognjanovića štampan je u časopisu »Seljačka sloga«, Zagreb, srpanj 1950 god., god. XII, br. 7.

7

Tekst ove pjesme pod naslovom »Trka na Tihovu«, štampan je u zbirci »Muslimanske narodne junačke pjesme«, sakupio Esad Hadžiomerspahić. Nakladnik i izdavač S. Ugrenović. Knjižara, štamparija i knjigoveznica; u Banjoj Luci 1909, str. 321, br. IX.

8

Tekst ove pjesme pod naslovom »Bosna Osman-beg«, nalazi se u arhivu Narodnog muzeja u Banjoj Luci u Odjeljenju za muzički folklor.

9

Zakošena zelena livoda,[1])
Zaprošena lijepa djevojka!

[1]) livoda=livada

10

Mene moja svjetovala majka
Konja jahat' i pomalo pjevat'.

11

Čuj, dragane, nalagalo na me
Da se momci otimaju za me.

12

Da idemo da je dovedemo!
Oj djevojko, visoki jablane,
Daj, djevojko, na bardak jabuku!
— Je l' kolika ta djevojka?
— Jes' velika k'o jelika!
— Ko će svate dočekati?

Ko će konje iskititi?
Ko će konj'ma ječma dati?
Svakom svatu po košulju,
Đuvegiji gaće i košulju?

13

Majka Ivu sprema na oranje,
Spremila mu i plug i volove:
— Ori, sine, brda i dolove,
Majka će ti ručak donijeti! —
Kad je bilo oko pola dana,
Nosi ručak Ivanova nana.
Sina Ive kod volova nema.
Majka kuka kao kukavica.
Povikuje vila iz oblaka:
— Ti ne plači, Ivanova majko!
Mi smo Ivu spremili u travu,
Pokrili ga jorganom po glavi.
Na jorganu vedro ogledalo,
Ti se gledaj, Ive ne pogledaj.

14

Lolo moja, ja bi' bila tvoja,
Al' mi ne da mila nana moja.

15

Usta moja i tvoja, golube,
Uvenuše dok se ne poljube.

16

Oj ljubavi, ne im'o te niko
Kad te moram žaliti toliko!
Doj',[1]) dragane! Zašto doš'o ne bi?
Da sam bećar, ja bi' došla tebi.
Poljubi me i ujedi, diko,
Od mog lica nije gazda niko!
Moj dragane, ljubavi me more
Pa ne mogu spavati do zore.
Lola vene i noći i dane
Za 've moje obrvice vrane.

[1]) doj' = dođi

17

Čekam svoga iz vojske dragana
Tri godine i četiri dana.

Oko moje namignuti smije
Na te, lolo, k'o što je i prije.
Moj dragane, str'jela te ubila
Baš u srce gdje sam te volila.

18

Moj Pridoru, okreni se amo
Da ti vidim momke i divojke.
Momci — srebro, a divojke — zlato.

19

Sretno sjeli, sretno zapjevali,
Punom čašom braći nazdravili!
Ja bi' tebi, Ratko, otpjevao
Ako bi me grlo poslušalo.
Zapjevasmo, dobro ne mogasmo.
Punom čašom grlo popraviti!
Kad sjedimo da se veselimo,
Od veselja ništa bolje nema.
Domaćine, hvala na poštenju!
Domaćine, primakni nam piva,
Domaćica rodila ti sina!
U svom domu ništa ne želio:
Ne želio krava ni volova,
Ne želio kćeri i sinova!

20

Pomoli se kita svata iza gorice,
Vode nama lijepu nevu, zdravu, veselu.
Obazri se, l'jepa nevo, majka te gleda!
— Nit se morem ob'zrijeti ni odazvati,
Zanese me konj zelenko među djevere.

21

Oj, deder, kume, da mi zapjevamo,
Da mi svoje grlo ogledamo!
Piće — cviće, ljudski razgovoru,
Ko te pije, taj bolestan nije.

22

Hvala, kume, na tvome poštenju
Kad se i ti za nas opomenu!
I ti svoga sina oženio
Pa se s nama opet veselio,
I mi tebi bili na veselju!

23

O ti, kume, diko naša,
Dika te je i rodila.
U tebe je zlatan šlajbak,
U šlajbaku tri dukata.
Rek'o s' nam jedan dati,
Jedan nama, jedan tebi,
A treći je novoj nevi.

24

Poletiše dva goluba bijela
Pa padoše na dva bora zelena.
Pitaše ih dva borića zelena:
— Otklen ste vi, dva goluba bijela?
— A mi jesmo iz te zemlje Vrućice.

25

Kosci kose kraj luga zelena,
Zimzeleni, moj brate rođeni.
Oj kozbašo, boljela te glava,
Šta će tebi pod otkosom trava.

26

Oj Turjače, o moj zavičaju,
Rana ružo, draga dušo moja,
U tebi sam dobro ostavio.
Prvo dobro — stare roditelje,
Drugo dobro — brata i sestricu,
Treće dobro — svoje milo drago.

27

Majka Pelu na večeru zove:
— Ajde, Pelo, da mi večeramo!
— Večerajte, mene ne čekajte!
A ja odo' za goru na vodu.
Za gorom je zelena livoda.
Livoda je, majko, nekošena,
Djevojka je mlada neprošena.

28

Trnjinice, pijavice,
Vidjeste li konje moje?
— Nismo čule ni vidjele.
Sinoć smo im zveku čule
Ispod sela nevesela.

29

Boli glava u gori kozara,
oj djevojko, draga dušo Maro!
Na vitu se jelu naslonio:
— Vita jelo, mene boli glava.
Vita jela njemu odgovara:
— Id' od mene, ne boli te s' mene,
Već te boli s' triju djevojaka.

30

Urodile žute ljelje,
vrlaj, seko, vrlaj, Jeko,
vrlaj curo bela, jagodo zelena!
Urodile i opale.
— Ko će ljelje potkupiti? —
— Potkupiti[1]) mlado momče, —
— Ko ć' momčetu pripomoći? —
— Pripomoći djevojčica. —
— Ko će njima manu naći? —
— Udovica puščenica.

[1]) potkupiti = pokupiti

31

Šenu žela presiljena[1]) moba,
zelena jagodo,
Vazdan žela, kraja ne vidjela,
Vazdan žela pa se nadžnjevala.
Cura momku uv'jek zaht'jevala
Da će više snoplja odažeti.
Okladi se momče i djevojče:
Ko će više snoplja odažeti.
Uze momče trista i tri snopa,
A djevojče trista i četiri.
Kad sjedoše večer večerati,
Po večeri rujno vino piti,
Popi momče dvades't i tri čaše,
A djevojče dvades't i četiri!

[1]) presiljen = mnogi, premnogi

32

Od mora eto Todora.

(Tekst nedovršen)

33

Sjaj, mjeseče, svaku božju veče!
Ti si šjavo,[1]) ja sam konja krao.
Svu noć krado', ništa ne ukrado',
Tek pred zoru konja i djevojku.

[1]) šjavo = sjao

34

Svati jesmo, za stajanja nismo,
oj djevojko, draga dušo moja!
Kratki danci, a dugi konaci,
Vrijeme je nama putovati.
Izvod'te nam kićenu djevojku!
Stari svate, veseli svatove!
Što s' tražio, to si i dobio!
Mili kume, pokreći svatove
Da idemo đuveginoj majci.

35

Ja iz Bosne, a mala iz Like,
oj djevojko, drago janje moje!
Mili bože, ljubavi velike.

36

Zapjevajmo nek' i selo čuje
I u selu seljanke djevojke,
Neka čuju ko selom putuje!

37

Meni moja govorila nana
Da ne valja kosa brenovana.

38

Kad ćeš, Mujo, u Saraj'vo,
moj Mujo, moje ime,
moj šeker Mujaga?
Što ćeš meni donijeti?
— Don'ješu ti mrki fesić,
Don'ješu ti zlatnu lalu.

39

Dockan pojdo' niz polje,
janje moje bijelo.
Za mnom prista djevojče,

Vrat' se natrag djevojče,
Pa ćemo se igrati
I u igri zaspati.

40

Sve što imam, prodaću na Savi, jagodo,
Daću maćo,[1]) sve za vertun[2]) plavi, jagodo.

[1]) maća = mala cura [2]) vertun = kecelja

41

Oj djevojko, draga dušo moja,
oj djevojko!
Mi smo braća, mi smo i drugovi
K'o jabuka kad se raspolovi.

42

Oj brigado, ja se nisam nad'o,
drago janje moje,
Da bi tako jurišala jako.
Kozara je od velika čuda,
Partizane razbacala svuda.

43

Oj kišice, oj neoro moja,
oj djevojko,
Što mi sada u neoru pade?
Sjaj, mjeseče, svaku božju veče,
Samo nemoj sada i doveče!

44

Nisu mene ubile godine,
znaš kako je, rano grožđe moje,
Već po noći brda i doline.
Nije mene ubilo oranje,
Već po noći slatko milovanje.

45

Umri, mamo, ostan', curo, sama.
oj djevojko,
Eto nama prela i divana!
Da sam znao ne bi' se ženio,
Sad bi bolje s curama živio.

46

Za gorom je Jovane, za gorom je, zora je,
Za gorom je zelena livoda, oj!
U livodi Jovane, u livodi, zora je,
U livodi Jovan kod ovaca, oj!
Njemu seja, Jovane, njemu seja, zora je,
Njemu seja ručak donijela, oj!

47

Polećala jata golubova,
ej lane, moj Milane,
jata golubova, oj,
Kroz čaršiju, povr' dućanova.
U dućanu mlađen Jovo šjedi[1])
I on drži pušku o ramenu.

[1]) šjedi = sjedi

48

Procvilio sitan bosioče:
— Tija roso, što ne padaš na me? —
— Padala sam, do dva jutra nisam:
Prvo sam se jutro zabavila
Gledajući čuda golemoga
Gdje se vila s orlom zavadila.
Veli vila: »Moja je planina!«
Veli or'o: »Moja je visina!«
Vila orlu salomila krila.
Drugo sam se jutro zabavila
Slušajući čuda golemoga
Kad djevojka svoju majku moli:
— Što me, majko, dade za jedinka?
Što me nisi dala u djevere,
U djevere makar druge vjere?«

49

Podgorela gora javorova,
oj djevojko, draga dušo moja,
Podgorela pa se podmladila.
Oj djevojko potjeraj volove,
Gdje j' rečeno, da se sastanemo.

50

Oj djevojko, u kutiji zlato,
Da mi te je s majkom rastaviti!
— Kako "š mene s' majkom rastaviti,
Moj bosiljak kraj tvoje livade?

51

Visoka jela do neba,
Široka lista do zemlje.
Pod jelom Ale boluje:
— Da umrem, bi l' me žalila?
— Do podne bi te žalila,
Od podne kolo vodila.

52

Blago onom đulu rumenome
Koji raste dragoj na pendžeru.
Ali raste, al' se raspasuje,
Ali viša (vješa) lale i gerdane.

53

Izvir voda izvirala,
ta bej nama, nama,
hodi, hodi Zlatkana!
Izvir voda izvirala,
travo zelena, ružo li rumena.
Po polju se razlivala.
Dušek im je tratorina,
Jastuk su im bijele ruke,
Jorgan im je vedro nebo.

54 i 54a

Smilje brala Smiljena djevojka,
Zelena je trava, joj, malena, plava,
Ljubi mene, oj curo moja, ja ću tebe!
Smilje brala po gori basala.
Nabasala na trijest 'ajduka,
I pred njima Mijat arambaša.
Mijata je bratom bratimila:
— Oj Mijate, moj po bogu brate,
Nedaj mene za nemila, brate!

55

Proleteri, mila braćo moja,
đe ste, braćo moja,
Kako ćemo živjeti bez boja?
Proleteri ne žale života.
To je, braćo, najljepša ljepota!
Proleteri, to je vojska fina,
Podaj, majko, i jedinog sina!

56

Djevojka ovce čuvala,
jagodo,
Studen joj kamen pod glavom.
Studen joj kamen izmako'
Desnu joj ruku podmako'.

57

Tvrdo mala san zaspala,
pile curo Maro,
okreni se 'vamo!
Pitaj, curo, nane
bi li pošla za me.
— Pitala sam trista puta,
opet nana na me ljuta,
ljutita je, ah, juj!
'Kani mi se, đavole!
đaj, đavole, đaj!
Slamkom vrata zaključala. —
Alaj sam se napatio
Dok sam vrata otvorio
I djevojku probudio.

58

Zaspa Janko pod jablankom,
za gradom, za vinogradom,
za vinovom lozicom nerezanom.
Njem' dolazi seja Anka.
Ona budi brata Janka:
— De ustani brate Janko! —
Kod tebe je cura bila,
Cvijećem te je budila,
Al' te nije razbudila.
Znak ti ona ostavila:
Čašu vina, kitu cv'jeća!
Za sve bih joj zahvalio
Da sam samo budan bio.

59

Drijemala Ljuba Lazareva
Kraj koljena desna Lazareva:
— Što ti drijemaš, ljubo Lazareva?
Zar su tebi ove noći kratke,
Kratke noći oko Mratin-dana? —
— Nijesu meni ove noći kratke,
Ven je meni dodijalo prelo.

60

Kreći, kume, kićene svatove,
naša je djevojka.
Kreći doru da idemo dvoru!
Peci kavu, đuvegina majko,
Peci kavu, vodimo ti snahu!

61

Đugum kuje, sitno popijeva:
— Evo ima devet godin' dana
Ko ja služim bega Alim-bega.
Niko ne zna da sam ženska glava,
Kakvo imam svijetlo od'jelo,
Dimije od četiri sindžirlije,
I ves[1])-kapu od četiri groša
I kiticu mrku redilicu.

[1]) ves = fes

62

Padaj, kišo, pa nalij bunare,
šalaj, lane belo, dođi mi na prelo,
Da operem suknje i vistane.[1])
Imam suknju od bijele svile,
Kupio mi od spomena Mile.
Imam suknju od devet poruba,
Obuć'ću je kad vidim goluba.
Treni, moja maramo, na glavi
K'o djevojka na zelenoj travi!
Poigrajte, moje noge bose,
K'o gospodske što cipele nose!
Ko vas vidi, srce mu se trese!

[1]) vistan = fistan

63

Mili bože i neđeljo,
Oklen meni ogledalo?
Ogledalo momče dalo
A ja uze', ogleda se
Pa ga baci u njedarce.
Ogledalo momče dalo:
— Ogledaj se do jeseni,
Od jeseni 'ajde meni
Da ne čekam sam studeni!
Prezimiti nemam s kime,
A sam neću čekat' zime.

64

U mog dragog niđe ništa nema,
oj jagodo!
On siroma', a ja ništa nemam,
Samo polje đe moj dragi ore,
I dolovi đe pasu volovi,
I bujadi đe pasu jaganjci,
I dva vola i za njima kola,
I dv'je ovce i na njima zvonce,
I dv'je koze i na njima bronze.

65

Doď dragane, u jabuke rane,
lane moje, ajmo obadvoje,
Dok se nisu polomile grane
Dika šorom, a ja ću sokakom,
Obadvoje jednijem korakom.
Sve ću šorom polomiti grane
Nek' uveče ne zapinju za me,
Šor daleko, a ja zakasnio.

66

Čuva ovce Marice, lako, lane,
čuva ovce Marice, lagano,
Pokraj vode Savice, lako, lane,
pokraj vode Savice, lagano.
Sve joj ovce pr'jeđoše, lako, lane,
sve joj ovce pr'jeđoše, lagano,
Sam' bjelica ne može, lako, lane,
sam' bjelica ne može, lagano.
I njezino janješce, lako, lane,
i njezino janješce, lagano.
A ja uze sikiru, lako, lane,
a ja uze' sikiru, lagano,
Pa pošjeko' brekinju, lako, lane,
pa pošjeko' brekinju, lagano.
Pa napravi' ćupriju, lako, lane,
pa napravi ćupriju, lagano,
Pa prevedo' b'jelicu, lako lane,
pa prevedo' b'jelicu, lagano,
I njezino janješce, lako, lane,
i njezino janješce, lagano.

67

Jadno moje za tkanicom cv'jeće,
Svak' te bere, moj te dragi neće.
Koso moja, niz vodu plivala

Kad te tuđa ruka milovala.
Nevesane i nevensko šjeme,[1])
Diko moja, je l' ti žao mene?
— Jes' mi žao i srce me boli.
Šjajna zvijezdo, da znaš govoriti,
Imala bi koga pozdraviti!

[1]) šjeme = sjeme

68

Cvataj, ružo rumena,
Preko devet gradova
I deseti zelen bor.
Tuj se šeće dragi moj,
Baca s' na me jabukom,
Ja na njega maramom.
Ugleda me bratac moj.
— Vid' de, majko, sestrice,
Odgarela[1]) od roda
Kao pčela od roja!
S'jetuj, majko, ćerkicu!

[1]) odgarela = odbila se

69

Đugum kuje vlaško momče mlado,
Sitno kuje, daleko se čuje,
mio bože, mio!

70

Oj livodo, ko j' po tebi 'odo,
oj djevojko, draga dušo moja!

71

Grad gradio mlad' Jovica,
oj djevojko, dušo moja,
o ja, o ja, da si moja!
Tri godine grad gradio.
Što je grada sagradio,
Za noć vile oborile.

72

Crna zemljo i zelena travo,
Što me nisi prekrila odavno
Da ne gledam jada po sokaku
Đe mi drugi moje zlato ljubi!

73 i 73a

Zapjevaj, sivi sokole,
djevojko,
K'o što si sinoć pevao,
U mojoj bašti zelenoj,
Pod mojom ružom rumenom.
Tvrdo je mala zaspala,
Studen joj kamen pod glavom.
Ja sam joj kamen izmak'o,
Desnu joj ruku podmetn'o,
Bijelo joj lice ljubio.
Nije se draga budila.
U snu mi ruku ljubila.
A kad se draga budila:
— Znaš li šta sam snijevala?
Kitu sam cv'jeća nabrala,
Tebi sam, dragi, predala.
Tvoje sam cv'jeće ljubila
I onda se probudila.

74

Oj Lazare, na moru vozare,
Je si l' koga danas prevozio?
— Jesam, vala, tri djevojke mlade. —
— Šta su tebi vozarine dale?
— Jedna dala gerdan ispod vrata,
Druga dala tri dukata žuta,
Treća dala prsten sav od zlata.

Isti tekst štampan je i u »Liri« u izdanju od 1887 god., str. 200, br. 45.

75

Milo mi je, idi mi je ojno!
Iša uzdiše i srdašce.
Projde li mila do mene;
Hajde sjedi kod mene,
Sjedi na krilo.

U pjevanju ove pjesme nema nekog određenog teksta, jer svaki pjevač dodaje i mijenja riječi po volji.

76

Razlilo se jezero, jezero zeleno,
Po jezeru travica, travica zelena,
Na travici jagoda, jagoda zelena.

77

Sitna kišo, ti ne padaj na me,
Već ti padaj dragom na oranje!

78

Što s' Bojana zelena polegla?
Kako neću zelena poleći?!
Preko mene tri ljeljena prešla,
Tri ljeljena, tri'est djevojaka.
Svaka nosi srpić o ramenu,
Najstarija kosu o pojasu
Da pokosi zelenu Bojanu,
Da pokosi da pred konje nosi.
Neće konji zelene Bojane,
Hoće konji smilja i bosilja,
Smilja ima, a bosilja nema.

79

Gon' goveda za goru, na vodu!
Ne pij vode, van u šadi[1])
Tuj su vile vodu otrovale,
Tuj su vile čedo okupale.
Da je muško, ne b' se ni žalilo,
Već djevojka, žalosna joj majka!

[1]) šada = odmaralište ili igralište dječije pokraj vode ili blizu plandišta

80

Ajde, diko, da beremo ljelje,
Da beremo da se pokoškamo,[1])
Da beremo, sejo, janje moje!

[1]) pokoškati se = zadirkivati se

81

Grlo moje, ratkovačko zvonce,
Kad zazvoni, sve Ratkovo ječi.

82

Dvije seje brata ne imale,
Pa ga viju od bijele svile,
Od bijele i još od crvene.
Struk mu meću drvo šimširovo,
Crne oči — dva draga kamena,
Obrvice — morske pijavice,
Sitne zube — dva niza bisera,

Zalažu ga medom i šećerom.
— To nam jedi pa nam probesjedi!

Isti tekst štampan je u »Liri« u izdanju iz 1887 god., str. 267, br. 71.

83

Sve mi cure rodice i prije,
A moja se ni rodila nije.
- - - - - - - - - -
Oj bećaru, ko ti konje hrani?
— Žena meće, oni jedu sami!

84

Oj djevojko, milo lane moje,
Milo lane, još kod svoje nane.
Znaš li, lane, onu šljivu ranku
Gdje sam s' tobom bio na sastanku?
— Znam, dragane, kako ne bi' znala
Kad sam s tobom zajedno sjedjela!
- - - - - - - - - - - -
— Po koliko, moja mila diko?
— Dva put tako, moja mila Stako!
Tri put levo, moja mila Devo!
Ljubi, Jelo, moje lice belo,
Ja ću tvoje kada bude moje!

85

U amidže, u daidže,
Rekoše me oženiti,
Pa rekoše, pa slagaše.
Ćurlik danas, ćurlik sutra,
Nauči' se ćurlikati,
Zaboravi' se ženiti.
Lipu mladu mi nađoše:
Aršin dugu, tri široku.
Potjeraše troja kola,
Troja kola, šest volova:
— Hajs, peronja, ća, dikonja,
Hajd', milota, stu, plavota,
Os, šaronja, ća, rumonja! —
Svi šesteri polegoše
Dok mi dragu dovedoše.
Kad dovedoh dragu kući,
Poče mene ona tući.
Ja se poče' njoj moliti:
— Nemoj mene, ženo, biti,
Ja ću tebi dobar biti!
Ja ću tebi udjevati
I u c'jevi i u z'jevi![1])

[1]) cijevi - zijevi = spravice na tkačkom razboju

86

Oj junaci moja braćo mila,
Svi pjevasmo što nas ima vođe,[1])
Pa i ja ću sada otpjevati
Šta želite i koju velite.
Il' bi' đačku, ili bi' junačku,
Il' momačku, ili djevojačku,
Il' od ćara, ili bi' od kara,
Il' od kara, il' od razgovora?
Jedna sade zapjevat se mora
Od istine ili bi' od laži.
— Mnoge, Pero, mi smo čuli prije,
Al' od laži pjevalo se nije.
De od laži zapjevaj nam prije,
A sve druge nek' stoje poslije. —
— Kad velite i kada želite,
Ja od laži pjevaću kad važi.
Ova j' pjesma od laži skovana:
Kad se ženi koji kuće nema,
Curu vodi koja sreće nema,
U subotu, na radetnom danu,
U subotu kad praznika nema.
Đuvegija svate pokupio,
Pokupio ni broja im nema.
Kad svatovi poveli djevojku,
Prepade se kaluđere Ibro,
Mrtav pade, a živ kući dođe.
Na putu su ostali svatovi,
Al' se Ibro jadu dosjetio:
Prije zore na četrn'est dana
Na sljemenu vatru naložio,
U podrumu kafu priturio,
U tevsiji noge prekrstio.
Kafu puši, duvan prisrkuje,
Pa on skoči na noge lagane,
Pa osedla b'jeloga mrkova.
Osedla ga sedlom po trbuhu,
A zauzda uzdom ispod repa,
Pa se konju na srijedu baci,
Pa poćera strmu uza stranu.
On ne nađe kićeni' svatova.
Drugo mu se čudo dogodilo:
Putem trče dva pečena zeca,
A njih gone tri hrta sadrta.
Na busiji dva slijepa lovca:
Jedan s praznom, drugi puške nema.
Prvi puče pa promaši zeca,
Pa pogodi carevog deliju
Pod koljeno, u srce junačko.

To je bilo kašnje dva mjeseca.
Drugi puče pa promaši oba.
Puče Ibro iz svoje kubure,
Ibro puče, ubi oba zeca,
Pa on nosi pečene zečeve,
Pa on njima dariva svatove.
Još tu bjehu pečene kokoške.
Dotrčaše tri hrta sadrta,
Okupiše pečene kokoške.
Đuvegija na noge skočio,
Pa on skida sa ramena glavu
I potjera tri hrta sadrta.
U brkove on se zapetljao,
Mrtav pao, nije ni ustao.

[1]) vođe = ovdje

87

Dilin, dilin, danji, kad sam bio mali,
Dilin, dilin, dike, čuvao sam kimke.[1])
Dilin, dilin, dušumu, oćera i' u šumu.
Dilin, dilin, daglica, navuče se maglica.
Dilin, dilin, duče, privuče se vuče,
Dilin, dilin, dase, ukrade mi prase.
Dilin, dilin, dakati, a ja poče' akati.[2])
Dilin, dilin, akati, te ja poče' plakati.
Dilin, dilin, dući, utekoše svinje kući.
Dilin, dilin, dući, a ja odo' kući.
Dilin, dilin, dina, poče pojit' krmke strina.
Dilin, dilin, dinjaru, đe j' krmača, svinjaru
Dilin, dilin, dabinom, udari me kablinom.
Dilin, dilin, dina, vuk uio,[3]) strina.
Dilin, dilin, dauo, uvati me za uvo.
Dilin, dilin, dukuću, odvede me u kuću.
Dilin, dilin, dašine, uklade[4] mi grašine.
Dilin, dilin, dečera, a ja sjedo' večera',
Dilin, dilin, dikiru, te ja uze sikiru.
Dilin, dilin, duče, pričekaj me, vuče!
Dilin, dilin, dučeka, mene vuče ne čeka.
Dilin, dilin, dolicu, postavio stolicu.
Dilin, dilin, dusa, kad li vuče kusa?
Dilin, dilin, duže, uz dolove struže.
Ko će dalje, bog mu dao zdravlje!

[1]) kimke = krmke [2]) akati = vikati [3]) uio = ujeo [4]) uklade = usu, nasu, nasuti

88

Šta se ono zeleni

Na zeleni pendžeri?
Il' je jela, il' je bor
Il' je Zejnin dogovor?
Zejna se nada
Da će biti mlada
Do dva, do tri dana
Dok joj dragi dojde[1])
I donese grožđe,
I fes kitu crvenu,
I dimije šarene,
I papuče vezene,
I čarape rudene.
Papuče li paprikuju,
Na divojku namiguju
Kroz tri kite rakite,
Kroz tri đula rumena,
Kroz četiri nevena.

[1]) dojde = dođe

Sličan tekst štampan je u »Liri« u izdanju od 1887 god., str. 389, br. 376.

89

Čuvam ovce na livodi sama:
Nikog nema od moji' čobana
Samo Rade što kosi livade
I on ljubi čobanice mlade.

90

Vidiš, dragi, onaj čapor zvijezda,
'nako sam ti maramu izvezla!

[1]) čapor = čopor

91

Ko je mene volio malenu,
Toga nema na ovom terenu!

92

Rumen đule, ražđulaj se,
joj, rano, rano, ražđulaj se!
Dođi, dragi, pregledaj se!
Ja li hoćeš, ja li nećeš,
joj, rano, rano, ja li nećeš?
Tukasmo[1]) se na sred mosta,
joj, rano, rano, na sred mosta,
Ljubismo se tri put dosta,
joj, rano, rano, tri put dosta!

Ostaše nam usta medna,
joj, rano, rano, usta medna,
Usta medna i šećerna,
joj, rano, rano, i šećerna.

[1]) tukasmo se = sretosmo se

93

Sunce zađe za dvije planine,
A ja sjedoh među dvije djevojke —
Među Anku i među Jovanku.
Anku budim, a Jovanku ljubim.
— Ustaj, Anka, da te nešta pitam:
Bi l' te smio, junak, poljubiti?
— Kako bi me, junak, poljubio
Kad sam skoro mlada isprošena,
Isprošena i prstenovana.

Na istu melodiju može se pjevati i ovaj tekst:

Sjaj, mjeseče, noćna varalico,
Đa izađeš, đa za oblak zađeš.
Takvog i ja imam nevjernika:
Đa mi dođe, đa li mi ne dođe.

94

Visoko se viju labudovi,
Još su viši dvori Jovanovi,
Al' u njima nigdje nikog nema,
Do l' Jovina stara mila majka.
Ona Jovi tanku košu šije.
Tri put šila, dvaput oparala
Ne bi l' Jovo sa vojnice doš'o
I doveo lijepu djevojku,
Sebi ljubu, a majci mu snahu.

95

Oj djevojko preko puta,
što si tako zabrinuta,
Zabrinuta, zamišljena
Baš k'o da si isprošena?
Oj djevojko bosih noga,
Zla ti majka do zla boga:
Ne dala ti čarapice
Ni vezene papučice
Da učiniš klipa, klapa,
Ja za tobom, dušo, skapa'.

Vidi »Liru« u izdanju od 1887 god., str. 605, br. 86.

96

Rekli su nam doći Jajčani momci
Na šarenu konju, na srebrnu sedlu.
Maniti[1]) 'oću, poći im neću!
Babo me daje tri godine dana.
Babini jastuci — Šehini jagluci,
E moja lipoto!

[1]) maniti = prevariti

97

Rasla jela jelika
Na dva brda velika.
To ne bila jelika,
Već divojka velika.
Cura momka potvora:
»Stao si mi na nogu,
Na vezenu papuču!
Biser si mi prosuo!
Pomoz' mi ga kupiti
I u gerdan nizati!«

98

Urodila biber-gora
Sve biberom i biserom.
Čuvali je brat i seka.
Bratac seki govorio:
— Čuvaj, seko, biber-goru
Da ko dragu ne odvede!

99

Spavaj, sine, rodila te majka!
Spavaj, sine, san te prevario,
Prevario, ne zaboravio!
San u bešu a nesan pod bešu.

100

Kad ja pođoh na Bembašu,
Na Bembašu, na vodu,
I povedoh b'jelo janje,
B'jelo janje za sobom,
Sve od jada ne bi l' dragu,
Ne bi l' dragu vidio.
Kad ja dođoh na Bembašu,
Na Bembašu, na vodu,
Sve djevojke na vratima,

Na vratima stajaše,
Moja draga na demirli,
Na demirli-pendžeru.
Iz maštrafe tri cvijeta,
Tri cvijeta zal'jeva,
Al-alhaber i alkatmer,
I alkatmer i šeboj.

101

Djevojka je crne oči klela:
— Crne oči, da bi ne gledale!
Sve gledaste, jutros ne gledaste
Kad moj dragi ispred dvora projde,
Na moje se dvore obziraše.
Kad je bio niz to polje ravno,
Nešta mi se često obziraše,
Desnu ruku na srce metaše,
A lijevom fesić nakrivljaše.
Što 'no ruku na srce metaše,
Ono kaže: »Na srcu si, draga!«
A što fesić livom nakrivljaše,
Ono kaže: »Ostaj zbogom, draga!«

102

Goni, goni lađu od kraja
Gdje se dragi s' dragom sastaja.
Kad se stade lađa kretati,
Stade moja draga plakati.
Nemoj, nemoj, draga, plakati,
Mi ćemo se opet sastati,
Za bijele ruke hvatati
I u b'jelo lice ljubiti!

103

— Drim, divojko! — Drima mi se, majko.
— Lezi, kćeri, ne naspavala se!
Zar ti ne znaš da si isprošena
U veliko pleme Atlagića
Gdjeno ima devet Atlagića
I deseta zaovica Ajka.

104

Koliko se kle, djevojci, pa zavjetova'
Da joj pred dvor doći neću dok je djevojka.
Konj-alata put navede pred dvore moje,
A ja mlada dvore metem stručkom nevena.

Odon'd ide nevjerniče, ubio ga bog,
Pa mi nazva: »Selam aleć, draga moja! —
Tvoja majka ponosita, ne sevdiše me.
Neka uzme ogledalo, nek se ogleda,
Najpri sebe, onda tebe, pa 'nda i mene!«

Varijanta ovog teksta štampana je u »Lir« u izdanju od 1887 god. str. 422, br. 429.

105

Ja urani' jutros rano, prije sabaha,
Kril'ma treptim da poletim, letit' ne mogu.
Uzalud mi moja krila kad su žalosna.
Ja imado' svog dragana, al' je nevjera.
U dragana tvrda vjera — grumen šećera.
A u mene još je tvrđa: — rosa do sunca.
Rosa će se oruniti, šećer stopiti,
Sastaće se dva sevdaha, šerbet popiti.

106

Dragi dragu s pendžera doziva,
Draga mu se srdito odziva
— Što se, draga, srdito odzivaš?
Ne zovem te da mi jagluk dadneš,
Već te zovem da ti sanak kažem.
— Kaži, dragi, hairli ti bilo,
Sanak ću ti tabir učiniti. —
— Moja sablja priko prelomljena;
Moj livorver puče na petoro;
Tvoj se biser prosu po sokaku,
A moj fesić voda odnijela.
— Što je sablja priko prelomljena, —
To je naše priko rastajanje;
Što livorver puče na petoro, —
To je srce i moje i tvoje;
Što se biser prosu po sokaku, —
To su moji kićeni svatovi;
Što tvoj fesić voda odnijela, —
To ja, dragi, odoh za drugoga,
Za drugoga, za jarana tvoga.

107

Sobet čini aga Hasan-aga,
Svu je Bosnu na sobet sazvao.
Najpri zovnu sumbul-udovicu.
Bila ovca — sumbul-udovica.
Najpri zovnu, najposli mu dojde.

108

Ah, udovčiću, ne boluj,
Ne prešići mi dramova,[1])
Ne zadaji mi jadova!
Sama sam jadna, jadovna,
Od svoga srca žalosna:
Pribiže momče od mene
Pa ode drugoj djevojci.
Sve sa mnom lijepo govori,
A drugoj šalje jabuku.
Ja kakva je dragog jabuka:
Okolo medna, šećerna.
Unutra gorka, čemerna.

[1]) »Ne prešići mi dramova« u značenju »Ne pristaj mi na muku«.

109

Zeleno drvce niz more pliva,
Gradu se boji gradski dizdare. —
Ne boj se gradu, gradski dizdare,
Ja nisam poš'o grada robiti,
Već sam ja poš'o dragu obići.
U tuđoj zemlji moja djevojka.
Jedni mi kažu da je bolesna,
Drugi mi kažu da je umrla.

110

Hvalio se žuti limun kraj mora:
— Danas nema ništa lipše od mene
Jer gospoda neće šerbe bez mene!
Za to čula nekošena livada:
— Ja sam prvi cv'jetak od lita;
Ne fali se, žut limune, kraj mora!

111

Šet'o sam se gore, dole, po zelenoj bašti.
Tražio sam dragu svoju, hoću li je naći.
Ja pogleda' tam' daleko, zeleni se trava.
Tude sjedi djevojčica rumena i plava.
Ja je pozva sebi na čast da se sa mnom šeta.
Ona meni ni pet ni šest, već reče da neće.

Vidi »Liru« u izdanju od 1887 god., str. 216, br. 71.

112

Tri dana ležim od bola,
A četvrti, majko, od jada.
Ne bolujem, majko, od bola,

Ven sa vjere, majko, dragoga.
Da mi je znati, bože moj,
Gdje li je sada dragi moj!
Da mi je znati da pije,
Poslala bi' mu rakije.
Da mi je znati da mezi,
Poslala bi mu mezeta,
Od svoga srca lezeta!

113

Zaovica pita nevjesticu:
— Nevjestice, gondže od ružice,
Jesi l' bl'jeda ti kod majke bila
Il' pobl'jedi kako 'vamo dođe? —
— Nisam bl'jeda ja kod majke bila,
Već pobl'jedi' kako 'vamo dođo':
Svekar dužan, đuvegija ružan.
Da je svekar na hiljade dužan,
Sam' da nije đuvegija ružan.
Svekar će se duga odužiti,
Đuvegija uvijek ružan biti.

114

Vrbas voda nosila jablana,
Na jablanu kuje kujundžija.
— Kujundžijo, tako ti zanata,
Skuj ti meni od zlata junaka!
Nemoj plava, tako ti zanata,
Već garava k'o što sam i sama.

115

Moj dragane, što ja i ti znamo
Da u crnu zemlju zakopamo.

116

Povila m' se bila loza vinova
Oko grada, oko bila Pridora.
To ne bila vina loza vinova,
Već to bio beg Mustaj-beg i Nura.

117 i 117a

Zmaj preleti s Bosne na Dunavo
I pronese pod krilom djevojku;
A pod krilom ruho djevojačko.
Kad je zmaju žega dodijala,
Baci zlato u zelenu travu,

B'jelo ruho na jelovu granu.
Dade zlatu od zlata maštrafu.
Posla zlato za goru, na vodu,
A na gori tri junaka mlada.
Jedan veli: »L'jepe li djevojke« -
Drugi veli: »Da je obljubimo!« -
Treći veli: »Da je upitamo
Čijeg li je soja i plemena!« -
Njima zlato samo odgovara:
— Ja sam ćerka age Tefderdara,
A unuka sa Bosne vezira,
Vjerna ljuba zmaja žestokoga.

118

Ja kakve su Mostarkuše bile, rumene!
A što neće biti bile, rumene:
Kad im vojno u čaršiju, one na sejran;
Kad im vojno iz čaršije, one pod jorgan:
— Ah, moj muže, viran druže, kamo ponude? -
— Moja ženo, živa željo, bi l' šta pojela? -
— Ja bi' jela bile poge tri put sijane!
Ja bi' jela šarke koke koja ne nosi!
Ja bi' jela lenger meda jako[1]) ciđena!
Donese joj bilu pogu tri put sijanu;
Donese joj šarku koku koja ne nosi;
Donese joj lenger meda jako ciđena.
Ona iz'de bilu pogu sve do korice;
Ona iz'de šarku koku sve do koščice;
Ona iz'de lenger meda sve do lengera.

[1]) jako = sad

119

Šta se Ćurčić pomamio,
Bilu bradu obričio
Dok j' Almasu primamio!
Dade Ćurčić grbe peći,
A Almasi suze teći.
Ili tekle, il' ne tekle,
Sa mnom ti je noćas leći!
A Almasa luda bila,
A odviše mudra bila:
Jastek slame naložila,
Uz Ćurčića navalila.
Kad se Ćurčić okrenuo,
Jastek slame zagrlio:
— Oj Almaso, dušo moja,
Što si tako ti mekahna? -

Kad je Ćurčić opazio,
On je suze oborio.

Vidi varijantu ovog teksta u časopisu »Novi Behar«, Sarajevo, juna 1940, god. XIII, str. 348, br. 24.

120

Hajd' u polje cviće brati!
Vazda brala jednu kitu!
I ta kita progovara:
— Nedajte me oženjenu,
Oženjen me ružno nosi,
Vazdan nosi za fesićem,
A u veče ljubi daje.
Čedo mene svakud valja.
Podajte me neženjenu!
Neženjen me lipo nosi,
Vazda nosi za fesićem.

121

Divojka pita slavića:
— Počem ti Jurje poznaješ?
— Divojko, jedna budalo,
Lako je Jurje poznati:
Zemlja se travom pokrije,
Gora se listom odije.

122

Svukud[1]) kiša, po Hiseti suša,
Svukud blato, po Hiseti zlato.
Svukud hodi, na Hisete dojdi,
Pa da vidiš šta Hisečke rade!
One vezu tice pripelice
Pa i' šalju ledenome Beču.

[1]) svukud = svud

123

Soko leti priko Kobaševa,
Krila nosi, očima govori:
— Kobaševo, misto opustilo,
Kad u tebi niđe hlada neja[1])! -
I on pade u zelenu bašču
I u bašči đul Hazena mlada
Cviće bere svoju majku kune:
— Mene majka za drugoga dala!
Moja majka raja ne vidila
Što je mene za drugoga dala!
Bolovaću ja godinu dana,
Bolovaću pa i umrijeti.

[1]) neja = nema

124

Logom legla dilber, trava djetelina,
moj dilbere dragi,
Od Kopčića do Vilića dvora.
Žela ju je Kopčića robinja
Zlatnim srpom i krnali rukom.
Gled'o ju je Vilić Huseine,
Gled'o ju je i govorio je:
— Ja kakva si Kopčića robinjo -
— Ne budali, Vilić Huseine
Da ti vidiš Kopčićevu seku,
I lipša je i viša od mene
I boljeg je ruha i od moga.

125

Kliknu vila sa vrh manastira
Pa dozivlje mostarskog vezira:
— Čuvaj Stoca, pazi Počitelja,
Ni Mostara ne ostavljaj sama!
Viš' Mostara ljuta guja spava,
Ljuta guja Čengić Ali-beže.
Ako bi se guja probudila,
Sav bi Mostar redom izgorio,
A ni tebi ne bi lako bilo!

126

Banja Luko i ravnine tvoje,
U tebi su starinine moje.
U tebi je beg Emina mlada
Pa se šeće ispod bila grada.
Gledao je valija sa grada:
— A boga m' ti, beg Emina mlada,
Bi li meni virna ljuba bila?
Steraću ti crvenu kadifu,
Sipaću ti biser i dukate!
— A boga m' ti, valija iz grada,
Ne bi tebi virna ljuba bila.
Ja imadem agu Omeragu.
U Omera šargija tambura.
Kad god svirne, u srce me dirne.
Volim s Omom po gori hoditi
Nego s tobom u dvoru siditi.

127

Otvor' pendžer, imamova Umijo,
Da ti vidim bilo lice, Umijo!
— Hajd' otalen[1]), Ale, jedna đidijo,

Jesi l' ikad, Ale, po Saraj'vu hodio?
Nisam za te, Ale, lica gojila,
Već za tvoga, Ale, brata Smajila!

[1]) otalen = odatle

128

Vozila m' se, sevdeli Zumro, Mujagina lađa.
— Ko je lađi, sevdeli Zumro, bio veslendžija?
— Veslendžija, sevdeli Zumro, Mujo kujundžija.
Vesla su mu, sevdeli Zumro, od suhoga zlata,
Sva je lađa, sevdeli Zumro, srebrom okovana,
A po srebru, sevdeli Zumro, zlatom pozlaćena.

129

Gorom jaše budimski Bešlaga
S vjernom ljubom đuzel Umihanom.
Govorio budimski Bešlaga:
— De zapivaj, đuzel Umihana,
De zapivaj tanko glasovito! -
— Ne smim, bogme, budimski Bešlaga,
Semin-Gora nije nikad sama,
Jal' bez vuka, jali bez hajduka,
Ja bez onog hajduk-Delalije,
Tri put me je od majke prosio! -
- - - - - - - - - - -
Ona piva tanko, glasovito.
- - - - - - - - - - -
Govorio hajduk Delalija:
— Je li majka rodila junaka,
A sestrica brata odnjihala
Na čistome krilu divojačkom,
Da izide na drum prid Bešlagu,
Da donese glavu Bešlaginu?
Svi junaci nikom ponikoše,
Po zelenoj travi popadoše.
Ne pomiče hajduk Delalija,
Pa[1]) on ide na drum prid Bešlagu
Pa on veli budimskom Bešlagi:
— Ili voliš ljubu pokloniti,
Ili voliš glavu izgubiti?
— Neću tebi ljube pokloniti! -
Hrvaše se litni dan do podne.
Govorio budimski Bešlaga:
— Ah boga ti, đuzel Umihana,
De pomozi meni jal' hajduku! -
Privari se, žalosna joj majka,
Pa pomože budimskom Bešlagi.

Kad to vidje hajduk Delalija,
Obje mu je ruke odrizao,
Pa ga sveza za tanahnu jelu.
— Sjedi, ljubo, pa Bešlagu, čuvaj!

[1]) pa = nego

Vidi varijante ove pjesme u časopisu »Behar«, Sarajevo, 15 septembra 1902 god., str. 158, br. 10 i u knjizi Hamida Dizdara: »Ljubavne narodne pjesme«, Seljačka knjiga, Sarajevo, 1953, str. 43, br. 64.

130

Đul se Mejra po bostanu šeće,
Po bostanu i oko bostana.
Đul je Mejra sama sebe klela:
— Crna zemljo i zelena travo,
Što me nisi prekrila odavno
Kad ja nemam ni oca ni majke?
Babo mi je uz boj poginuo,
Majka mi se u Bišće udala.

131

Zapjevala bulbul ptica,
misli: zora je.
— Ustaj, Fato, ustaj, zlato,
dijeli darove!
— Ja sam mlada, ja sam luda,
ja ne umijem.
— Kad si luda, kad si mlada,
što se udaješ?
— Udala me stara majka,
nisam ni znala.

132

Udaću se, prvi petak dođe.
Bi' li, ne bi' li?
Udaću se, prvi petak dođe.
Hoću, ja šta ću!

133

Poletjela dva goluba
Iznad mojih dvora.
Jedan pade u đul bašču,
A drugi na pendžer.
Koji pade u đul bašču,
Onaj cv'jeće bere;
Koji pade na pendžere,
Onaj gleda mene.

134

Kamen gori, biser odgovara:
— Mene moje drakče zaboravlja,
Zaboravlja, a drugoj se javlja.
Kujundžijo, tako ti zanata,
Skuj ti meni od zlata junaka.

135

Tamna noći, tamna li si,
Nevjestice, blijeda li si!
Moj mi dragi bol zadaje.
Imam dragog adžamiju,
Nikad kući ne dolazi,
I kad dođe, s jadom dođe.

136

Na žalost je sitna knjiga
Ljuboviću u dvor stigla.
Ljubović je sjeo, čita,
Pa je majci na sto baci.
Čitaj, majko, sitnu knjigu
Što Ajkuna meni piše,
Jer Ajkuna, vjerenica,
Ne zove se moja više!
Ah to, majko, trpjet' neću,
Za Ajkunu umrijeću!
Ah' to, majko, ne kabulim
Dok Ajkunu ne poljubim!

137

Otkako je Banja Luka postala,
Nije lipša udovica ostala.
K'o što ona Džafer-bega kaduna.
Zaprosi je banjalučki kadija.
Ona neće banjalučkog kadiju,
Ona hoće sarajevskog bekriju.

138

Pjevaj mi pjevaj, sokole,
K'o što si sinoć pjevao
Pod moje Milke pendžeri!
Milka je legla zaspala,
Studen joj kamen pod glavom,
Vedro joj nebo pokrivač,
Crna joj zemlja prostirač,
Studen joj kamen izmakoh,
Desnu joj ruku podmakoh.

138a

Pjevaj mi, pjevaj, sokole,
Kano što si sinoć pjevao
Pod moje drage pendžerom
I nju mi mladu budio.

139

Na livadi, na serdžadi,
pod jabukom zelenom,
Momče sjedi, sunce gledi
na zapadu rumenom.
Pred njim čaša, pred njim flaša
šljivovice žežene.
A u momka plava oka
žedne usne rumene.
Njega pita stara majka,
stara majka rođena:
— Šta je tebi, mladi sine,
za čim tvoja mladost gine? -
— Za djevojkom crna oka
umr'ješu ti, majko, ja.

140

Sevdi Bego, moje sevdisanje,
Ubilo te moje uzdisanje!
Vidiš onu pticu delkušicu,
Turski sjedi, a turski besjedi.
Ona samu sebe razgovara,
Sve od derta i od muhaneta,
Od sevdaha, od najgoreg jada.

Vidi »Liru« u izdanju od 1887 god., str. 352, br. 314.

141

Pošetala Ana Pehlivana
Pored dvora Firdus-kapetana.
Nju mi prati Kumrija, robinja.
— Kumrijice, moja robinjice,
Je l' mi kratka čohali feredža?
Vide l' mi se oči kroz jašmake?
Vidi l' mi se sedefli tambura?
Poznaju l' se dojke kroz jeleke?
Je l' kod dvora Firdus-kapetane?
Gleda li me Firdus sa pendžera?
Sevdiše l' me i begeniše l' me?
— Kod dvora je Firdus-kapetane,
Tebe gleda Firdus sa pendžera.

142 i 142a

Ljubičice, i ja bi' te brala,
Samo ne znam kome bi' te dala.
Imala sam brata i dragoga,
Oba sam i' spremila u vojsku.
— Šta bi dala da ti oba dođu?
— Za brata bi' struku madžarije,
A za dragog crne oči dala.

Vidi »Liru« u izdanju 1887 god., str. 496, br. 77.

143

Uzbrdo je, mene bole none.
Ko bi meni brdo saravnio,
Ne b' mu bolja ćaba trebovala.
- - - - - - - - - - -
Ćabo kućo udati se neću
Dok ne rodi javor jabukama,
Suha vrba grožđem bijelijem.

144

Konja kuje Dizdarević Meho,
Kol'ko kuje, daleko se čuje:
-- Stan', dorate, stani, dobro moje,
Ne kujem te da te preprodajem,
Već te kujem, idem po djevojku.
Ako bog da te je dovedemo,
Zlatno ću ti sedlo sakovati,
Noge ću ti srebrom potkovati.

145

Svadili se orli i sokoli,
Povrh Žepča na Jeleč-Planini.
Orli vele: »Naša je planina.«
A sokoli: »Naša djedovina.«
Kako su se ljuti zavadili;
Sve su vode butum zamutili.
Ne mogoše pašina bunara,
Njega čuva pašinica mlada.
Na krilu joj dva blizanca sina:
Jednom ime Sunašce zlaćano,
Drugom ime Mjesečina sjajna.

RJEČNIK MANJE POZNATIH RIJEČI

adžamija — grub i neotesan čovjek (lola, bekrija)
alkatmer — crveni karanfil
amidža — stric
arambaša — vođa hajduka
bardak — zemljani sud za vodu
bećar — neoženjen čovjek, momak, lola
begenisati — svidati se
bekrija — pijanica, raspušten čovjek
bostan — lubenica
bulbul — slavuj
busija — zasjeda
butum (butun) — sve, sasvim
ćaba — muslimansko svetilište u Meki, kamena zgrada sa četiri zida
ćar — dobit, zarada, korist
ćuprija — most
daidža — ujak
delija — hrabar, junačan čovjek
delkušica — vesela ptica
demirli pendžer — prozor sa željeznim rešetkama
dert — žalost, tuga, ljubavni bol
dilber — dragan
dimije — široke čakšire
divan — vijeće, razgovor, dogovor
dizdar — zapovjednik grada
didija — nestašan momak, veseljak, nevrijedan čovjek
đugum — bakreni sud za vodu
đul — ruža
đuvegija — mladoženja
đuzel — lijep
feredža — dugačka gornja haljina
fes, fesić — kapa zatvorenocrvene boje sa ili bez kićanke
fistan — suknja
gerdan — ogrlica
gondže — pupoljak
hajduk — odmetnik od vlasti i zakona
hairli — srećno
imam — sveštenik, paroh
jašmak — tanka koprena koja odozdo pokriva dio lica do očiju tj. usta i nos
jagluk — duga, na krajevima vezena marama
jastuk (jastek) — podglavlje, uzglavlje
jorga — konj kasač, konj koji ide trupkom, konj koji u jedan mah diže obje desne ili obje lijeve noge; ali jorga znači i igru, veselje, vještinu, viku, glas
jorgan — prošiven pokrivač od pamuka

kabuliti — dozvoliti, dopustiti
kadifa — somot, baršun
kadija — sudija
kaduna — gospođa
kar — briga, žalost
konak — dvor, palata, noćište, prenoćište
kozbaša — prvi, najbolji i najvještiji kosac u kosačkoj grupi
krnali — dolazi od riječi »kna« koja označava crveno-žutu boju kojom žene bojadišu nokte, dijelove ruke i kosu
kubura — mala puška koja se nosi za pojasom
kudreti — strijele, gromovi
kujundžija — zlatar
lenger — sidro
lezet — ukus
madžarija — zlatan novac
maštrafa — čaša, mali bakreni sud za vodu
megdan — mjesto na kom se vodi borba, razbojište, borba
meza — zakuska, jelo za piće
muhanet — slabost, boljka, briga
ogroš — vatra od pušaka, plotun
pašalija — momak u službi pašinoj, pašin ili carev delija
pendžer — prozor
sabah — jutro
sejran — mjesto odakle se pruža lijep vidik na dio grada ili prirodu
selam aleć — pozdravljam te
sevdisati — biti zaljubljen, mnogo voljeti
sindžir — lanac
sobet — razgovor, zabava, sijelo, svadbeno veselje
šerbet — voda zaslađena voćnim sokom ili medom
šićar — plijen, dobit
šlajbak — manji kožni novčanik
tabir učiniti — rastumačiti
tefderdar — carski službenik koji popisuje narod, porez itd.
tevsija (tepsija) — plitka i okrugla bakrena posuda

IMENA MJESTA I PJEVAČA

BANJA LUKA:

Munira Gušić (74 g.), pjevala je pjesme pod br. 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125 i 126.

Muharem Gušić (34 g.), službenik, br. 127, 128 i 129.

Ferida Hrustić (36 g.), domaćica, br. 138a.

Hakija Karabegović (59 g.), službenik, br. 141.

Rasema Katana (36 g.), službenik, br. 113, 114, 117a, 132, 133 i 134.

Subha Memić (41 g.), domaćica, br. 130.

Milenko Miljković (59 g.), penzioner, br. 102.

Jovanka Plavčić (86 g.), domaćica, br. 94.

Derviša Softić (59 g.), domaćica, br. 110 i 137.

BILJANI:

Ćerim Omanović (55 g.), **Rašid Brkić** (48 g.), **i Mumin Omanović (52 g.)**, zemljoardnici, br. 18.

BOČAC:

Joka Pejić (60 g.), **Ruža Ajdar** (50 g.) i **Stana Dikan** (50 g.), seoske žene, br. 30, 32, 33, 46, 47, 58, 59, 62, 66, 67, 70, 73a, 74 i 80.

BOS. DUBICA:

Sulejman Spahić (47 g.), penzioner, br. 103.

Tahir Topić (65 g.) i **Nazif Krivdić** (65 g.), radnici br. 50 i 51.

Alema Veletanlić (56 g.), domaćica, br. 108.

BOS. GRADIŠKA:

Jelka Šunkić (72 g.), domaćica, br. 93.

BOS. KOSTAJNICA:

Alojz Ludvik (37 g.), službenik, br. 85.

BOŽIĆI:

Rade Marinković (32 g.), **Ostoja Bulić** (35 g.) i **Dragutin Pakić** (53 g.), zemljoradnici, br. 40, 55 i 56.

BREZIČANI:

Sretko Stupar (35 g.) i **Petar Baškot** (42 g.), službenici, br. 41.

CRKVENA:

Radojka Ostojić (54 g.), **Teodora Lukenić** (44 g.) i **Duja Janković** (53 g.), seoske žene, br. 61, 73, 76, 77 i 78.

CRNA RIJEKA:

Ana Grgić (60 g.), **Kata Ćosić** (46 g.) i **Doma Katić** (38 g.), seoske žene, br. 20, 21, 22, 23 i 24.

ČEČAVA:

Ljubomir Prodanović (50 g.), službenik, br. 6.

DONJA PECKA:

Todor Todorović (67 g.) i **Milan Kaurin** (48 g.), zemljoradnici, br. 9 i 10.

GORNJOSELCI:

Milovan Trkulja (43 g.) i **Savan Zlojutro** (28 g.), zemljoradnici, br. 43 i 45.

GORNJE RATKOVO:

Zdravko Bijelić (18 g.) seoski momak, br. 81, 83 i 146.

Spasoje Milanović (16 g.), seoski momak, br. 82 i 84.

JUTROGOŠTA:

Marko Đurić (34 g.), **Dušan Kunić** (27 g.) i **Milan Kačavenda** (48 g.), zemljoradnici, br. 42 i 44.

KLJUČ:

Sadija Hamedović (36 g.), krojač, br. 111, 112 i 136.

KOPJENICA:

Nikola Babić (44 g.), cestar, br. 1 i 92.

KOZARAC:

Nazifa Bešić (27 g.), službenik, br. 115.

Fatima Seferović (40 g.), domaćica, br. 105 i 106.

KRUPA na VRBASU:

Petar Lukendić (46 g.), **Mlađen Orozović** (47 g.) i **Krstan Tovilović** (45 g.), zemljoradnici, br. 11, 29, 31, 48, 49, 54a, 57, 63, 64, 65, 68, 69, 71 i 79.

Petar Lukendić, br. 86.

LUBARDA:

Arif Jusić (49 g.), zemljoradnik, br. 8.

Arif Jusić i **Smajil Baltić** (48 g.), zemljoradnik, br. 52, 53 i 75.

LJUBIJA:

Hitaba Islamović (69 g.), domaćica, br. 104 i 107.

MEDNA:

Stanko Domuzin (79 g.), zemljoradnik, br. 12.

MISKA GLAVA:

Žarko Radulović (34 g.) i **Vukašin Gajić** (33 g.), zemljoradnici, br. 34 i 35.

MRKONJIĆ GRAD:

Anda Bilandija (40 g.), domaćica, br. 97 i 98.
Kata Bilandija (85 g.), domaćica, br. 96.
Marija Jurić (70 g.), domaćica, br. 101 i 142.
Gospova Petričević (60 g.), radnica, br. 99.

OĆUNE:

Milja Obradović (20 g.), seoska djevojka, br. 89 i 90.

ORAHOVA:

Hanifa Isić (17 g.) i **Hadžera Brkić** (17 g.), seoske djevojke, br. 39.
Hasib Muminović (53 g.), službenik, br. 144 i 145.
Tima Zildžić (56 g.) i **Halil Zildžić** (50 g.), zemljorad., br. 38.

PETROV GAJ:

Rade Čup (65 g.), zemljoradnik i **Ostoja Rendić** (47 g.), željezničar, br. 54 i 72.

PRIJEDOR:

Mustafa Burazorović (58 g.), frizer, br. 109.

REKAVICE:

Ivan Sedić (73 g.), zemljoradnik, br. 147 i 150.

SARAJEVO:

Danica Majstorović-Popović (46 g.), učiteljica, br. 95 i 100.

ŠURKOVAC:

Pero Komljenović (67 g.) i **Anto Vidaković** (55 g.), zemljoradnici, br. 36.

TESLIĆ:

Nedžib Karaibrić (73 g.), radnik, br. 142a i 143.

TEŠANJ:

Džemila Hatibović (30 g.), domaćica, br. 135 i 140.
Mehmedalija Jabandžić (44 g.), službenik, br. 139.
Hamza Ruštić (40 g.), službenik, br. 131.

TRIJEBOVO:

Nikola Aleksić (56 g.), zemljoradnik, br. 5.

Janja Gatarić, Jela Palalić i **Jovanka Dakić** (sve tri po 13 g.), učenice, br. 37.

Janja Gatarić, br. 91.

Lazar Prolić (34 g.), zemljoradnik, br. 4 i 87.

VEL. BLAŠKO:

Stevo Jekić (72 g.), zemljoradnik, br. 2.

Stevo Jekić i **Luka Vukosavljević** (70 g.), zemljoradnik, br. 25, 26, 27 i 28.

VEL. BUKOVICA:

Simo Lazić (67 g.) i **Vaso Đukić** (55 g.), zemljorad., br. 19.

VELEČEVO:

Zajim Hadžić (56 g.), zemljoradnik, br. 88.

VRUĆICA:

Ivka Bajić (25 g.) i **Mara Bajić** (19 g.), seoske žene, br. 13.

Stevo Milojević (50 g.), zemljoradnik, br. 148 i 149.

Anica Mršić (31 g.) i **Janja Vrbica** (43 g.), radnice, br. 14.

Jela Vrbica (19 g.) i **Mara Vrbica** (17 g.), seoske djevojke, br. 15, 16 i 17.

ZGON:

Mujo Šistek (58 g.), zemljoradnik, br. 7.

ŽELIN:

Pero Hrgić (70 g.), zemljoradnik, br. 3.

BIBLIOTEKA NARODNA I UNIVERZITETSKA DERVIŠ SUŠIĆA TUZLA

POPIS PJESAMA PO AZBUČNOM REDU

Ajde, diko, da beremo ljelje 80
Ali grmi, al' se zemlja trese 8
Banja Luko i ravnine tvoje 126
Blago 'nome đulu rumenome 52
Boli glava u gori kozara 29
Bože mili, na svem tebi hvala 3
Crna zemljo i zelena travo 72
Cvataj, ružo rumena 68
Čekam svoga iz vojske dragana 17
Čuvam ovce na livodi sama 89
Čuva ovce Marice 66
Da idemo, da je dovedemo 12
Deder, kume, da mi zapjevamo 21
Dilin, dilin, danji, kad sam bio mali 87
Divojka pita slavića 121
Djevojka je crne oči klela 101
Djevojka ovce čuvala 56
Dockan pojdo' niz polje 39
Dođ' dragane, u jabuke rane 65
Dragi dragu s pendžera doziva 106
Drim divojko, drima mi se majko 103
Drijemala ljuba Lazareva 59
Dvije seje brata ne imale 82
Đe ste, braćo, zapjevkati 19
Dugum kuje, sitno popijeva 61
Đugum kuje, vlaško momče 69
Đul se Mejra po bostanu šeće 130
Ej ljubičice i ja bi' te brala . . . . . 142 i 142a
Gon' goveda, za goru, na vodu 79
Goni, goni, lađu od kraja 102
Gorom jaše budimski Bešlaga 129
Grad gradio mlad Jovica 71
Grlo moje, ratkovačko zvonce 81
Hajd' u polje cviće brati 120
Hvala, kume na tvome poštenju 22
Hvalio se žuti limun 110
Izvir voda izvirala 53
Jadno moje za tkanicom cvijeće 67
Ja iz Bosne, a draga iz Like 35
Ja kakve su Mostarkuše 118
Ja sam pjesnik to znate odavno 4
Ja urani' jutros rano 105
Kad ćeš Mujo u Sarajevo 38
Kad ja pođoh na Bembašu 100
Kamen gori, biser odgovara 134
Kliknu vila sa vrh manastira 125

Ko je mene volio malenu 91
Koliko se kle' djevojci 104
Konja kuje Dizdarević Meho 144
Kosci kose, kraj luga zelena 25
Kreći kume, kićene svatove 60
Logom legla dilber trava djetelina 124
Lolo moja ja bi' bila tvoja 14
Majka Ivu sprema na oranje 13
Majka Pelu, jagodo 27
Mene moja svjetovala nana 10
Meni moja govorila nana 37
Mili bože i nedeljo 63
Moj dragane, što ja i ti znamo 115
Milo mi je, idi mi je ajno 75
Moj Pridoru, okreni se 'vamo 18
Na livadi na serdžadi 139
Na žalost je sitna knjiga 136
Nisu mene ubile godine 44
O divojko u kutiji zlato 50
Od mora, eto Todora 32
Oj brigado 42
Oj djevojko 41
Oj djevojko, milo lane moje 84
Oj djevojko preko puta 95
Oj kišice 43
O junaci, moja braćo mila 86
Oj Lazare, na moru vozare 74
Oj livodo, ko j' po tebi 'odo 70
Oj ljubavi ne im'o te niko 16
Oj ti kume diko naša 23
Oj Turjače, o moj zavičaju 26
Otkako je Banja Luka postala 137
Otvor' pendžer imamova Umijo 127
Ovamote moje gusle mile 6
Padaj, kišo, pa nalij bunare 62
Pjevaj mi, pjevaj, sokole . . . . . 138 i 138a
Počuj dragane nalagalo na me 11
Podgorela gora javorova 49
Pojezdiše do dva pobratima 2
Polećala jata golubova 47
Poletiše dva goluba 24
Poletjela dva goluba 133
Pomoli se kita svata iza gorice 20
Poslušajte moja braćo mila 1
Pošetala Ana pehlivana 141
Povila m' se vina loza vinova 116
Procviliše dvi turske divojke 7
Procvilio sitan bosioče 48
Proleteri, mila braćo moja 55
Rasla jela jelika 97
Razlilo se jezero 76
Rekli su nam doći Jajčani momci 96
Rumen đule, ražđulaj se 92
Sevdi Bego 140
Sitna kišo ti ne padaj na me 77
Sjaj mjeseče svaku božju veče 33
Smilje brala Smiljana djevojka . . . . . 54 i 54a
Sobet čini aga Hasan-aga 107
Soko leti priko Kobaševa 123
Spavaj, sine, rodila te majka 99
Svadili se orli i sokoli 145
Svaka staza žali po junaka 5

Svuda kiša, po Hiseti suša 122
Svati jesmo, za stajanje nismo 34
Sunce zađe za dvije planine 93
Sve mi cure rodice i prije 83
Sve što imam, prodaću na Savi 40
Šenu žela presiljena moba 31
Šet'o sam se gore, dole 111
Šta se Ćurčić pomamio 119
Šta se ono zeleni 88
Što s' Bojana zelena polegla 78
Tamna noći, tamna li si 135
Tri dana ležim 112
Trnjinice, pijavice 28
Tvrdo mala san zaspala 57
U amidže, u daidže 85
Udaću se prvi petak dođe 132
Udovčiću, ne boluj 108
U mog dragog nide ništa nema 64
Umri mamo, ostan curo sama 45
Urodila biber gora 98
Urodile žute ljelje 30
Usta moja i tvoja golube 15
Uzbrdo je, mene bole none 143
Vidiš, dragi, onaj čapor zvijezda 90
Visoka jela do neba 51
Visoko se viju labudovi 94
Vozila m' se sevdeli Zumro 128
Vrbas voda nosila jablana 114
Za gorom je Jovane 46
Zakošena zelena livoda 9
Zaovica pita nevjesticu 113
Zapjevajmo nek i selo čuje 36
Zapjevaj sivi sokole . . . . . 73 i 73a
Zapjevala bulbul ptica 131
Zaspa Janko pod jablankom 58
Zeleno drvce niz more pliva 109
Zmaj preleti s Bosne na Dunavo . . . . . 117 i 117a